

Nr 130

Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i arbetarskyddslagstiftningen och andra åtgärder för bättre arbetsmiljö; given Stockholms slott den 27 april 1973.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden,

dels föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt,

dels inhämta riksdagens yttrande över vad föredragande departementschefen förordat.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

CARL GUSTAF

SVEN ASPLING

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag om en rad åtgärder för att skapa en bättre arbetsmiljö och tillförsäkra de anställda ett ökat inflytande över dessa frågor på den egna arbetsplatsen. Förslagen bygger på arbetsmiljöutredningens första betänkande och en remissbehandling som bl. a. innefattar en arbetsplatsremiss med omkring 85 000 deltagare. I propositionen pekas på det samspel mellan lagstiftningsåtgärder och insatser från den fackliga rörelsens sida som är nödvändigt inte minst när det gäller arbetsmiljöfrågorna.

Propositionen innehåller förslag om lagändringar som väsentligt ökar de anställdas inflytande på de lokala skyddsfrågorna. Skyddsombud skall utan undantag finnas på alla arbetsplatser med minst fem anställda, även kontor, butiker etc. Skyddsombudens lagfästa befogenheter utvidgas. Bl. a. införs i arbetarskyddslagen regler om att skyddsombud skall delta i planeringen av arbetslokaler, maskiner och andra arbetsanordningar samt arbetsmetoder. Skyddsombud får också rätt att ta del av alla handlingar och upplysningar i företaget som är av betydelse för hans verksamhet. Skyddsombud ges rätt att bestämma att visst arbete skall avbrytas i avvaktan på ställningstagande av yrkesinspektionen om arbetet innebär omedelbar och allvarlig fara för arbetstagares liv eller hälsa. Detsamma gäller om förbud från tillsynsmyndigheten överträds av arbetsgivaren. En regel införs i arbetarskyddslagen som fritar skyddsombud från skadeståndsskyldighet. I lagen slås vidare fast att skyddsombud skall ges

erforderlig ledighet med lön för att fullgöra sina uppgifter. Skyddsombudens anställningstrygghet säkras. De ges också rätt till erforderlig utbildning. Systemet med regionala skyddsombud byggs ut.

Skyddskommitté skall alltid tillsättas när det finns minst 50 anställda på arbetsplatsen men skall också inrättas på mindre arbetsplatser om parterna är ense eller arbetstagarsidan begär det. Även skyddskommittéernas uppgifter breddas, bl. a. i fråga om planeringen av nya eller ändrade arbetslokaler, arbetsmetoder e. d. Skyddskommittén skall planera och övervaka hela skyddsarbetet inkl. företagshälsovården. Skyddskommitténs uppgifter när det gäller utbildning och information markeras särskilt.

Lagändringar föreslås som innebär skärpta regler om förhandsprövning av nya eller ändrade arbetslokaler m. m. Nya lagregler införs om samordning av och ansvar för skyddsåtgärderna på arbetsställen, som är gemensamma för flera arbetsgivares anställda, bl. a. byggarbetsplatserna. Effektivare påföljdsbestämmelser mot arbetsgivaren införs för att tillsynsmyndigheten snabbt skall kunna åstadkomma rättelse av missförhållanden i skyddshänseende. Yrkesinspektionen skall ha möjlighet att ge föreläggande vid vite om att en åtgärd skall vara vidtagen inom viss tid.

På grundval av en enig uppfattning hos både arbetstagarnas och arbetsgivarnas organisationer slås fast att kostnaderna för arbetsmiljöförbättrande åtgärder skall vara en del av företagets produktionskostnader.

Utbildningen för skyddsombud byggs ut kraftigt. Kostnaderna för utbildningen skall falla på arbetsgivarna. Detta sker genom att utbildningen finansieras över arbetarskyddsfonden. Vidare öppnas möjlighet till utbildning i arbetsmiljöfrågor även för arbetsledare, tekniska planerare och andra som är med om att forma arbetsmiljön. En utbildningsdelegation med representanter för arbetsmarknadens parter knyts till arbetarskyddsstyrelsen.

Antalet yrkesinspektionsdistrikt ökas från 11 till 19. I varje distrikt skall verksamheten ledas av en nämnd med representanter för arbetsmarknadens parter. Den kommunala tillsynen av mindre arbetsställen effektiviseras.

Den arbetarskyddsavgift som erläggs av arbetsgivarna höjs från 0,05 % till 0,10 % fr. o. m. år 1974. Genom att arbetsgivaravgiften till yrkesskadeförsäkringen enligt redan framlagt förslag sänks från 0,30 % till 0,25 % kan höjningen av arbetarskyddsavgiften ske inom ramen för en oförändrad sammanlagd arbetsgivaravgift. Av arbetarskyddsavgiften för år 1974 avsätts viss del för utbildningsverksamhet i anslutning till de anställdas styrelserepresentation i aktiebolagen.

Eftersom hela lagstiftningen om arbetarskyddet även avser staten som arbetsgivare skall arbetarskyddsavgift i fortsättningen också betalas av staten. Härigenom och genom den höjda arbetarskyddsavgiften tillförs arbetarskyddsfonden ytterligare ca 50 milj. kr. om året. Dessa medel skall bl. a. finansiera den utvidgade och förbättrade utbildningen av skyddsombud liksom utbildningen i arbetsmiljöfrågor för arbetsledare, tekniska planerare m. fl. De regionala skyddsombudens verksamhet skall också

finansieras genom arbetarskyddsavgiften. Fondmedlen skall dessutom täcka vissa utbildningskostnader för personal inom företagshälsovården och ge betydligt ökade resurser för stöd åt forskning och produktutveckling inom arbetsmiljöområdet.

Reformerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1974.

1 Förslag till

Lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949:1)

Härigenom förordnas i fråga om arbetarskyddslagen (1949:1)¹,

dels att 60 och 69 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 55, 61 och 72 §§ ordet "yrkesinspektör" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "yrkesinspektionen" i motsvarande form,

dels att 6, 39–42, 47–53, 59, 62–68, 70 och 73 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas nya paragrafer, 7 a, 8 a, 40 a, 40 b, 41 a och 53 a §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Såvitt angår i 45 och 46 §§ föreskrivna särskilda skyldigheter beträffande sådana tekniska anordningar och arbetsställen, som där avses, skall denna lag äga tillämpning, ändå att fråga ej är om verksamhet, som enligt vad förut sagts omfattas av lagen.

Såvitt angår de särskilda skyldigheter, som avses i 7 a § beträffande gemensamma arbetsställen samt i 45 och 46 §§ beträffande tekniska anordningar och arbetsställen, skall denna lag äga tillämpning, ändå att fråga ej är om verksamhet, som enligt vad förut sagts omfattas av lagen.

7 a §

När två eller flera arbetsgivare samtidigt bedriva arbete på samma arbetsställe, skola de samråda och gemensamt verka för att åstadkomma sunda och säkra förhållanden på arbetsstället.

Den som låter uppföra byggnad eller anläggning (byggherre) är ansvarig för samordning av åtgärder till skydd mot ohälsa och olycksfall på gemensamt arbetsställe för hyggnadsverksamhet. Byggherren kan överlåta ansvaret för samordningen till arbetsgivare på arbetsstället.

¹ Senaste lydelse av

61 § 1963:245,

72 § —.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

På annat gemensamt arbetsställe än som avses i andra stycket kunna arbetsgivarna överenskomma att en av dem skall ha ansvaret för samordningen. Finnes ej överenskommelse äger yrkesinspektionen föreskriva vem som skall ha sådant ansvar.

Den som har ansvar enligt andra eller tredje stycket skall tillse att samordning sker av skyddsåtgärder på arbetsstället. Övriga arbetsgivare och på arbetsstället sysselsatta arbetstagare äro skyldiga att följa de anvisningar som han i detta syfte lämnar.

Vad i denna paragraf sägs om arbetsgivare äger motsvarande tillämpning på den som driver verksamhet utan att ha arbetstagare anställd.

8 a §

Arbetsgivare skall göra anmälan till yrkesinspektionen när arbetslokal, beträffande vilken byggnadslov eller anmälan enligt 66 § byggnadsstadgan (1959:612) ej erfordras, skall tagas i bruk för stadigvarande användning i verksamhet, på vilken denna lag är tillämplig. Anmälan skall göras senast tre veckor innan lokalen tages i bruk.

Anmälan enligt första stycket skall även göras dels när erforderlig prövning i arbetarskyddshänsende ej kunnat ske i ärende om byggnadslov, dels när arbetslokal skall tagas i bruk för annan verksamhet än den, vartill lokalen senast varit använd, dels ock när arbetstagare skall anställas i verksamhet, i vilken arbetstagare förut icke använts till arbete för arbetsgivares räkning.

Nuvarande lydelse

Arbetsgivare och hos honom sysselsätta arbetstagare skola, för att åstadkomma sunda och säkra arbetsförhållanden på arbetsstället, under arbetsgivarens ledning i samverkan bedriva ett på lämpligt sätt organiserat skyddsarbete.

Å arbetsställe, rarest regelbundet sysselsätts minst fem arbetstagare, skall, där ej särskilt förhållande berättigar till undantag, bland arbetstagarna utses ett eller flera skyddsombud att företräda arbetstagarna i frågor rörande sundhet och säkerhet i arbetet. Skyddsombud bör, där så finnes påkallat, utses jämväl å arbetsställe med mindre än fem arbetstagare.

Val av skyddsombud förrättas av arbetstagarna eller, på framställning av dem, av lokal organisation, genom vilken de kunna anses företrädla.

Där förhållandena inom visst slag av verksamhet påkalla det, må arbetarskyddsstyrelsen medgiva att organisation som ovan sägs utser skyddsombud utanför kretsen av arbetstagare vid visst arbetsstäl-

Föreslagen lydelse

Om det är påkallat med hänsyn till riskförhållandena i visst slag av verksamhet, får Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer föreskriva, att arbetslökal som är avsedd för sådan verksamhet icke får tagas i bruk förrän den besiktigats av yrkesinspektionen.

39 §

Arbetsgivare och arbetstagare skola samverka för att åstadkomma sunda och säkra arbetsförhållanden.

40 §

På arbetsställe, där minst fem arbetstagare regelbundet sysselsätts, skall bland arbetstagarna utses ett eller flera skyddsombud. Skyddsombud skall utses även på annat arbetsställe, om arbetsförhållandena påkalla det. För skyddsombud bör ersättare utses.

Skyddsombud utses av lokal facklig organisation, som är bunden av kollektivavtal i förhållande till arbetsgivaren. Finnes ej sådan organisation, utses skyddsombud av arbetstagarna.

För arbetsställe där skyddskommitté ej tillsatts äger yrkesinspektionen, om förhållandena påkalla det, medgiva att lokal avdelning av sådan organisation, som är att anse som huvudorganisation enligt

Nuvarande lydelse

le ävensom meddela de föreskrifter, som därvid skola iakttagas. Vad nu stadgats utgör ej hinder för att skyddsombud tillika utses enligt andra stycket.

För skyddsombud bör ersättare utses.

Föreslagen lydelse

lagen (1936:506) om förenings- och förhandlingsrätt, utser skyddsombud utanför kretsen av arbetstagare.

Finnes vid arbetsställe mer än ett skyddsombud, skall ett av ombuden utses att vara huvudskyddsombud med uppgift att samordna skyddsombudens verksamhet.

40 a §

Skyddsombud företräder arbetstagarna i skyddsfrågor och skall verka för tillfredsställande skyddsförhållanden. I detta syfte skall ombudet inom sitt skyddsområde vaka över sundhet och säkerhet i arbetet och deltaga vid planering av nya eller ändrade lokaler, anordningar och arbetsmetoder.

Skyddsombud skall söka vinna övriga arbetstagares medverkan i skyddsarbetet.

Arbetsgivare och arbetstagare svara gemensamt för att skyddsombud får erforderlig utbildning.

Skyddsombud skall beredas erforderlig ledighet med bibehållna anställningsförmåner för att fullgöra sina uppgifter.

Skyddsombud har rätt att taga del av de handlingar och erhålla de upplysningar i övrigt som är av betydelse för ombudets verksamhet.

40 b §

Innebär visst arbete omedelbar och allvarlig fara för arbetstagares liv eller hälsa och kan rättelse icke

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

genast uppnås genom hänvändelse till arbetsgivaren, kan skyddsombud bestämma att arbetet skall avbrytas i avvaktan på ställningstagande av yrkesinspektionen.

Överträdes förbud enligt 53 § som vunnit laga kraft eller som gäller utan hinder av förd klagan äger skyddsombud avbryta arbete som avses med förbudet.

För skada till följd av åtgärd som avses i första eller andra stycket är skyddsombud fri från ersättningsskyldighet.

41 §

Vid arbetsställe, varest regelbundet sysselsätts minst femtio arbetstagare, skall finnas en av företrädare för arbetsgivaren och av skyddsombud sammansatt skyddskommitté, som har att verka för sundhet och säkerhet i arbetet. Där så finnes påkallat bör skyddskommitté tillsättas jämväl å arbetsställe med mindre antal arbetstagare.

Vid arbetsställe, där minst femtio arbetstagare regelbundet sysselsätts, skall finnas skyddskommitté, sammansatt av företrädare för arbetsgivaren och arbetstagarna. Skyddskommitté skall tillsättas även vid arbetsställe med mindre antal arbetstagare, om det begäres av arbetstagarna.

Företrädare för de anställda utses bland arbetstagarna av lokal facklig organisation, som är bunden av kollektivavtal i förhållande till arbetsgivaren. Finnes ej sådan organisation, utses företrädare av arbetstagarna.

41 a §

Skyddskommitté skall planera och övervaka skyddsarbetet inom arbetsstället. Den skall noga följa utvecklingen i frågor som röra skyddet mot ohälsa och olycksfall samt verka för tillfredsställande skyddsförhållanden på arbetsstället. I skyddskommitté skola be-

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

handlas frågor om företagshälsovård, frågor om planering av nya eller ändrade lokaler, anordningar och arbetsmetoder samt frågor om upplysning och utbildning rörande arbetarskydd.

42 §

Skyddsombud må icke hindras att fullgöra sina uppgifter. Arbetstagare må ej på den grund att han utsetts till skyddsombud eller i anledning av hans verksamhet som skyddsombud tillskyndas försämrade arbetsförhållanden, ej heller må arbetsgivare av sådan orsak skilja honom från anställningen eller försämma hans anställningsvillkor.

Bryter arbetsgivare eller arbetstagare mot vad i första stycket stadgats, är han skyldig ersätta därav uppkommen skada. Vid bedömande om och i vad mån skada uppstått skall hänsyn tagas även till omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse. Om det med hänsyn till den skadevällandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende å tvisten, skadans storlek i jämförelse med den skadevällandes tillgångar eller till omständigheterna i övrigt finnes skäligt, må skadeståndets belopp nedsättas; fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet må ock äga rum. Äro flera ansvariga för skada, skall skadeståndsskyldigheten dem emellan fördelas efter vad som prövas skäligt med hänsyn till den större eller mindre skuld, som finnes ligga envar till last, samt till omständigheterna i övrigt.

Avtalsuppsägning eller annan dylik rättshandling, som sker i strid mot vad i första stycket är stadgat, är ogill.

Skyddsombud, som gör gällande att han uppsagts från sin anställning eller tillskyndats försämrade arbetsförhållanden eller anställningsvillkor med anledning av uppdraget att vara skyddsombud, har rätt att kvarstå i anställningen under oförändrade arbetsförhållanden och anställningsvillkor till dess frågan slutligt prövats. På yrkande av arbetsgivaren kan domstol förordna att vad nu sagts ej skall äga tillämpning.

Har skyddsombud efter det att anställningen upphört väckt talan om att anställningsförhållandet skall bestå med hänsyn till innehållet i tredje stycket, kan domstol på

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

yrkande förordna att skyddsombudet skall äga återgå i arbetet för tiden intill dess laga kraft ägande dom eller beslut föreligger. För den tid förordnande gäller har skyddsombudet rätt att åtnjuta sina tidigare arbetsförhållanden och anställningsvillkor.

47 §

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag och *med stöd av densamma* meddelade föreskrifter utövas av arbetarskyddsstyrelsen samt, under dess överinseende och ledning, av yrkesinspektionens befattningshavare och kommunala tillsynsmän. Inspektionens befattningshavare utgöras av yrkesinspektörer och dem underordnad personal. Konungen må därjämte förordna, att tillsynen å visst slag av verksamhet skall, med fritagande helt eller delvis av nämnda befattningshavare och tillsynsmän, utövas av specialinspektör.

Vad i lagen stadgas rörande yrkesinspektör skall äga motsvarande tillämpning å specialinspektör.

Närmare bestämmelser om tillsynens organisation meddelas av Konungen.

48 §

Hälsovårdsnämnd skall utse en eller flera lämpliga personer att för viss tid eller tills vidare utöva kommunal tillsyn som avses i 47 §. Tillsyningsman för allmänna hälsovården är pliktig att, om han därtill förordnas, tillika vara kommunal tillsynsman enligt denna lag.

Kommunal tillsynsman skall av kommunala medel åtnjuta skälig ersättning för uppdraget.

Det åligger kommun att efter samråd med yrkesinspektionen utse en eller flera kommunala tillsynsmän med erforderlig kompetens att biträda yrkesinspektionen vid tillsyn enligt 47 §.

Kommun skall årligen till yrkesinspektionen lämna redogörelse för den kommunala tillsynens utövande.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

49 §

Brister kommunal tillsynsman i fullgörandet av sina åligganden, och kommer sådant förhållande genom anmälan av yrkesinspektör eller på annat sätt till hälsovårdsnämndens kännedom, skall nämnden vidtaga erforderliga åtgärder för att åstadkomma rättelse.

Underlåter hälsovårdsnämnd att utse kommunal tillsynsman eller att vidtaga åtgärd, som avses i första stycket, må länsstyrelsen i större eller mindre omfattning uppdraga tillsynens utövande åt person, som av länsstyrelsen förordnas till kommunal tillsynsman, ävensom i fall av behov bestämma den gottgörelse, som enligt 48 § andra stycket skall utgå till tillsynsmannen.

Fullgör kommunal tillsynsman ej vad som åligger honom och kommer det genom anmälan av yrkesinspektionen eller på annat sätt till kommunens kännedom, skall kommunen vidtaga åtgärder för att åstadkomma rättelse.

50 §

Den som har att utöva tillsyn å efterlevnaden av denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift skall, när helst han så påfordrar, äga tillträde till arbetsställe, som är underkastat hans tillsyn, ävensom rätt att där företaga undersökning, vartill hans tjänsteåligganden kunna giva anledning.

Arbetsgivare så ock den som å arbetsställe företräder honom är pliktig att på anfordran lämna tillsynsorgan de upplysningar, som erfordras för tillsynens behöriga utövande.

Vad i denna paragraf är stadgat i fråga om tillsynsorgan skall jämväl gälla läkare, som har att verkställa besiktning eller undersökning enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift.

Det åligger polismyndighet att lämna den handräckning som är erforderlig för utövande av tillsyn enligt denna lag.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

51 §²

Den som har eller haft att utöva tillsyn å efterlevnaden av denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift eller anlitats såsom biträde vid tillsynsverksamhetens utövande må ej röja eller obehörigen nyttja yrkeshemlighet, som därigenom blivit känd för honom, och ej heller, där det ej kan anses påkallat i tjänstens intresse, yppa arbetsförfarande eller affärsförhållande, vilket sålunda blivit honom kunnigt.

Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning i fråga om ledamot och ersättare i yrkesinspektionens förtroenderåd ävensom i fråga om läkare, som har eller haft att verkställa besiktning eller undersökning enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift.

Den som tagit befattning med tillsyn enligt denna lag eller utsetts till skyddsombud eller ledamot i skyddskommitté får ej obehörigen yppa eller nyttja vad han under uppdraget eller i tjänsten erfarit om yrkeshemlighet, arbetsförfarande, affärsförhållande, enskilds personliga förhållande eller förhållande av betydelse för landets försvar.

Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning i fråga om ledamot i styrelsen för lokal facklig organisation med avseende på vad denne erfarit av skyddsombud eller ledamot i skyddskommitté som utsetts av organisationen.

52 §

I statens eller kommuns tjänst anställd läkare, som får kännedom om förhållande, vilket strider mot denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift, har att göra anmälan därom hos rederbörande tillsynsorgan. Det åligger sådan läkare ävensom skolråd, skolstyrelse, hälsovårdsnämnd, byggnadsnämnd och polismyndighet att lämna tillsynsorganen de upplysningar och det biträde, som av dessas tjänsteåligganden enligt denna lag kunna påkallas.

Läkare som i sin verksamhet får kännedom om sjukdom som kan ha samband med arbete skall göra anmälan hos tillsynsorgan. Det åligger läkare samt skolstyrelse, hälsovårdsnämnd och byggnadsnämnd att lämna tillsynsorganen upplysningar och biträde.

² Senaste lydelse 1963:245.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

53 §

Råder vid arbetsställe missförhållande i något avseende, varom förmäles i 8--13 §§, eller som eljest utan att hänföra sig till 3-6 kap. inbegripes under 7 §, och innebär missförhållandet icke överträdelse av någon särskilt straffbelagd föreskrift, äger yrkesinspektören, där så prövas nödigt, skriftligen förelägga arbetsgivaren att inom utsatt skälig tid vidtaga viss åtgärd för att avhjälpa missförhållandet eller ock skriftligen förbjuda honom att efter utsatt skälig tid bedriva visst arbete eller använda viss arbetslokal, maskin, redskap eller annat hjälpmedel, visst ämne eller material eller viss arbetsmetod utan att iakttaga visst vid förbudets meddelande angivet villkor. Innan föreläggande eller förbud meddelas, skall tillfälle att avgiva yttrande beredas arbetsgivaren och, där fråga är om åtgärd beträffande lokal som denne fått till sig upplåten, jämväl upplåtaren.

Medför missförhållande, varom förmäles i första stycket, synnerlig fara för arbetstagares liv eller hälsa, må yrkesinspektören utan att avbida vederbörandes yttrande meddela förbud som där sägs att träda i kraft omedelbart och gälla tills vidare, intill dess annorlunda förordnas, ävensom där så finnes påkallat låta genom polismyndighetens försorg på arbetsgivarens bekostnad vidtaga nödiga åtgärder för att säkerställa att förbudet upprätthålles.

Är i fall, som avses i första eller andra stycket, fråga om åtgärd beträffande lokal, som arbetsgiva-

Uppfyller arbetsställe ej de krav som gälla enligt denna lag eller föreskrifter eller anvisningar som meddelats med stöd av lagen, äger yrkesinspektionen förelägga arbetsgivaren att avhjälpa missförhållandet. Yrkesinspektionen kan också förbjuda honom att bedriva visst arbete eller använda viss lokal, maskin, redskap eller annat hjälpmedel, visst ämne eller material eller viss arbetsmetod utan att iakttaga villkor som angivits när förbudet meddelades. Föreläggande eller förbud som nu sagts gäller även beträffande verksamhet som den mot vilken påbudet riktats bedriver på arbetsstället utan att använda arbetstagare.

I beslut om föreläggande eller förbud kan yrkesinspektionen utsetta vite. Underlåter arbetsgivare att vidtaga åtgärd som åligger honom enligt föreläggande äger inspektionen förordna om rättelse på hans bekostnad.

Är i fall som avses i första stycket fråga om åtgärd beträffande lokal som upplåtits till arbetsgi-

Nuvarande lydelse

ren fått till sig upplåten, äger yrkesinspektören meddela förbud mot upplåtelse av lokalen till arbetslokal eller lokal för visst arbete eller ändamål, intill dess med lokalen vidtagits viss angiven åtgärd.

Arbetarskyddsstyrelsen må utan föregående beslut av yrkesinspektör förordna om åtgärd som avses i denna paragraf.

Föreslagen lydelse

varen äger yrkesinspektionen meddela förbud mot upplåtelse av lokalen till arbetslokal eller lokal för visst slag av arbete eller ändamål till dess angiven åtgärd vidtagits med lokalen.

Arbetarskyddsstyrelsen äger utan föregående beslut av yrkesinspektionen förordna om åtgärd som avses i denna paragraf.

53 a §

Föreligger missförhållande i skyddshänseende och saknar arbetsgivare, som avses i 53 § första stycket, den rådighet över arbetsstället som behövs för att avhjälpa missförhållandet, äger yrkesinspektionen rikta föreläggande eller förbud enligt 53 § mot den som råder överarbetsstället.

Yrkesinspektionen äger meddela de föreskrifter som behövas i fråga om skyddsåtgärder på arbetsställe som avses i 7 a §.

59 §³

På anmodan av arbetarskyddsstyrelsen eller yrkesinspektör är arbetsgivare pliktig att, till utrotande huruvida ämne eller material som han använder eller framställer i sin verksamhet innebär fara för att hos honom sysselsatt arbetstagare ådrager sig ohälsa eller drabbas av olycksfall, föranstalta om undersökning av ämnet eller materialet eller att tillhandahålla erforderliga prov för sådan undersökning.

Den som tillverkar, försäljer eller upplåter anordning, som avses i

På anmodan av arbetarskyddsstyrelsen eller yrkesinspektionen är arbetsgivare skyldig att föranstalta om undersökning av ämne eller material, som han använder eller framställer i sin verksamhet, eller tillhandahålla prov för sådan undersökning.

Den som tillverkar, försäljer eller upplåter anordning, som avses i

³ Senaste lydelse 1963:245.

Nuvarande lydelse

45 § första stycket, är *ock* skyldig att på anmodan av arbetarskyddsstyrelsen eller *yrkesinspektör* föranstalta om undersökning av sådan anordning *till utrönande huruvida den erbjuder betryggande säkerhet mot ohälsa och olycksfall* eller att tillhandahålla *erforderliga* prov för *sådan* undersökning.

Underlåter någon att efterkomma anmodan, *som i första eller andra stycket sägs, äger arbetarskyddsstyrelsen* förelägga honom att vid vite av *högst ett tusen kronor inom utsatt skälig tid* vidtaga åtgärden.

Undersökning enligt denna paragraf skall, *där arbetarskyddsstyrelsen så föreskriver*, bekostas av arbetsgivaren eller, i fall som avses i andra stycket, tillverkaren, försäljaren eller upplåtaren.

Föreslagen lydelse

45 § första stycket, är skyldig att på anmodan av arbetarskyddsstyrelsen eller *yrkesinspektionen* föranstalta om undersökning av sådan anordning eller tillhandahålla prov för undersökning.

Underlåter någon att efterkomma anmodan *enligt första eller andra stycket, kan myndigheten* förelägga honom att vid vite vidtaga åtgärden.

Undersökning enligt denna paragraf skall bekostas av arbetsgivaren eller, i fall som avses i andra stycket, tillverkaren, försäljaren eller upplåtaren, *om ej myndigheten beslutar att kostnaden helt eller delvis skall ersättas av statsmedel.*

60 §⁴

I fall som avses i 53 och 54 §§ skall vad där stadgats icke äga tillämpning å verksamhet, som bedrivs av staten. Finner arbetarskyddsstyrelsen, i anledning av anmälan från yrkesinspektör eller eljest, i avseende å sådan verksamhet missförhållande föreligga som i nämnda lagrum sägs, skall styrelsen hos den myndighet, vilken har överinseende över verksamheten, påkalla erforderlig åtgärd. Vidtagas ej sådan åtgärd, må styrelsen underställa ärendet Konungen eller, om ärendet gäller riksdagen eller dess verk, det riksdagens organ som riksdagen bestämmer.

⁴ Senaste lydelse 1966:109.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*62 §⁵

Arbetsgivare, som använder minderårig eller kvinna till arbete i strid mot *bestämmelse i 23, 24, 25, 27, 30, 31, 32, 33 eller 34 §* eller 35 § andra stycket, *straffes med dagsböter.*

Arbetsgivare som *uppsåtligen eller av oaktsamhet* använder minderårig eller kvinna till arbete i strid mot 23–25, 27, 30–34 §§ eller 35 § andra stycket *dömes till böter.*

Har förseelsen bestått i eller eljest avsett minderårigs användande till arbete, vare den som har vårdnaden om den minderårige, där användandet skett med hans vetskap och vilja, förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

63 §

Underlåter någon att ställa sig till efterrättelse förbud, föreläggande eller föreskrift, som meddelats honom med stöd av bestämmelse i 53, 54, 55, 56, 57 eller 58 §, straffes med dagsböter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, med fängelse i högst sex månader.

Till böter eller fängelse i högst ett år dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot föreläggande, förbud eller föreskrift som meddelats honom med stöd av 53–58 §§. Till samma straff dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot föreskrift som meddelats med stöd av 8 a § tredje stycket.

Bryter någon mot föreläggande eller förbud, som förenats med vite, dömes ej till ansvar enligt första stycket.

64 §⁶

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet, varom stadgas i 31 eller 33 §, dömes till böter från och med fem till och med trehundra kronor. Har arbetsgivare eller annan för arbetsgivarens räkning mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift i anmälan, som avses i nämnda paragrafer, straffes med dagsböter.

Arbetsgivare som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att göra anmälan enligt 8 a, 31 eller 33 § dömes till böter. Detsamma skall gälla om arbetsgivare eller annan för arbetsgivarens räkning uppsåtligen lämnar oriktig uppgift i sådan anmälan.

⁵ Senaste lydelse 1962:248 (jfr 1962:249).

⁶ Senaste lydelse 1962:248 (jfr 1962:249).

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

65 §

Där någon mot bättre vetande lämnar arbetarskyddsstyrelsen eller yrkesinspektör oriktig uppgift angående vidtagandet av åtgärd, varom anvisning lämnats honom jämlikt denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift, straffes med dagsböter.

Samma lag vare, där tillverkare, försäljare eller upplåtare, som avses i 45 §, mot bättre vetande lämnar arbetarskyddsstyrelsen eller yrkesinspektör oriktig uppgift beträffande anordning som i nämnda lagrum sägs.

Har någon för annans räkning mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift, som avses i denna paragraf, vare ock han förfallen till ansvar som nu sagts.

Den som uppsåtligen lämnar tillsynsmyndighet oriktig uppgift angående vidtagandet av åtgärd, varom anvisning lämnats honom av sådan myndighet, dömes till böter.

Till böter dömes också tillverkare, försäljare eller upplåtare som uppsåtligen lämnar tillsynsmyndighet oriktig uppgift beträffande anordning som avses i 45 §.

Första och andra styckena äga motsvarande tillämpning på den som uppsåtligen lämnar oriktig uppgift för annans räkning.

66 §

Asidosätter arbetsgivare honom enligt 28 § åliggande skyldighet att sörja för att lämplig lokal finnes att tillgå för läkarbesiktning av minderåriga arbetstagare, straffes med dagsböter.

Arbetsgivare som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att enligt 28 § sörja för att lämplig lokal finnes att tillgå för läkarbesiktning av minderåriga arbetstagare dömes till böter.

67 §

Har arbetstagare olovligen och utan giltigt skäl borttagit eller försatt ur bruk skyddsanordning, straffes med böter från och med fem till och med tvåhundra kronor.

Förseelse som nu sagts må ej åtalas, med mindre vederbörande yrkesinspektör anmält förseelsen till åtal.

Arbetstagare som utan giltigt skäl uppsåtligen eller av oaktsamhet borttager eller försätter ur bruk skyddsanordning dömes till böter.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

68 §

Bryter någon mot vad i 51 § är stadgat, straffes med dagsböter eller fängelse.

Å brott som nu sagts må allmän åklagare tala allenast efter angivelse av målsäganden.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 51 § dömes till böter eller fängelse i högst ett år.

Gäller brottet annat än förhållande av betydelse för landets försvaret, får allmänt åtal väckas endast om målsägande angiver brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt.

69 §

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

70 §

Beträffande verksamhet, som bedrivs av staten, skall vad i denna lag är stadgat om arbetsgivare samt om tillverkare eller annan, som avses i 45 eller 46 §, gälla arbetsföreståndaren.

I fråga om verksamhet, som bedrivs av kommun, skall ock vad om arbetsgivare är stadgat gälla arbetsföreståndaren såvitt angår efterlevnaden av 4 och 5 kap. samt föreskrift eller förbud, som jämlikt 54 eller 55 § meddelats arbetsgivaren. Samma lag vare i fråga om verksamhet, som bedrivs av annan än staten eller kommun, därest arbetarskyddsstyrelsen på framställning av arbetsgivaren godtagit viss person såsom arbetsföreståndare i hans ställe.

Myndighet äger förordna att dess beslut skall lända till efterrättelse utan hinder av förordnad klagan.

73 §⁷

Över arbetarskyddsstyrelsens beslut i ärende, som avses i 23, 24, 25, 29, 30, 31 eller 33 §, 40 §

Mot arbetarskyddsstyrelsens beslut i ärende som avses i 23–25, 29–31 eller 33 § eller 40 §

⁷ Senaste lydelse 1971:599.

Nuvarande lydelse

tredje stycket eller 70 § andra stycket, må klagan ej föras.

Mot arbetarskyddsstyrelsens beslut rörande förbud, föreläggande eller föreskrift enligt 53-59 §§ föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot beslut av arbetarskyddsstyrelsen i annan fråga, som omförmäles i denna lag, eller mot länsstyrelses beslut i sådan fråga föres genom besvär hos Konungen.

Föreslagen lydelse

tredje stycket får talan ej föras.

Talan mot annat beslut, som arbetarskyddsstyrelsen meddelat enligt denna lag eller som myndighet meddelat med stöd av Konungens förordnande enligt lagen, föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

Äldre bestämmelser i 73 § gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1974.

Medgivande som arbetarskyddsstyrelsen lämnat med stöd av 40 § tredje stycket i äldre lydelse gäller intill utgången av år 1974.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1971:282) om arbetarskyddsavgift

Härigenom förordnas, att 2–4 §§ lagen (1971:282) om arbetarskyddsavgift skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse*¹

Föreslagen lydelse

2 §

Med arbetsgivare avses i denna lag den, som enligt lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring skall erlägga avgift till obligatorisk yrkesskadeförsäkring, *dock ej staten.*

Med arbetsgivare avses i denna lag den, som enligt lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring skall erlägga avgift till obligatorisk yrkesskadeförsäkring.

3 §

Arbetsgivare erlägger årligen arbetarskyddsavgift med belopp som motsvarar *fem hundra*delar procent av vad arbetsgivaren under året utgivit som lön i pengar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad.

Arbetsgivare erlägger årligen arbetarskyddsavgift med belopp som motsvarar *en tionde*delar procent av vad arbetsgivaren under året utgivit som lön i pengar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad.

Vid beräkningen av avgiften tages icke hänsyn till arbetstagares lön i vad den för år räknat överstiger sju och en halv gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Hänsyn tages ej heller till arbetstagare, vars lön under året understigit femhundra kronor. Vidare bortses vid denna beräkning från arbetstagare, som icke är obligatoriskt försäkrad enligt lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring.

Avgift erlägges icke för arbetstagares lön vid sjukdom eller ledighet för vård av sjukt barn eller med anledning av barns födelse till den del lönen motsvarar sjukpenning eller föräldrapenning, som arbetsgivare äger uppbära enligt bestämmelserna i 3 kap. 16 § lagen om allmän försäkring.

4 §

Av arbetarskyddsavgiften skall *två femtedelar* utgöra bidrag till

Av arbetarskyddsavgiften skall *en fjärdedel* utgöra bidrag till

¹ Med nuvarande lydelse avses beträffande 3 § den lydelse som föreslagits i prop. 1973:98.

Nuvarande lydelse

statsverkets kostnader för arbetarskyddsstyrelsens, yrkesinspektionens och arbetsmedicinska institutets verksamhet och tre femtedelar bidrag till kostnader i övrigt för forskning, utbildning och upplysning beträffande arbetarskydd. Den sistnämnda delen skall föras till en fond, benämnd arbetarskyddsfonden, som förvaltas enligt grunder som Konungen fastställer.

Föreslagen lydelse

statsverkets kostnader för arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet och tre fjärdedelar bidrag till kostnader i övrigt för forskning och utveckling samt utbildning och upplysning beträffande arbetarskydd ävensom till kostnader för skyddsarbete som utföres av skyddsombud som utsetts enligt 40 § tredje stycket arbetarskyddslagen (1949:1). Den sistnämnda delen skall föras till en fond, benämnd arbetarskyddsfonden, som förvaltas enligt grunder som Konungen fastställer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

Äldre bestämmelser gäller alltjämt i fråga om avgift för tid före ikraftträdandet.

Av den del av arbetarskyddsavgiften för år 1974 som skall föras till arbetarskyddsfonden skall högst ett belopp, som svarar mot en hundradels procent av lönesumman enligt 3 §, utgöra bidrag till kostnader för utbildning som facklig huvudorganisation av arbetstagare anordnat i anledning av lagen (1972:829) om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar.

3 Förslag till Lag om ändring i skogsförläggningsslagen (1963:246)

Härigenom förordnas i fråga om skogsförläggningsslagen (1963:246),
dels att i 6, 13–16, 18, 19 och 21 §§ ordet "skogsyrkesinspektör" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "yrkesinspektionen" i motsvarande form,

dels att 11 och 23 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av arbetarskyddsstyrelsen samt, under dess överinseende och ledning, av *skogsyrkesinspektionens eller, beträffande vägarbete utan samband med skogsbruk eller flottning, av den allmänna yrkesinspektionens befattningshavare.*

Vad i lagen stadgas om skogsyrkesinspektör skall i fråga om vägarbete som nyss sagts äga motsvarande tillämpning å yrkesinspektör.

Närmare bestämmelser om tillsynens organisation meddelas av Konungen.

Tillsyn *över* efterlevnaden av denna lag utövas av arbetarskyddsstyrelsen samt, under dess överinseende och ledning, av *yrkesinspektionen.*

23 §¹

Mot arbetarskyddsstyrelsens beslut rörande förbud eller föreläggande enligt 13, 14, 15 eller 17 § föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot beslut av arbetarskyddsstyrelsen i *annat* ärende, som avses i denna lag, föres hos

Talan mot beslut av arbetarskyddsstyrelsen i ärende, som avses i denna lag, föres hos Konung-

¹ Senaste lydelse 1971:600.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Konungen genom besvär.

en genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

Äldre bestämmelser i 23 § gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1974.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1971:309) om behörighet för allmän förvaltningsdomstol att pröva vissa mål

Härigenom förordnas, att 1 § lagen (1971:309) om behörighet för allmän förvaltningsdomstol att pröva vissa mål skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Om besvär mot beslut, vilket meddelats med stöd av lag eller annan författning som utfärdats före den 1 januari 1972, enligt vad hittills gällt skall anföras hos Konungen, skall besvären, i den mån ej annat föreskrives i 2 §, i stället anföras hos kammarrätt i följande mål:

1. mål om val till befattning eller uppdrag, mål om val för upprättande av förslag till befattning eller uppdrag,

2. mål om avlöningsförmån, inbegripet ersättning för viss förrättning eller visst uppdrag, sjukvård, beklädnad och dylikt, mål om resekostnads- och traktamentsersättning, mål om delaktighet i eller avgift till pensionsinrättning eller annan sådan allmän anstalt eller kassa, mål om rätt till pension eller dylik förmån, allt enligt gällande föreskrift eller överenskommelse,

3. mål om ersättning till tjänsteman vid polis-, åklagar- eller exekutionsväsendet för utgift, som är föranledd av hans verksamhet,

4. mål om annan ersättning som enligt författning utgår av statsmedel, såvida ej författningen hänvisar den som gör anspråk på ersättning att vid tvist anhängiggöra talan hos allmän domstol eller expropriationsdomstol eller ersättning enligt författningen utgår till kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet eller fråga är om ersättning eller hittelön enligt lagen (1942:350) om fornminnen eller om ersättning enligt naturvårdslagen (1964:822),

5. mål om beslut av tullmyndighet i samband med in- eller utförsel av vara med undantag dock för sådant beslut om befrielse från eller nedsättning eller återbetalning av tull, skatt eller annan avgift som meddelats med stöd av Konungens bemyndigande, mål om tillstånd att hålla provianteringsfrilager,

6. mål om beslut rörande statens, kommuns eller annan kommunal förvaltningsenhets uttagande enligt gällande föreskrift av skatt eller annan avgift, såvida ej beslutet avser nedsättning eller befrielse och meddelats med stöd av Konungens bemyndigande eller fråga är om oljeavgift eller avgift, vars uttagande genom utmätning förutsätter beslut av allmän domstol, eller om beslut enligt lagen (1939:254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter,

Nuvarande lydelse

7. mål om beslut rörande återbetalning av utskylder, böter eller andra allmänna medel, såvida ej beslutet meddelats med stöd av Konungens bemyndigande eller avser avgift vars uttagande genom utmätning förutsätter beslut av allmän domstol,

8. anmärknings- och avkortningsmål, mål om tillsyn över stiftelser,

9. mål om beslut som enligt författning eller föreskrift rörande den allmänna hälsovården, rörande förebyggande eller bekämpande av djur- eller växtsjukdomar eller rörande djurs vård eller behandling i särskilt fall meddelats angående förbud, föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande eller angående omhändertagande, smittrening, oskadliggörande eller liknande åtgärd, såvida ej fråga är om skyldighet, som enligt författning åvilar kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet, eller om beslut enligt arbetarskyddslagen (1949:1), allmänna ordningsstadgan (1956:617), lagen (1956:618) om allmänna sammankomster eller strålskyddslagen (1958:110) eller i ärende som avses i skogsföreläggningslagen (1963:246).

10. mål om förordnande angående läkarundersökning av den som är anställd i allmän tjänst, mål om disciplinär bestraffning, mål om avstängning från tjänstgöring, mål om skiljande från allmän tjänst eller därmed jämförligt uppdrag annorledes än i samband med förflyttning,

11. mål om föreläggande vid vite, såvida ej fråga är om skyldighet, som enligt författning åvilar kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet, eller om föreläggande enligt lagen (1919:240) om fondkommis-sionsrörelse och fondbörsverksamhet, lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m., lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, lagen (1948:433) om försäkringsrörelse, lagen (1950:272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket, lagen (1950:596) om rätt till fiske, lagen (1955:183) om bankrörelse, lagen (1955:416) om sparbanker, lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen, lagen (1959:73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m., lagen (1959:118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring, civilförsvarslagen (1960:74), lagen (1963:76) om kreditaktiebolag, jord-

Föreslagen lydelse

9. mål om beslut som enligt författning eller föreskrift rörande den allmänna hälsovården, rörande förebyggande eller bekämpande av djur- eller växtsjukdomar eller rörande djurs vård eller behandling i särskilt fall meddelats angående förbud, föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande eller angående omhändertagande, smittrening, oskadliggörande eller liknande åtgärd, såvida ej fråga är om skyldighet, som enligt författning åvilar kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet, eller om beslut enligt arbetarskyddslagen (1949:1) *eller med stöd därav meddelade föreskrifter*, allmänna ordningsstadgan (1956:617), lagen (1956:618) om allmänna sammankomster eller strålskyddslagen (1958:110) eller i ärende som avses i skogsföreläggningslagen (1963:246),

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

förvärvslagen (1965:290), förordningen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, miljöskyddslagen (1969:387), jordhävdslagen (1969:698), lagen (1970:65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar eller lagen (1970:596) om förenklad aktiehantering,

12. mål om utdömande av vite,

13. mål om beslut som i särskilt fall meddelats angående behandlingen av häktad eller den som anhållits eller gripits för brott eller som eljest hålles i förvar tillfälligt eller angående verkställighet av straff eller annan brottspåföljd eller av intagning i arbetsanstalt,

14. mål om handräckning, såvida ej fråga är om beslut enligt lagen (1939:254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

5 Förslag till

Lag om ändring i allmänna arbetstidslagen (1970:103)

Härigenom förordnas, att 12 § allmänna arbetstidslagen (1970:103) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

Tillsyn över efterlevnaden av denna lag och föreskrifter, som meddelats med stöd av lagen, utövas av arbetarskyddsstyrelsen samt, under dess överinseende och ledning, av *yrkesinspektionens tjänstemän och kommunala tillsynsmän*. Därvid skall i tillämpliga delar gälla vad som föreskrives om tillsyn över efterlevnaden av arbetarskyddslagen.

Tillsyn över efterlevnaden av denna lag och föreskrifter, som meddelats med stöd av lagen, utövas av arbetarskyddsstyrelsen samt, under dess överinseende och ledning, av *yrkesinspektionen*. Därvid skall i tillämpliga delar gälla vad som föreskrives om tillsyn över efterlevnaden av arbetarskyddslagen (1949:1).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1970:943) om arbetstid m. m. i husligt arbete

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1970:943) om arbetstid m. m. i husligt arbete,

dels att i 17 och 18 §§ ordet "yrkesinspektör" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "yrkesinspektionen" i motsvarande form,

dels att 15 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §

Tillsyn över efterlevnaden av 2—4, 6 och 8—10 §§ utövas av arbetarskyddsstyrelsen samt, under dess överinseende och ledning, av *yrkesinspektionens tjänstemän och kommunala tillsynsmän*. Därvid gäller i tillämpliga delar vad som föreskrives om tillsyn över efterlevnaden av arbetarskyddslagen (1949:1). Undersökning på arbetsställe får dock ske endast på begäran av part eller om annars särskild anledning föreligger.

Tillsyn över efterlevnaden av 2—4, 6 och 8—10 §§ utövas av arbetarskyddsstyrelsen samt, under dess överinseende och ledning, av *yrkesinspektionen*. Därvid gäller i tillämpliga delar vad som föreskrives om tillsyn över efterlevnaden av arbetarskyddslagen (1949:1). Undersökning på arbetsställe får dock ske endast på begäran av part eller om annars särskild anledning föreligger.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

7 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1932:55) om viktmärkning i vissa fall av gods som skall inlastas å fartyg

Härigenom förordnas, att 2 § lagen (1932:55) om viktmärkning i vissa fall av gods som skall inlastas å fartyg skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Förelagen lydelse

2 §¹

Tillsyn *å* efterlevnaden av bestämmelserna i 1 § första -fjärde styckena utövas av arbetarskyddsstyrelsen samt, under dess överinseende och ledning, av *yrkesinspektionens tjänstemän*; och skall därvid i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn *å* efterlevnaden av arbetarskyddslagen (1949:1).

Tillsyn *över* efterlevnaden av bestämmelserna i 1 § första -fjärde styckena utövas av arbetarskyddsstyrelsen samt, under dess överinseende och ledning, av *yrkesinspektionen*; och skall därvid i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn *över* efterlevnaden av arbetarskyddslagen (1949:1).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

¹ Senaste lydelse 1972:250.

8 Förslag till Kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612)

Härigenom förordnas i fråga om byggnadsstadgan (1959:612),¹

dels att 54 § 3 mom., 56 § 1 mom., 64 § 1 mom. och 66 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i stadgan skall införas två nya moment, 55 § 4 mom. och 64 § 4 mom., av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

54 §

3 mom. Befrielse från skyldighet att söka byggnadslov må av länsstyrelsen medgivas i fråga om industriområde, som ligger avskilt från annan bebyggelse och är i en ägares hand, såframt det kan anses uppenbart att området ändock kommer att bebyggas på tillfredsställande sätt samt medgivandet tillstyrks av byggnadsnämnden. Medgivandet må när som helst återkallas.

Föreslagen lydelse

54 §

3 mom. Befrielse från skyldighet att söka byggnadslov må av länsstyrelsen medgivas i fråga om industriområde, som ligger avskilt från annan bebyggelse och är i en ägares hand, såframt det kan anses uppenbart att området ändock kommer att bebyggas på tillfredsställande sätt samt medgivandet tillstyrks av byggnadsnämnden och yrkesinspektionen. Medgivandet må när som helst återkallas.

55 §

4 mom. Vid ansökan om byggnadslov för byggnadsföretag, som avser arbetslokal eller personalrum för verksamhet vari arbetstagare skall användas till arbete för arbetsgivares räkning, skall såvitt möjligt fogas behövlig beskrivning av den avsedda verksamheten. I sådant ärende skall företets utlåtande från yrkesinspektionen om företagets lämplighet från arbetarskyddssynpunkt.

¹ Stadgan omtryckt 1972:776.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

56 §

1 mom. Vid prövning av ansökan om byggnadslov skall byggnadsnämnden tillse, att det tillämnade företaget ej strider mot byggnadslagen, väglagen (1971:948), lagen om enskilda vägar, naturvårdslagen, miljöskyddslagen, denna stadga eller med stöd av nämnda författningar meddelade föreskrifter. Är tomtens ägare enligt byggnadslagen skyldig att gälda bidrag till kostnad för gata eller att anordna utfartsväg eller avlopp från tomten, må byggnadslov för nybyggnad ej beviljas innan skyldigheten fullgjorts eller nöjaktig säkerhet ställts.

1 mom. Vid prövning av ansökan om byggnadslov skall byggnadsnämnden tillse, att det tillämnade företaget ej strider mot byggnadslagen (1947:385), väglagen (1971:948), lagen (1939:608) om enskilda vägar, naturvårdslagen (1964:822), miljöskyddslagen (1969:387), *arbetarskyddslagen* (1949:1), denna stadga eller med stöd av nämnda författningar meddelade föreskrifter. Är tomtens ägare enligt byggnadslagen skyldig att gälda bidrag till kostnad för gata eller att anordna utfartsväg eller avlopp från tomten, må byggnadslov för nybyggnad ej beviljas innan skyldigheten fullgjorts eller nöjaktig säkerhet ställts.

Byggnadslov för byggnadsföretag som avses i 55 § 4 mom. får beviljas endast om utlåtande föreligger från yrkesinspektionen och av detta framgår att skyddsombud, skyddskommitté eller organisation som företräder arbetstagarna fått tillfälle att yttra sig över byggnadsföretaget. Vad nu sagts gäller dock icke om det ej är känt för vilket slag av verksamhet arbetslokalen är avsedd.

Har i utlåtande från yrkesinspektionen angivits att erforderlig prövning ej kunnat ske i arbetarskyddshänseende, skall i beslut om byggnadslov erinras om skyldigheten att göra anmälan enligt 8 a § andra stycket arbetarskyddslagen.

Inom område, som icke ingår i stadsplan eller byggnadsplan, må lov ej givas till nybyggnad som skulle innefatta lättbebyggelse, i vidare mån än för tillgodoseende av jordbrukets, fiskets, skogsskötselns eller därmed jämförligt behov.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

64 §

1 mom. Byggnadsnämnd skall öva tillsyn över byggnadsföretag, för vilka byggnadslov erfordras, samt äger verkställa härför erforderliga besiktningar. Nämnden äger ock besiktiga byggnadsföretag, vartill byggnadslov ej erfordras.

I främsta rummet bör genom besiktningar utrönas, huruvida byggnaden förlagts i rätt läge, samt beskaffenheten av grundbotten, stommen och byggnaden i färdigt skick. Där byggnadslov beviljats för uppförande av byggnad inom område med stadsplan, skall, såvida icke särskilda skäl föranleda annat, särskild besiktning företagas vid ettvar av de tillfällen, som omnämnas i 62 § första stycket b), c), d) och e) (grundbottenbesiktning, lägesbesiktning, stombesiktning, slutbesiktning).

I fall då byggnadslov beviljats må slutbesiktning ej underlätas, om den byggande begär sådan besiktning.

Begär yrkesinspektionen slutbesiktning av byggnadsföretag som avser arbetslokal eller personalrum skall sådan besiktning företagas.

Skall byggnad undergå besiktning av annan myndighet än byggnadsnämnd, bör nämnden verka för att arbetet därmed på lämpligt sätt samordnas med nämndens besiktningar.

4 mom. Yrkesinspektionen skall kallas till slutbesiktning som avser arbetslokal eller personalrum.

66 §

Med avseende å byggnad som tillhör kronan äger den myndighet, vilken har att pröva ritningarna till byggnaden, medgiva avvikelser från bestämmelserna i denna stadga och med stöd därav meddelade föreskrifter. Detsamma gäller tomt till sådan byggnad, som nu sagts, samt skyltar, stängsel och andra anordningar å byggnaden eller tomten.

Innan byggnad påbörjas för kronans eller landstings räkning, skall anmälan om företaget i god tid göras hos byggnadsnämnden. Anmälan skall vara åtföljd av situationsplan som i 55 § 1 mom. sägs samt av ritningar och beskrivningar i den omfattning som erfordras för att bedöma företagets lämplighet. Finner nämnden att byggnaden ej motsvarar skäligen anspråk på sundhet, säkerhet mot brandfara, hållfasthet, prydighet eller hänsyn till stads- eller landskapsbilden, eller är anledning till erinran i fråga om byggnadens ändamål, läge eller inverkan å grannes rätt, må nämnden inom tre veckor efter handlingarnas mottagande hos vederbörande förvaltning begära, att frågan underställes Konungens prövning; och må i så fall byggnaden ej uppföras, innan Konungen givit lov därtill.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

*Byggnadsnämnden skall under-
rätta yrkesinspektionen om anmä-
lan som avser arbetslokal eller per-
sonalrum.*

Finner nämnden vid besiktning eller eljest att fastställda ritningar ej följas eller eljest att gällande föreskrifter åsidosättas, äger nämnden göra anmälan därom hos den myndighet, som är ansvarig för arbetets utförande, eller, där nämnden så finner nödigt, hos Konungen.

Där fråga är om befästning eller annan anläggning av hemlig natur, äger länsstyrelsen förordna, att situationsplan, ritningar och beskrivningar icke skola tillställas nämnden samt att utstakning av byggnad och besiktning av företaget genom nämnden icke skall äga rum. Länsstyrelsen har att på lämpligt sätt lämna nämnden meddelande om företaget.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1974.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet på Stockholms slott den 27 april 1973.

Närvarande: Ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, JOHANSSON, ASPLING, NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, FELDT.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Aspling, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ändringar i arbetarskyddslagstiftningen och andra åtgärder för bättre arbetsmiljö* samt anför.

Arbetsmiljöutredningen¹ har till uppdrag att göra en genomgripande översyn av arbetarskyddslagstiftningen och arbetarskyddets organisation. Utredningen, som valt att bryta ut och prioritera vissa viktiga frågor för särskild behandling innan hela utredningsuppdraget slutförts, avlämnade i december 1972 delbetänkandet (SOU 1972:86) *Bättre arbetsmiljö*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av arbetarskyddsstyrelsen, socialstyrelsen, arbetarskyddsfonden, riksåklagaren (RÅ), hovrätten för övre Norrland, kammarrätten i Göteborg, överbefälhavaren, fortifikationsförvaltningen, statens vägverk, luftfartsverket, statskontoret, statistiska centralbyrån, byggnadsstyrelsen, riksrevisionsverket, statens avtalsverk, statens personalnämnd, statens personalutbildningsnämnd, universitetskanslersämbetet (UKÄ), kommerskollegium, arbetsdomstolens ordförande, arbetsmarknadsstyrelsen, statens planverk, statens naturvårdsverk, statens brandinspektion, statens vattenfallsverk, länsstyrelserna i Stockholms, Kalmar, Skaraborgs, Malmöhus, Gävleborgs och Norrbottens län, arbetsrättskommittén, bygglagutredningen, utredningen för översyn av hälsovårdsinspektörsutbildningen, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Statslänstemännens riksförbund (SR), Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Handelns arbetsgivareorganisation (HAO), Skogs- och lantarbetsgivareföreningen, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO), Statsföretagens förhandlingsorganisation (SFO), Svenska teknologföreningen, Svenska byggnadsentreprenörföreningen, Byggherreföreningen, Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO), Byggproduktion aktiebolag (BPA), Kooperativa förbundet (KF) och Svenska brandförsvarsföreningen. Ett flertal remissinstanser har bifogat yttranden som de inhämtat.

¹ Ledamöter generaldirektören Gunnar Danielson, ordförande, ombudsmannen Sivert Andersson, förbundsjuristen Kerstin Gustafsson, ombudsmannen Leif Kjellstrand, direktören Gunnar Larsson, direktören Gunnar Lindström och f. d. generaldirektören Otto Westling.

Yttranden har vidare inkommit från statens handikappråd, länsstyrelsen i Västmanlands län, Föreningen teknisk företagshälsovård, Föreningen skogsbrukets arbetsgivare, Svenska gruvföreningen, Svenska arkitekters riksförbund, Svenska läkaresällskapet, Svenska journalistförbundet, Sveriges skorstensfejaremästares riksförbund, Svenska musikerförbundet, Handikappförbundens centralkommitté, Socialdemokratiska partidistriktet i Uppsala län, Uppsala arbetarekommun, Upplands FCO-distrikt, Uppsala FCO och Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund.

På grundval av en sammanfattning av utredningens förslag har Sveriges socialdemokratiska arbetareparti i samverkan med LO anordnat en omfattande diskussionsverksamhet på arbetsställen och i lokala organisationer. En skrivelse jämte en sammanfattande rapport över synpunkter som framkommit vid dessa diskussioner har fogats till handlingarna i detta ärende.

Jag vill erinra om att vissa organisatoriska frågor inom arbetarskyddet som haft betydelse för medelsanvisningen för budgetåret 1973/74 redovisats för riksdagen i prop. 1973:1 (bil. 7). Därefter har dessa frågor behandlats av riksdagen (SoU 1973:5, rskr 1973:102).

1 Gällande arbetarskyddsförfattningar

1.1 Arbetarskyddslagen

Arbetarskyddslagen (1949:1) innehåller i första kapitlet bestämmelser som anger lagens tillämpningsområde. Fr. o. m. den 1 januari 1964 är lagen med vissa angivna undantag tillämplig på varje verksamhet i vilken arbetstagare används till arbete för arbetsgivares räkning (1 § första stycket). I lagen förstås med arbetstagare var och en som utför arbete för annans räkning utan att han i förhållande till den andre är att anse såsom självständig företagare, och med arbetsgivare var och en, för vars räkning arbete utförs av sådan arbetstagare utan att mellan dem står någon tredje person vilken som självständig företagare åtagit sig att ombesörja arbetets utförande (1 § andra stycket).

Lagen gäller dessutom för 1) arbete som två eller flera personer utför för gemensam räkning under sådana förhållanden, att lagen enligt 1 § skulle ha tillämpats på arbetet, om arbetstagare funnits anställd, 2) arbete som utförs av elever vid sådan undervisnings- eller utbildningsanstalt beträffande vilken Kungl. Maj:t förordnat att lagen skall gälla, 3) arbete som värnpliktiga i denna sin egenskap utför under sådana förhållanden att lagen enligt 1 § skulle ha tillämpats på arbetet, om detta utförts av arbetstagare för arbetsgivares räkning, samt 4) arbete som personer som intagits på fängvårdsanstalt, allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare, mentalsjukhus eller vissa andra anstalter utför på anstalten efter anvisning av anstaltsledningen. I dessa fall skall lagens bestämmelser om arbetstagare ha motsvarande tillämpning på den som utför arbetet, och vad som sägs om arbetsgivare gälla den som driver den verksamhet i vilken arbetet utförs (2 §).

Från lagens tillämpning undantas å andra sidan a) arbete som utförs i arbetstagarens hem eller annars under sådana förhållanden att det inte kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, b) arbete som utförs av medlem av arbetsgivarens familj, om arbetet är förlagt till arbetsgivarens hem eller är att hänföra till jordbruk med binäringar m. m., c) arbete som utförs i arbetsgivarens hushåll och d) arbete som är att hänföra till skeppstjänst. Vidare undantas övningar för försvarets ändamål och annat arbete inom krigsmakten eller civilförsvaret än sådant som utförs under väsentligen samma förhållanden som civilt arbete (3 §).

Vissa bestämmelser i lagen, som rör minderåriga och kvinnor, samt lagens bestämmelser om arbetstidens förläggning och om samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare har inte tillämpning på dem som utför arbete för gemensam räkning, på elever vid anstalter för yrkesutbildning och på dem som är intagna på anstalt. Nämda bestämmelser om arbetstiden samt om minderåriga och kvinnor gäller med visst undantag inte heller beträffande arbete som utförs av medlem av arbetsgivarens familj. I fråga om arbete som är underkastat tillsyn enligt strålskyddslagen (1958:110) är arbetarskyddslagen tillämplig i begränsad omfattning (4 §).

Kungl. Maj:t har bemyndigats att i särskilt fall förordna att arbetarskyddslagen skall tillämpas på arbete, som annars inte omfattas av lagen och inte heller utgör skeppstjänst. Som förutsättning gäller att arbetet bedrivs under sådana förhållanden att arbetstagarna utsätts för allvarlig fara för ohälsa eller olycksfall. Vid förordnande får Kungl. Maj:t meddela de föreskrifter som kan behövas (5 §).

Lagens andra kapitel innehåller allmänna föreskrifter om åtgärder till förebyggande av ohälsa och olycksfall. Arbetsgivaren är skyldig att iaktta allt som med hänsyn till arbetets natur och de förhållanden under vilka arbetet bedrivs samt arbetstagarens ålder, yrkesvana och övriga förutsättningar för arbetet skäligen kan erfordras för att förebygga att hos honom sysselsatt arbetstagare ådrar sig ohälsa till följd av arbetet eller drabbas av olycksfall i arbetet. Arbetstagaren å sin sida åläggs att använda de skyddsanordningar som finns och att noga följa i lagen eller med stöd av lagen meddelade föreskrifter och även i övrigt iaktta tillbörlig försiktighet och medverka till att ohälsa och olycksfall förebyggs (7 §).

I frågan hur arbetslokal skall vara inrättad hänvisar lagen till vad som kan vara särskilt föreskrivet (8 §). Därutöver sägs att arbetstagarna i erforderlig utsträckning skall ha tillgång på eller invid arbetsstället till dricks- och tvättvatten, toaletter, plats för ombyte, förvaring och torkning av kläder samt lämplig måltidsplats. Där så kan anses behövt skall lämplig plats för vila eller utrymme, som erbjuder tillfredsställande skydd mot köld och nederbörd, stå till arbetstagarnas förfogande (9 §). Det skall vara sörgt för tillräckligt luftutrymme, i regel minst tio kubikmeter per arbetstagare, tillfredsställande luftväxling, tillräcklig och tjänlig belysning samt lämplig värme- och fuktighetsgrad på arbetsstället. Dessutom skall det finnas lämpliga anordningar för att hindra att damm, rök, gas eller ånga sprids i skadlig eller besvärande mängd eller att arbetstagarna skadas genom att utsättas för buller, skakningar eller annan liknande olägenhet. På arbetsställe skall ordning och renlighet iakttas. Arbetet skall anordnas så att det kan utföras på sätt som inte är onödigt tröttsamt (10 §).

För att förekomma olycksfall i arbetet skall motorer och vissa angivna maskinella anordningar, ångpannor och andra tryckkärl samt lyft- och transportanordningar vara försedda med erforderliga skyddsanordningar och även i övrigt vara så utförda och anordnade att de erbjuder betryggande säkerhet. Åtgärder skall också vidtas för att undvika att arbetstagare skadas genom fall, nedstörtande föremål eller ras eller splitter, stänk, vassa eller heta föremål eller heta vätskor. Vidare skall undvikas skada genom klämning eller slag eller genom eldfarliga, explosiva, frätande, giftiga eller eljest hälsofarliga ämnen eller genom elektrisk ström, kyla eller värme eller genom bländande ljus (11 §).

Ytterligare finns bestämmelser om personlig skyddsutrustning (12 §) och om första hjälpen vid olycksfall (13 §) samt bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter i vissa avseenden (14–16 §§).

I 3 kap. (17–21 §§) ges särskilda bestämmelser om arbetstiden och dess förläggning. Här regleras arbetstagarnas rätt till rast och paus i

arbetet samt deras rätt till behövlig ledighet för nattvila och veckovila. I nattvilan skall i princip ingå tiden mellan kl. 24 och 5. Veckovilan skall omfatta minst 24 sammanhängande timmar och om möjligt förläggas till söndag.

Särskilda bestämmelser om minderårigas användande i arbete finns i 4 kap. (22–33 §§). Minderårig, varmed här förstås den som inte fyllt 18 år får inte användas till arbete före det år han fyller 14 år. Såvitt det inte är fråga om arbete under ferietid skall han också ha fullgjort sin skolplikt. Dispens kan meddelas för lätt arbete. Till industriellt eller därmed likställt arbete, transportarbete eller arbete i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse får minderårig inte användas före det år han fyller 15 år. Budskickning och lättare distributionsarbete är undantagna från detta förbud och viss dispensmöjlighet finns. Till underjordsarbete i gruva o. d. får minderårig inte användas. Också härvidlag är dispens i vissa fall möjlig. Arbetsgivaren skall särskilt se till att den minderårige inte utsätts för fara för olycksfall, överansträngning e. d. För den minderåriges arbetstid uppställer lagen speciella begränsningar. Kungl. Maj:t får under vissa förutsättningar föreskriva särskilda villkor för minderårigs användande till arbete eller förordna om förbud att använda minderårig till vissa arbeten. Minderårig arbetstagare skall ha en arbetsbok, utställd av skolan och försedd med uppgifter om ålder och skolförhållanden samt läkarintyg. För att utröna att minderåriga inte tar skada till sin hälsa eller kroppsutveckling av den sysselsättning vartill de används skall de en gång om året undersökas av läkare som länsstyrelsen utsett. Befrielse härifrån kan medges under vissa villkor.

För kvinnors användande i arbete finns särskilda bestämmelser i 5 kap. (34, 35 och 38 §§). Dessa tar numera sikte endast på kvinnors användande till arbete under jord i gruva eller stenbrott samt på kvinnor som väntar eller just fött barn. Vidare ges bemyndigande för Kungl. Maj:t att under vissa förutsättningar föreskriva särskilda villkor eller förordna om förbud att använda kvinna i visst arbete.

I 6 kap. upptas regler om samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare för att åstadkomma sunda och säkra arbetsförhållanden på arbetsstället (39–44 §§). Här ges bl. a. regler om utseende av skyddsombud och tillsättande av skyddskommitté. Närmare redogörelse för samverkansreglerna lämnas i avsnitt 3.1.2.

I 7 kap. föreskrivs skyldighet för tillverkare och försäljare av maskin, redskap eller annan teknisk anordning att se till att sådan anordning, då den avlämnas för att tas i bruk inom landet eller här utställs till försäljning eller i reklamsyfte, är försedd med behövliga skyddsanordningar och även i övrigt erbjuder betryggande säkerhet mot ohälsa och olycksfall. Tillverkare och försäljare skall vidare tillhandahålla föreskrifter för anordningens användning. Vad som nu sagts gäller även den som upplåter anordningen till begagnande. Utför någon som självständig företagare installation av sådan anordning, skall han se till att föreskrivna skyddsanordningar uppsätts och att för installationen i övrigt gällande föreskrifter iakttas (45 §). I 46 § föreskrivs vissa särskilda skyldigheter

för ägare och nyttjanderättshavare till grustag o. d. Enligt bestämmelse i lagens inledningskapitel (6 §) skall arbetarskyddslagen ha tillämpning i de avseenden som nämns i 45 och 46 §§ även om det inte är fråga om verksamhet som omfattas av lagen.

Kapitel 8 handlar om tillsyn över lagens efterlevnad. Tillsyn utövas av arbetarskyddsstyrelsen och, under dess överinseende och ledning, av yrkesinspektionens befattningshavare och kommunala tillsynsmän. Inspektionens befattningshavare är yrkesinspektörer och dem underordnad personal. Kungl. Maj:t kan förordna att tillsyn över visst slag av verksamhet skall utövas av specialinspektör. Det åligger hälsovårdsnämnd att utse en eller flera lämpliga personer att utöva den kommunala tillsynen (47 och 48 §§). En närmare redogörelse för arbetarskyddstillsynens organisation lämnas i avsnitt 7.1.

Den som har att utöva tillsyn skall ha tillträde till arbetsställe som är underkastat hans tillsyn samt rätt att där företa undersökning som hans tjänsteäligganden kan ge anledning till. Arbetsgivare är skyldig att på anfordran lämna tillsynsorgan de upplysningar som behövs för att utöva tillsynen (50 §). Bestämmelser om tystnadsplikt finns i 51 §. I 52 § föreskrivs att i statens eller kommuns tjänst anställd läkare, som får kännedom om förhållande vilket strider mot lagen eller med stöd därav meddelad föreskrift, skall göra anmälan hos tillsynsorgan. Tjänsteläkare, skolråd, skolstyrelse, hälsovårdsnämnd, byggnadsnämnd och polismyndighet skall lämna tillsynsorgan upplysningar och biträde.

I 8 kap. finns vidare bestämmelser om förfarandet om missförhållande råder vid arbetsställe m. m. (53–58 och 60 §§). En närmare redogörelse för dessa bestämmelser lämnas i avsnitt 8.1.

För att utröna om ämne eller material, som arbetsgivare använder eller framställer i sin verksamhet innebär fara för att hos honom sysselsatt arbetstagare ådrar sig ohälsa eller drabbas av olycksfall, är arbetsgivaren skyldig att på anmodan av arbetarskyddsstyrelsen eller yrkesinspektör föranstalta om undersökning av ämnet eller materialet eller tillhandahålla prov för sådan undersökning. Underlåter arbetsgivaren att efterkomma anmodan får arbetarskyddsstyrelsen förelägga honom vite. Motsvarande föreskrivs beträffande tillverkare, försäljare eller upplåtare av teknisk anordning (59 §).

Lagens nionde kapitel (61–69 §§) innehåller ansvarsbestämmelser. För dessa redogörs i avsnitt 8.1.

I 10 kap. finns vissa särskilda bestämmelser. I vad dessa gäller arbetsföreståndare (70 §) och fullföljd av talan (73 §) lämnas redogörelse i avsnitt 8.1. Enligt 71 § skall i den slutliga handläggningen hos arbetarskyddsstyrelsen av ärenden rörande tillämpning av lagen eller med stöd av denna meddelade föreskrifter i vissa fall delta särskilda ledamöter som utses efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare och arbetstagare. Bestämmelserna i 72 § innebär att arbetarskyddsstyrelsen får överlämna åt yrkesinspektör att medge undantag i fråga om vissa minderårigbestämmelser.

Slutligen innehåller lagen bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter angående lagens tillämpning och för arbetarskyddsstyrelsen att meddela råd och anvisningar till ledning vid lagens tillämpning (74 och 75 §§).

1.2 Övriga författningar

Den centrala tillämpningsförfattningen till arbetarskyddslagen är arbetarskyddskungörelsen (1949:208). Därin har samlats bestämmelser som i olika avseenden utvecklar lagens mera allmänt utformade föreskrifter. Ytterligare preciseringar för en rad arbetsområden, arbetsuppgifter eller anordningar har sedan skett i generella anvisningar som arbetarskyddsstyrelsen meddelat eller fastställt med stöd av 74 § lagen.

Arbetarskyddskungörelsen innehåller främst ett stort antal regler som knyter an till de allmänna föreskrifterna i arbetarskyddslagens 2 kap. om åtgärder mot ohälsa och olycksfall. Bl. a. behandlas arbetsgivares informations- och instruktionsskyldighet, arbetslokalers beskaffenhet, åtgärder mot risker till följd av luftföroreningar, buller, skakningar, kyla, värme m. m. samt åtgärder till förebyggande av fara från maskinella anordningar, tryckkärl, lyft- och transportanordningar, verktyg och redskap m. m. Därutöver upptar kungörelsen vissa bestämmelser om minderåriga arbetstagare, om lokal skyddsverksamhet samt om tillsyn. De regler som finns rörande den lokala skyddsverksamheten behandlas närmare i avsnitt 3.1.2. Bestämmelser i kungörelsen som gäller förhandsprövning av arbetslokaler berörs i avsnitt 4.1.2.

Med stöd av arbetarskyddslagen har utfärdats ytterligare ett antal kungörelser. Föreskrifter med hänsyn till förekomsten av farliga ämnen finns i kungörelsen (1949:210) om förbud att använda arbetstagare till målningsarbete med blyfärg och kungörelsen (1949:491) om förbud att använda bensolhaltigt ämne vid tillverkning av läderskodor. Särskilt viktig är kungörelsen (1949:211) om läkarundersökning och läkarbesiktning till förebyggande av vissa yrkessjukdomar. Medför visst arbete särskild fara för uppkomst av bensol-, bly-, kadmium- eller kvicksilverbefgiftning, dammlunga (pneumokonios) eller tryckfallssjuka hos arbetstagarna skall arbetarskyddsstyrelsen enligt kungörelsen föreskriva att arbetstagare ej får användas till arbetet, om han inte vid läkarundersökning befunnits vara fri från sjuklighet eller svaghet som kan anses göra honom särskilt mottaglig för den med arbetet förbundna hälsofaran. Beträffande sådant arbete skall styrelsen dessutom föreskriva att arbetstagare skall undergå periodisk läkarbesiktning.

I fråga om minderårig gäller kungörelsen (1949:213) om läkarundersökning och läkarbesiktning av minderåriga arbetstagare. I vissa slag av farliga arbeten får minderårig arbetstagare användas endast i den mån det följer av förteckning som är bifogad kungörelsen (1966:521) om förbud att använda minderårig till vissa arbeten. Utom i arbetarskyddslagen och med stöd därav utfärdade kungörelser behandlas frågan om minderårigas

arbete bl. a. i lagen (1926:72) angående meddelande av förbud för barn att idka viss försäljning.

Med stöd av 2 § arbetarskyddslagen har utfärdats kungörelsen (1963:662) om tillämpning av arbetarskyddslagen å arbete vid vissa undervisnings- och utbildningsanstalter. En till kungörelsen fogad förteckning över skolor där arbetarskyddslagen i viss utsträckning äger tillämpning på elevernas arbete har genom ändringskungörelse (1971:55) reviderats i anslutning till förändringar inom skolväsendet.

En särskild reglering finns sedan gammalt om skogsförläggningar för vissa arbetstagare. Numera gäller i detta hänseende skogsförläggningsslagen (1963:246).

I anslutning till ratificering av internationella konventioner har utfärdats dels lagen (1932:55) om viktmärkning i vissa fall av gods som skall inlastas å fartyg, dels kungörelsen (1937:816) om skyddsåtgärder, som vid lastning och lossning av fartyg ankomma på arbetsgivaren m. fl.

Som tidigare nämnts är arbetarskyddslagen inte tillämplig på skeppstjänst och avser endast i begränsad omfattning arbete som är underkastat tillsyn enligt strålskyddslagen. Huvudförfattning beträffande arbetarskyddet för de ombordanställda är lagen (1965:719) om säkerheten på fartyg.

I strålskyddslagen finns bestämmelser om skydd mot skada som orsakas av joniserande strålning.

För arbetarskyddet betydelsefulla föreskrifter finns dessutom i ett flertal andra författningar. Bland dessa kan nämnas förordningen (1949:341) om explosiva varor, kungörelsen (1957:601) om elektriska starkströmsanläggningar, byggnadsstadgan (1959:612), förordningen (1961:568) om brandfarliga varor, brandlagen (1962:90), brandstadgan (1962:91), giftförordningen (1962:702) och bekämpningsmedelsförordningen (1962:703). De båda sistnämnda författningarna upphör att gälla den 1 juli 1973, då lagen (1973:00) om hälso- och miljöfarliga varor träder i kraft.

Slutligen skall nämnas lagen (1971:282) om arbetarskyddsavgift. Den ålägger arbetsgivare att betala arbetarskyddsavgift med 0,05 % av samma löneunderlag som gäller för avgiften till den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen. Staten erlägger dock ej avgift. Avgifterna beräknas under nuvarande förhållanden inbringa ca 40 milj. kr. årligen. Av influtna belopp förs tre femtedelar till en särskild arbetarskyddsfond som skall stödja forskning, utbildning och information på arbetarskyddsområdet. Återstoden utgör bidrag till statsverkets kostnader för de offentliga arbetarskyddsorganens verksamhet.

2 Allmänna synpunkter

2.1 Utredningen

Utredningen anför att den efter hand som utredningsarbetet fortskridit och överblick vunnits över ämnesområdet kommit till den slutsatsen att vissa frågor inom ramen för det omfattande utredningsuppdraget kunde och borde brytas ut och prioriteras för särskild behandling. Urvalet av frågor har gjorts med beaktande av såväl problemens angelägenhetsgrad som möjligheterna att nå fram till lösningar som inte är direkt beroende av ställningstaganden i andra avseenden. Av betydelse har också varit att utredningen ansett att särskilda fördelar kan vinnas om man går fram i etapper när det gäller arbetarskyddets organisationsfrågor.

Som en bakgrund till de förslag som läggs fram redovisar utredningen vissa allmänna överväganden rörande arbetarskyddslagstiftning och arbetarskyddsorganisation. Utredningen konstaterar efter en blick på utvecklingen inom arbetslivet och samhället i övrigt att väsentliga förändringar skett med avseende på det underlag för bedömning av arbetarskyddets behov som fanns när arbetarskyddslagen kom till för drygt tjugo år sedan. Förändringarna gäller såväl tekniska och ekonomiska som sociala förhållanden. Betydande återverkningar kan noteras i fråga om medborgarnas synsätt och önskemål i olika avseenden. Intresset för arbetsmiljöförhållanden har stegrats avsevärt och anspråksnivån har allmänt höjts när det gäller arbetslivets villkor.

Utredningen konstaterar att också den enskilde arbetstagarens arbetsmiljösituation har påverkats starkt av utvecklingen. Framstegen på teknikens område har lett till förbättringar av förhållandena i en del avseenden, t. ex. när det gällt att begränsa fysiskt tungt och nerslitande arbete, och arbetstiderna har generellt förkortats. De traditionella arbetarskyddsfrågorna har emellertid enligt utredningen alltjämt stor aktualitet och det har inte gått att undvika att många nya skyddsproblem har uppstått. De sistnämnda hänför sig såväl till tidigare obefintliga arbetsmiljöfaktorer som till förut existerande faktorer som uppmärksammats genom ökade erfarenheter och kunskaper. Bl. a. har den snabba utvecklingen på det kemisk-tekniska området haft mycket stor betydelse för uppkomsten av nya förhållanden och risker i arbetslivet. Även sådana arbetsmiljöfaktorer som buller, vibrationer, drag, kyla, värme och strålning ger upphov till problem för många arbetstagare. Utredningen framhåller att problematiken när det gäller skadeverkningar numera inte sällan omfattar komplicerade frågor om långtidseffekter och kombinationseffekter på människans organism. Bedömningarna av olycksfallsrisker har blivit mer invecklade än förr till följd av ändrade konstruktioner för maskiner och anläggningar m. m. men också mot bakgrunden av att ökad uppmärksamhet kommit att riktas på beteendevetenskapliga problem. Psykologiska och sociologiska aspekter har efter hand tillmätts allt

större betydelse i skyddssammanhang och förutsättningar har skapats för insatser på området för arbetstagarnas psykiska hälsa.

Förhållanden av det slag som här nämnts gör det enligt utredningens mening nödvändigt att från grunden pröva om innehållet i arbetarskyddslagstiftningen, som inte undergått väsentliga ändringar i materiellt hänseende sedan år 1949. Därvid bör siktet vara inställt på att åstadkomma regler som svarar mot en modern grundsyn på arbetarskyddets uppgifter och metoder.

Huvudmålet för arbetarskyddet bör enligt utredningens mening vara att skapa sådana förhållanden i arbetslivet att de anställda skyddas till hälsa och säkerhet. Skyddsverksamheten bör bedrivas genom förebyggande åtgärder mot olycksfall och ohälsa i samband med arbetet. Därvid anmärker utredningen att begreppet ohälsa inte används i någon snävt begränsad mening. Utredningen framhåller att nya bestämmelser på arbetarskyddets område uppenbarligen måste utformas med hänsyn till nu rådande uppfattning om sjukdomar och sjukdomars uppkomst. Frågor som rör den psykiska hälsan och anpassningen förtjänar i det sammanhanget stor uppmärksamhet. I anslutning härtil erinras om att arbetarskyddets ansvarsområde i praktiken sedan länge gått utöver vad som täcks av begreppet yrkessjukdom och om att den framväxande företagshälsovården här haft stor betydelse. Det framstår enligt utredningen i dag som naturligt att slå fast att arbetarskyddsverksamheten skall ta sikte på alla slag av hälsorisker med anknytning till arbetstagarnas arbetsförhållanden. Till grund för bestämningen av vad som konstituerar risk för hälsan kan inte enbart läggas renodlat medicinska bedömningar utan också psykologiska och sociala aspekter måste tillåtas att väga in.

Arbetarskyddet i dagens och morgondagens samhälle bör emellertid enligt utredningens åsikt inte vara främmande för ytterligare uppgifter. En strävan bör vara att se till den enskilde individens hela hälsosituation i arbetslivet. Därmed följer med nödvändighet att bevakningen stundom kommer in på ett område där skyddsaspekter inte är omedelbart framträdande. Det kan dessutom vara svårt att dra en skiljelinje mellan vad som är hälsofrågor och vad som är frågor om välbefinnande eller liknande. Utredningen konstaterar också att en del arbetsmiljöproblem som inte i första hand uppfattas som skyddsfrågor — som exempel nämns spörssmål som primärt angår den enskilde individens anspråk på meningsfullt arbete eller gäller andra psykologiska krav på arbetet — med den nyss förordade mera vidsträckt synen på vad som är arbetsbetingad ohälsa i själva verket kan beröra arbetarskyddet mycket nära. Enligt utredningen kan det således finnas fall då det är motiverat att inbegripa också dessa frågor under skyddsverksamheten. Enligt utredningens uppfattning bör man över huvud taget vara försiktig med att på förhand genom generella gränsdragningar avskära vissa frågekomplex som gäller arbetsmiljön från arbetarskyddets ansvarsområde.

Det material som utredningen samlat in och sammanställt rörande utvecklingen av arbetsolycksfallen visar enligt utredningen att vidgade insatser måste till för att vända olycksfallskurvan nedåt. Vidare framhål-

ler utredningen att det uppenbarligen krävs mycket stora insatser för skyddet mot andra hälsorisker i arbetslivet. Detta motiverar för utredningen ståndpunkten att arbetarskyddet för översködlig tid framöver har sin huvuduppgift i att värna den arbetande människan från fysiska och psykiska skador av skilda slag. Åtgärder som vidtas i sådant syfte bör emellertid, anför utredningen, inriktas också på att främja hälsa, arbetsanpassning och tillfredsställelse i arbetet. Utredningen framhåller att denna syn på den förebyggande verksamheten står i samklang med målsättningen för företagshälsovården. Den bör också, i vart fall i ett längre perspektiv, vara ägnad att bidra till att största möjliga skyddseffekt erhålls av de insatta resurserna.

Utredningen framhåller, att det visserligen är samhället och dess organ som ytterst svarar för att säkerheten i arbetslivet tryggas men att det samtidigt är betecknande att så mycket ligger i parternas, arbetsgivarnas och arbetstagarnas, händer när det gäller att förverkliga och utstaka målsättningen. Det har med tiden kommit att stå alltmer klart att en förutsättning för en god arbetsmiljö är ett samarbete mellan arbetsgivare och arbetstagare när det gäller att utforma arbetsförhållandena. Många av de frågor som uppkommer är av den naturen att en samverkan mellan de närmast berörda är en nödvändighet för att man skall nå resultat. Utredningen påpekar att detta inte innebär att lagstiftningen skulle vara överflödig. Den måste alltid finnas i bakgrunden, både som vägledare och som garanti för att de anställdas intressen blir tillgodosedda. Det är enligt utredningen karakteristiskt att utvecklingslinjerna i vårt land pekar mot att man i lagstiftningen mer och mer bygger in regler om samverkan i skyddsfrågorna. Eftersom dessa regler normalt också innebär ökande möjligheter för de anställda att medverka i skyddsarbetet och få sina intressen tillgodosedda leder utvecklingen till ökat inflytande för de anställda över arbetsmiljön. Utredningen anser att det finns all anledning att arbeta vidare på denna utveckling. Det ändrade synsättet på förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare som vuxit och växer fram inom ramen för det alltmer utvecklade företagsdemokratiska tänkandet verkar mot ett allt större inflytande för de anställda. Knappast något område ligger enligt utredningen så nära till för medbestämmande från de anställdas sida som just arbetsmiljön. Utredningen finner det naturligt att den som själv vistas och verkar på arbetsplatsen är intresserad av förhållandena där och ligger väl till för att bedöma dessa. Den anställde tillbringar en stor del av sin tid på arbetsplatsen och det är motiverat och naturligt att han får vara med om att forma förhållandena där. Han har erfarenhet att ge, som kan vara av stort värde för utformningen av arbetsförhållandena, erfarenhet av värde också för företaget som sådant. Utredningen anser att det genom en sådan medverkan också skapas förutsättningar för ökad inlevelse i och engagemang för arbetsuppgifterna. Ett ytterligare skäl för de anställdas medverkan i arbetsmiljöns utformning är enligt utredningen att man här kan komma in på avvägningar som också berör arbetstagarna i andra avseenden.

Utredningen pekar på att samarbetet mellan parterna i arbetarskydds-

frågor i vårt land har gamla och goda traditioner. Med tiden har vuxit fram och utvecklats en mängd skiftande former. Detta har skett inom ramen för arbetarskyddslagstiftningens regler men också – och det inte minst – spontant och utan särskilt stöd eller påverkan av lagföreskrifter. Dessa samarbetssträvanden är nu livligare och mera målinriktade än någonsin. Utredningen anser att samarbetet även i fortsättningen till en del bör regleras i lagstiftningen. Det måste dock undvikas att tillskapa regler som är stela och binder samarbetet i alltför byråkratiska former. Förhållandena är så skiftande inom olika företag och branscher och utvecklingen går så snabbt att det är angeläget att lämna stort utrymme för olika initiativ och variationer. Ett levande och utvecklingsbart samarbete frodas enligt utredningen bäst inom ramen för en lagstiftning som lämnar stort utrymme för det enskilda initiativet. De nya samverkansregler som behövs bör därför i mycket utformas som rambestämmelser avsedda att bilda grund för en samverkan som i hög grad bör präglas av anpassning till förhållandet på det enskilda arbetsstället. Tonvikten bör, framhåller utredningen, läggas på att garantera de anställdas medinflytande i arbetsmiljöns utformning med syfte att åtgärder skall kunna sättas in på ett tidigt stadium och kunna ge effektiva och snabba resultat.

Den satsning på samverkan mellan parterna och ökat inflytande för de anställda som bör ske får enligt utredningens uppfattning inte ses som något avsteg från den princip om arbetsgivarens huvudansvar för att arbetsförhållandena är sunda och säkra som arbetarskyddslagstiftningen bygger på. Liksom hittills bör det ankomma på den som har anställda i sin tjänst att se till och verka för att de anställdas hälsa och säkerhet i arbetet inte äventyras.

Konstruktionen med arbetsgivarens ansvar i förhållande till hans egna anställda är inte tillfyllest i alla situationer, framhåller utredningen. För vissa fall finns därför i arbetarskyddslagstiftningen kompletterande bestämmelser som lägger förpliktelser i skyddshänseende på andra personer. Utredningen erinrar om det ansvar som vilar på tillverkare, försäljare och upplåtare av maskiner m. m. Efter hand har det dock enligt utredningen blivit alltmer märkbart att lagstiftningen i sin nuvarande utformning inte ger behövlig vägledning för lösningen av de särskilda skyddsproblem som uppstår när arbetsställe är gemensamt för olika arbetsgivarers anställda. Dessa problem sägs vara vanliga framför allt inom byggnadsbranschen. Utredningen pekar på att svårigheter av likartad natur kan sägas föreligga när anställda sysselsätts på arbetsplats som deras arbetsgivare inte har rådighet över. Med avseende på dessa praktiskt viktiga situationer finner utredningen det således angeläget att komma fram till regler som ger ökat skydd och åstadkommer nödvändig samordning. Enligt utredningens bedömning bör detta kunna ske utan att principen om arbetsgivaransvaret överges.

Utredningen erinrar om att en viktig förutsättning för att en breddad målsättning för arbetarskyddet skall kunna förverkligas är att bedömningarna av vad den förebyggande verksamheten kräver och av hur kraven skall tillgodoses sker vid rätt tidpunkt. Strävan måste också vara att så

långt möjligt anpassa arbetslokaler, maskiner, arbetsmetoder och andra arbetsmiljöfaktorer till arbetskraftens fysiska och psykiska förutsättningar. Det är således nödvändigt att redan vid planeringen av de olika leden i en produktionsprocess väga in arbetarskyddets krav. Om t. ex. det grundläggande valet av tekniska och organisatoriska lösningar vid arbetsprocessernas uppbyggnad sker utan tillräckligt beaktande av konsekvenserna i den blivande arbetsmiljön är det i regel inte möjligt att i efterhand korrigera bristerna eller att göra det fullt ut. Garantier bör därför ges i lagstiftningen för att en från skyddssynpunkt tillfredsställande bevakning kommer till stånd genom förhandsprövning. Inför en sådan prövning är det enligt utredningens mening viktigt att de anställda bereds möjligheter att själva eller genom sina fackliga organisationer lägga fram sina synpunkter. Sådan medverkan bör enligt utredningens bedömning leda till en betydande ökning av de anställdas reella inflytande på sin arbetsmiljösituation.

En effektiv tillämpning av arbetarskyddslagstiftningen måste enligt utredningens mening säkras genom samhället och dess tillsynsorgan. Arbetarskyddsmyndigheternas organisation och verksamhetsformer kräver därför stor uppmärksamhet. Betydande resurser fordras för att den höjda ambitionsnivån för arbetarskyddet skall slå igenom i den praktiska tillämpningen över hela linjen. Utredningen framhåller att de resursförstärkningar som under de senaste åren tillförts arbetarskyddsmyndigheterna bör ses som inledande faser i en successiv utbyggnad av arbetarskyddets organisation.

Det är enligt utredningens mening angeläget att huvudansvaret för arbetarskyddsinsatserna på olika områden är samlat hos den centrala arbetarskyddsmyndigheten. Därigenom underlättas överblick och samordning till fördel för effektiviteten i skyddsarbetet. Utredningen förklarar att den ser med tillfredsställelse på den förändring i arbetarskyddsstyrelsens organisation som skedde den 1 juli 1972 och som innebar att verksstyrelsen kom att inrymma bl. a. representanter för arbetsmarknadens huvudorganisationer. Förändringen står enligt utredningen i överensstämmelse med utredningens uppfattning om värdet av att tillsynsmyndigheternas handlande har god förankring hos dem som närmast berörs av åtgärderna.

Utredningen framhåller, att forskningen på det arbetsmedicinska området har genomgått en snabb utveckling och att dess resultat alltmer uppmärksamrats och kommit till användning i det praktiska skyddsarbetet. Den växande insikten om att betydande landvinningar kan göras inom arbetarskyddet med hjälp av arbetsmedicinskt forsknings- och utredningsarbete har så småningom lett till krav på förbättrad samordning mellan arbetarskyddets och arbetsmedicinens aktiviteter. Bl. a. har framhållits vikten av att forskningen till väsentliga delar inriktas på projekt av mera direkt betydelse för arbetsmiljöns utformning. Utredningen erinrar om att synpunkter av sådant slag ligger bakom statsmakternas beslut att inordna arbetsmedicinska institutet i arbetarskyddsstyrelsen per den 1 juli 1972. Utredningen framhåller för sin del att det

moderna arbetarskyddet i mycket stor utsträckning måste kunna repliera på erfarenheter och rön som gjorts och görs inom de arbetsmedicinska vetenskaperna. Genom integreringen av arbetsmedicinska institutet i styrelsen har tillgodosetts önskemål om en basorganisation för arbetsmedicinsk verksamhet inom den centrala arbetarskyddsmyndigheten. Mot bakgrunden av det nyss anförda bedömer utredningen detta som en högst avsevärd förstärkning för arbetarskyddet.

Utredningens principiella överväganden rörande yrkesinspektionen hänger nära samman med den redovisade synen på spörsmålen om samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare i skyddsfrågor. De synpunkter som anförts rörande den fortsatta utvecklingen av samarbetet och angående det ökade arbetstagarinflytandet i arbetsmiljöhänseende kan enligt utredningens bedömning inte få sin fulla genomslagskraft om inte en utbyggnad och förstärkning av yrkesinspektionen kommer till stånd.

Enligt de nya tankegångar utredningen för fram kommer yrkesinspektionen att träffa avgöranden som avser olika slags frågor där parterna på det lokala planet inte kunnat enas. Ytterst kan det gälla användning av det sanktionssystem som lagstiftningen erbjuder. Oavsett i vilken omfattning sådana avgöranden kan komma att behövas är det enligt utredningens mening synnerligen viktigt att avgörandena omfattas med förtroende och respekt av dem som berörs. För att tillgodose önskemålet härom behöver yrkesinspektionen enligt utredningens uppfattning förstärkas så att representanter för arbetsmarknadens partsorganisationer kommer att delta i besluten i viktigare frågor av den typ som antytts. Det är dessutom önskvärt att en sådan representation ges ett bestämmande inflytande på frågor som rör den allmänna inriktningen av verksamheten inom yrkesinspektionens arbetsområde.

Utredningen framhåller att det särskilt mot bakgrunden av avsedda nya regler om partssamverkan är ett vitalt intresse att nära kontakter kan upprätthållas och att intimt samarbete kan bedrivas mellan skyddsombud eller andra i skyddsorganisationen på arbetsplatsen samt yrkesinspektionens personal. Yrkesinspektionens verksamhetsområde bör därför inte vara för stort i geografiskt hänseende. Det är enligt utredningens mening nödvändigt att en ny organisation för att bli effektiv måste bygga på att distriktens storlek begränsas jämfört med nuläget. Vid fastställande av distriktsindelningen för den allmänna yrkesinspektionen får beaktas vilka bedömningar som görs i fråga om specialinspektörernas ställning och beträffande den kommunala tillsynen.

Genom en väl utbyggd lokal skyddsverksamhet grundad på samarbete mellan arbetsgivare och arbetstagare samt genom effektivast möjliga bistånd via myndighetsorganen anser utredningen att det finns goda förutsättningar för att lösa skyddsproblem utan ingripanden av tvångsaktär. Det är emellertid enligt utredningen ofrånkomligt att i bakgrunden måste finnas ett sanktionssystem som medger ingripanden från tillsynsorganen i sådana fall då missförhållande i skyddshänseende kunnat konstateras eller annars då lagstiftningens krav inte uppfylls. Ett sådant

system medverkar också till att tillsynsorganens beslut och agerande i övrigt får behövlig tyngd. Sanktionernas användning är en fråga i vilken det för utredningen ter sig naturligt att arbetsmarknadsparterna bereds ett väsentligt inflytande. Önskemålet bör enligt utredningen tillgodoses genom arrangemang för beslutsmedverkan i yrkesinspektionen beträffande viktigare tillämpningsfrågor. Sanktionsformer bör finnas som är tillräckligt pådrivande för att förmå till rättelse. I brådskande fall bör de kunna göras verksamma utan tidsutdräkt.

Utredningen anser att stor vikt måste läggas vid att de anställda har goda kunskaper om arbetarskydd. Information och utbildning kräver följaktligen insatser på bred bas. Möjligheterna att ge vissa kunskaper inom det allmänna undervisningssystemets ram bör utnyttjas. Mot bakgrunden av de synpunkter som utredningen för fram rörande formerna för samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare anser utredningen att det är av särskild betydelse att behövlig utbildning kan ges åt skyddsombud och andra som engageras i den lokala skyddsorganisationen. När utredningen tar upp vissa frågor om utbildningen på arbetsmiljöområdet siktar utredningen främst på att ge underlag för en utbyggnad av den utbildningsverksamhet som bedrivs av arbetsmarknadsparterna.

För att tillgodose de krav som bör ställas på arbetsmiljön kan enligt utredningen behövas åtgärder som för en del företag utgör en betydande belastning med hänsyn till de ekonomiska insatser som erfordras. Det står emellertid samtidigt klart, säger utredningen, att det inte kan tillåtas att företag av kostnadsskäl avstår från att vidta åtgärder som är nödvändiga med hänsyn till de anställdas hälsa och säkerhet. Utredningen noterar att det mot bakgrunden härav kanske inte är så märkligt att tanken förts fram att det allmänna skulle träda in och svara för kostnader för arbetsmiljöförbättringar i enskilda företag. I anslutning härtill anför utredningen följande.

Det bör enligt utredningens uppfattning slås fast att kostnaderna för arbetsmiljöförbättrande åtgärder är en del av produktionskostnaderna och att de i princip bör bäras av produktionen. Till saken hör också att det i allmänhet är ytterligt svårt att göra en uppdelning mellan kostnader som är direkt hänförliga till arbetsmiljön och andra kostnader i produktionen. De insatser som behövs varierar dessutom i hög grad från fall till fall, bl. a. beroende på hur man tidigare sett på arbetarskyddet i företagen. Redan dessa synpunkter talar enligt utredningen mot att man inför särskilda former för ekonomiskt stöd från det allmänna till åtgärder för att förbättra arbetsmiljön. Som ett skäl mot att införa ett sådant stöd åberopar utredningen vidare att förhandenvaron av möjlighet att få bidrag till sanering av arbetsmiljön i många fall skulle kunna fördröja upprustningen av arbetsplatserna, därför att företagen skulle avvakta stöd från det allmänna i stället för att själva ta itu med problematiken. En förskjutning av ansvaret för arbetsmiljön från företagen till det allmänna skulle också lätt kunna bli följden på ett sätt som inte kan anses önskvärt och inte heller står i samklang med de principer den svenska arbetar-

skyddslagstiftningen vilar på. Ytterligare en synpunkt som framhålls är att man genom bidrag kan stimulera till olika slags skyddsinstallationer, medan i stället det mest effektiva sättet att förbättra arbetsmiljön i många fall skulle vara att förändra själva produktionsprocessen. Vad nu sagts utesluter enligt utredningen inte att det inom ramen för samhällets näringspolitik och arbetsmarknadspolitik kan göras insatser som innefattar stöd till åtgärder på arbetsmiljöområdet. Utgångspunkten för stödinsatserna bör då vara näringspolitiska eller sysselsättningspolitiska överväganden och stödet bör utgå enligt det regelsystem som gäller på dessa områden.

Utredningen påpekar i sammanhanget att samhället i många andra former satsar på förbättringar av arbetsmiljön. Därvid framhålls att hela den offentliga tillsynsverksamheten är direkt till för att verka för förbättrade förhållanden i arbetslivet och att samhällets insatser för forskning och utbildning i arbetsmiljöfrågor strävar i samma riktning liksom olika former av service. Utredningen anför att det i dessa hänseenden är angeläget med ökade insatser och att utredningens förslag också syftar därtill.

Den valda metoden att lägga fram förslag i vissa särskilda frågor innan hela utredningsarbetet slutförts bör enligt utredningens mening få den följden i lagtekniskt hänseende att nya bestämmelser tills vidare inarbetas i den nuvarande arbetarskyddslagen och därtill anslutande författningar. Utredningen avser att sedan utredningen behandlat återstående delar av lagstiftningen återkomma till frågan om en helt ny lag på området.

2.2 Remissyttrandena

Utredningens betänkande har allmänt mottagits mycket positivt av remissinstanserna. Den uppläggning av reformarbetet som utredningen valt och som innebär att ett antal viktiga frågor brutits ut för särskild behandling innan hela utredningsarbetet slutförts godtas genomgående. Många remissinstanser klargör att de anser att åtgärder för en bättre arbetsmiljö är angelägna och att det är värdefullt att underlag för sådana insatser nu kunnat läggas fram. Bland de instanser som gör direkta uttalanden i den riktningen märks *LO*, *TCO*, *arbetarskyddsstyrelsen*, *Svenska kommunförbundet*, *länsstyrelserna i Kalmar, Malmöhus och Norrbottens län*, *riksrevisionsverket*, *RÅ* och *kammarrätten i Göteborg*. Den omfattande diskussionsverksamhet på arbetsställena och i lokala organisationer, som nämnts inledningsvis och i vilken över 85 000 deltagare medverkat, har inneburit en kraftig opinionsyttring till förmån för utredningens förslag sett i dess helhet. Rapporten över diskussionsverksamhetens utfall – i fortsättningen benämnd *arbetsplatsremissen* – visar en allmän uppslutning kring de av utredningen föreslagna åtgärderna. Enligt arbetsplatsremissen svarar utredningens förslag mot angelägna och på arbetstagarnas egna erfarenheter grundade önskemål om förbättringar på arbetsplatserna. På en del enskilda punkter föreslås ändringar eller tillägg i förhållande till betänkandet. Arbetsplatsremissen

visar att det också knyts stora förhoppningar på utredningens fortsatta arbete, bl. a. då det gäller frågorna om hygieniska gränsvärden.

Att utredningen i den första etappen av sitt arbete lagt tyngdpunkten vid frågor om den lokala skyddsverksamheten och arbetarskyddstillsynens organisation har såväl vid *arbetsplatsremissen* som i *LO:s* remissyttrande ansetts fördelaktigt. LO framhåller att utredningens förslag lägger en behövlig grund såväl lagstiftningsmässigt som organisatoriskt för ett effektivt samarbete mellan arbetsmarknadens parter och för en tillfredsställande tillsyn genom samhällets försorg. *Arbetarskyddsstyrelsen* understryker värdet av att en kraftig utbyggnad och upprustning av arbetarskyddsmyndigheternas organisation är genomförd vid den tidpunkt då den avsedda nya lagstiftningen på arbetarskyddsområdet skall träda i kraft. TCO anser likaledes att särbehandling med den inriktning som utredningen föreslagit är motiverad men framhåller också att ett definitivt ställningstagande i vissa frågor inte kan ske förrän förslag om en helt ny lag föreligger.

Många remissinstanser har utan reservationer eller närmare kommentarer slutit upp kring utredningens allmänna synsätt när det gäller arbetarskyddets syfte i det nutida arbetslivet. Samtidigt har utredningens uttalanden i detta avseende föranlett andra remissorgan att utveckla och markera sin ståndpunkt.

LO framhåller att utvecklingen inom arbetslivet inneburit en förskjutning av det traditionella arbetarskyddsbegreppet. Arbetarskyddet har numera ett betydligt vidgat ansvarsområde som omspanner frågorna om hälsa kontra arbete i vidare mening. Arbetarskyddsinsatserna måste syfta till en successiv sanering av arbetsmiljön och lägga grunden för ett nytt sätt att möta utvecklingen. Redan i planeringssammanhang måste miljöhänsyn vägas in i alla deras dimensioner. Förbättrad kunskap om samband mellan miljöfaktorer och hälsa samt en fortgående värderingsförskjutning mot ett vidgat välfärdsbegrepp där arbetsmiljöförhållandena spelar en alltmer framträdande roll har föranlett att kraven på arbetarskyddet skärpts. Gapet mellan förutsättningar och krav har därmed blivit alltmer markerat för LO:s medlemmar ute på arbetsplatserna. LO konstaterar att arbetsmiljöutredningens direktiv i allt väsentligt återspeglar de grundläggande värderingar på arbetarskyddsområdet som den fackliga rörelsen i en rad sammanhang gett uttryck för.

TCO stryker under att de psykologiska och sociala faktorerna i arbetsmiljön måste behandlas med samma tyngd som andra faktorer. SR förutsätter att utredningen i sitt fortsatta arbete behandlar problemen kring den psykiska arbetsmiljön utförligare och även beaktar de sociala faktorernas inverkan på hälsan, arbetstillfredsställelsen och arbetsförmågan.

SACO menar att man inte bör sätta målet för arbetarskyddet så högt att det blir ouppnåeligt. Målsättningen måste vara att sträva efter en bättre arbetsmiljö. En uppgift med hög prioritet bör vara att begreppet arbetarskydd i det praktiska arbetet vidgas till att omfatta hela arbetsmiljön och att ett likartat betraktelsesätt tillämpas inom samtliga arbetsmarknadssektorer.

SAF anför att begreppet arbetsmiljö stundom används i mycket vid bemärkelse och därvid får innefatta bl. a. sådana faktorer som påverkan av arbetsledning, olika samarbetsformer och lönesystem. Enligt SAF:s mening bör i nu förevarande sammanhang begreppet arbetsmiljö i huvudsak anses inbegripa traditionellt arbetarskydd jämte modern företagshälsovård. En fortsatt snabb utveckling av företagshälsovården utgör enligt SAF ett väsentligt inslag i arbetet för bättre arbetsmiljö.

SFO finner det med hänsyn till den föränderliga situationen i arbetslivet och samhället riktigt att inte söka bestämt avgränsa området för den vidgade arbetarskyddsverksamheten och inte heller försöka finna en entydig definition av begreppet arbetarskydd.

Statens personalnämnd noterar som sin uppfattning att utredningen i och med införandet av begreppet arbetsmiljö ger uttryck för en ambitionshöjning och att därmed också följer att psykologiska och sociala faktorer skall inbegripas under skyddsverksamheten.

UKÄ uttalar att samhällsutvecklingen har klargjort att begreppet arbetsmiljö måste ges en vid tolkning och avse såväl den fysiska som den sociala, administrativa och organisatoriska omgivningen.

Arbetsmarknadsstyrelsen pekar för sin del på vissa till arbetsmiljön hörande frågor av arbetsmarknadspolitisk betydelse. Det gäller här främst problemen kring utstötning ur arbetslivet av arbetstagare som inte fyller kraven från en ny teknik eller anspråken på en höjd produktivitet. Ett behov av samordning finns mellan arbetarskyddet och den verksamhet för äldre och handikappade med anpassningsgrupper, som arbetsmarknadsstyrelsen inlett tillsammans med arbetsmarknadens parter på grundval av de s. k. äldrelagarna. Också statens handikappråd och Handikappförbundens centralkommitté framhåller sambandet mellan arbetsmiljöns utformning och de handikappades arbetsmarknadssituation.

En avgörande förutsättning för goda arbetsmiljöer är enligt utredningen att ett utvecklat samarbete på arbetarskyddsområdet sker mellan arbetsmarknadens parter. Samverkanssystemet ger upphov till ökat inflytande för de anställda över arbetsmiljöns utformning och ger därmed möjligheter att förverkliga arbetarskyddets breddade målsättning. Enligt utredningen bör man därför bygga vidare på den grund som redan finns i samverkanshänseende och som återspeglas i lagstiftningen och därtill anslutande partsöverenskommelser. Samtidigt bör förutsättningar skapas för ett effektivt stöd från tillsynsorganens sida åt samarbetet i företagens och förvaltningarnas lokala skyddsorganisationer.

Dessa huvudtankar bakom utredningens betänkande har fått starkt stöd under remissbehandlingen. Till dem som uttalar sig i instämmande ordalag beträffande dessa frågor hör LO, SAF, flertalet av de hörda länsstyrelserna, SFO, vattenfallsverket och RÅ. Vid arbetsplatsremissen har behovet av en stärkt ställning åt skyddsombuden och skyddskommittéerna understrukits och starka krav framförts på ökade insatser från yrkesinspektionen.

LO pekar för sin del särskilt på nödvändigheten av att skapa ett mönster som tillförsäkrar arbetstagarna inflytande vid handläggningen av

arbetsmiljöfrågorna i hela kedjan som löper från det enskilda företags sfär till samhällets tillsynsorgan.

TCO understryker behovet av garantier för att de anställda ges ökat inflytande och medbestämmande i arbetsmiljöfrågorna.

SR anser att utredningen lagt en god grund för fortsatt utveckling av ett system där parterna på arbetsmarknaden och samhällsorgan med olika uppgifter kan samverka för att skapa goda arbetsmiljöer i såväl enskild som offentlig tjänst.

SAF framhåller att samarbetssträvandena varit starkt bidragande till att förhållandena på arbetsmiljöns område trots att nya risker uppstår ständigt förbättras. Överenskommelserna mellan *SAF* och *LO* angående den lokala skyddsverksamheten och företagshälsovården liksom det skyddsarbete som bedrivits i flera framsynta företag har varit vägledande för utvecklingen. Det är därför enligt *SAF:s* mening naturligt att de nämnda överenskommelserna delvis tjänat som inspirationskällor för utredningen och att de principer som utredningen föreslår för skyddsarbetets bedrivande redan vunnit tillämpning i åtskilliga företag.

Länsstyrelsen i Kalmar län instämmer helt i utredningens grundsyn på samspillet mellan arbetsmarknadens parter och samhällsorganen när det gäller arbetsmiljöfrågorna. Samma uppfattning har *statskontoret*, som anför att det fordras en väl utbyggd organisation på myndighetsplanet, som bl. a. kan initiera och leda utvecklingsarbetet på arbetarskyddsområdet och föra ut resultaten i praktisk tillämpning, men att det dock i första hand är den lokala skyddsorganisationens effektivitet som är avgörande för möjligheterna att förverkliga målet för arbetarskyddsverksamheten. Vidgade befogenheter för skyddsombud och skyddskommittéer och ökat partsengagemang i arbetarskyddsmyndigheternas verksamhet bör därför genomföras.

Länsstyrelsen i Stockholms län finner det välmotiverat med förstärkning av möjligheterna för arbetstagarna att aktivt medverka i skyddet av arbetsmiljön. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser det rimligt att de anställda så långt praktiskt möjligt bereds inflytande på arbetsmiljöns utformning.

Utredningen betonar att förebyggande och tidigt insatta åtgärder är väsentliga för att arbetarskyddets mål skall kunna uppfyllas. Inte heller i detta avseende anmäler remissinstanserna avvikande meningar. Instämmande synpunkter redovisas av bl. a. *LO*, *UKÄ*, *länsstyrelsen i Stockholms län* och *RÅ*. *Statens personalnämnd* anser att förebyggande psykisk hälsovård i ökad omfattning bör kunna utnyttjas för att åstadkomma en i alla avseenden god arbetsmiljö. Enligt nämnden satsar utredningen med rätta på ett ökat ansvarstagande när ökade möjligheter föreslås för skyddsombud och samrådsorgan att påverka arbetsmiljöförhållandena.

Ett flertal remissorgan pekar på att utbildning i arbetsmiljöfrågor får ses som en synnerligen viktig förutsättning för positiva resultat av ansträngningarna på arbetarskyddsområdet. Vid *arbetsplatsremissen* har utbildningsfrågorna ägnats stort intresse. Det framhålls att de ökade

befogenheterna för skyddsombuden bör förenas med en omfattande utbildningsverksamhet. Enligt de flesta grupperna bör utbildningen organiseras branschvis. Även *LO* understryker kraftigt utbildningsfrågornas stora betydelse. *Arbeterskyddsfonden* framhåller behovet av insatser för arbetsmedicinsk forskning och utveckling samt tekniska förändringar i syfte att eliminera brister och förebygga olyckor och ohälsa i vid bemärkelse. *Länsstyrelsen i Stockholms län* uttalar sig för att i den arbetsmedicinska verksamheten särskild uppmärksamhet ägnas åt arbetsmiljöns långsiktiga inverkan på fysisk och psykisk hälsa. *Svenska teknologföreningen* anser att väsentliga förbättringar i arbetsmiljön nås på lång sikt om man nu bl. a. grundlägger ett bättre utnyttjande av tekniken och ger stimulans till teknisk utveckling. *UKÄ* framhåller att hela det mönster av åtgärder som utredningen föreslår – lagstiftningsmässiga, organisatoriska och administrativa – måste stödjas av samhälleliga insatser som syftar till förmedling och spridning av kunskaper på det arbetsvetenskapliga området. Ökade insatser inom utbildnings- och forskningsverksamheten är av stor betydelse för att utredningens intentioner skall kunna förverkligas.

Utredningens enhälliga fastslående av principen om att kostnaderna för arbetsmiljöförbättrande åtgärder skall vara en del av företagets produktionskostnader har genomgående lämnats utan erinran vid remissbehandlingen.

3 Den lokala skyddsverksamheten

3.1 Nuvarande förhållanden

3.1.1 Bakgrund

Sedan flera decennier tillbaka förekommer ett reglerat samarbete mellan arbetsgivare och arbetstagare i syfte att förebygga olycksfall och ohälsa i arbetet. Samarbetet har vuxit fram med stöd av dels lagstiftning och dels överenskommelser mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer.

Ett första steg till ett organiserat samarbete mellan arbetsgivare och arbetstagare togs åren före tillkomsten av 1912 års lag om arbetarskydd. Det förekom då att arbetarna bland sig valde ett ombud för att framföra deras önskemål beträffande arbetets säkerhet och sundhet till inspektionsförrättare. En uttrycklig bestämmelse om s. k. arbetarombud infördes i 1912 års arbetarskyddslag. Om arbetarna på ett arbetsställe valt ett eller flera sådana ombud ålåg det enligt bestämmelsen inspektionsförrättare att vid besök på arbetsstället lämna ombuden tillfälle att fullgöra sitt uppdrag. Det blev dock under en följd av år tämligen sällsynt att ombud utsågs. Ännu år 1920 fanns sålunda enligt tillgängliga uppgifter bara drygt 300 arbetsställen med arbetarombud.

Bestämmelsen om arbetarombud utformades vid 1931 års ändringar av lagen som en direkt uppmaning åt arbetarna vid alla större industri-, byggnads- och transportföretag att bland sig utse ett eller flera ombud med uppgift att företräda arbetarna i skyddsfrågor. Antalet arbetsställen med skyddsombud ökade därefter och uppgick år 1935 till närmare 2 000.

Genom ändringar i lagen år 1938 stärktes skyddsombudsinstitutionen. Bland annat föreskrevs att skyddsombud borde utses bland arbetarna vid alla arbetsställen, där industriellt arbete, byggnads-, skogsavverknings-, kolnings- eller transportarbete stadigvarande bedrevs. Resultatet blev att antalet arbetsställen med skyddsombud år 1940 beräknades ha ökat till omkring 4 000.

Under tiden hade inom en del företag prövats att tillsätta särskilda kommittéer för samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare i skyddsfrågor. Denna tanke togs upp genom ett tillägg år 1938 till dåvarande arbetarskyddslag. Det angavs att säkerhetskommitté borde bildas på större arbetsställe. Kommittén skulle vara sammansatt av skyddsombud och en eller flera företrädare för arbetsledningen. Dess uppgift skulle vara att verka för säkerhet och sundhet i arbetet. Det kan nämnas att det år 1940 fanns uppgifter om ca 300 sådana kommittéer inom företag i landet.

Den första centrala partsöverenskommelsen på arbetarskyddets område kom till år 1942. SAF och LO träffade då en överenskommelse om allmänna regler för den lokala säkerhetstjänstens organisation. Här fanns

mera preciserade regler om när skyddsombud och säkerhetskommitté skulle tillsättas. I anslutning till överenskommelsen inrättade parterna samma år ett centralt samarbetsorgan, Arbetarskyddsnämnden, med uppdrag att verka för effektivisering av den lokala säkerhetstjänsten liksom av arbetarskyddet över huvud.

Tillkomsten av 1949 års arbetarskyddslag ledde till att 1942 års överenskommelse reviderades år 1951. År 1967 antog SAF och LO nya regler för arbetarskyddsverksamheten. Reglerna innefattas i överenskommelser om allmänna regler för den lokala arbetarskyddsverksamheten och om arbetarskyddsnämnd, förbundssamverkan och lokalt samråd på arbetarskyddets område. Vidare träffades år 1967 överenskommelser om riktlinjer för företagshälsovård och om förbundssamverkan och lokalt samråd på företagshälsovårdens område. Samtidigt gjorde parterna ett gemensamt uttalande i *skolningsfrågorna*, i vilket framför allt utbildningen av skyddsombud uppmärksammas.

LO har träffat liknande överenskommelser om regler för den lokala arbetarskyddsverksamheten med centrala organ för statliga, kommunala och kooperativa företag. Detsamma gäller i viss utsträckning TCO och SACO.

För att främja den lokala arbetarskyddsverksamheten finns en rad centrala och branschvisa samarbetsorgan.

De mellan parterna på arbetsmarknaden träffade avtalen om företagsnämnder m. m. berör även arbetsmiljöfrågor. Enligt de gällande avtalen åligger det nämnden bl. a. att verka för arbetarskydd, trivsel och i övrigt en god arbetsmiljö.

Ett samarbete mellan parterna förekommer också genom att representanter för dem deltar i tillsynsorganens verksamhet.

3.1.2 Gällande reglering

Arbetarskyddslagens kapitel om samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare upptar till en början en grundläggande bestämmelse om att arbetsgivare och hos honom sysselsatta arbetstagare skall i samverkan och under arbetsgivarens ledning bedriva ett på lämpligt sätt organiserat skyddsarbete. Syftet skall vara att åstadkomma sunda och säkra förhållanden på arbetsstället (39 §).

Skyddsombud

I 40 § arbetarskyddslagen föreskrivs att på arbetsställe, där regelbundet sysselsätts minst fem arbetstagare, skall bland arbetstagarna utses ett eller flera skyddsombud att företräda arbetstagarna i frågor rörande sundhet och säkerhet i arbetet. Reservation görs dock för fall då särskilt förhållande berättigar till undantag. Valet av skyddsombud förrättas av arbetstagarna eller, på framställning av dem, av lokal organisation genom vilken de kan anses företrädna. Angående anmälan till arbetsgivare och

yrkesinspektör om val av skyddsombud ges regler i 66 § arbetarskyddskungörelsen.

Lagen innehåller ingen bestämmelse om utseende av huvudskyddsombud. I partsöverenskommelserna har emellertid huvudskyddsombudsinstitutionen tagits upp.

Genom 1949 års arbetarskyddslagstiftning infördes möjlighet att utse s. k. regionala skyddsombud. I 40 § arbetarskyddslagen upptas sålunda en bestämmelse att arbetarskyddsstyrelsen kan medge lokal organisation, som företräder arbetstagarna, att utse skyddsombud utanför kretsen av arbetstagare vid visst arbetsställe. Styrelsen meddelar samtidigt de föreskrifter som skall iakttas. Hinder föreligger inte för arbetstagarna att också utse skyddsombud bland sig. Bestämmelsen tillkom med tanke på sådan verksamhet där på grund av ofta förekommande växlingar i fråga om arbetsställe eller arbetsstyrkans sammansättning svårighet föreligger att utse skyddsombud bland arbetstagarna. Härvid syftades på de speciella förhållandena inom byggnads- och anläggningsverksamhet. Det förhållandet att inom ett verksamhetsområde i regel endast en eller ett par arbetstagare sysselsätts på varje arbetsställe skulle inte i och för sig utgöra tillräcklig anledning att medge utseende av regionalt ombud (prop. 1948:298 s. 239).

Antalet skyddsombud bestäms enligt 63 § arbetarskyddskungörelsen efter arbetsställets storlek, arbetets natur och arbetsförhållandena. I bestämmelsen ges vidare vissa riktlinjer för vad som skall iakttas vid val av skyddsombud och bestämmande av skyddsområde, dvs. område inom vilket skyddsombud har att verka. Bestämmelsen kompletteras i partsöverenskommelserna. I de fall då enighet om antalet skyddsombud inte nås vid samråd skall minst två skyddsombud utses om antalet arbetstagare uppgår till 25. Uppgår antalet arbetstagare till 75 skall minst tre skyddsombud utses. För varje hundratal arbetstagare utöver 75 skall ytterligare minst ett skyddsombud utses. Enligt överenskommelserna utses skyddsombud av den lokala fackliga organisationen för en tid av lägst två och högst fyra år.

Angående skyddsombuds kvalifikationer sägs i 63 § arbetarskyddskungörelsen att till skyddsombud skall utses lämplig person med gott omdöme samt nödig insikt i och intresse för skyddsfrågor. Skyddsombud skall vidare äga förtrogenhet med arbetsförhållandena inom sitt skyddsområde.

Frågan om utbildningen av skyddsombud regleras inte i lagstiftningen men tas upp i tidigare nämnda uttalande av SAF och LO i skolningsfrågorna. I detta sägs att det är en uppgift för såväl de fackliga organisationerna som företagen att ge skyddsombuden en utbildning som gör dem skickade att fylla sina funktioner på ett effektivt sätt. Vissa riktlinjer dras upp i fråga om utbildningens ordnande.

I 64 § arbetarskyddskungörelsen finns bestämmelser om skyddsombuds uppgifter. Ombudet har att skaffa sig noggrann kännedom om skyddsförhållandena inom sitt skyddsområde. Han skall verka för sundhet och säkerhet i arbetet och söka vinna övriga arbetstagares medverkan

därtill. Finner skyddsombud att viss skyddsåtgärd bör vidtas har ombudet att göra framställning hos arbetsgivaren i den ordning denne föreskrivit. Besked i frågan skall därefter lämnas skyddsombudet utan dröjsmål. Kungörelsen anvisar skyddsombud möjligheten att påkalla ingripande av yrkesinspektör om framställningen inte beaktas inom skälig tid. Finns skyddskommitté äger skyddsombud direkt påkalla kommitténs behandling av skyddsfråga av större vikt. I partsöverenskommelserna ges närmare regler om den ordning som skall gälla för hänvändelse till arbetsgivaren i skyddsfrågor.

Instruktioner för skyddsombud, liksom i förekommande fall för skyddskommitté, skall enligt partsöverenskommelserna meddelas av arbetsgivaren efter samråd med skyddsombuden eller skyddskommittén. Normalinstruktioner har bifogats överenskommelserna.

För att kunna fullgöra sina uppgifter har skyddsombuden tillförsäkrats rätt att ta del av visst material. Enligt 64 § arbetarskyddskungörelsen äger skyddsombud ta del av vissa handlingar rörande minderåriga, de skriftliga råd och anvisningar, som tillsynsorgan lämnat vid inspektion på arbetsstället, vissa intyg över besiktning och provning samt handlingar över undersökningar av luftförhållandena på vissa arbetsplatser. Stadgandet kompletteras av bestämmelser i partsöverenskommelserna. Genom dessa berättigas skyddsombud att dessutom ta del av företagets olycksfallsstatistik, anmälningar om olycksfall eller yrkessjukdomar, arbetshygienisk-tekniska och arbetsmedicinska utredningar som är av väsentlig betydelse för förhållandena på arbetsstället och - på det statliga området - sjukfrånvarostatistik som gäller ombudets skyddsområde.

Det ursprungliga syftet med skyddsombudsinstitutionen återspeglas i 67 § arbetarskyddskungörelsen som säger att tillsynsorgan skall träda i förbindelse med skyddsombud vid inspektion eller annan förrättning på arbetsställe. Tillsynsorgan skall kostnadsfritt tillställa skyddsombud eller skyddskommitté avskrift av råd, anvisning eller annat skriftligt meddelande som avlåtits till arbetsstället i skyddsfråga. Enligt arbetsordningen för yrkesinspektionen skall underrättelse om tillämnad inspektion i regel ske. Härvid skall såväl arbetsgivaren som skyddsombud underrättas.

I partsöverenskommelserna finns bestämmelser om rätt och skyldighet för skyddsombud att närvara vid förrättningar, som tillsynsorgan eller skyddskommitté verkställer på arbetsstället, och undersökningar, som arbetsledningen företar i skyddsfrågor. Partsöverenskommelserna innehåller också vissa regler om ledighet i övrigt och om ersättning till skyddsombud. Om huvudskyddsombud ej på annat sätt bereds möjlighet att utöva sin verksamhet kan arbetsgivaren sålunda medge att han utan förlust av arbetsinkomst får disponera viss ledighet. Omfattningen av ledigheten bör därvid i förväg bestämmas för en angiven tidsperiod. I kommentaren till de mellan SAF och LO gällande reglerna anmärks att i särskilda fall behov av sådan ledighet kan finnas också för övriga skyddsombud, varvid arbetsgivaren kan ge även dessa skyddsombud rätt att disponera viss ledighet. Bestämmelsen om ersättning avser sammanträden, förrättningar eller undersökningar som skyddsombud deltar i utom arbetstiden.

I 42 § arbetarskyddslagen ges bestämmelser mot s. k. trakasseri. Skyddsombud får enligt bestämmelserna inte hindras att fullgöra sina uppgifter. Det anges särskilt att arbetstagare inte får ges försämrade arbetsförhållanden därför att han utsetts till skyddsombud eller i anledning av hans verksamhet som skyddsombud. Arbetsgivaren får heller inte av sådan orsak avskeda honom eller försämma hans anställningsvillkor. Som påföljder för överträdelse av dessa bestämmelser föreskrivs dels skadeståndsskyldighet, som kan drabba såväl arbetsgivare som arbetsledare och arbetskamrater, dels ogiltighet av avtalsuppsägning och annan sådan rättshandling. Påföljdsbestämmelserna har utformats efter förebilder i lagen om förenings- och förhandlingsrätt. I 43 och 44 §§ arbetarskyddslagen finns bestämmelser om tid, inom vilken talan skall väckas, och om rättegången.

Enligt SAF:s och LO:s regler för den lokala skyddsverksamheten kan tvister angående trakasseri mot skyddsombud hänskjutas till avgörande av den av SAF och LO inrättade arbetsmarknadsnämnden. Om nämnden finns närmare bestämmelser i huvudavtalet mellan dessa organisationer.

Ställföreträdare för arbetsgivaren

Hur det lokala skyddsarbetet bör ledas och organiseras från arbetsgivarens sida utvecklas i 62 § arbetarskyddskungörelsen. Arbetsgivare, som ej själv leder skyddsarbetet på arbetsstället, skall uppdra åt en eller flera personer (skyddsinspektör, personalkonsulent eller annan hos arbetsgivaren anställd) att i hans ställe handlägga skyddsfrågor. Om detta skall arbetsgivaren underrätta skyddsombuden liksom om den ordning, vari hänvändelse till honom skall göras i skyddsfrågor. Arbetsgivaren har att se till att arbetsledare och övriga arbetstagare medverkar i skyddsarbetet. Det ankommer på arbetsgivaren, hans ställföreträdare och annan arbetsledare att söka samråd med skyddsombuden i skyddsfrågor. Yrkesinspektör skall enligt 66 § arbetarskyddskungörelsen underrättas när ställföreträdare utsetts för arbetsgivaren.

I förarbetena till gällande arbetarskyddslagstiftning diskuterades om arbetsledarnas funktion inom arbetarskyddet borde särskilt regleras. En särreglering av ansvaret för viss kategori arbetstagare befanns emellertid inte lämplig utan det ansågs tillräckligt med lagens allmänna bestämmelse i 7 § om arbetstagares skyldighet att i vad på honom ankommer medverka till förekommande av ohälsa och olycksfall. Arbetsledarens roll uppmärksammades dock i någon mån genom bestämmelsen i 1 § andra stycket arbetarskyddskungörelsen, som säger att ledningen av visst arbete inte får anförtros en med arbetet oerfaren person om genom detta kan anses uppkomma fara för ohälsa eller olycksfall. Vidare nämns i kungörelsens 62 § att arbetsgivare skall se till att bl. a. arbetsledare medverkar i skyddsarbetet samt att arbetsledare skall i skyddsfrågor söka samråd med skyddsombuden.

Skyddskommitté m. m.

Enligt 41 § arbetarskyddslagen skall vid arbetsställe, där minst 50 arbetstagare regelbundet sysselsätts, finnas en skyddskommitté, som är sammansatt av företrädare för arbetsgivaren och av skyddsombud. Antalet ledamöter bestäms enligt 65 § arbetarskyddskungörelsen med hänsyn till antalet arbetstagare vid arbetsstället, arbetets natur och arbetsförhållandena. Av samma paragraf framgår att kommitténs uppgift är rådgivande och förslagsställande. Yrkesinspektören skall enligt 66 § kungörelsen underrättas om tillsättande av skyddskommitté.

Partsöverenskommelserna innehåller ett flertal bestämmelser om skyddskommitté. Enligt SAF-LO-reglerna bör i kommittén alltid ingå minst två skyddsombud, varav ett huvudskyddsombud om sådant finns. Har skyddsombud utsetts av flera arbetstagarorganisationer, skall enligt överenskommelsen på det statliga området de för skyddsombuden avsedda mandaten i skyddskommittén fördelas i förhållande till det antal skyddsombud som resp. organisation utsett. Som ledamot av kommittén nämner överenskommelserna därefter skyddsingenjör eller jämförlik tjänsteman. I övrigt bör enligt överenskommelsen på det statliga området som arbetsgivarens representanter i kommittén ingå tjänstemän i chefs-, avdelningschefs- eller arbetsledarställning. Enligt överenskommelsen mellan SAF och LO skall avdelningsingenjörer samt verkmästare, förmän eller med dem jämställda arbetsledare vara representerade bland de av arbetsgivaren utsedda ledamöterna. Finns företagsläkare bör denne enligt överenskommelserna närvara vid kommitténs sammanträden. Ordförande och sekreterare i kommittén utses av arbetsgivaren. Vice ordföranden utses i allmänhet av arbetstagarledamöterna i kommittén.

Överenskommelserna innehåller också bestämmelser om hur ofta skyddskommittén skall sammanträda, i regel minst en gång i kvartalet, och om den formella ordningen för sammanträdena.

I överenskommelserna föreskrivs vidare att skyddskommittén skall se över arbetsstället minst en gång varje halvår. Kommittén kan i stället uppdra åt en eller flera mindre grupper av representanter för arbetsgivaren och arbetstagarna att med kortare mellanrum se över arbetsstället eller delar av arbetsställe.

Enligt SAF:s och LO:s riktlinjer för företagshälsovård är det viktigt att samråd äger rum mellan arbetsgivaren och de anställda angående såväl införandet av företagshälsovård som utövningen av företagshälsovård. I riktlinjerna ges en vidsträckt ram för behandlingen av företagshälsovårdsfrågor. Samrådet kan sålunda föras antingen inom företagsnämnden, skyddskommittén eller ett för ändamålet tillsatt råd för företagshälsovård. Väljs företagsnämnden som forum bör nämnden utökas med ett skyddsombud — helst huvudskyddsombudet om sådant finns — om det inte normalt ingår skyddsombud i nämnden. Då enighet om var företagshälsovårdsfrågorna skall behandlas inte kan uppnås, skall lösningen med förstärkt företagsnämnd användas. I företag med färre än 50 anställda äger samrådet rum mellan arbetsgivaren och företagsombud eller skyddsombud. I de fall då företagshälsovård anordnas gemensamt för flera

företag i form av företagshälsovårdscentral bör valda representanter för de anställda få tillfälle att samråda med centralens ledning.

3.1.3 Vissa uppgifter om den lokala skyddsorganisationen

Utredningen redovisar olika statistiska uppgifter om den lokala skyddsorganisationen. Sammanfattningsvis konstaterar utredningen att det vid årsskiftet 1971/1972 enligt arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens årsberättelse fanns lokala skyddsombud vid ca 38 000 arbetsställen och skyddskommitté vid ca 4 200 arbetsställen. Enligt samma källa syntes omkring 250 regionala skyddsombud vara verksamma. Eftersläpning beträffande uppgifternas aktualitet m. fl. felkällor gör dock att de angivna siffrorna ter sig osäkra. Från yrkesinspektionens sida har framhållits att fler arbetsställen kan antas ha skyddsombud och skyddskommitté än som uppgetts i årsberättelsen. Tillgängligt statistikmaterial visar att antalet arbetsställen med lokala skyddsombud resp. skyddskommitté successivt ökat under de senaste decennierna trots att antalet arbetsställen minskat till följd av sammanslagningar m. m. Några närmare uppgifter om det totala antalet skyddsombud finns inte. Antalet skyddsombud inom LO-området har emellertid uppskattats till 70 000 -80 000, varvid man utgått från att det i genomsnitt finns två eller tre skyddsombud på arbetsställen med sådant ombud.

Utredningen anför att uppgifter som utredningen inhämtat från yrkesinspektionen tyder på att arbetarskyddslagens bestämmelser om utseende av skyddsombud och skyddskommittéer regelmässigt följs vid större företag med undantag i någon mån för kontorsarbetsplatser. Beträffande mindre företag har en mindre fördelaktig bild erhållits. På arbetsställen med 5-9 arbetstagare saknas sålunda skyddsombud vid de flesta arbetsställen inom gruppen. Motsvarande gäller i fråga om skyddskommitté på arbetsställen med 50-99 arbetstagare, varvid dock får beaktas att notering i allmänhet saknas om företagsnämnder som fungerar som skyddskommitté. Även något större arbetsställen synes i en del fall sakna skyddsombud resp. skyddskommitté.

3.2 Utredningen

3.2.1 Utredningens allmänna överväganden

Utredningen erinrar inledningsvis om att utredningen i avsnittet med allmänna synpunkter (se under 2.1) utvecklat sin uppfattning om värdet av samverkan mellan arbetsmarknadsparterna i arbetarskyddsfrågor. Bl. a. mot bakgrunden av att enighet råder om att man bör söka uppnå en allmän höjning av nivån i fråga om skyddsförhållanden och arbetsmiljö över huvud bör enligt utredningen en uthyggnad av samverkanssystemet komma till stånd och därvid bör tillvaratas möjligheterna till ökat inflytande för de anställda i arbetsmiljöfrågor. Utredningen anser att man bör ta fasta på ett växande intresse från arbetstagarnas sida att medverka

i att lösa arbetsmiljöfrågorna. Utredningen framhåller att det är arbetstagarna som omedelbart berörs om arbetsplatsen är otillfredsställande i skyddstekniskt, arbetshygieniskt eller ergonomiskt avseende eller om arbetet eljest innebär ogynnsamma förhållanden från arbetsmiljösynpunkt. I ett tekniskt alltmer utvecklat arbetsliv är det enligt utredningen nödvändigt att ta vara på de erfarenheter som utgår från människans upplevelse av arbetssituationen. Arbetstagarna bör därför i större utsträckning än f. n. beredas möjligheter att hävda sina synpunkter på arbetsförhållandena. Utredningen tillägger att de anställdas inflytande över arbetsmiljön framstår som värdefull även såtillvida, att möjligheten att påverka miljön kan ge ökat engagemang vid fullgörande av arbetsuppgifterna i övrigt.

Utredningen konstaterar att den gällande arbetarskyddslagstiftningens regler om samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare ger de anställda vissa möjligheter att under arbetsgivarens ledning öva inflytande i skyddsfrågor. Regleringen är emellertid enligt utredningen otillfredsställande i väsentliga hänseenden. Den innehåller inte bestämmelser om hur skyddsombud blir i stånd att fullgöra sina uppgifter. Det finns sålunda inga regler om att skyddsombud kan förfoga över viss del av arbetstiden för att bevaka skyddsförhållandena inom sitt skyddsområde. Om skyddsombudets utbildning sägs endast att ombudet har att skaffa sig noggrann kännedom om skyddsförhållandena. Några särskilda befogenheter inrymmer arbetarskyddslagen varken för skyddsombud eller för skyddskommitté. Utredningen framhåller också att den organiserade samverkan enligt lagen är begränsad till frågor om förebyggande av ohälsa och olycksfall i arbetet. Lagen nämner inget om deltagande från de anställdas sida vid planeringen av arbetsmiljön. Utredningen finner att lagens samverkansregler inte synes kunna möta de krav på inflytande från de anställdas sida som numera måste ställas.

Utredningen anmärker att överenskommelserna mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer lagt grunden för en god utveckling av samarbetet och att det dessutom på många arbetsställen tas lokala initiativ för att öka de anställdas möjligheter att öva inflytande på arbetsmiljön. Å andra sidan har det också framgått av utredningens undersökningar att ofta inte ens de formella krav på organisation som den nuvarande lagen ställer är uppfyllda.

Utredningen finner, att ett system som byggde på att garantera arbetstagarna beslutsmedverkan beträffande alla åtgärder som berör arbetsmiljön skulle förutsätta en mycket långtgående omgestaltning av reglerna om arbetsledning och över huvud av vad som nu gäller om företagets och förvaltningens organisation. En sådan omgestaltning av rättsförhållandena är enligt utredningen uppenbarligen avhängig av centrala regler inom lagstiftningen i övrigt vilka berör arbetsledningsrätten samt också ägarförhållanden och det ekonomiska och straffrättsliga ansvaret. Utredningen påpekar också att vid investeringar inom företag och förvaltningar går ingen klar gräns mellan satsningar som avser arbetsmiljön och investeringar som avser verksamheten i övrigt utan att

kostnaderna för en tillfredsställande arbetsmiljö ytterst är en del av driftkostnaderna i stort. En så långtgående omvandling av rättsreglerna som antytts anser utredningen i varlt fall inte tänkbar att genomföra i förevarande sammanhang. Utredningen går därför inte direkt in på företagsorganisationen vad gäller driftförhållanden och personaladministration. Utredningen framhåller att intressanta resultat beträffande utvecklande av olika former av kvalificerad beslutsmedverkan bör kunna komma fram genom olika pågående försök med fördjupad företagsdemokrati. Vidare erinrar utredningen om att den i slutet av år 1971 tillsatta arbetsrättskommittén har till uppgift att göra en översyn av arbetsfredslagstiftningen. Enligt utredningen är det möjligt att en del djupgående problem som berör arbetsmiljön kan vinna sin lösning genom förändringar i arbetsledningsrätten.

Utredningen anser dock inte att man t. v. måste begränsa sig till smärre ändringar i nuvarande samverkansregler. I stället är det enligt utredningen nödvändigt att söka finna vägar som på ett påtagligt sätt leder till ökat medinflytande för de anställda över arbetsmiljöns utformning. Utredningen bedömer det också möjligt att finna lösningar som inte förutsätter nyssnämnda långtgående omgestaltningar men ändå ger de anställda ett betydligt större inflytande än hittills i skyddsfrågor.

Mot den angivna bakgrunden bör enligt utredningens uppfattning i lagstiftningen införas nya bestämmelser som bereder arbetstagarna en påtagligt stärkt ställning i den lokala skyddsorganisationen. Beroende på att reglerna skall täcka alla förekommande typer av företag kan inte undvikas att bestämmelserna blir av ganska allmän natur. I möjligaste mån bör enligt utredningen eftersträvas att inte differentiera reglerna efter skilda branscher och strukturer. En fördel med ett sådant system anges vara att man undviker risken att binda utvecklingen i stela former.

I sina överväganden utgår utredningen vidare från att de nya samverkansreglerna skall tillförsäkra de anställda rätt att i ett tidigt skede delta i planering av arbetsförhållandena. Många arbetsmiljöproblem löses bäst redan på planeringsstadiet, framhåller utredningen, och det är en viktig uppgift för lagstiftningen att skapa garantier för att de anställda bereds inflytande vid planering av nyanläggningar och ändringar i befintliga anläggningar.

Gäller det å andra sidan förbättringar eller korrigeringar vid befintliga arbetsställen anser utredningen att man bör eftersträva att ge de nya reglerna en sådan konstruktion att erforderliga åtgärder vidtas snarast möjligt efter det att de anställda väckt en arbetsmiljöfråga. Om åtgärder ej vidtas inom överenskommen eller eljest skälig tid måste man lita till ingripanden genom samhällets tillsynsorgan. På samma sätt blir det tillsynsorganen som får träffa avgörande när parterna inte når enighet om vilka skyldigheter som författningsenligt åvilar arbetsgivaren.

Vad beträffar verksamhetsområdet för lokalt skyddsarbete framhåller utredningen att de skyddstekniska frågorna fortfarande framstår som utomordentligt betydelsefulla och att det på arbetshygienens fält krävs vidgad uppmärksamhet och allt kraftigare insatser. Även de erfarenheter

som vunnits om psykiska hälsorisker måste uppmärksammas i det lokala skyddsarbetet. Frågor om företagshälsovård bör enligt utredningen också falla inom ramen för samverkan, särskilt som en tillfredsställande utveckling av företagshälsovården i hög grad synes vara beroende av att man kan finna former för de anställdas inflytande över denna.

Utredningen förutsätter att lagstiftningen som hittills skett kompletteras genom överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter. Det är enligt utredningen av stort värde att sådana överenskommelser existerar vid sidan av lagstiftningen och ger detaljregler angående den lokala skyddsorganisationen. Den frivilliga överenskommelsen innebär fördelar i fråga om föreskrifternas genomförande i praktiken. Framför allt är en sådan överenskommelse ägnad att öka parternas intresse för skyddsarbetet och befordra deras aktiva medverkan och ansvarskänsla.

3.2.2 Utredningens förslag till nya samverkansregler

Utredningen framhåller att frågorna om arbetsmiljöns utformning är en angelägenhet för alla på arbetsplatsen. Det är enligt utredningen viktigt att den enskilde ges impulser att själv aktivt medverka till förbättringar i arbetsmiljön och att det lokala skyddsarbetet organiseras med beaktande av intresset att alla anställda engageras däri. Olika vägar att förverkliga önskemål härom diskuteras av utredningen.

Det står dock samtidigt klart för utredningen att de särskilda kanaler som finns för de anställdas medverkan i skyddsorganisationen - skyddsombud och skyddskommitté - måste tilldra sig speciellt intresse när lagregler om den lokala skyddsorganisationen skall formas. Utredningen föreslår härvidlag en rad nyheter.

Tillsättande av skyddsombud

Utredningen föreslår att skyddsombud skall utses vid alla arbetsställen med minst fem arbetstagare. Därmed vill utredningen slopa en nu gällande undantagsregel som främst tar sikte på mindre kontor, butiker och liknande arbetsställen. Utredningen åberopar att skyddsförhållandena vid den typ av arbetsställen som nyss nämnts ej sällan är sådana att det är starkt påkallat att arbetstagare och arbetsgivare genom ett organiserat skyddsarbete tar itu med problemen. Därjämte är det enligt utredningen motiverat att skyddsombud alltid utses på arbetsställe med mindre än fem arbetstagare om arbetsförhållandena påkallar det. Utredningen föreslår att arbetarskyddslagen (40 § första stycket) ändras i enlighet med det anförda. Utredningen pekar på att det ankommer på tillsynsorganen att verka för att arbetstagarna utser skyddsombud i den utsträckning som är föreskrivet.

Utredningen erinrar om att det vid åtskilliga arbetsställen finns huvudskyddsombud med uppgift bl. a. att vara en samordnande länk mellan skyddsombuden. För arbetsställen med flera skyddsombud anser utredningen det lämpligt att ett av skyddsombuden företräder dessa i

frågor som sträcker sig över mer än ett skyddsområde. Med hänsyn till värdet av att ett av skyddsombuden svarar för kontakten dels utåt och dels mellan skyddsombuden inhördes bör enligt utredningens mening huvudskyddsombud alltid utses vid arbetsställe med mer än ett skyddsombud. Utredningen föreslår att i arbetarskyddslagen (40 §) skrivs in en bestämmelse om utseende av huvudskyddsombud i sådana fall.

Regionala skyddsombud

Utredningen framhåller att den lokala skyddsorganisationen på många arbetsställen är otillfredsställande. Det framstår som angeläget att finna regler som stimulerar till lokal skyddsverksamhet och därigenom ökar de anställdas medverkan i fråga om arbetsmiljöns utformning vid alla de arbetsställen det här gäller.

Utredningen erinrar om att möjligheten att utse skyddsombud utanför kretsen av arbetstagare vid visst arbetsställe infördes med tanke på sådan verksamhet där svårighet föreligger att utse skyddsombud bland arbetstagarna på grund av ofta förekommande växlingar i fråga om arbetsställe eller arbetsstyrkans sammansättning. Enligt utredningen står dock inte numera de tillfälliga arbetsställena på samma sätt som tidigare i förgrunden när det gäller att utse regionala skyddsombud. I stället koncentrerar sig intresset kring de speciella svårigheterna vid mindre arbetsställen att skapa en tillfredsställande skyddsorganisation inom företaget.

Det ringa antalet anställda vid mindre arbetsställen gör att kretsen inom vilken skyddsombud kan utses är liten och att det kan vara svårt att inom företaget få fram personer som är lämpliga och villiga att bli skyddsombud. Vid sådana arbetsställen är också tillgängligt erfarenhets- och jämförelsematerial ofta litet. Vid mindre arbetsställen är det vidare inte ovanligt att arbetstagarna känner sig så bundna i förhållande till arbetsgivaren att de inte med kraft verkar för förbättringar i arbetsmiljön, i synnerhet inte om erforderliga åtgärder skulle belasta företaget ekonomiskt. Dessutom måste man räkna med att det finns särskilt stora svårigheter att ordna utbildningsfrågan vid små företag. Ytterligare en påtaglig omständighet som gör att skyddsorganisationen kan behöva förstärkas utifrån är att de mindre företagen i allmänhet saknar tillgång till medicinska och tekniska experter inom företagshälsovårdens område.

Skäl kan alltså enligt utredningen anföras för att bygga ut systemet med regionala skyddsombud med sikte på att ge de anställda på arbetsställen med bristfällig skyddsorganisation ökat stöd. Utredningen framhåller samtidigt att vissa omständigheter har ansetts motivera att möjligheterna att utse regionala skyddsombud inte bör vara obegränsade. Därvid erinras om att samverkansreglerna syftar till att just de anställda på arbetsstället genom att engageras i skyddsverksamheten skall tillföra denna sina erfarenheter och få intresse och ansvar för arbetsmiljön. Det finns en risk för att detta syfte skjuts i bakgrunden om skyddsarbetet för de anställdas räkning utförs av personer utanför arbetsstället. Det har också framhållits att skyddsombud i princip bör ha tillträde överallt inom

företaget och kunna ingå som medlem i projektgrupper av alla slag. Detta kan stöta på svårigheter beträffande regionalt skyddsombud, vare sig denne är fackföreningsfunktionär eller arbetstagare inom konkurrerande företag, eftersom ombudets tillträde resp. närvaro kan ge anledning till invändningar bl. a. från konkurrenssynpunkt. Vidare har anförts att kontakten mellan skyddsombud och tjänsteman från yrkesinspektionen vid dennes besök på arbetsstället försvåras om skyddsombud utsetts utanför de anställdas krets.

Vid övervägande av olika synpunkter som kan anföras i frågan har utredningen kommit fram till att systemet med regionala skyddsombud bör vidareutvecklas. Utredningens avsikt är inte att bygga upp en organisation vid sidan av yrkesinspektionen och den kommunala tillsynen för att utifrån kontrollera skyddsverksamheten i företagen. Huvuduppgiften för de regionala skyddsombuden skall i stället vara att aktivera det lokala skyddsarbetet. Med hänsyn till de befogenheter som avses tillkomma skyddsombuden framhålls att verksamhetsområdet även för de regionala ombuden måste vara klart angivet beträffande såväl olika arbetsställen som skyddsområden inom dessa.

När det sedan gäller att närmare avgöra för vilka arbetsställen regionalt skyddsombud skall kunna utses, finns det enligt utredningen anledning att beakta att skyddsorganisationens beskaffenhet inte bara är avhängig av företagets storlek, utan att goda arbetsmiljöer kan finnas i små företag och att även stora företag kan ha en bristfällig skyddsorganisation. Detta talar för att man inte genom en lagregel bör låsa möjligheten att utse regionalt skyddsombud till företag med visst högsta antal anställda. Avgörande vikt bör i stället kunna fästas vid förekomsten av skyddskommitté. Utredningen anser att man kan ge det riktmärket att i företag, där skyddskommitté saknas, ett behov ofta föreligger av regionalt skyddsombud. Har å andra sidan skyddskommitté tillsatts bör man kunna utgå från att arbetstagarna är beredda att på ett aktivt sätt engagera sig i skyddsarbetet och har möjlighet att i samarbete med arbetsgivaren bevaka att arbetsmiljön är tillfredsställande. Vid bedömningen av om regionalt skyddsombud bör utses finner utredningen att man får ta hänsyn till de riskförhållanden som föreligger på arbetsstället. Däremot skall arbetsgivaren inte, såsom enligt nuvarande tillämpning, ha möjlighet att ensidigt motsätta sig att sådant skyddsombud utses. Prövningen av frågan om regionalt skyddsombud får utses vid visst arbetsställe bör enligt utredningen ligga hos yrkesinspektionen. Frågan avses därvid skola behandlas i den yrkesinspektionsnämnd som utredningen föreslår inrättad.

Utredningen föreslår att arbetarskyddslagen (40 § tredje stycket) ändras i enlighet med det anförda. För arbetsställe där skyddskommitté ej tillsatts skall således yrkesinspektionen, om förhållandena påkallar det, kunna medge att skyddsombud utses utanför kretsen av arbetstagare. Utredningen utgår därvid från att skyddskommitté alltid tillsätts på arbetsställe där arbetsgivaren eller arbetstagarna begär det.

Skyddsombudens uppgifter

Utredningen anmärker att det i gällande arbetarskyddslag saknas grundläggande bestämmelser om vad som är skyddsombudens uppgifter. För att ytterligare befästa skyddsombudsinstitutionen bör enligt utredningens uppfattning sådana bestämmelser tas in i lagen. Uppgifter för såväl lokala som regionala skyddsombud bör enligt utredningen vara att företräda arbetstagarna i skyddsfrågor och verka för tillfredsställande skyddsförhållanden inom skyddsområdet. Skyddsombudet skall inom sitt skyddsområde vaka över säkerheten och sundheten i arbetet. En aktiv insats från skyddsombudets sida bör enligt utredningen på allt sätt främjas. Finns grundad anledning att misstänka att arbetsförhållandena innebär risker för arbetstagarna med hänsyn till exempelvis förekomsten av farliga ämnen eller produkter skall skyddsombudet kunna kräva att arbetsgivaren låter kontrollera skyddsförhållandena. Där skyddskommitté inte finns skall skyddsombud och arbetsgivare gemensamt planera företagshälsovården efter företagets behov. Skyddsombudet skall vidare delta vid planeringen av lokaler, maskiner och andra anordningar samt arbetsmetoder. Uppgifterna i samband med planeringen av arbetslokaler m. m. behandlas närmare av utredningen i anslutning till förslagen om nya regler om förhandsprövning (se under avsnitt 4.2).

Utredningen betonar också den del av skyddsombudens uppgifter som går ut på att vinna övriga arbetstagares aktiva medverkan i skyddsarbetet. Utredningen erinrar om att det regionala skyddsombudets uppgift i första hand ligger på detta plan och att även lokala skyddsombud har en viktig roll när det gäller att höja övriga arbetstagares skyddsmedvetande.

I anslutning till det anförda framhåller utredningen att det är väsentligt att skyddsombuden erhåller lämplig utbildning för att de skall kunna effektivt fullgöra sina uppgifter. Utredningen anser att detta bör markeras genom en grundläggande lagbestämmelse av innehåll att arbetsgivare och arbetstagare gemensamt svarar för att skyddsombud får behövlig utbildning. Utredningen behandlar utbildningsfrågan närmare i ett särskilt avsnitt (se under 6.2).

Utredningen föreslår att de nya bestämmelserna om skyddsombudens uppgifter liksom den grundläggande regeln om ansvaret för skyddsombudens utbildning tas in i en ny paragraf (40 a §) i arbetarskyddslagen.

I anslutning till en redovisning av synpunkter på skyddsombudens verksamhet föreslår utredningen dessutom vissa kompletteringar av arbetarskyddskungörelsen för att åstadkomma ökad fasthet i formerna för skyddsombudens handlande. Det gäller här frågor om skyddsombuds framställning till arbetsgivaren samt skyddsombuds möjlighet att påkalla behandling av skyddskommittén resp. yrkesinspektionen.

Utredningen föreslår att i 64 § arbetarskyddskungörelsen anges att arbetsgivaren skall underrätta skyddsombud om till vem framställning skall ske i skyddsfrågor. I framställning skall bl. a. kunna begäras att viss undersökning sker av förhållandena inom skyddsombudets bevakningsområde. Vidare föreslås i samma paragraf en föreskrift om att skyddsombud på begäran skall erhålla skriftligt bevis om framställning som han

gjort till arbetsgivaren. En jämkning förordas av den gällande bestämmelsen i kungörelsen om rätt för skyddsombud att påkalla skyddskommitténs behandling av skyddsfråga. Sådan rätt bör enligt utredningen avse alla frågor som skyddsombud anser bör behandlas direkt av skyddskommittén. Utredningen föreslår också att särskilda bestämmelser införs i kungörelsen om möjlighet för skyddsombud att påkalla ingripande av yrkesinspektionen i fall då ombudet inte utan dröjsmål får besked i en fråga där framställning gjorts till arbetsgivaren samt i fall då framställning till arbetsgivaren inte beaktas inom skälig tid.

Arbeterskyddslagens samverkansbestämmelser är tillämpliga också när det gäller att förebygga personskador till följd av brand. En erinran härom finns i brandstadgan (21 §). Utredningen framhåller bl. a. att medverkan måste kunna påräknas av skyddsombud beträffande brandförvarsuppgifter som motiveras från arbetskyddssynpunkt. Utredningen ser det som angeläget att skyddsombud ges tillfälle att närvara vid förrättningar enligt brandlagen på arbetsstället. I sistnämnda avseende föreslår utredningen att en regel införs i brandstadgan (21 §).

Skyddsombuds rätt att få upplysningar

Utredningen framhåller att skyddsombud för att kunna fullgöra sina uppgifter måste ha möjlighet att följa utvecklingen inom sitt skyddsområde genom att ta del av handlingar som ger upplysningar av betydelse för bedömande av skyddsförhållandena. Arbeterskyddskungörelsen och partsöverenskommelserna innehåller f. n. vissa bestämmelser i ämnet. Med hänsyn till frågans vikt anser utredningen att bestämmelser av detta slag bör tas in i lagen.

I första hand skall skyddsombud ha rätt att ta del av uppgifter i sådana handlingar som nu nämns i 64 § arbeterskyddskungörelsen, nämligen arbetsbok, minderårigförteckning, meddelanden från tillsynsorgan samt intyg över besiktning och provning av tekniska anordningar av olika slag. Skyddsombudets befogenheter i detta avseende bör emellertid enligt utredningen inte läsas genom någon uppräknings utan bör avse en rätt att ta del av de handlingar och erhålla de upplysningar i övrigt som är av betydelse för skyddsombudets verksamhet. Den bestämmelse härom som föreslås intagen i arbeterskyddslagen (40 a §) bör innebära en rätt att få del även av upplysningar som arbetsgivaren inhämtat från exempelvis utomstående konsultföretag. Utredningen understryker vikten härav bl. a. med hänsyn till att skyddsombudet enligt utredningens förslag skall delta vid planeringen av nya eller ändrade lokaler, anordningar och arbetsmetoder.

Skyddsombudets rätt till ledighet för uppdraget

Utredningen anser att det är av grundläggande betydelse att bristande tid inte lägger hinder i vägen för skyddsombudet att fullgöra sina uppgifter. För att ge tillräckligt fast form åt skyddsombudsinstitutionen och för att tillförsäkra skyddsombuden möjlighet att ägna sig åt skyddsverksamheten är det enligt utredningen nödvändigt att i lagen

skriva in en bestämmelse att skyddsombud skall beredas erforderlig tid för att fullgöra sina uppgifter. I en sådan bestämmelse ligger att skyddsombud under denna tid skall kunna verka utan att göra ekonomiska förluster genom minskad arbetsinkomst.

I alla akuta situationer ligger det enligt utredningen i sakens natur att ombudet på egen hand bestämmer tidsåtgången för skyddsåtgärden. Beträffande det löpande skyddsarbetet, såsom allmänna översyner samt rådgivning och diskussioner i skyddsfrågor, är det å andra sidan lämpligt att arbetsgivare och arbetstagare genom lokala förhandlingar träffar överenskommelser. Utredningen anser att arbetsgivare och skyddsombud i de flesta fall bör kunna nå enighet om den tid som bör stå till ombudets förfogande. Kan man i något fall inte enas får frågan hänskjutas till avgörande av yrkesinspektionen.

Mot bakgrunden av att det kan vara fråga om viktiga skyddsfrågor skall enligt utredningens (majoritetens) uppfattning skyddsombudet i avvaktan på inspektionens ställningstagande ej vidkännas löneavdrag för den tid han ägnar åt det löpande skyddsarbetet. Om sedan yrkesinspektionen finner att skyddsombudet uppenbarligen tagit ut alltför mycket tid för skyddsombudsuppdraget får detta regleras i efterhand genom löneavdrag eller på annat lämpligt sätt. På den förevarande punkten har arbetsgivarernas båda representanter i utredningen anmält reservation. De har hävdats att utredningsmajoriteten här uttalat sig på ett sätt som strider mot gällande princip om tolkningsföreträde för arbetsgivaren i tolkningstvister om arbetsskyldigheten. Därjämte har reservanterna ansett att utredningen över huvud taget inte bort gå in på en fråga som gäller tolkningsföreträdet med hänsyn till att hela detta problemkomplex ligger inom ramen för arbetsrättskommitténs uppdrag.

En överenskommelse mellan parterna om den tid som skall stå till skyddsombudets förfogande bör enligt utredningen gälla till dess ny överenskommelse ingås mellan parterna eller nytt avgörande träffas av yrkesinspektionen. Detta får betydelse i fall då omständigheterna ändrats enligt den ena partens uppfattning. Parterna kan även överenskomma att frågor av denna art skall hänskjutas till avgörande av samarbetsorgan. Dessa frågor finner utredningen väl ägnade att avgöras i sådan ordning.

Kostnaderna för de regionala skyddsombudens verksamhet bör enligt utredningen bäras av arbetsgivarna. De arbetsgivare som har lokala skyddsombud förutsätts ju enligt utredningsförslaget ersätta dessa för förlorad arbetsförtjänst. Utredningen föreslår att principen om arbetsgivarernas ersättningsskyldighet slås fast i lagstiftningen. Detta sker lämpligen så, att Kungl. Maj:t genom en bestämmelse i arbetarskyddslagen bemyndigas att utfärda föreskrifter i ämnet. Med stöd härav intas en bestämmelse i arbetarskyddskungörelsen av innebörd att ersättning för skyddsarbete som regionalt skyddsombud utför skall utges av arbetsgivaren vid arbetsstället. Hur ersättningsfrågorna i praktiken skall regleras bör enligt utredningen med den angivna utgångspunkten kunna lösas mellan parterna. Utredningen anser att överenskommelser branschvis ligger nära till hands.

Särskild befogenhet för skyddsombud

Utredningen anmärker att det hittills inte funnits någon allmän reglering vare sig i lag eller på annat sätt beträffande skyddsombuds möjlighet att ingripa i farliga situationer. Skyddsombud har alltså f. n. inte några befogenheter att avbryta ett arbete även om han bedömer att detta är alltför riskabelt för den arbetstagare som skall utföra uppgiften. Det är enligt utredningens uppfattning en brist i nuvarande lagstiftning att skyddsombud, till vars uppgifter det hör att verka för säkerhet i arbetet, inte har tillräckliga befogenheter att handla då allvarig fara hotar på grund av bristfälliga skyddsförhållanden.

Föreligger en fara skall ombudet i första hand vända sig till arbetsgivaren eller dennes företrädare och begära att åtgärder vidtas. Ger denna framställning inte resultat har skyddsombudet att påkalla ingripande av yrkesinspektionen. Enligt utredningen aktualiseras frågan om att avbryta arbetet genom skyddsombudets ingripande i de fall där rättelse på grund av att faran är överhängande inte kan ske den normala vägen. Utredningen anser att skyddsombud i detta läge måste ha särskild befogenhet att agera. Innebär arbetsuppgift omedelbar och allvarig fara för arbetstagares liv eller hälsa bör skyddsombudet, i avvaktan på yrkesinspektionens ställningstagande, under angivna förutsättning ha rätt att bestämma att arbetet skall avbrytas. Utredningen föreslår en bestämmelse av detta innehåll i arbetarskyddslagen (40 b §). Utredningen framhåller att de situationer som avses inte behöver vara av livshotande karaktär. Det räcker i och för sig med risk för kroppsskada. Samtidigt måste hållas fast vid att det skall vara fråga om lägen då faran är överhängande och dessutom av allvarig beskaffenhet. Den förordade bestämmelsen bör enligt utredningen tillämpas endast då den förelagda arbetsuppgiften går utöver de åtaganden som följer av anställningsavtalet. Det måste nämligen beaktas att i många arbetsuppgifter ligger ett risktagande och att detta är nödvändigt från samhällssynpunkt. Som exempel härpå nämns brandmannens arbetsuppgifter i samband med eldsvåda. I förutsättningarna för ingripande ligger alltså också att risktagandet framstår som onödigt och gående utöver vad som kan vara förutsatt med hänsyn till arbetets karaktär.

En annan situation då motsvarande befogenhet för skyddsombud som nyss sagts bör vara motiverad är enligt utredningen det fall att överträdelse sker av tillsynsorgans förbud mot visst arbete eller mot användning av viss lokal, maskin e. d. Utredningen föreslår att skyddsombud ges rätt att bestämma att arbete skall avbrytas om arbetsgivare underlåter att ställa sig till efterrättelse meddelat sådant förbud som vunnit laga kraft eller som skall gälla omedelbart. Ett tillägg i arbetarskyddslagen föreslås också i detta hänseende.

Föreslagna utvidgningar av skyddsombudens befogenheter syftar enligt utredningen till att ge ökad tyngd åt skyddsombudens handlande i riskfyllda lägen och att inskräpa vikten av att företagen har en effektiv skyddsorganisation med möjlighet att utan dröjsmål fatta beslut i skyddsfrågor. Det framstår för utredningen som uppenbart att rätten att

stoppa ett arbete endast bör aktualiseras i undantagsfall. Med en fungerande lokal skyddsorganisation bör i de allra flesta fall möjlighet finnas att behandla frågan inom denna organisation.

Utredningen erinrar om att skyddsombud som förfarit vårdslöst eller mot bättre vetande i samband med sitt ingripande enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler kan åläggas skyldighet att ersätta de skador som ingreppet medfört. Utredningen anser emellertid att en särskild reglering av skadestandsfrågan i stället bör gälla på området. Denna reglering bör i vissa avseenden knyta an till kollektivavtalslagens skadestandsbestämmelser.

Rätt till ersättning för arbetsgivaren bör enligt utredningens uppfattning inträda endast om skyddsombud avbryter arbete fastän skäl härtill uppenbarligen saknas. Liksom enligt kollektivavtalslagen bör vid bedömning av om och i vad mån skada uppstått hänsyn skall tas även till omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse. Vidare bör skadeståndet under vissa omständigheter kunna nedsättas och, beträffande skyddsombudet, vara begränsat till beloppet. Vid utformningen av reglerna bör hänsyn tas till att skyddsombud, som valts av fackförening eller annan liknande förening av arbetstagare eller tillhör sådan förening, uppträder inte för egen räkning utan som företrädare för föreningen. Skyldighet att utge skadestånd bör då kunna uppkomma för vederbörande arbetstagarorganisation. Detta skall dock gälla först sedan organisationen haft tillfälle att ta ställning i frågan. Någon skadeståndsskyldighet skall inte inträda om organisationen omedelbart därefter förklarar att arbete bör återupptas.

I fråga om skadestandsansvaret föreslår utredningen att bestämmelser i enlighet med det anförda tas in i arbetarskyddslagen (40 b §). Talan om skadestånd bör enligt utredningen föras inför arbetsdomstolen. Bestämelse härom föreslås i 44 § arbetarskyddslagen.

Utredningen pekar också på att det för skyddsombud som missbrukat sina befogenheter att ingripa kan bli fråga om avskedande på grund av kontraktsbrott i anställningsförhållandet.

Anställningstrygghet

Arbetarskyddslagen (42 §) upptar i sin gällande lydelse ett förbud för arbetsgivare mot att skilja arbetstagare från anställningen på grund av att han utsetts till skyddsombud eller i anledning av hans verksamhet som skyddsombud. Utredningen har kommit fram till att man bör söka ytterligare förstärka skyddet för skyddsombud beträffande uppsägning och avskedande. Skyddsombud, som gör gällande att han skilts från sin anställning med anledning av uppdraget att vara skyddsombud, bör sålunda enligt utredningen ha rätt att kvarstå i anställningen till dess frågan avgjorts genom förhandlingsuppgörelse eller av domstol. Undantag måste dock göras för sådana fall då arbetsgivaren visar att åtgärden vidtagits på grund av förfarande som berättigar honom att omedelbart häva arbetsavtalet. En reglering med motsvarande innehåll finns i överens-

kommelse mellan SAF och LO den 20 februari 1970 om klubbordförandens ställning i företaget. Utredningen föreslår att lagbestämmelser av nu angiven innebörd tillskapas genom ett tillägg i 42 § arbetarskyddslagen.

Tillsättande av skyddskommitté

Utredningen framhåller att skyddskommittéinstitutionen är av väsentlig betydelse för att samarbetstanken beträffande skyddsarbete skall kunna förverkligas i önskvärd utsträckning. Är riskerna för yrkesskador påtagliga finns det enligt utredningen ofta anledning att ha skyddskommitté redan då antalet arbetstagare är avsevärt lägre än 50. Utredningen anser det emellertid rimligt att som hittills låta antalet 50 arbetstagare vara den nedersta gränsen för de fall då skyddskommitté under alla förhållanden skall finnas. Dessutom föreslår utredningen att skyddskommitté oberoende av antalet anställda alltid skall tillsättas om arbetsgivaren eller arbetstagarna begär det. Bestämmelse härom föreslås intagen i arbetarskyddslagen (41 §). Utredningen klargör att den inte anser att det finns något att erinra mot att företagsnämnd handlägger även skyddsfrågor. Därvid förutsätter utredningen dock att parterna är ense om att företagsnämnden skall ersätta skyddskommitté och att nämnden i sin angivna funktion inrymmer de ledamöter som enligt utredningens förslag bör ingå i skyddskommitté.

Skyddskommitténs uppgifter

Skyddskommittén skall enligt utredningens uppfattning ha en central ställning inom den lokala skyddsverksamheten. Huvuduppgiften för kommittén skall vara att verka för och få till stånd en god arbetsmiljö. Inga väsentliga arbetsmiljöfrågor bör få undandras skyddskommittén. Kommittén skall bl. a. avhandla målsättningen för och planeringen av skyddsverksamheten samt diskutera investeringsbehoven.

Skyddskommittén skall redan enligt gällande lagstiftning noga följa utvecklingen i frågor som rör skyddet mot ohälsa och olycksfall i arbete. Till skyddskommitténs område hör traditionsenligt skyddsförhållandena på arbetsstället samt även utbildnings- och upplysningsfrågor beträffande arbetsmiljön. Utredningen vill emellertid särskilt fästa uppmärksamheten på skyddskommitténs befattning med företagshälsovärdsverksamhet som berör arbetsstället.

Planeringen av företagshälsovården på det lokala planet skall enligt utredningens uppfattning i princip ske inom skyddskommittén. Där skall således inriktningen av verksamheten läggas upp. Där skall också handläggas andra frågor om företagshälsovården så att de anställda ges inflytande både då den planeras och byggs upp och då den utövas.

Utredningen framhåller att det är den förebyggande verksamheten inom företagshälsovården som de anställdas inflytande framför allt bör inriktas på. Som exempel på frågor där detta inflytande bör komma till

uttryck nämns företagshälsovårdens organisation samt uppläggnings- och arbetsrutiner och av generellt verkande hälsovårds- åtgärder som direkt berör arbetstagarna. Vidare kan frågorna gälla exempelvis vilka yrkeshygienisk-tekniska mätningar och utredningar som bör företas liksom ergonomiska bedömningar i samband med planering och konstruktion.

Med det sagda avser utredningen inte att hindra att parterna lokalt väljer att bedriva samarbetet i frågor angående företagshälsovård i annat samarbetsorgan, exempelvis företagsnämnd eller särskilt råd för företags- hälsovård. Skyddskommittén skall dock inte kunna förbigås. Har behand- ling i särskilda former skett måste i vart fall en redovisning av resultatet härav ske i skyddskommittén. Därvid skall alltid finnas möjlighet att påfordra ytterligare behandling också i skyddskommittén.

Utredningen understryker att skyddskommittén i sin verksamhet inte endast skall inrikta sig på de rådande förhållandena inom dess skydds- område. Stor uppmärksamhet skall även ägnas åt frågor om planering av lokaler, anordningar och arbetsmetoder. Denna sida av skyddskomit- téns verksamhet behandlas närmare i avsnittet om förhandsprövning (se under 4.2).

Utredningen föreslår att det genom nya bestämmelser i arbetarskydds- lagen (41 a §) slås fast att skyddskommitténs uppgifter skall utformas i enlighet med vad utredningen anför.

Skyddskommitténs befogenheter

Om en fråga faller inom skyddskommitténs område skall enligt utredningen därav följa att frågan i princip skall behandlas inom kommit- téen innan något avgörande sker. I undantagsfall kan dock situationen vara sådan att det är motiverat att exempelvis skyddsombud för frågan direkt till yrkesinspektionen. Vidare får undantag göras för sådana frågor varom enighet kunnat uppnås redan i ett tidigare skede mellan skyddsombud och företrädare för arbetsgivaren och där åtgärd kommer till stånd på denna väg.

Rörande ordningen för skyddskommitténs behandling anför utredning- en följande. Uppnås enighet mellan å ena sidan dem som representerar arbetsgivaren och å andra sidan dem som företräder arbetstagarna finns grund för skyddskommittén att fatta beslut som kan förutsättas bli verkställt. Kan i skyddskommittén företrädare för de båda parterna inte ena sig om beslut bör den ordningen gälla att fråga som faller inom ramen för arbetarskyddslagstiftningen utan dröjsmål hänskjuts till yrkesinspek- tionen på begäran av ledamot. Därvid skall protokoll från skyddskomit- téns sammanträde så snart det kan ske genom ordförandens försorg översändas till yrkesinspektionen, som har att ta ställning i den hänskjut- na frågan.

I anslutning härtil framhåller utredningen att yrkesinspektionen vid sin prövning av hänskjutna frågor självfallet har att tillämpa den gällande arbetarskyddslagstiftningen och att hålla sig inom de gränser som beting-

as härav. Utredningen pekar på att vissa frågor som uppkommer i skyddskommittén torde vara av den art att de mera lämpar sig för behandling i särskilt samarbetsorgan. Eventuellt omfattas de inte av lagstiftningen och kan då inte avgöras av yrkesinspektionen. Utredningen understryker värdet av att samarbetsorgan tillskapas till vilka frågor av sådan art kan hänskjutas från skyddskommittén.

Utredningens förslag innebär bl. a. en garanti för att skyddsfrågor, inberäknat frågor om företagshälsovård, blir behandlade i skyddskommittén. Kan enligt nyss angivna förfarande avgörande inte ske — beroende på att parterna ej kan gemensamt nå fram till beslut i skyddskommittén och att ej heller annat samarbetsorgan står till buds samt att frågan ej faller inom yrkesinspektionens kompetens — tillkommer avgörandet arbetsgivaren. Utredningen erinrar om att också frågor av denna art kan hänskjutas till förhandling.

Utredningen anför att svårigheter ibland synes föreligga att få skyddsåtgärder verkställda utan dröjsmål, även om enighet i och för sig föreligger om att åtgärden skall vidtas. Därför bör enligt utredningens uppfattning samtidigt som skyddskommittén beslutar om viss åtgärd anges den tid eller det tidsprogram som gäller för beslutets verkställighet. Har åtgärden inte vidtagits inom denna tidsram eller, om viss tid ej har angetts, inom skälig tid efter beslutets fattande, kan yrkesinspektionens ingripande påkallas. Med hänsyn till att parterna en gång varit överens om att åtgärden skall vidtas anser utredningen en sådan utveckling tänkbar endast i undantagsfall. En särskild bestämmelse att skyddskommittén om möjligt skall ange den tid, inom vilken åtgärd skall vara verkställd, bör emellertid enligt utredningen ge arbetsgivaren särskild anledning att se till hur verkställigheten fungerar.

Utredningen föreslår att den förordade ordningen för handläggning av skyddsfrågor kommer till uttryck i lagstiftningen — förutom genom tidigare nämnda bestämmelse om skyddskommitténs uppgifter — genom bestämmelser som införs i arbetarskyddskungörelsen. Där bör sålunda föreskrivas att fråga, som faller inom ramen för arbetarskyddslagstiftningen, på begäran av ledamot i skyddskommitté skall hänskjutas till avgörande av yrkesinspektionen om inte företrädare för arbetsgivare och arbetstagare kunnat ena sig om kommitténs beslut. Där föreslås också en bestämmelse som anger att i beslut av skyddskommitté bör anges den tid inom vilken beslutet skall vara verkställt.

Skyddskommitténs sammansättning

Utredningen anser att om arbetet i skyddskommittén skall kunna bedrivas effektivt måste i kommittén ingå företrädare för arbetsgivaren med tillräckliga beslutsbefogenheter. En representant för ledningen på arbetsstället bör enligt utredningen ingå i skyddskommittén. Det framhålls att man inte kan fordra att arbetsgivarrepresentanten har oinskränkta befogenheter att fatta beslut beträffande arbetsmiljön på arbetsstället. Utredningen syftar emellertid till ett smidigt beslutsförfarande, som gör

att inom skyddskommittén behandlade frågor inte behöver prövas ytterligare. För att trygga en stark ställning för skyddskommittén bör på motsvarande sätt företrädare för arbetstagarnas organisationer på arbetsstället om möjligt ingå i kommittén. Skyddsombud skall också finnas bland kommitténs ledamöter.

Utredningen föreslår att bestämmelser om skyddskommitténs sammansättning i angivna avscenden förs in i arbetarskyddskungörelsen. Därjämte föreslås i kungörelsen bestämmelser om att företrädare för företagshälsovården bör vara närvarande vid kommitténs sammanträden samt om att skyddskommitté bör sammanträda minst en gång var tredje månad. Utredningen framhåller att den velat undvika formalisering av det lokala skyddsarbetet och att den därför avstått från att föreslå ytterligare bestämmelser om skyddskommitténs sammansättning eller organisationen kring kommittén.

Tystnadsplikt

Med hänsyn till de utökade befogenheter som föreslås för skyddsombud och skyddskommitté och den vidgade insyn för skyddsombud och ledamot i kommittén som kan följa därav bör enligt utredningens uppfattning för dem införas tystnadsplikt i vissa avscenden. Det bör sålunda åligga skyddsombud och ledamot av skyddskommittén att inte obehörigen yppa eller nyttja vad han under uppdraget erfarit om yrkeshemlighet, arbetsförfarande, affärsförhållande eller förhållande av betydelse för landets försvar. Bestämmelser om tystnadsplikt av sådan innebörd och straffbestämmelser som ansluter därtill föreslås i arbetarskyddslagen (51 och 68 §§). Att sålunda viss tystnadsplikt åvilar skyddsombud och ledamot i skyddskommitté bör enligt utredningen ytterligare bidra till att stärka skyddsombuds och skyddskommittés ställning och handlingsmöjligheter.

3.3 Remissyttrandena

3.3.1 Allmänna synpunkter

Remissinstanserna instämmer allmänt i utredningens bedömning att samarbetet mellan arbetsmarknadsparterna i de lokala skyddsorganisationerna bör byggas ut och intensifieras. Stor enighet råder också om att huvudtemat därvid måste vara ökad medverkan och förbättrat inflytande vid arbetsmiljöns utformning för dem som är sysselsatta på arbetsplatserna. Synpunkter i remissyttrandena av denna innebörd bl. a. från *arbetsplatsremissen* har redovisats i avsnitt 2.2.

Utredningsförslaget beträffande den lokala skyddsverksamheten uppfattas genomgående av remissinstanserna som välmotiverat. Bl. a. *LO* har åsikten att förslaget otvivelaktigt ökar förutsättningarna för de anställda att påverka sin arbetsmiljö.

LO, *TCO* och *arbetsrättskommittén* noterar att utredningen inte

ansett sig kunna gå så långt i sina förslag att arbetstagarna blivit jämställda med arbetsgivarna när det gäller att fatta beslut i arbetsmiljöfrågor. Samtidigt uttrycker dessa remissinstanser sin förståelse för att utredningen bl. a. med hänsyn till arbetsrättskommitténs uppdrag inte gått direkt in på frågor om arbetsledningsrätten och arbetstagarnas beslutsmedverkan när det gäller driftsförhållanden och personaladministration, utan i huvudsak begränsat sig till att inom ramen för gällande arbetsrättsliga principer söka skapa ett förbättrat mönster för hur de anställda i arbetsmiljöfrågor skall föra fram synpunkter och få dessa beaktade. *Arbetsrättskommittén* erinrar om att kommitténs direktiv ger anvisningar om lagstiftningsåtgärder som kan komma att medföra betydelsefulla ändringar i rättsförhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare även när det gäller de senares inflytande över arbetsmiljöområdet. Behovet av sådana åtgärder har understrukits vid *arbetsplatsremissen*. *SAF* anser för sin del att den organiserade skyddsverksamheten i företagen även i fortsättningen bör bedrivas under arbetsgivarnas ledning.

Utredningens förslag med syfte att förstärka skyddsombudens och skyddskommittéernas ställning i den lokala skyddsverksamheten har fått mycket stark anslutning under *arbetsplatsremissen*. Därvid har inte minst den avsedda ökade självständigheten vid skyddsombudsuppdragets fullgörande noterats med gillande. Som förut nämnts har behovet av utbildning för att möta det större ansvar för skyddsombuden som blir följden av utredningens förslag understrukits på många håll. Utredningens inriktning i första hand på åtgärder för att vidga uppgifter och befogenheter för skyddsombud och skyddskommittéer anses riktig.

Skogs- och lantarbetsgivareföreningen finner att bestämmelser för att bättre än f. n. markera skyddsombudens ställning och precisera deras befogenheter kan vara motiverade. Enligt föreningen har utredningen emellertid i vissa delar skjutit över målet och föreslagit bestämmelser som kan vara svåra att tillämpa och som dessutom kan skapa svårbemästrade situationer för skyddsombud. *SAF* anser att efterlevnaden av allmänna och lokala skyddsföreskrifter från de anställdas sida inte är tillfredsställande och anser att dessa frågor i första hand bör angripas med utökad information och upplysning och genom att uppmärksamheten på den enskilde arbetstagarens ansvar skärps.

Partssamverkan och arbetstagarinflytandet i den lokala skyddsorganisationen kan enligt utredningen främjas genom att behandlingen av arbetsmiljöfrågorna knyts fastare till skyddskommittéerna. Denna uppfattning delas av det stora flertalet remissinstanser. *Arbetsplatsremissen* ger besked om ett markant stöd åt utredningens förslag rörande skyddskommittéernas organisation och uppgifter. Däremot innehåller yttrandena från *SACO* och *SR* reservationer i detta hänseende. Dessa remissinstanser anser att utredningen inte tagit tillräcklig hänsyn till det system för arbetstagarinflytande, vari företagsnämnderna ingår och där frågor med nära samband med arbetsmiljön skall behandlas. *Landstingsförbundet* har vissa invändningar rörande skyddskommittéernas kompetensområde.

3.3.2 Skyddsombud

Tillsättande av skyddsombud

Utredningens förslag om att skyddsombud utan undantag skall utses vid arbetsställen med minst fem arbetstagare har inte mött några invändningar under remissbehandlingen. Likaså har förslaget om att skriva in en bestämmelse om huvudskyddsombud i lagen genomgående tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Värdet av en reglering av huvudskyddsombudsinstitutionen understryks av *arbetarskyddsstyrelsen*, *LO*, *KF* och *SFO*. *LO* pekar på att bestämmelsen om huvudskyddsombud ökar möjligheterna till samordning av den fackliga arbetarskyddsverksamheten på arbetsstället och underlättar för arbetsgivaren och dennes representanter att vända sig till huvudföreträdare på den fackliga sidan. Viktigt är också att utbildningen av skyddsombud kan koncentreras till huvudskyddsombud i initialskedet.

Utredningen föreslår en i huvudsak redaktionell ändring i gällande bestämmelse om hur skyddsombud utses. I remissyttrandena från *arbetsdomstolens ordförande*, *arbetsrättskommittén*, *RA* och *socialstyrelsen* framförs önskemål om förtydliganden när det gäller ordningen för utseende av skyddsombud. *LO* förordar att bestämmelsen i detta hänseende utformas så att det i första hand ankommer på avtalsbunden lokal organisation att utse skyddsombud. Härigenom nås överensstämmelse med vad som enligt avtal mellan arbetsmarknadsparternas huvudorganisationer gäller för större delen av arbetsmarknaden. *Hovrätten för övre Norrland* anser att det i första hand bör ankomma på dem som är anställda på arbetsstället att utse skyddsombud. Enligt *Skogs- och lantarbetsgivareföreningen* bör det finnas möjlighet för tillsynsorgan att påverka valet av skyddsombud så att lämpliga personer med gott omdöme utses.

KF är tveksamt till det formella krav på huvudskyddsombud som utredningen uppställt. *KF* åberopar att det i vissa typer av verksamhet finns risk för att samordningsfunktionen går förlorad om man får en mängd huvudskyddsombud i samma skyddsorganisation. *TCO* framhåller för sin del att flera huvudskyddsombud bör kunna utses på arbetsställen med verksamheter av skilda slag och i skilda former.

Regionala skyddsombud

I stort sett alla remissinstanser godtar utredningens förslag om ökade möjligheter att utse regionala skyddsombud utanför kretsen av arbetstagare vid arbetsstället. I samband med *arbetsplatsremissen* har stort och positivt intresse visats för förslaget om de regionala skyddsombuden av deltagare från fackliga organisationer vars verksamhet till stor del täcker mindre arbetsställen. *Arbetarskyddsstyrelsen* framhåller att det är angeläget att regionala skyddsombud utses i ökad omfattning med hänsyn till skyddsfrågorna vid mindre företag. Styrelsen betonar att de regionala ombuden bör ses som representanter för arbetstagarna och inte som något slags tillsynsorgan.

Några arbetsgivarorganisationer visar en viss reservation i hållningen till utredningsförslaget om de regionala skyddsombuden. *SAF* finner att förslaget i stort sett är rimligt. Föreningen anser dock att man för arbetsställen där regionala ombud förekommer har att räkna med en viss risk för att den gemensamma skyddsverksamheten inom företaget efter-sätts i avvaktan på initiativ utifrån. Det finns enligt *SAF* också en risk för att det regionala skyddsombudet av såväl arbetsgivaren som arbetstagarna kommer att betraktas mera som en utomstående inspektör än som en medverkande i företagets skyddsarbete. Med hänsyn härtill anser *SAF* att regionalt skyddsombud bör tillsättas mycket restriktivt och att samråd alltid bör ske mellan arbetsmarknadsparterna i dessa frågor.

HAO framhåller att parterna i första hand bör gemensamt bedöma förutsättningarna för tillsättande av regionalt skyddsombud, grunderna för ombudets verksamhet, ersättningsfrågor m. m. Först i andra hand bör frågan gå till yrkesinspektionen för avgörande och lagreglerna bör utformas i enlighet härmed.

Skogs- och lantarbetsgivarföreningen anser att ändringar inte bör göras i nuvarande förutsättningar för tillsättande av regionalt skyddsombud, vilket bl. a. innebär att sådant ombud bör kunna tillsättas först efter hörande av arbetsgivarorganisation.

I utredningens betänkande föreslås att regionalt skyddsombud skall kunna tillsättas efter yrkesinspektionens behovsprövning för arbetsställen där skyddskommitté inte finns. Därvid har förutsatts att bestämmelserna om tillsättande av skyddskommitté också ändras så att redan begäran av arbetsgivaren eller av arbetstagarna skall leda till att kommitté inrättas.

LO och *TCO* pekar på att den föreslagna ordningen medför viss risk för att skyddskommitté tillsätts enbart för att undvika att arbetsstället skall komma att omfattas av regionalt skyddsombuds verksamhet. För att skapa garantier mot risken bör enligt *LO* regionalt skyddsombud alltid kunna utses utan myndighetsprövning vid företag med färre än 50 anställda. Sådant företag bör emellertid efter ansökan hos yrkesinspektionen under vissa förutsättningar kunna befrias från skyldigheten att tillhöra regionalt ombuds verksamhetsområde. För företag med minst 50 anställda bör den av utredningen föreslagna ordningen gälla. *TCO* föreslår i stället den lösningen att förutsättningarna för tillsättande av skyddskommitté jämkas så att skyddskommitté skall kunna inrättas på arbetsställen med mindre än 50 anställda endast om parterna är ense därom eller arbetstagarna begär det.

Enligt *LO:s* mening bör kostnadsfrågan för de regionala skyddsombuden lösas genom en generell arbetsgivaravgift.

LO anser vidare att det av praktiska och administrativa skäl bör införas möjlighet för arbetarskyddsstyrelsen att medge huvudorganisation (arbetstagarförbund) att utse regionalt skyddsombud för hel bransch eller för större bevakningsområde än som täcks av lokal organisation. Villkoren för att medgivande skall kunna ges bör vara desamma som när det gäller lokal organisations möjlighet att utse regionalt skyddsombud.

Skyddsombuds uppgifter och befogenheter

Utredningens förslag om att skyddsombudens grundläggande uppgifter skall anges i lag tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. Likaså godtar remissinstanserna allmänt vad utredningen anfört om skyddsombudsuppdragets innehåll i stort. Vid *arbetsplatsremissen* har särskilt stor vikt fästs vid den avsedda rätten att delta i planeringen av arbetslokaler, anordningar och arbetsmetoder. I anslutning därtill har betonats att skyddsombuden behöver tillgång till informationer om förhållanden i företagen som rör arbetsmiljön.

TCO understryker värdet av att fasta former tillskapas för skyddsombudens handlande. Av särskilt intresse är att möjlighet finns för skyddsombud att påkalla yrkesinspektionens ingripande om arbetsgivaren dröjer onödigtvis med besked i skyddsfråga.

SAF anser beträffande handläggningsordningen, att alla framställningar i skyddsfrågor bör gå genom arbetsgivaren som är ansvarig för arbetarskyddet i företagen. Enligt SAF är det knappast motiverat att skyddsombud skall kunna direkt påkalla skyddskommitténs behandling av skyddsfråga. SAF påpekar också att skyddsombudets verksamhet måste gå ut på att i samråd med arbetsgivaren aktivt verka för bättre skyddsförhållanden i företaget och att en aktiv insats även måste inbegripa att påverka arbetskamraternas inställning till skyddsarbetet och gällande regler för detta.

Skyddsombudets föreslagna rätt att ta del av handlingar och upplysningar av betydelse för uppdraget möter inte någon erinran från remissinstanserna. SAF godtar förslaget i och för sig men anser att den tystnadsplikt som utredningen föreslagit för skyddsombud inte är tillräckligt omfattande för att balansera risken för företagen att uppgifter av konfidentiell natur skall komma till allmänhetens kännedom. LO anser att det behöver klargöras att skyddsombud har möjlighet att föra vidare information till fackföreningsstyrelse eller klubbstyrelse och att motsvarande tystnadsplikt då bör gälla. Denna fråga har också tagits upp av några grupper vid *arbetsplatsremissen*.

Frågan om särskild befogenhet för skyddsombud att avbryta farligt arbete i vissa allvarliga situationer har tilldragit sig stor uppmärksamhet under remissbehandlingen. Vid *arbetsplatsremissen* har utredningens förslag i denna fråga fått ett mycket starkt gensvar.

Remissinstanserna har även i övrigt mottagit förslaget om en lagbestämmelse i ämnet i huvudsak positivt. Endast i två yttranden, från *Skogs- och lantarbetsgivareföreningen* och *Föreningen skogsbrukets arbetsgivare*, intas en avstyrkande hållning.

Många remissinstanser synes ha uppfattat förslaget som viktigt framför allt från principiell synpunkt. Inte sällan förutsätts att bestämmelsen om arbetsavbrott kommer att tillämpas bara i rena undantagsfall. Denna bedömning görs av bl. a. *arbetarskyddsstyrelsen*, TCO och *arbetsrättskommittén*.

LO anser att förslaget ger skyddsombudet ökade befogenheter av stor betydelse, eftersom skyddsombud hittills inte kunnat ingripa direkt ens

mot allvarliga missförhållanden utan påtagliga ekonomiska risker för egen del. TCO framhåller att skyddsombudens ställning som arbetstagarnas ombud blir klart markerad om förslaget genomförs. Genom skyddsombudets särskilda befogenhet undviks att den enskilde arbetstagaren i allvarliga farosituationer kommer i det läget att han behöver vägra utföra visst arbete. *Arbetsrättskommittén* uttalar att befogenheten kan ge stöd åt skyddsombuden i deras samarbete med arbetsgivaren i skyddsfrågor.

SAF finner det önskvärt att arbete som innebär akut fara för arbetstagares liv eller hälsa omedelbart avbryts. Kan inte rättelse ske efter hänvändelse till arbetsledningen på vanligt sätt är det rimligt att skyddsombud kan avbryta arbetet eller på annat sätt eliminera faran. SAF framhåller dock att oskickligt uppträdande av en arbetstagare väl så ofta är orsaken till fara som maskinen eller arbetsprocessen som sådan.

Ett flertal remissyttranden berör omfattningen och verkningarna av den föreslagna stoppningsrätten.

Enligt LO bör omedelbar fara alltid anses föreligga om arbetsgivaren efter framställning från skyddsombud inte genast vidtar den begärda åtgärden ehuru risken för kroppsskada är så stor att yrkesinspektionens besked inte kan avvaktas. Allvarlig fara bör anses föreligga så snart risk för kroppsskada finns för arbetstagaren och dennes anställningsavtal inte uppenbart förutsätter att visst risktagande är förenat med arbetsuppgifterna. Huruvida den skada som kan befaras är att bedöma som allvarlig från rent medicinsk synpunkt bör däremot vara ovidkommande.

Kammarrätten i Göteborg anser att det kan framstå som en onödig inskränkning att kräva att arbetet skall innebära både omedelbar och allvarlig fara. Det bör kunna övervägas att ta bort eller mjuka upp kravet på att faran även skall vara allvarlig.

Arbetsdomstolens ordförande och *arbetsrättskommittén* antar att en rätt för den enskilde arbetstagaren att vägra arbeta på grund av risk för ohälsa eller olycksfall föreligger i alla de fall där skyddsombud enligt utredningsförslaget skall få ingripa. Dessa remissinstanser anser att behov finns av att i olika hänseenden klarlägga verkningarna av den föreslagna rätten att avbryta arbete. Bl. a. berörs frågan om den enskilde arbetstagarens rätt till lön vid arbetsavbrott på grund av skyddsombuds ingripande.

SACO uttalar att de ökade befogenheterna för och kraven på skyddsombud aktualiserar ansvarsfrågor av juridisk natur som inte närmare berörts av utredningen. SACO utgår från att dessa frågeställningar analyseras så att praktiska anvisningar till ledning för skyddsombuden kommer till stånd. *Skogs- och lantarbetsgivareföreningen* befarar att skyddsombud kan komma att utsättas för påtryckningar av arbetskamrater att avbryta arbete som kan vara farofyllt men som inte är av den arten att det bör få stoppas.

I anslutning till utredningens åsikt att särregler för offentlig förvaltning inte behövs minskar *statens avtalsverk* och *statens personalnämnd* om att det på flera områden inom den offentliga sektorn finns funktioner som med hänsyn till det allmänna bästa alltid måste upprätthållas.

Beträffande ordningen för skyddsombudets ingripande framhåller

Svenska kommunförbundet att samråd om möjligt bör ske mellan skyddsombud och huvudskyddsombud och att huvudskyddsombudets mening bör gälla om dessa har olika meningar. *SHIO* anser för sin del att det bör krävas att skyddsombudet, om rättelse inte kan nås genom arbetsgivaren, hänvänder sig till yrkesinspektionen innan han ingriper.

Utredningens förslag om skadeståndspåföljd för skyddsombud då det uppenbart saknas skäl att avbryta ett arbete har tagits emot kritiskt i samband med *arbetsplatsremissen*. Den övervägande delen av de grupper som behandlat frågan om den föreslagna ersättningsskyldigheten för skyddsombud redovisar en negativ inställning. Det framhålls särskilt att skyddsombudet utses av de fackliga organisationerna och att i detta ligger en garanti mot missbruk av skyddsombudets befogenheter.

LO reser också invändningar mot utredningens förslag i denna fråga. *LO* ser bestämmelsen om skadestånd för skyddsombud på högst 200 kr. som en begränsning av den skadeståndsskyldighet som skulle kunna drabba skyddsombud enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler. *LO* ifrågasätter likväl om skadeståndsskyldigheten bör lagfästas nu. Bl. a. med hänsyn till risken att försvåra rekryteringen av skyddsombud bör t. v. annan påföljd inte kunna förekomma för skyddsombud som missbrukar rätten att avbryta arbete än att fackföreningen fråntar skyddsombudet dennes uppdrag. Vidare motsätter sig *LO* bestämt lagregler om skadestånd för fackföreningar.

Från juridiska utgångspunkter riktar *arbetsdomstolens ordförande* och *arbetsrättskommittén* kritik mot innehåll och utformning av de föreslagna lagbestämmelserna om skadeståndsansvaret.

SHIO anser att skyddsombuds och fackorganisationers ansvar för ooberättigat ingripande bör förstärkas för att förhindra att ingripandemöjligheten missbrukas som stridsåtgärd i arbetskonflikter. Även *kammarrätten i Göteborg* finner det viktigt att rätten att avbryta arbete kombineras med skadeståndsskyldighet. Någon uppmjukning av den föreslagna 200-kronorsbegränsningen bör enligt kammarrätten övervägas. *SAF* godtar i princip utredningsförslaget men finner det motiverat att vidga skadeståndsansvaret något utöver de fall utredningen avsett.

Bl. a. med hänsyn till de invändningar som kan resas mot den föreslagna skadeståndsregleringen anser *arbetsdomstolens ordförande* att man möjligen kan överväga en annan lösning än att ge skyddsombud rätt att avbryta arbete. Alternativet skulle innebära att skyddsombudet får befogenhet att anmoda arbetsgivaren att avbryta farligt arbete och att skadeståndsskyldighet föreskrivs för arbetsgivaren om han inte efterkommer anmodan. Skadeståndsskyldighet skulle dock inte drabba arbetsgivaren om skyddsombudet saknat skäl för sin åtgärd. Fördelen med en sådan ordning anses vara att risken för felbedömning läggs på arbetsgivaren, varav skulle följa en minskad benägenhet att söka motverka skyddsombudet.

Utredningen har uttalat att det för ett skyddsombud som missbrukat sin befogenhet att avbryta arbete också kan bli fråga om avsked på grund av kontraktsbrott i anställningen. Såväl *LO* som *arbetsdomstolens ord-*

förande och *arbetsrättskommittén* ställer sig tveksamma till uttalandet och framhåller att möjligheten till avsked i princip förutsätter att skyddsombud när han utövar sin särskilda befogenhet handlar under det ansvar som är förbundet med anställningsavtalet. Vidare påpekas att det är oklart hur möjlighet att avskeda skyddsombud skall kunna förenas med anställningsskyddet enligt 42 § arbetskyddslagen. Inte heller *TCO* godtar utredningens uttalande om avsked.

Skyddsombuds ledighet för uppdraget

Remissinstanserna anser allmänt att det är en självklar princip att skyddsombud skall beredas erforderlig tid för att fullgöra sina uppgifter. Inte från något håll motsätter man sig att principen slås fast i lag. *SAF* framhåller att skyddsombud måste ha god kännedom om skyddsområdet samt tid för att få sådan kännedom och för att verka inom skyddsområdet.

Utredningens åsikt att skyddsombud skall kunna fullgöra sina uppgifter utan att bli ekonomiskt lidande genom minskad arbetsinkomst lämnas också utan erinran vid remissbehandlingen. Betydelsen av utredningens ståndpunkt har särskilt understrukits vid *arbetsplatsremissen*. *Arbetsrättskommittén* och *arbetsdomstolens ordförande* framhåller att lagbestämmelsen i frågan måste klart ange vad som åsyftas.

Utredningens uttalande att skyddsombud i akuta risksituationer skall kunna avgöra tidsåtgången för sin insats har inte heller mött några invändningar vid remissbehandlingen.

Rörande behovet i övrigt av ledighet för uppdraget har utredningen hänvisat till att parterna bör kunna träffa överenskommelser. I fall av oenighet bör frågan kunna avgöras av yrkesinspektionen. *Arbetskyddsstyrelsen* instämmer i utredningens bedömning att olika uppfattningar beträffande tidsåtgången normalt bör kunna sammanjämkas avtalsvägen. I den mån så inte sker finner styrelsen att det blir en tidskrävande och grannliga uppgift för yrkesinspektionen att ta ställning i det särskilda fallet. *SAF* framhåller att behovet av ledighet växlar från företag till företag. Anpassning till olika branscher och företag sker bäst genom avtal mellan parterna.

Utredningens majoritet har hävdat att skyddsombud i avvaktan på yrkesinspektionens avgörande av vad som är behövlig tid inte skall vidkännas löneminskning för den tid han lägger ner på det löpande skyddsarbetet. *LO* och *TCO* instämmer i denna ståndpunkt som också fått kraftigt stöd vid *arbetsplatsremissen*. *SAF*, *SHIO* och *Skogs- och lantarbetsgivareföreningen* har däremot anslutit sig till den reservation som två av utredningens ledamöter anmält i denna fråga.

Mot bakgrund av principen att skyddsombud skall kunna fullgöra sina uppgifter på betald arbetstid har utredningen ansett att arbetsgivaren skall svara också för kostnaderna för regionalt skyddsombuds verksamhet. Utredningens uppfattning har under remissbehandlingen vunnit stöd såväl på arbetsgiversidan som på arbetstagarhåll. Några invändningar har inte heller gjorts mot att kostnadsansvaret slås fast i lagstiftningen. *LO*
6 Riksdagen 1973. 1 saml. Nr 130

anser dock i motsats till utredningen att det inte är möjligt att förhandlingsvägen lösa de praktiska frågorna kring uppbörd m. m. av ersättningen till regionala skyddsombud. Som förut nämnts finner LO därför att kostnadsfrågan bör regleras genom en generell arbetsgivaravgift. *Arbetsdomstolens ordförande* anser att de föreslagna reglerna om ersättning till regionalt skyddsombud inte är tillräckligt uttömmande. En möjlighet bör vara att ge arbetarskyddsstyrelsen bemyndigande att fastställa taxor avseende ersättningens storlek m. m.

Skyddsombuds anställningstrygghet

Frågan om anställningstryggheten för skyddsombud har under *arbetsplatsremissen* bedömts som mycket viktig. Ett stort antal grupper har särskilt framhållit att garantin inte bör begränsas till själva anställningen utan att den bör gälla också mot försämrade anställningsvillkor m. m.

De remissinstanser som berör utredningens förslag om komplettering av gällande bestämmelser i fråga om anställningsskydd för skyddsombud tillstyrker i huvudsak detta.

LO anser dock att motsvarande utvidgning av skyddet som föreslagits beträffande skiljande från anställningen bör komma till stånd när skyddsombud gör gällande att han tillskyndats försämrade arbetsförhållanden eller arbetsvillkor med anledning av uppdraget som skyddsombud. Skyddsombud bör således i dessa fall ha rätt att kvarstå i anställningen vid förut gällande förhållanden och villkor till dess frågan slutligt prövats. Enligt LO behöver det klarläggas vem som skall begära förhandling eller väcka talan enligt föreslagna bestämmelser. LO liksom *arbetsdomstolens ordförande* och *arbetsrättskommittén* anser att det behöver belysas hur tolkningen av trakasseribestämmelserna i 42 § arbetarskyddslagen påverkas av utredningens förslag om skyddsombudens ändrade ställning. Vidare pekar de båda sistnämnda instanserna på att det finns ett behov av att samordna bestämmelser om anställningsskydd i arbetarskyddslagen med den lagstiftning om anställningsskydd som förbereds på grundval av betänkandet SOU 1973:7. *Socialstyrelsen* ifrågasätter om inte denna lagstiftning kommer att göra det obehövt med särskilda bestämmelser om anställningsskydd för skyddsombud.

3.3.3 Skyddskommitté

Tillsättande av skyddskommitté

Utredningens förslag innebär att skyddskommitté som hittills skall vara obligatorisk vid arbetsställen med regelbundet minst 50 arbetstagare samt att skyddskommitté i övrigt skall tillsättas så snart arbetsgivaren eller arbetstagarna begär det. Förslaget har, sett för sig, inte mött några direkta invändningar vid remissbehandlingen. Med hänsyn till det samband som utredningen avsett med reglerna om tillsättande av regionalt skyddsombud har dock, som nämnts i avsnitt 3.3.2, väckts förslag från TCO om jämkning av förutsättningarna för inrättande av skyddskommitté

té. Innebörden av jämningsförslaget är att skyddskommitté skall kunna tillsättas på arbetsställen med mindre än 50 arbetstagare endast när parterna är ense därom eller när arbetstagarna begär det. Enligt *SAF* kan övervägas att moderera rätten att tillsätta skyddskommitté på små arbetsställen eller vid tillfälliga arbetsplatser så att skyddskommitté inrättas endast där den verkligen har en funktion att fylla i skyddsarbetet.

Några remissinstanser instämmer i vad utredningen anført om att företagsnämnd skall kunna fungera som skyddskommitté under vissa villkor. *Svenska kommunförbundet* anser att möjligheten att låta företagsnämnd träda i stället för skyddskommitté bör anges i lag. *TCO* godtar utredningens uttalande men betonar att bedömningen av frågan kan komma att påverkas bl. a. av de diskussioner som pågår om företagsnämnderna och deras verksamhet i samband med den företagsdemokratiska utvecklingen i stort. *HAO* anser, att det bör vara tillåtet med överenskommelser som går ut på företagsanpassning av skyddsarbetet också på annat sätt än genom att företagsnämnd fullgör skyddskommitténs uppgifter.

Skyddskommitténs uppgifter, befogenheter och sammansättning

Utredningens uppfattning att skyddskommittén skall ha en central position i det lokala skyddsarbetet och att den skall planera och övervaka hela skyddsarbetet inbegripet företagshälsovården tillstyrks i allmänhet vid remissbehandlingen. De förslag som utredningen lagt fram i detta syfte har fått ett mycket kraftigt stöd vid *arbetsplatsremissen*.

LO godtar vad utredningen föreslagit i denna del. Därvid framhåller *LO* att informations- och utbildningsfrågorna tillhör de viktigaste uppgifterna för skyddskommittén och att detta bör komma till direkt uttryck i lagbestämmelsen. I samband med sin tillstyrkan anför *LO* att utredningsförslaget om skyddskommitténs befogenheter inte i och för sig tillgodoser arbetstagarnas krav på inflytande i företaget. Om inte demokratifrågorna löses på grundval av förslag från arbetsrättskommittén förutsätter *LO* att skyddskommittén i framtiden tillförs beslutsbefogenheter i ökad utsträckning genom förslag från utredningen. Liknande synpunkter har framförts vid *arbetsplatsremissen*.

TCO instämmer i utredningens grundsyn på skyddskommitténs uppgifter och handläggningsordningen i kommittén. Enligt *TCO* måste man dock för framtiden inrikta sig på att ge de anställda längre gående garantier för en med arbetsgivaren jämställd position. *SAF* anser det uppenbart att skyddskommittén i egenskap av främsta samarbetsorgan inom ett företag skall delta i planeringen och övervakningen av skyddsarbetet i företaget. Samrådet i skyddskommittén bör alltid utgöra ett viktigt underlag för arbetsgivarens beslut. Skyddskommitténs verksamhet måste anpassas till föreliggande avtal om andra samrådsformer beträffande rationalisering, företagshälsovård etc. Av stor vikt är då att andra samrådsorgans arbete med frågor som har betydelse för skyddsarbetet i

företaget redovisas i skyddskommittén.

Frågor om företagshälsovårdens ställning diskuteras i några remissyttranden. LO konstaterar att de principer som utredningen lägger fast beträffande företagshälsovården står i överensstämmelse med de grundlinjer som LO hävdar. LO syftar här bl. a. på att företagshälsovården skall vara en funktion inbyggd i företagets organisation och förankrad i skyddskommittén. LO finner att samtliga frågor om företagshälsovårdens funktion inom den förebyggande delen är av sådan art att de vid oenighet kan hänskjutas till yrkesinspektionen. Frågor om etablering av företagshälsovård ligger dock utanför yrkesinspektionens kompetens. Här finns ett område där arbetstagarinflytandet inte täcks in av utredningsförslaget. LO anser att det är av vital betydelse att nå fram till en lösning också i det hänseendet. LO menar att det bör finnas möjligheter att komma till rätta med denna fråga på andra vägar men utesluter inte att det kan bli aktuellt att ta upp frågan under utredningens fortsatta arbete.

SACO anser sig inte kunna biträda förslaget om skyddskommitténs befattning med företagshälsovården. Förslaget sägs innebära en presumtiv möjlighet att hävda praktiskt huvudmannaskap för såväl tekniska som medicinska specialistfunktioner inom företagshälsovården. Företagshälsovården bör enligt SACO:s mening tillförsäkras en fri och obunden ställning som ger objektivitet i arbetet för de anställdas och företagets gemensamma bästa. *Svenska läkaresällskapet* anför liknande synpunkter. SR betonar att företagshälsovårdens befattningshavare bör ha en fri och obunden ställning oavsett hur inflytandesystemet byggs upp i övrigt.

Svenska kommunförbundet pekar på vissa komplikationer för kommuner med flera skyddskommittéer och företagsnämnder med skyddsfunktion. Det skulle vara praktiskt att låta central skyddskommitté eller annat samrådsorgan kunna behandla företagshälsovårdsfrågor. Förbundet har ingen erinran mot de av utredningen föreslagna bestämmelserna om skyddskommitténs befogenheter, men påpekar att utredningens tanke rörande praktiskt utövande av beslutanderätt för skyddskommitté inte är direkt tillämplig i kommunal förvaltning med hänsyn till kommunallagens nuvarande regler. Förbundet förutsätter emellertid att detta förhållande inte skall behöva på något praktiskt betydelsefullt sätt försvåra skyddskommittéarbetet.

Landstingsförbundet anser att företagshälsovård bör ses som ett övergripande begrepp som inkluderar en medicinsk, en teknisk och en social del och vari bl. a. arbetarskyddet ingår. I linje härmed anser förbundet att skyddskommittéernas kompetensområde bör begränsas till frågor som regleras av arbetarskyddslagstiftningen. Landstingsförbundet har i övrigt liknande synpunkter som Kommunförbundet anlagt beträffande behovet av att kunna låta central skyddskommitté eller annat samarbetsorgan överta uppgifter från lokala skyddskommittéer.

Beträffande ordningen för skyddsfrågornas handläggning i skyddskommittén anser SAF att rätten för enskild ledamot i skyddskommitté att hänskjuta fråga till yrkesinspektionens prövning inte får leda till att frågor av mindre betydelse kommer att belasta yrkesinspektionen. Stora

krav på omdöme och kunskaper bör ställas på dem som skall ingå i skyddskommitté. *TCO* anser för sin del att en bestämmelse behövs som hindrar arbetsgivare att vidta åtgärder i strid mot arbetstagarnas uppfattning när fråga hänskjutits till yrkesinspektionen.

Remissinstanserna godtar utredningens förslag till reglering av frågan om skyddskommitténs sammansättning.

SAF framhåller behovet av att sammansättningen anpassas till branschens och företagets förhållanden.

KF anser det viktigt att skyddskommittén behåller sin förankring i skyddsombudskåren. Huvudskyddsombud bör tillförsäkras plats i kommittén.

Tystnadsplikt

Utredningens förslag om rätt för skyddsombud att ta del av arbetsgivarens handlingar och upplysningar av betydelse för uppdraget har kombinerats med ett förslag om lagfäst tystnadsplikt i vissa avseenden för skyddsombud och ledamöter av skyddskommittéer. En sådan tystnadsplikt anser remissinstanserna allmänt som ett behövligt komplement till de vidgade uppgifterna och befogenheterna för skyddsombud och skyddskommittéer. Även under *arbetsplatsremissen* har en klar majoritet tillstyrkt utredningens förslag om denna tystnadsplikt. Som redan framhållits i föregående avsnitt har vid arbetsplatsremissen dock betonats att tystnadspliktens utformning inte får lägga hinder i vägen för angelägen facklig debatt i t. ex. fackföreningsstyrelser eller klubbstyrelser.

LO stryker också under att tystnadsplikten inte får begränsa möjligheten för skyddsombud eller ledamot av skyddskommitté att rådgöra i arbetsmiljöfrågor med styrelsen för facklig organisation som utsett honom. Enligt *LO* bör ett tillägg göras till den föreslagna bestämmelsen som underlättar bedömningen av vad som omfattas av tystnadsplikten.

Arbeterskyddsstyrelsen finner att begreppet obehörigen i den föreslagna lagregeln bör tolkas så att fackligt ombud i skyddskommittén har möjlighet att diskutera uppkommande problem med sina huvudmän. Vidare anser styrelsen att tystnadsplikten bör gälla även beträffande enskilds förhållanden som inte bör komma till allmän kännedom. *Socialstyrelsen* och *Landstingsförbundet* anser att tystnadsplikten även bör omfatta enskildas personliga angelägenheter. *SAF* anser att tystnadsplikten måste göras mer omfattande än utredningen föreslagit. Enligt *SAF*'s mening bör förslaget kompletteras så att skydd ges mot utlämnande av varje uppgift som kan vara ägnad att skada arbetsgivaren.

4 Förhandsprövning av arbetslokaler m. m.

4.1 Gällande bestämmelser

Föreskrifter som gäller byggnaders utförande och beskaffenhet finns väsentligen samlade i byggnadsförfattningarna. Detta gäller även bestämmelser om byggnader som inrymmer arbetslokaler. I fråga om arbetslokalers anordnande och beskaffenhet upptar arbetarskyddslagen därför endast – utöver de allmänna föreskrifterna i 7 § – en hänvisning till vad som kan vara särskilt föreskrivet (8 §). Med den ordning som sålunda gäller måste arbetarskyddslagstiftningens fåtaliga bestämmelser om förhandsgranskning av arbetslokaler och därtill hörande anordningar ses mot bakgrunden av de regler om byggnadslovsplikt och byggnadsnämnds prövning av ansökan om byggnadslov som finns i byggnadsstadgan (1959:612).

4.1.1 Bestämmelserna om byggnadslov i byggnadsstadgan

Byggnadslov är ett medgivande att uppföra viss byggnad och meddelas av kommunens byggnadsnämnd. Bestämmelserna om byggnadslov avser i första hand nybyggnad (54 § byggnadsstadgan). Skyldigheten att söka byggnadslov är emellertid vidsträckt och föreligger även vid till- eller påbyggnad av befintlig byggnad, vid ombyggnad och vid byggnads inredande helt eller delvis för väsentligen annat ändamål än det vartill byggnaden förut använts (75 §). Byggnadslov krävs också vid ianspråktagande av byggnad eller del därav för väsentligen annat ändamål än det, vartill byggnaden förut varit använd eller som finns angivet på godkänd ritning (54 § 1 mom.).

Bestämmelserna om byggnadslov gällde tidigare i princip endast inom område med fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan och inom område med utomplansbestämmelser. Genom ändring i byggnadsstadgan år 1971 har byggnadslovsplikten vidgats till att omfatta hela landet. Undantag gäller endast i fråga om ekonomibyggnader för jordbruk, skogsbruk eller därmed jämförlig näring när byggnaderna ligger utanför område med fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan (35 §).

Statens och landstings byggnader omfattas dock inte av bestämmelserna om byggnadslov (54 § 2 mom.). Anmälan skall i stället i god tid göras hos byggnadsnämnden innan byggnad påbörjas för statens eller landstings räkning (66 §). Byggnadsnämnden kan därefter begära att frågan underställs Kungl. Maj:ts prövning. Beträffande primärkommunala byggnader gäller däremot vanliga regler om byggnadslov.

Befrielse från skyldighet att söka byggnadslov kan medges av länsstyrelsen beträffande industriområde som ligger avskilt från annan bebyggelse och är i en ägares hand, om det kan anses uppenbart att området ändå kommer att bebyggas på tillfredsställande sätt och medgivandet

tillstyrkts av byggnadsnämnden (54 § 3 mom.). Medgivandet kan när som helst återkallas. Befrielsen har inte någon inverkan på skyldigheten att inge ritningar och andra handlingar eller i fråga om byggnadsnämnds besiktningar. Gällande bestämmelser skall även i övrigt följas vid byggandet. Den egentliga innebörden av bestämmelsen är att den byggande inte behöver avvakta byggnadsnämndens beslut utan kan påbörja byggnadsföretaget så snart ritningar och övriga handlingar ingetts till nämnden.

Vid prövning av ansökan om byggnadslov skall byggnadsnämnden se till att det tillämnade företaget inte strider mot byggnadslagen (1947:385), väglagarna, naturvårdslagen (1964:822), miljöskyddslagen (1969:387), byggnadsstadgan eller med stöd av dessa författningar meddelade föreskrifter (56 §). I byggnadsstadgan finns grundläggande bestämmelser om hur byggnader och anordningar därtill skall vara utförda. Bestämmelserna i byggnadsstadgan omfattar även arbetslokaler, för vilka i stadgan används beteckningen arbetsrum.

Enligt 46 § byggnadsstadgan gäller att byggnad för stadigvarande bruk, vari inryms arbetsrum, skall anordnas och inredas så att byggnaden bereder möjlighet till trevnad och god hygien. Den skall innehålla erforderliga förvaringsutrymmen och vara försedd med behövlig sanitär utrustning. Särskilt skall beaktas att byggnaden skall bereda erforderlig värme- och ljudisolering samt tillfredsställande skydd mot fukt, att byggnaden skall kunna uppvärmas och ventileras på tillfredsställande sätt samt att arbetsrum och därtill hörande personalrum skall ha tillräckligt luftutrymme och kunna tillfredsställande belysas. Dagerbelysning bör anordnas om förhållandena medger sådan. Byggnadsnämnden får medge undantag från de anförda bestämmelserna om arbetsrum om detta påkallas med hänsyn till arten av den verksamhet för vilken lokalen är avsedd.

Enligt 48 § byggnadsstadgan skall byggnad för särskilt ändamål, såsom industribyggnad, byggnad för undervisning, vårdanstalt, hotell, pensionat, samlingslokal samt lokal för hantverk eller handel, dessutom fylla de särskilda krav som med hänsyn till verksamhetens art skäligen bör uppställas på hygien, skydd mot ohälsa, olycksfall och brandfara samt på trevnad och bekvämlighet för dem som skall vistas i byggnaden. Särskilt skall iakttas, att väggar, tak och golv utförs i sådant material och får sådan utformning att de utan svårighet kan rengöras i behövlig omfattning, att erforderliga anordningar vidtas för att avlägsna och oskadliggöra fast eller flytande avfall och orenlighet samt damm, rök, gas eller ånga, som uppkommer i verksamheten, samt att tillräckliga utrymmen avses till personalrum.

Närmare föreskrifter, råd och anvisningar för byggnadsväsendet meddelas av statens planverk (76 §). Föreskrifter, som rör annan myndighets verksamhetsområde, meddelar planverket efter samråd med den myndigheten. Föreskrift som är av icke oväsentlig ekonomisk betydelse skall fastställas av Kungl. Maj:t. Detsamma gäller om föreskrift av annan orsak är av större vikt. Planverkets föreskrifter, råd och anvisningar utges i planverkets publikationsserie som Svensk Byggnorm 67. De innehåller

även vissa bestämmelser om arbetslokaler.

Med avseende på byggnad som tillhör staten gäller enligt 66 § byggnadsstadgan den undantagsregeln att den myndighet som har att pröva ritningarna till byggnaden kan medge avvikelser från stadgan och med stöd därav meddelade bestämmelser.

Enligt 64 § skall byggnadsnämnd öva tillsyn över byggnadsföretag, för vilka byggnadslov erfordras. Nämnden äger verkställa erforderliga besiktningar. Föreskrifterna om besiktningar har inte gjorts lika för alla typer av bebyggelseområden. Endast beträffande områden under stadsplan har nämndens skyldigheter reglerats mera i detalj genom föreskrift att nämnden skall verkställa åtminstone fyra besiktningar, däribland slutbesiktning, såvida inte särskilda skäl föranleder annat. Byggnadsnämnden har rätt men är ej skyldig att verkställa besiktning av byggnadsföretag vartill byggnadslov inte erfordras.

Genom slutbesiktning klarläggs om byggnadsföretaget utförts i enlighet med byggnadslovet eller om fastställda ritningar eller av byggnadsnämnden meddelade föreskrifter ej följts. I de senare fallen kan påföljder i form av straff resp. vitesföreläggande eller tvångsutförande enligt 69 och 70 §§ byggnadsstadgan bli aktuella.

I 1 § byggnadsstadgan finns en allmän bestämmelse, som ålägger byggnadsnämnden att i erforderlig utsträckning samarbeta med övriga, myndigheter vilkas verksamhet berör nämndens arbetsområden eller vilkas bedömanden är av betydelse för nämndens verksamhet. Formerna för samrådsförfarandet har inte reglerats i stadgan. Frågan om byggnadsnämnds samarbete med andra myndigheter omnämns i företalet till Svensk Byggnorm 67. Det sägs där att byggnadsnämnd vid tillämpning av de givna föreskrifterna, råden och anvisningarna har att i erforderlig omfattning samråda med övriga berörda myndigheter, såsom arbetarskydds-, brand-, civilförsvars- och hälsovårdsmyndigheter.

Byggnadslagstiftningen är sedan år 1968 föremål för översyn av bygglagutredningen.

4.1.2 Arbetarskyddslagstiftningens regler om förhandsgranskning

Bestämmelse om frivillig förhandsgranskning av arbetslokal finns i 6 § arbetarskyddskungörelsen. Arbetsgivare kan enligt denna paragraf underställa förslag till ny-, om- eller tillbyggnad av arbetslokal eller personalrum yrkesinspektörs granskning. Granskningen sker kostnadsfritt. Yrkesinspektören skall snarast möjligt avge skriftligt yttrande över ingivna förslag. Motsvarande möjlighet till granskning finns även i fråga om ny eller ändrad anordning för arbetets bedrivande och mera väsentlig omläggning av arbetsmetoden. Har yrkesinspektör från byggnadsnämnd eller arbetsgivare mottagit förslag för granskning, äger yrkesinspektören enligt 7 § arbetarskyddskungörelsen från arbetsgivaren infordra de ytterligare ritningar och uppgifter som erfordras för förslagens granskning från arbetarskyddssynpunkt.

En bestämmelse om anmälningsskyldighet beträffande arbetslokal finns i 9 § kungörelsen. Erfordras ej byggnadslov i samband med att lokal, som tidigare använts för annat ändamål, tas i bruk för stadigvarande användning som arbetslokal för industriell verksamhet, skall arbetsgivaren göra anmälan till yrkesinspektören innan han börjar använda lokalen. Med stadigvarande användning avses i bestämmelsen regelmässig användning under längre tid än sex månader i följd eller under säsongarbete. Försummelse att iaktta den angivna skyldigheten medför straff enligt 72 § kungörelsen. Anmälan behöver dock ej ske om yrkesinspektören granskat förslag till om- eller tillbyggnad för den ändrade användningen. Det åligger yrkesinspektören att ofördröjligen meddela de särskilda föreskrifter för lokalens användande eller för arbetets bedrivande som behövs med hänsyn till den nya verksamheten.

Särskilt medgivande av arbetarskyddsstyrelsen krävs enligt 8 § arbetarskyddskungörelsen för att inrätta bergverkstäder och jämförliga helt under jord förlagda arbetslokaler. Bestämmelsen gäller dock inte arbetslokal under jord i gruva eller stenbrott och inte heller från försvarssynpunkt betydelsefull statlig anläggning, beträffande vilken Kungl. Maj:t förordnat att anläggningen skall vara förlagd i berg eller under jord. I 73 § arbetarskyddskungörelsen finns en straffbestämmelse som ansluter till kungörelsens 8 §.

Bland gällande bestämmelser i arbetarskyddslagstiftningen om förhandsgranskning av förslag till anordningar för arbetets bedrivande kan vidare framhållas 45 § tredje stycket arbetarskyddslagen om obligatoriskt typgodkännande. Regleringen innebär att arbetarskyddsstyrelsen kan föreskriva att särskilt farliga maskiner och redskap skall vara godkända av styrelsen innan de levereras eller utställs. Beträffande vissa slag av anordningar såsom tryckkärl och lyftanordningar m. m. finns dessutom i arbetarskyddskungörelsen och med stöd därav meddelade föreskrifter utförliga bestämmelser om besiktning och provning innan anordningen tas i bruk.

4.2 Utredningen

4.2.1 Brister och reformbehov

Utredningen framhåller att det är av stor och ofta avgörande betydelse för möjligheterna att få till stånd goda arbetsmiljöer att en provning från arbetsmiljösynpunkt kommer till stånd på ett tidigt stadium av en verksamhets tillblivelse. Härigenom kan man nå tillfredsställande lösningar redan från början och kostnadskrävande ändringsarbeten undviks. Det kan i ett tidigt skede också finnas långt bättre möjligheter att beakta inte bara rena skyddssynpunkter utan även frågor som sammanhänger med hela arbetsmiljön i övrigt.

Utredningen anför att det enligt den reglering som föreligger gäller en vidsträckt skyldighet för den som ämnar inrätta arbetslokaler att låta myndigheter förhandsgranska förslag över lokalerna. Även arbetarskydds-

synpunkter kommer in vid denna granskning. Man har dessutom regler enligt vilka vissa arbetslokaler skall besiktigas av arbetarskyddsmyndigheten på ett tidigt stadium. Motsvarande gäller i viss utsträckning anordningar för arbetets bedrivande. Enligt utredningen fungerar emellertid den gällande ordningen inte tillfredsställande. Detta anser utredningen bero på flera olika faktorer. Utredningen nämner följande.

I vissa fall får arbetarskyddsmyndigheten inte tillfälle att framföra sina synpunkter i byggnadslovsärendet. Detta gäller särskilt i mindre kommuner. Undantaget från byggnadslovsplikten för statliga och landstingskommunala byggnader är i viss mån ägnat att sätta yrkesinspektionens granskning ur spel. Byggnadsstadgans bestämmelse om byggnadslovskyldighet när byggnad tas i anspråk för väsentligen annat ändamål än det, vartill den förut använts eller som finns angivet på godkänd ritning, har knappast vunnit någon större efterföljd. Vidare är handlingarna i byggnadslovsärendet ofta inte tillräckligt fullständiga för att en bedömning skall kunna ske från arbetsmiljösynpunkt. Detta kan bero på att byggnaden uppförts för uthyrning av arbetslokaler och att hyresgäst ännu inte är bestämd vid byggnadslovsärendets avgörande. En annan orsak kan vara att vederbörande arbetsgivare ännu inte närmare planerat den verksamhet som han skall bedriva i lokalerna. Rent allmänt gäller även att underlag ofta saknas för granskning av anordningar för arbetets bedrivande och arbetsmetoder, trots att uppgifter härom kan vara en förutsättning för att arbetslokalernas lämplighet skall kunna prövas.

Någon reglerad ordning finns inte för kontroll av att de villkor, som yrkesinspektionen föreskriver vid sin granskning, följs av sökanden i byggnadslovsärendet. Yrkesinspektionen deltar också endast i undantagsfall vid byggnadsnämndens slutbesiktning. Bestämmelsen i arbetarskyddskungörelsen om anmälningsskyldighet när lokal tas i bruk utan föregående byggnadslovsprövning har i praktiken knappast tillämpats. Denna bestämmelse syftar f. ö. endast på industriell verksamhet.

Den gällande regleringen innehåller inte någon bestämmelse som ger grund för arbetstagarnas deltagande i planeringsarbetet. Ett visst samarbete har likväl utvecklats mellan arbetsgivare och arbetstagare i planeringsfrågor. Frånvaron av bestämmelser om detta i lagstiftningen kan dock antas ha hämmat en medverkan från arbetstagarnas sida och medfört att deras synpunkter på arbetslokalernas utformning inte alltid beaktats i den utsträckning som eljest kunnat ske. Motsvarande gäller förslag till nya eller ändrade anordningar och arbetsmetoder.

En förprövning av arbetslokaler och till dessa hörande anordningar måste enligt utredningen i princip bygga på att granskning sker från arbetarskyddsmyndighetens sida innan byggnadsföretaget påbörjas och innan lokalerna tas i bruk. Om förprövningen skall ge ett bra resultat ur arbetsmiljösynpunkt är det nödvändigt att bedömningen kan ske på grundval av ett material som återspeglar även den närmare utformningen av de tilltänkta arbetsplatserna. Vidare är det av största vikt att få fram ett system som tillförsäkrar även arbetstagarparten möjlighet att medverka på planeringsstadiet och tillföra prövningen sina erfarenheter och synpunkter.

Den angivna inriktningen av prövningen bör enligt utredningen avse inte bara planerade nyanläggningar och väsentliga ändringar på befintliga arbetsplatser. Också befintliga arbetslokaler bör granskas av tillsynsmyndighet innan de tas i bruk. Det måste dock samtidigt eftersträvas att en förprövning sker på ett enkelt och smidigt sätt och inte leder till onödig tidsspilla vid inrättande av nya arbetsplatser och nya anordningar och arbetsmetoder. Man måste vidare se till att yrkesinspektionen inte belastas med förprövningar av lägre angelägenhetsgrad än vad som är rimligt med hänsyn till inspektionens uppgifter i övrigt.

För att få till stånd en förprövning enligt nu angivna riktlinjer krävs efter vad utredningen funnit ändringar i arbetarskyddslagstiftningen och byggnadsstadgan.

4.2.2 Arbetsmiljöprövning i byggnadslovsärenden

Utredningen framhåller att byggnadslovsplikten är av vidsträckt omfattning. Att i byggnadsärenden vid sidan av prövningen i byggnadslovsärendet införa ytterligare ett förfarande med skyldighet för byggherre eller arbetsgivare att inhämta arbetarskyddsmyndighetens godkännande skulle enligt utredningen gå stick i stäv mot strävandena att förenkla och samordna prövningen i sådana ärenden. Det finns så mycket mindre anledning att vidta en sådan åtgärd som förfarandet med frivillig förhandsgranskning anlitas i stor och ökande utsträckning. För arbetsgivarna och andra byggare står det i allmänhet klart att de genom att vända sig till yrkesinspektionen på ett tidigt stadium och i byggnadslovsärendet åberopa yrkesinspektionens utlåtande kan undvika tidsödande och kostsamma omdisponeringar i det ritningsmaterial som lämnas in till byggnadsnämnden.

I stället för att införa en dubbel förhandsprövning av byggnadsprojekt anser utredningen att man bör eftersträva en ordning, varigenom arbetsmiljösynpunkterna förs in i byggnadslovsärendet i ökad utsträckning. Det gäller såväl att vidga prövningen i byggnadslovsärendet som att skapa garantier för att arbetstagarna får tillfälle att yttra sig över projektet. Av vikt är härvid att åstadkomma en bättre samordning av yrkesinspektionens och byggnadsnämndernas verksamhet.

Enligt utredningen måste det förutsättas att i byggnadslovsprövningen verkligen ingår att se till att lokalerna får en sådan utformning som krävs med hänsyn till arbetarskyddslagstiftningen. I den bestämmelse i byggnadsstadgan, som anger prövningens omfattning (56 §), föreslår utredningen därför ett tillägg som uttryckligen anger att byggnadsnämnden vid prövning av ansökan om byggnadslov skall se till att det tillämnade företaget inte strider mot arbetarskyddslagen eller med stöd därav meddelade föreskrifter. Utredningen stryker under att byggnadsnämnden helt naturligt i stor utsträckning måste grunda sitt avgörande på yrkesinspektionens sakkunskap, detta så mycket mer som det blir yrkesinspektionen som sedan verksamheten kommit igång avgör om arbetsmiljöförhållandena kan anses tillfredsställande. Utredningen betonar, att pröv-

ningen inte på grund av det förordade tillägget skall gå in på detaljer utan skall avse utformningen i stort av arbetslokaler med hänsyn till att arbetstagare skall sysselsättas där i visst slag av verksamhet.

Utredningen har övervägt att genom en särskild bestämmelse i byggnadsstadgan markera att arbetarskyddsmyndigheten i princip skall höras i byggnadsärenden som helt eller delvis angår arbetslokaler eller personalrum. Om utlåtande från yrkesinspektionen över frivillig förhandsgranskning inte föreligger i byggnadslovsärendet, bör enligt utredningen remiss till yrkesinspektionen kunna underlåtas i stort sett endast när det gäller vissa typer av lokaler för vilka finns preciserade arbetarskyddsföreskrifter. Att i byggnadsstadgan ge en särskild bestämmelse om remissmyndighet i vissa ärenden strider emellertid, framhåller utredningen, mot det sätt på vilket stadgan i övrigt är uppbyggd, och utredningen vill därför inte f. n. gå in för en sådan ordning. Fortsatta ansträngningar bör i stället göras för att på andra vägar komma till rätta med de problem som visat sig på en del håll. Utredningen anser att arbetarskyddsmyndighetens roll i sammanhanget kan framhåvas genom en föreskrift om skyldighet för byggnadsnämnden att underrätta yrkesinspektionen om byggnadslovsansökan. Yrkesinspektionen ges härigenom tillfälle att följa att remiss sker till inspektionen i tillräcklig utsträckning. En sådan bestämmelse behövs också för att yrkesinspektionen skall kunna kontrollera om den anmälningsskyldighet, som utredningen föreslår för fall då byggnadslovsplikt inte föreligger, har fullgjorts. Utredningen föreslår därför att 55 § byggnadsstadgan kompletteras med en bestämmelse att byggnadsnämnden skall underrätta yrkesinspektionen om ansökan om byggnadslov som avser arbetslokaler.

Som redovisats förut föreslår utredningen bestämmelser som går ut på att få till stånd en medverkan av skyddsombud och skyddskommittéer vid planering av nya eller ändrade arbetsplatser. För att garantera att dessa bestämmelser vinner efterföljd anser utredningen att granskningen av byggnadsförslag måste innefatta även en kontroll av att arbetstagarparten beretts tillfälle delta i planeringsarbetet. Vid myndigheternas prövning av förslaget måste också tillses att arbetstagarnas synpunkter beaktats i erforderlig utsträckning. Kontrollen kan enligt utredningen ske på följande sätt. Gäller det ändringar eller utbyggnad vid befintligt företag föreligger många gånger yttrande från skyddsombud eller skyddskommitté. Det förutsätts att protokoll vid sammanträde med skyddskommitté ger uttryck för de uppfattningar som framförts av arbetstagarna. Yrkesinspektionen kan också inhämta arbetstagarpartens synpunkter vid genomgång på arbetsstället av förslaget och anteckna detta i sitt granskningsutlåtande. Vid nystartade företag kan yrkesinspektionen, eller byggnadsnämnden om remiss i något fall ansetts obehövlig på grund av ärendets enkla beskaffenhet, i erforderlig utsträckning ta kontakt med vederbörande arbetstagarorganisationer. Är det fråga om mindre anläggningar bör en kontakt med lokala organisationer vara tillräcklig. I övriga fall bör fackförbunden kontaktas. Mot bakgrunden av det anförda förordar utredningen att i byggnadsstadgan (56 §) tas in en bestämmelse

om att byggnadslov för byggnadsföretag som avser arbetslokal eller personalrum inte skall få beviljas innan skyddsombud, skyddskommitté eller organisation som företräder arbetstagarna fått tillfälle att yttra sig över byggnadsföretaget.

Utredningen framhåller att en granskning av alla faktorer som har betydelse för arbetsmiljön och som har avseende på de planerade arbetslokalerna så långt möjligt skall ske i byggnadslovsärendet eller i det frivilliga granskningsförfarande som kan ha föregått ärendet. Frågan om byggnaden är godtagbart anordnad från arbetsmiljösynpunkt kan inte bedömas utan att man samtidigt tar hänsyn till vad för slags verksamhet som skall bedrivas i byggnaden. Som underlag för granskningen i byggnadslovsärendet kan därför krävas bl. a. ritningar angående maskinplacering, anordningar för bullerskydd, ventilationsanordningar och annan inredning. Vidare kan man behöva en beskrivning av den planerade arbetsprocessen eller arbetsmetoderna i övrigt. Sökanden skall enligt utredningen i förekommande fall foga sådana handlingar vid ansökan om byggnadslov. Om sökanden inte kan ge besked om vartill och hur arbetslokalerna skall användas bör byggnadslovet ej heller anses innefatta någon prövning av om lokalerna är lämpliga att tas i bruk för viss verksamhet. I sådana fall bör enligt utredningen fordras särskild anmälan och förprövning i enlighet med det förfarande som utredningen föreslår för situationer då byggnadslovsplikt inte föreligger. Utredningen anser det nödvändigt att av meddelat byggnadslov klart framgår vad för slag av verksamhet som enligt byggnadslovet får bedrivas i byggnaden eller del därav. Byggnadslov bör dock inte knyta an till exempelvis en preciserad tillverkningsmetod utan bör lämna utrymme för utveckling.

Eftersom arbetarskyddsmyndighetens prövning ingår som ett led i byggnadslovsärendet finner utredningen att yrkesinspektionen bör delta i slutbesiktningar enligt byggnadsstadgan när det gäller byggnader vari arbetslokaler ingår. Med en sådan ordning får yrkesinspektionen ett lämpligt tillfälle att pröva om de påpekanden som skett angående arbetsmiljön följts. I enlighet härmed anser utredningen att byggnadsstadgan bör innehålla en bestämmelse att yrkesinspektionen skall kallas till slutbesiktning. Eftersom det inte är föreskrivet att slutbesiktning skall äga rum i alla byggnadslovsärenden måste yrkesinspektionen också ges generell befogenhet att påkalla slutbesiktning. Kompletterande regler härom föreslås införda i 64 § byggnadsstadgan.

Utredningen anser det betydelsefullt att arbetstagersidan får kännedom om beviljat byggnadslov och om innehållet i detta. Därigenom ges arbetstagarna möjlighet att bedöma den situation som föreligger sedan byggnadslov meddelats. Utredningen förordar en särskild bestämmelse i arbetarskyddskungörelsen om skyldighet för arbetsgivare att underrätta skyddsombud, skyddskommitté eller organisation som företräder arbetstagarna om att byggnadslov beviljats.

4.2.3 Anmälan när arbetslokaler tas i bruk

Med avseende på arbetslokaler som inte omfattas av byggnadslovsplikten behövs enligt utredningen ett kompletterande regelsystem. Efter som utgångspunkten är att nya arbetsplatser inte skall komma till utan att arbetarskyddsmyndigheten har haft tillfälle att dessförinnan kontrollera att verksamheten kan bedrivas under godtagbara förhållanden, måste det krävas en anmälan till yrkesinspektionen innan arbetslokal tas i bruk eller börjar användas för annan verksamhet än den vartill lokalen förut varit använd. Anmälningsskyldigheten kan begränsas till fall då byggnadslov inte fordras. Den bör åläggas arbetsgivaren och det bör fordras att anmälan görs i så god tid att inspektionen har möjlighet att besiktiga lokalen före användandet.

Utredningen erinrar om att motsvarande situation som när en arbetslokal tas i bruk första gången uppkommer när arbetstagare börjar arbeta i lokal där verksamheten hittills bedrivits av ensamföretagare. Enligt utredningen är det därför nödvändigt att anmälningsskyldigheten gäller även i detta fall.

Utredningen föreslår att bestämmelser om anmälningsskyldigheten tas in i arbetarskyddslagen (8 a §).

I anslutning härtill understryker utredningen betydelsen av att yrkesinspektionen får möjlighet till prenumeration på meddelanden från centrala företagsregistret hos statistiska centralbyrån. Genom att ha tillgång till registret får inspektionen relativt snart efter företags igångsättande uppgift härom. Detta ger inspektionen helt andra möjligheter än hittills att följa utvecklingen inom distriktet och utöva erforderlig kontroll. Genom meddelanden från registret kan även på ett effektivt sätt kontrolleras att anmälan verkligen sker när arbetslokal tas i bruk. Meddelanden från centrala företagsregistret kan däremot inte ersätta den förordade bestämmelsen om anmälningsskyldighet. Man kan nämligen inte räkna med att yrkesinspektionen får uppgift från registret innan lokalen tas i bruk.

Syftet med den föreslagna anmälningsskyldigheten är att få till stånd en förprövning av nystartad eller ändrad verksamhet även i de fall då byggnadslov ej erfordras när arbetslokaler tas i bruk. Enligt utredningen bör därför yrkesinspektionen efter det anmälan inkommit utan dröjsmål besiktiga lokalen och pröva om den kan godtas för den avsedda verksamheten. Besiktning bör dock kunna uppskjutas eller underlätas om det kan antas att behov av granskning inte föreligger innan lokalen tas i bruk. Föreskrifter om yrkesinspektionens åtgärder i anledning av inkommen anmälan bör ges i särskild ordning.

Utredningen framhåller att besiktning av lokals lämplighet för viss verksamhet givetvis måste omfatta även permanenta anordningar, som exempelvis ventilationsanordningar och bullerskydd. Åtgärden kan också innebära att uppmärksamhet måste ägnas åt arbetsmetoder. Yrkesinspektionen får enligt utredningen avgöra från fall till fall om arbetstagarnas synpunkter skall inhämtas genom särskilt förfarande.

4.2.4 Byggnade för staten eller landsting m. m.

Byggnadslovsplikten gäller inte beträffande byggnader tillhöriga staten eller landsting. Utredningen erinrar emellertid om att byggnadslagstiftningen f. n. ses över av bygglagutredningen. Eftersom därvid torde komma att övervägas att införa enhetliga regler i fråga om byggnadslovsplikt, föreslår utredningen i avvaktan härpå inga generella regler om skyldighet att söka byggnadslov för offentliga byggnadsföretag. Utredningen förutsätter emellertid att stat och landsting anpassar sig efter de regler om förhandsgranskning från arbetsmiljösynpunkt av byggnadsförslag som gäller beträffande byggande i övrigt. De anställda måste sålunda ges tillfälle att framföra sina synpunkter och få dessa beaktade vid prövningen av byggnadsärendet.

I ett avseende bör dock enligt utredningen förfarandet i byggnadslovsärende direkt avse även statligt och landstingskommunalt byggande. Yrkesinspektionen måste sålunda få befogenhet att påkalla slutbesiktning även beträffande sådant byggande. Vidare måste det åligga byggnadsnämnden att underrätta yrkesinspektionen när enligt 66 § byggnadsstadgan anmälan inkommit att byggnad skall påbörjas för statens eller landstings räkning. Utredningen anför att det även i ifrågavarande ärenden ofta finns anledning till samråd mellan yrkesinspektionen och byggnadsnämnden. Utredningen föreslår att den nämnda paragrafen i byggnadsstadgan kompletteras med en bestämmelse om underrättelse-skyldighet.

De bestämmelser som utredningen föreslår om anmälningsskyldighet för arbetsgivaren och besiktning av yrkesinspektionen när arbetslokaler tas i bruk bör enligt utredningen vara tillämpliga även för byggnader tillhöriga staten eller landsting, om anmälan ej erfordras enligt 66 § byggnadsstadgan.

Enligt 54 § byggnadsstadgan kan länsstyrelsen efter tillstyrkan av byggnadsnämnden medge dispens från byggnadslovskravet beträffande vissa industriområden. För att ge garantier för att yrkesinspektionen får tillfälle att bevaka dessa byggnadsärenden anser utredningen att som villkor för befrielse från skyldighet att söka byggnadslov bör gälla att ansökan om sådan befrielse tillstyrkts även av yrkesinspektionen. Utredningen föreslår ett tillägg på denna punkt i 54 § 3 mom. byggnadsstadgan. Utredningen förutsätter att yrkesinspektionen, om dispens beviljas, ser till att arbetstagarsidan ges tillfälle att framföra synpunkter under byggnadsföretagets gång.

4.2.5 Särskild befogenhet för arbetarskyddsmyndighet

För normalfallen anser utredningen att den föreslagna ordningen, rätt tillämpad, är tillfyllest för att förebygga att arbetslokaler som inte är tillfredsställande från skyddssynpunkt tas i bruk. Med tanke på utvecklingen mot alltmera komplicerade yrkeshygieniska problem och arbetsprocesser anser utredningen dock att det kan behövas mera långtgående

bestämmelser som kan tillämpas beträffande verksamheter som arbetar under särskilt riskabla förhållanden. Bestämmelserna bör ge arbetarskyddsstyrelsen befogenhet att för sådan verksamhet föreskriva att arbetslokal inte får tas i bruk utan att den besiktigats av yrkesinspektionen. Arbetarskyddsstyrelsen avses kunna bestämma ifrågavarande slag av verksamhet med angivande exempelvis av att i denna används vissa anordningar, viss tillverkningsmetod eller vissa ämnen. Som ytterligare exempel nämns verksamhet i arbetslokaler med viss belägenhet. Utredningen föreslår att ifrågavarande bestämmelser tas in i arbetarskyddslagen (8 a §) och, i vad anges att den särskilda befogenheten skall tillkomma arbetarskyddsstyrelsen, i arbetarskyddskungörelsen.

4.3 Remissyttrandena

Allmänt

Utredningens förslag om skärpta regler för förhandsprövning av nya eller ändrade arbetslokaler har fått ett i stort sett positivt mottagande vid remissbehandlingen. Under *arbetsplatsremissen* har fästs särskilt avseende vid det inflytande för de anställda redan på planeringsstadiet som utredningens förslag öppnar möjlighet till.

Arbetarskyddsstyrelsen finner att utredningens förslag i princip ger tillräckligt stöd för en utvidgad granskningsverksamhet och kommer att medföra att alla viktiga ärenden blir granskade.

LO - som inte har några principiella erinringar mot förslaget - anför att det vore värdefullt om förhandsprövningen skedde centralt inom arbetarskyddsstyrelsen beträffande vissa projekt av större omfattning och med besvärliga arbetsmiljöförhållanden. *LO* anser vidare att det är möjligt att utarbeta normer för vad som skall beaktas vid granskning av byggnadsförslag eller besiktning av ny-, till- eller ombyggnad. Värdet med sådana normer är bl. a. att tillsynsmyndigheternas bedömning blir enhetlig. Enligt *LO*'s uppfattning bör statens planverk och arbetarskyddsstyrelsen få i uppdrag att i samarbete utarbeta normer av detta slag.

SAF finner att de av utredningen föreslagna ändringarna i fråga om förhandsprövning av arbetslokaler är i stort sett ändamålsenliga. Enligt *SAF* är det mera tillfredsställande med en omfattande förhandsprövning än med ingripanden i efterhand. En förutsättning för att de föreslagna reglerna verkligen skall innebära en förbättring är dock att resp. myndigheter - i första hand yrkesinspektionen - blir lämpligt dimensionerade för att snabbt kunna handlägga sina utökade arbetsuppgifter.

TCO tillstyrker förslaget och understryker att vid myndigheternas prövning måste tillses att de anställdas synpunkter beaktas i erforderlig utsträckning. Även *BPA* tillstyrker förslaget, som bedöms som välgrundat, och pekar på betydelsen av att yrkesinspektionens och arbetstagar- nas granskning sätts in på ett så tidigt stadium av byggprocessen att onödig fördröjning och andra komplikationer i görligaste mån undviks. *SIHO* anser det viktigt att yrkesinspektionen inte görs till särskild

tillståndsmyndighet när det gäller förhandsprövning av arbetslokaler utan att samordning och förenkling av tillståndsgivningen eftersträvas.

Svenska kommunförbundet har i princip inte något att erinra mot att arbetsmiljösynpunkter skall i ökad utsträckning beaktas vid prövning av ansökan om byggnadslov. Förbundet betonar att en förutsättning för en sådan vidgad prövning är att byggnadsnämnderna ges möjlighet att på ett rationellt sätt anlita arbetarskyddsmyndigheternas sakkunskap. F. n. pågår inom förbundet i nära samråd med statens planverk en total översyn av byggnadsnämndernas handläggningsrutiner. Förbundet är berett att i anslutning härtill ta kontakt med arbetarskyddsstyrelsen för att i samråd söka åstadkomma lämpliga samarbetsformer mellan byggnadsnämnderna och arbetarskyddsmyndigheterna.

Statens handikappråd och *Handikappförbundens centralkommitté* understryker vikten av att handikappfrågor ägnas uppmärksamhet under hela planeringsprocessen och att vid förprövningen beaktas 42 a § byggnadsstadgan som säger att arbetslokaler skall vara så utformade att handikappade kan utnyttja dem.

För en delvis annan uppläggning än förslaget talar *Föreningen teknisk företagshälsovård*, *KF* och *SACO*. Föreningen och KF hänvisar till uppläggningsen i miljöskyddslagen och menar att det kan vara ändamålsenligt med anmälnings- och tillståndsplikt för arbetsmiljöfaktorer av visst slag. SACO framhåller att insatserna bör ske under själva projekteringen. SACO ifrågasätter om inte skyldighet borde föreligga att i byggnadslovsärendet styrka att samarbete mellan arbetstagarna och projektören ägt rum.

Arbetsmiljöprövning i byggnadslovsärenden

Vissa remissinstanser anför synpunkter på den närmare utformningen av prövningsförfarandet enligt förslaget.

Statens planverk biträder förslaget att i byggnadsstadgan skriva in skyldighet för byggnadsnämnd att se till att byggnadsföretag inte strider mot arbetarskyddslagen. Däremot ställer sig planverket negativt till att byggnadsnämnderna åläggs att kontrollera att arbetstagsidan fått tillfälle att yttra sig över byggnadsföretaget. Kontrollen kan enligt planverkets mening i stället utövas av yrkesinspektionen. Planverket anser i vart fall att kontrollskyldigheten för byggnadsnämnderna bör begränsas till att avse endast arbetslokal av viss betydelse, exempelvis lokal avsedd för visst minsta antal personer. Dessutom bör bestämmelsen om kontrollen utformas så, att byggnadslov inte får beviljas om inte sökanden företer intyg att ifrågavarande samråd skett.

Byggnadsstyrelsen anser att den föreslagna kontrollen att arbetstagarna haft tillfälle att ge sina synpunkter kan leda till att kravet på detaljering drivs i höjden. Själva syftet med byggnadslovsprövningen – att få en kontrollstation tidigt i projekteringsprocessen – kan därigenom komma att motverkas. Denna effekt undviks om yrkesinspektionens prövning när arbetslokal skall tas i bruk ges en tydligare markering som huvudkontroll-

station och om kontrollen av att arbetstagsidan haft tillfälle att delta i planeringen förläggs till detta stadium. Detta innebär att det måste framgå av byggnadslovet i vilka avseenden och för vilken verksamhet lokalerna är godkända samt i vilka avseenden prövning och kontroll återstår att göra när lokalen tas i bruk.

Att införa tillståndsprövning hos arbetarskyddsmyndigheterna i fråga om åtgärder som är byggnadslovspliktiga skulle enligt *bygglagutredningen* komplicera förfarandet och rubba gränsdragningen mellan byggnads- och arbetarskyddsförfattningarna. Även bygglagutredningen ansluter sig därför till bedömningen att en sådan ändring inte bör företas. Kontrollen att arbetstagsidan haft tillfälle att yttra sig över byggnadsföretaget anser bygglagutredningen falla utom ramen för byggnadsnämndernas naturliga verksamhetsområde. Den bör enligt bygglagutredningen i stället läggas på yrkesinspektionen. Bygglagutredningen förordar att den behövliga förbindelsen med byggnadslovsgivningen uppnås genom en föreskrift i byggnadsstadgan som ålägger byggnadsnämnden att höra yrkesinspektionen i alla byggnadslovsärenden som gäller arbetsrum och därtill hörande personalrum. En bestämmelse bör vidare införas i byggnadsstadgan om att sökanden i byggnadslovsärenden bör ge in ett intyg om samråd med arbetstagarna. Yrkesinspektionen får då möjlighet att utföra den åsyftade kontrollen vid sin behandling av remissärendet.

LO understryker ståndpunkten i utredningens betänkande att en arbetslokal inte kan anses prövad ur arbetsmiljösynpunkt om besked om lokalens användningssätt inte kan presteras av sökanden i byggnadslovsärendet.

Frågan om kontrollen av att de anställda fått tillfälle att yttra sig över byggnadsföretaget har behandlats även i andra remissvar än de redan nämnda. *Kammarrätten i Göteborg* anser att det ligger närmast till hands att låta yrkesinspektionen svara för kontakten med arbetstagarna när detta är möjligt. *Kammarrätten* föreslår därför att byggnadsnämnden generellt bereder yrkesinspektionen tillfälle att yttra sig innan byggnadslov beviljas. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anser att det avgörande beslutet i arbetarskyddsfrågan vid prövning av lokaler och inredningar bör ligga hos yrkesinspektionen samt att kontrollskyldighet för byggnadsnämnderna inte bör införas. *Länsstyrelsen i Stockholms län* ifrågasätter om inte — för att undvika att byggnadslovsärendena försenas genom remiss till arbetstagarrepresentanterna — sökanden bör i förväg höra dessa och redovisa yttrandet i byggnadslovshandlingarna. *Svenska kommunförbundet* förordar att byggnadslovsansökningar, som berör arbetslokaler och därtill hörande anordningar, kompletteras med yttrande från yrkesinspektionen, innan ärendet ges in till byggnadsnämnden. Det skulle därvid ankomma på inspektionen att granska ritningar angående maskinplacering osv. och att kontrollera att arbetstagarna bereds tillfälle att delta i planeringsarbetet.

Utredningen har framhållit att arbetstagarnas företrädare måste handla snabbt, då deras synpunkter inhämtas i byggnadslovsärenden, så att ärendet inte onödigtvis förlängs. *LO* anför att det är ett lika oavvisligt

krav att arbetstagarnas representanter får en rimlig handläggningstid för kontakter med arbetskamrater och eventuellt den fackliga organisationen.

Utredningens förslag att införa skyldighet för byggnadsnämnd att underrätta yrkesinspektionen om byggnadslovsansökan rörande arbetslokal eller personalrum biträds av *statens planverk*, som dock anser att skyldigheten bör begränsas till att gälla arbetslokal av viss betydelse. *Bygglagutredningen* — som enligt vad tidigare angetts föreslår att yrkesinspektionens yttrande alltid skall inhämtas i byggnadslovsärendet — konstaterar att detta förslag, om det genomförs, gör underrättelseskyldigheten överflödig.

De föreslagna tilläggen i byggnadsstadgan om yrkesinspektionens medverkan vid slutbesiktning finner *statens planverk* överflödiga. Planverket hänvisar till den redan befintliga bestämmelsen i 64 § 1 mom. byggnadsstadgan att byggnadsnämnden bör verka för samordning av nämndens besiktningar med besiktning av annan myndighet. Enligt *bygglagutredningen* faller det inom ramen för byggnadsnämndernas åligganden enligt den allmänna samarbetsföreskriften i 1 § byggnadsstadgan att påkalla yrkesinspektionens medverkan i besiktningsverksamheten i lämplig utsträckning. Bygglagutredningen motsätter sig emellertid inte att man i 64 § byggnadsstadgan tar upp särskilda bestämmelser om samverkan med yrkesinspektionen utformade med hänsyn till att rutinerna med avseende på inspektionens medverkan bör vara flexibla.

Anmälan när arbetslokal tas i bruk

Det av utredningen föreslagna anmälningsförfarandet enligt arbetarskyddslagen har nästan genomgående godtagits av remissorganen. Som förut nämnts anser *byggnadsstyrelsen* att yrkesinspektionens kontroll när arbetslokal skall tas i bruk bör vara huvudkontrollstationen i den arbetsmiljömässiga förprovningen. Styrelsen ifrågasätter om inte arbetsgivarens anmälningsskyldighet bör gälla även i de fall då byggnadslov behövs men ytterligare provning fordras innan lokalen tas i bruk. Samtidigt framhåller styrelsen att ombyggnader, som är så obetydliga att de inte kräver byggnadslov, över huvud taget inte skall behöva anmälas till yrkesinspektionen. Styrelsen utgår från att någon anmälningsplikt inte föreligger för styrelsen eller arbetsgivaren när en myndighet flyttar och en likartad enhet övertar lokalerna utan nämnvärda ändringar. *SAF* utgår från att bestämmelsen om anmälningsskyldighet inte avser sådan löpande förändring av produktionen som särskilt inom stora företag ofta innebär omDispositionering av arbetslokaler.

Hovrätten för övre Norrland erinrar om vikten av att yrkesinspektionen inte belastas med förprovningar av lägre angelägenhetsgrad än som är rimligt med hänsyn till inspektionens uppgifter i övrigt. Hovrätten ifrågasätter om inte den avvägning som måste göras med hänsyn härtill borde föranleda att granskningsobjekt, som typiskt sett kan anses vara av lägre angelägenhetsgrad, uttryckligen undantas från anmälningsskyldig-

het. Även rättssäkerhetsskäl talar enligt hovrätten för en sådan begränsning. Med hänsyn till förslaget att yrkesinspektionen fortlöpande skall hållas underrättad om förändringar i centrala företagsregistret anser *SHIO* att det inte finns tillräckliga skäl för en särskild anmälan till inspektionen när arbetslokal tas i bruk.

Enligt *LO:s* mening bör besiktning av anmäld arbetslokal bara undantagsvis kunna underlätas och alltid ske när det är fråga om industriell verksamhet eller liknande. Vidare framhåller *LO* att den anmälningsskyldige – om det redan när arbetslokalen tas i bruk finns arbetstagare på arbetsstället – bör vara skyldig att till anmälan foga från arbetstagarna inhämtade synpunkter. *Arbetsmarknadsstyrelsen* förordar att arbetstagarernas synpunkter regelmässigt inhämtas när företag flyttar in i redan existerande lokaler utan att ändringar vidtas som kräver byggnadslov.

Statistiska centralbyrån förklarar att den söker beakta de behov som kommer att föreligga med avseende på fortlöpande komplettering av yrkesinspektionens arbetsställeregister genom centrala företagsregistret.

Byggnade för staten eller landsting m. m.

Utredningen förutsätter att stat och landsting anpassar sig efter de regler om förhandsgranskning från arbetsmiljösynpunkt av byggnadsförslag som gäller beträffande byggande i övrigt. *LO*, *SACO* och *SABO* anser att nuvarande undantag för stat och landsting från byggnadslovsplikten bör upphöra. Även *TCO* ifrågasätter om inte mera tvingande regler för stat och landsting är nödvändiga för att utredningens intentioner skall uppfyllas.

Byggnadsstyrelsen tar upp frågan om inhämtande av de anställdas synpunkter i statliga byggnadsärenden och konstaterar att det i praktiken kan vara förenat med vissa svårigheter att följa utredningens rekommendation att handla som om byggnadslovsbestämmelserna gällde även här. Uppgiften att kontrollera att arbetstagersidan haft tillfälle att delta i arbetslokalplaneringen skulle med en tillämpning av de allmänna reglerna komma att vila på byggnadsstyrelsen i de byggnadsärenden där styrelsen är byggherre. En viss konflikt mellan styrelsens uppgifter att sörja för god arbetsmiljö och att svara för bl. a. ekonomiska aspekter på lokalförsörjningen kan härvid inte uteslutas. Styrelsen påpekar att kontrolluppgiften är främmande för styrelsen som serviceorgan och som part i lokalförsörjningsärenden. Beträffande tillämpningen på statligt byggande av de föreslagna bestämmelserna om yrkesinspektionens medverkan vid slutbesiktning anför styrelsen att den inte utför sådan slutbesiktning som åsyftas i 64 § byggnadsstadgan utan i stället slutbesiktning som reglerar mellanhavandet mellan styrelsen och entreprenören. Styrelsen anser att överenskommelse får träffas med arbetarskyddsstyrelsen om lämpligt förfarande vid tillämpningen av 64 och 66 §§ byggnadsstadgan.

Enligt utredningsförslaget skall byggnadsnämnd lämna underrättelse till yrkesinspektionen när anmälan enligt 66 § byggnadsstadgan inkommit om att byggnad skall påbörjas för statens eller landstings räkning.

Förslaget tillstyrks av *bygglagutredningen*. *Statens planverk* anser däremot den föreslagna bestämmelsen överflödig, eftersom byggnadsstyrelsen har utfärdat anvisning om att samrådsskyldighet skall gälla även vid byggande för kronans eller landstingskommuns räkning.

Utredningen föreslår att yrkesinspektionens tillstyrkan skall fordras för att länsstyrelsen skall kunna medge befrielse från byggnadslovsplikten i fråga om industriområde. Förslaget tillstyrks av *statens planverk* och *bygglagutredningen*. Planverket påpekar att det finns anledning anta att arbetsmiljösynpunkter inte alltid har beaktats vid hittills lämnade dispenser enligt nämnda paragraf. Planverket anser att givna dispenser bör återkallas för att ge byggnadsnämnderna möjlighet att i samråd med yrkesinspektionen ompröva i vilken utsträckning dispens kan vara lämplig. LO framhåller att synpunkter från arbetstagsidan i dispensärende skall lämnas av arbetstagarorganisation och att fråga om tillstyrkan i sådant ärende bör avgöras i den föreslagna yrkesinspektionsnämnden.

5 Gemensamma arbetsställen

5.1 Gällande bestämmelser

Om arbete på gemensamt arbetsställe talar man i första hand när två eller flera arbetsgivare samtidigt bedriver arbete på samma arbetsställe. Det kan vara fråga om ett slags gemensamt arbetsställe även i fall då arbetstagare är sysselsatt på arbetsplats över vilken den egna arbetsgivaren inte råder. Gemensamt arbetsställe föreligger i och för sig också när den som driver verksamhet utan anställd utför arbete på arbetsställe, där dessutom arbetsgivare eller annan ensamföretagare är verksam.

För att arbetarskyddslagen skall vara tillämplig förutsätts i allmänhet ett anställningsförhållande mellan arbetsgivare och arbetstagare. Till grund för föreskrifterna i lagen ligger uppfattningen att det är arbetsgivarens skyldighet att förebygga att hos honom sysselsatt arbetstagare ådrar sig ohälsa eller drabbas av olycksfall i arbetet. Härmed avses endast arbetsgivarens egna anställda. Föreligger missförhållande på ett arbetsställe kan enligt arbetarskyddslagen åtgärder i princip påkallas endast hos den som är arbetsgivare i förhållande till utsatta arbetstagare.

Det finns dock i arbetarskyddslagen vissa bestämmelser som utvidgar kretsen av ansvariga. Enligt 45 § åligger det således tillverkare, försäljare och upplåtare av maskiner, redskap eller andra tekniska anordningar att se till att anordningen är betryggande i skyddshänseende när den avlämnas för att tas i bruk inom landet. Samma ansvar föreskrivs för installatör. Vidare föreligger enligt 46 § beträffande grustag och liknande arbetsställe ett ansvar för ägare eller nyttjanderättshavare att tillse att arbetsstället hålls i godtagbart skick från skyddssynpunkt. I fallen enligt 45 och 46 §§ omfattar den skyddade kretsen bl. a. arbetstagare, som ej är anställd hos den mot vilken bestämmelserna riktar sig. Bestämmelserna gäller även utanför anställningsförhållanden över huvud.

Ytterligare kan nämnas föreskriften i 53 § tredje stycket arbetarskyddslagen, som ger möjlighet att hos upplåtare av lokal tvångsvis påkalla åtgärder för rättelse av missförhållande beträffande lokalen. Förbud kan meddelas mot upplåtelse av lokalen till arbetslokal eller lokal för visst arbete eller ändamål, intill dess viss angiven åtgärd vidtagits med lokalen. Skyddsobjekt är här arbetstagare anställd hos annan än upplåtaren.

I arbetarskyddslagen och arbetarskyddskungörelsen finns härutöver inga regler som syftar till att lösa de speciella skyddsfrågor som uppkommer på arbetsplatser där flera arbetsgivare bedriver arbete. Ej heller regleras där den situationen att arbetstagare är verksam på arbetsställen varöver den egna arbetsgivaren saknar rådighet.

Vissa bestämmelser i byggnadsstadgan blir dock av intresse när det gäller arbetstagares förhållanden på främmande arbetsplatser. Här kan nämnas 45 § om skyddsanordningar på byggnadstak, 44 § 6 mom. om

utrymme för transporter i trappor, 53 § 3 mom. om utrymme på tomt för parkering, lastning och lossning av fordon samt 60 och 61 §§ om hur byggnadsarbete skall utföras och om tillsyn över sådant arbete.

5.2 Utredningen

5.2.1 Gemensamma arbetsställen i allmänhet

Utredningen framhåller att gemensamma arbetsställen kan vara av sinsemellan synnerligen skiftande karaktär. Vid mycket stora byggnadsprojekt kan uppåt hundratalet entreprenörer vara sysselsatta på byggarbetsplatsen och kombinationerna i förhållandet mellan byggherre och entreprenörer av olika slag är otaliga. Å andra sidan kan också på byggarbetsplatser verksamheten vara av blygsam omfattning med endast en eller ett par entreprenörer sysselsatta. Vidare är gemensamma arbetsplatser vanligen förekommande vid olika slags underhålls- och tillsynsarbeten o. d. på fasta driftställen. Parallellt med det ordinarie arbetet kan här drivas antingen vad som räknas som byggnadsarbete eller annat slag av arbete. Det kan gälla både tillfälliga uppdrag och uppgifter av mer eller mindre stadigvarande beskaffenhet. Ytterligare en typ av gemensamt arbetsställe, vilken inom sig rymmer många varianter, föreligger då skilda företag delar olika slags utrymmen. Ett helt annat slag av gemensamt arbetsställe uppkommer åter då fler än en arbetsgivare är verksam med skogsarbete e. d. på tillfälligt arbetsställe. Exemplifieringen kan fortsätta med varvsarbetsplatser, med olika slags transportarbete som bedrivs vid fasta arbetsställen som butiker, varuhus eller lager eller mera tillfälliga arbetsställen som grustag e. d., med olika former av "utlåning" av arbetstagare från ett företag till ett annat osv.

Arbetsförhållandena på gemensamma arbetsställen innebär enligt utredningen ofta ökade risker för dem som sysselsätts där. Det krävs på sådana arbetsställen en samordning i skyddshänseende beträffande alla de aktiviteter som pågår samtidigt. Därvid måste eftersträvas att uppnå tillfredsställande säkerhet för dem som utför arbete på gemensamt arbetsställe även beträffande risker på grund av verksamhet som bedrivs av annan än den egna arbetsgivaren.

Det har enligt utredningen konstaterats att skyddsförhållandena ofta är otillfredsställande på arbetsställen där två eller flera entreprenörer samtidigt bedriver arbete. I detta avseende har särskilt framhållits att det brister i samordningen av arbetarskyddet på arbetsplatserna inom byggnadsindustrin. Önskemål om en fastare ansvarsfördelning på dessa arbetsplatser har framförts av arbetstagarorganisationer och behovet härav har omvittnats från såväl yrkesinspektörshåll som av byggnadsföretag och byggherrar.

Utredningen anför att de särskilda förhållandena på gemensamma arbetsställen inte har beaktats i den gällande arbetarskyddslagstiftningen. I stället har konstruktionen av ansvaret enligt arbetarskyddslagen visat sig medföra svårigheter att komma till rätta med skyddsfrågor i vissa

situationer. Bl. a. saknas i stor utsträckning stöd för effektivt ingripande mot dåliga arbetsförhållanden för dem som är verksamma på arbetsställen över vilka den egna arbetsgivaren inte råder och där alltså denne inte kan avhjälpa föreliggande missförhållanden.

Utredningen anser att även om förhållandena på gemensamma arbetsställen skiftar starkt bör beträffande alla sådana arbetsställen kunna krävas att de arbetsgivare, som bedriver arbete där, samråder och gemensamt verkar för att åstadkomma sunda och säkra förhållanden på arbetsstället. Utredningen föreslår att en bestämmelse av detta innehåll införs i arbetarskyddslagen (7 a §). Förslaget innebär att varje arbetsgivare skall vara skyldig att medverka i en gemensam skyddsorganisation, om en sådan är erforderlig, och att samordna sin verksamhet med övrig verksamhet på arbetsstället så att säkerhetsrisker inte uppkommer för någon av arbetstagarna på platsen. I kravet att arbetsgivare på gemensamt arbetsställe skall gemensamt verka för sunda och säkra förhållanden på arbetsstället ligger också att arbetsgivare skall undvika att genom sin verksamhet eller sina anordningar utsätta någon arbetstagar på arbetsstället för risk för ohälsa eller olycksfall. Utredningen påpekar att en bestämmelse av detta innehåll inte på något sätt får inskränka varje arbetsgivares ansvar gentemot de egna arbetstagarna.

Enligt utredningen måste beaktas att arbete på gemensamt arbetsställe ofta utförs också av personer som bedriver verksamhet utan att ha arbetstagare anställd, s. k. ensamföretagare. Utredningen förordar att denna kategori omfattas av samma förpliktelser som arbetsgivare vid arbete på gemensamt arbetsställe.

Utredningen har efter närmare överväganden inte bedömt det möjligt att för alla typer av gemensamma arbetsställen ange vem som har huvudansvaret för samordning av skyddsåtgärder. Utredningen har därför inriktat sig på att finna en allmän regel för samordningsansvarets placering när det gäller det verksamhetsområde byggnadsverksamhet — där behovet av en sådan regel bedömts vara störst.

5.2.2 Gemensamma arbetsställen för byggnadsverksamhet

Utredningen konstaterar att det på sådana gemensamma arbetsställen som utgörs av byggarbetsplatser är särskilt vanligt med ett flertal entreprenörer som i sitt arbete är beroende av varandra. Härtill kommer som en riskskapande faktor att en byggarbetsplats ständigt förändras. Moderna bygghetoder har gjort att dessa förändringar sker i allt snabbare tempo. Det är därför enligt utredningens uppfattning i första hand angeläget att få fram en allmän regel om samordningsansvaret för skyddsåtgärder beträffande gemensamma arbetsställen för byggnadsverksamhet. Förutsättningarna att finna en sådan regel för detta speciella område bedömer utredningen som gynnsamma. Begreppet byggnadsverksamhet är relativt väl avgränsat och arbetet på byggarbetsplatser utförs i allmänhet i entreprenadform. Detta ger en grund för enhetlig bedömning och dessutom goda möjligheter att bygga upp ett ansvarssystem. Vidare

gör inriktningen på byggnadsprojektet i fråga att omfattningen av det gemensamma arbetsstället bör vara klar. Gränsfall kan dock uppkomma, såsom då ombyggnad sker på befintligt driftställe. Byggnadsverksamhetens omfattning får då avgöra om det skall anses föreligga ett arbetsställe för byggnadsverksamhet eller om man skall betrakta byggnadsarbetet på samma sätt som andra uppdrag som utförs på driftstället.

Utredningen anser det av flera orsaker naturligt att låta det primära ansvaret för samordning av skyddsåtgärder på gemensamt arbetsställe för byggnadsverksamhet vila på byggherren, dvs. den som låter uppföra byggnad eller anläggning. Framför allt är det byggherren som ensam kan överblicka vilka olika företag som kommer att vara verksamma på platsen. Ett sådant ansvar för byggherren anknyter också till bestämmelserna i Allmänna Bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader (AB 72) om samordning av beställarens, entreprenörens och sidoentreprenörers arbeten. Man kan vidare inte bortse från att det är byggherren som slutligt står för samtliga kostnader.

Samtidigt finner utredningen det inte lämpligt att byggherren själv har samordningsansvaret i alla de fall då byggande inte sker i egen regi utan på general- eller totalentreprenad. I dessa fall är det entreprenören som i förhållandet mellan parterna har ansvaret för byggnadsplatsens organisation och samordningen av samtliga entreprenörers arbeten. Byggherren måste här ha möjlighet att överlåta även ansvaret för samordningen i skyddshänseende. Detsamma gäller andra fall då entreprenör anlitas och byggherren ej utför arbete på platsen genom egna anställda.

En bestämmelse att samordningsansvaret i skyddshänseende vilar på byggherren bör alltså enligt utredningen kompletteras med en möjlighet för denne att överlåta ansvaret till arbetsgivare på arbetsstället. Vid general- och totalentreprenad anser utredningen att en sådan överlåtelse normalt bör ske, liksom överhuvud då byggherren ej bygger i egen regi. Utredningen framhåller att överlåtelse lämpligen sker till den som framstår som huvudarbetsgivare.

Mot den angivna bakgrunden föreslår utredningen en bestämmelse i arbetarskyddslagen (7 a §) om att byggherre skall vara ansvarig för samordning av skyddsåtgärder på byggarbetsplats och att byggherren skall kunna överlåta ansvaret för samordningen till arbetsgivare på arbetsstället.

Ansvaret för samordning av åtgärder till skydd mot ohälsa och olycksfall på gemensamt arbetsställe för byggnadsverksamhet bör enligt utredningens mening framför allt innebära att det åligger den ansvarige byggherren eller arbetsgivaren att bygga upp och svara för en lämplig organisation för att bedriva skyddsarbete i samverkan. Rörande samordningsansvarets innebörd anför utredningen dessutom bl. a. följande. Riktlinjerna för samordningen bör fastställas vid gemensamt sammanträde mellan byggherre eller den han utsett att svara för samordningen och anlitate entreprenörer. Detta sammanträde bör äga rum snarast efter det att entreprenörerna blivit antagna. Vid sammanträdet eller eljest på ett förberedande stadium bör överenskommelse träffas om lämpligt organ

för samverkan. En viktig del av ansvaret för samordning av skyddsåtgärder bör vara att tidsmässigt planera de skilda arbetsgivarnas verksamhet så att hälso- och olycksfallsrisker inte uppstår på grund av att olika gruppers arbeten sammanstötter på arbetsplatsen. Det gäller sedan också att följa om planeringen stämmer och vid behov justera denna. I samordningsansvaret bör vidare ligga en skyldighet att tillse att allmänna ordnings- och skyddsregler för arbetsstället utfärdas. Bl. a. kan det gälla att bevaka att erforderliga föreskrifter om läkarundersökning och läkarbesiktning meddelas. Det bör äligga den för samordningen ansvarige att antingen själv låta ombesörja eller också se till att allmänna skyddsanordningar utförs och underhålls. Genom dennes försorg måste vidare göras klart vilka arbetsgivare som skall stå för olika slags speciella skyddsanordningar på arbetsstället. Beträffande olika slags anordningar, som skall användas på gemensamt arbetsställe och för vilka särskilda föreskrifter gäller om besiktning och provning, bör det kunna ligga i samordningsansvaret att ha överinseende över att kontroll sker att anordningen är behörigen besiktigad och provad. Motsvarande bör kunna gälla i fråga om överinseende och kontroll av förares kompetens.

I konsekvens med den föreslagna bestämmelsen om skyddssamverkan mellan alla arbetsgivare på gemensamt arbetsställe bör enligt utredningen arbetsgivare som inte har samordningsansvar påläggas skyldigheter som svarar mot den samordningsansvariges åligganden. Dessa arbetsgivare bör sålunda ha att följa meddelade allmänna skyddsregler, att delta i det gemensamma skyddsarbetet, att utföra och underhålla de skyddsanordningar som enligt vad som överenskommits åvilar vederbörande arbetsgivare och att följa uppgjorda tidsplaner. För att byggherren eller den samordningsansvarige arbetsgivaren skall kunna samordna skyddsarbetet anser utredningen det vidare nödvändigt att de övriga arbetsgivarna ställer sig till efterrättelse de anvisningar som behövs för att samordna skyddsåtgärder på det gemensamma arbetsstället. Motsvarande befogenheter att samordna skyddsarbetet bör dessutom tillkomma den samordningsansvarige gentemot andra arbetstagare än de egna. Utredningen föreslår att i arbetarskyddslagen tas in en föreskrift att övriga arbetsgivare och hos dem sysselsatta arbetstagare är skyldiga att följa de anvisningar som i samordnande syfte lämnas av den samordningsansvarige (7 a §).

Utredningen anser att det bl. a. av praktiska skäl bör finnas möjlighet att på gemensamt arbetsställe samordna även verksamhet som bedrivs av ensamföretagare och att ingripa om denne i sin verksamhet vållar fara för andra som arbetar där. Samma bedömning avses gälla också i den situationen, att det är enbart ensamföretagare som bedriver arbete på samma arbetsställe. Utredningen föreslår att denna ståndpunkt kommer till uttryck i arbetarskyddslagen.

5.2.3 Andra gemensamma arbetsställen än byggarbetsplatser

Utredningen anför, att det ej sällan finns ett behov av att ha någon som är ansvarig för samordningen av skyddsåtgärder även på andra

gemensamma arbetsställen än byggarbetsplatser. På vissa slags gemensamma arbetsställen kan detta vara en nödvändighet. Utredningen pekar på att en enkät som utredningen gjort hos varvsföretag visar att man fäster stor vikt vid att ledningen av skyddsarbetet på varvsarbetsplats skall ligga hos varvsföretaget i förhållande till anlitade underentreprenörer. Som ett ytterligare skäl till att möjligheter bör finnas att utse samordningsansvarig även på andra områden än på byggarbetsplatser åberopar utredningen att det annars skulle uppkomma en rad frågor om gränsdragningen mellan arbetsställen för byggnadsverksamhet och andra gemensamma arbetsställen. Utredningen föreslår därför – vid sidan av tidigare förordade regel om samordningsansvar för byggherre eller arbetsgivare till vilken ansvaret överlåts – en bestämmelse i arbetarskyddslagen (7 a §), enligt vilken arbetsgivare på annat gemensamt arbetsställe än byggarbetsplats kan överenskomma att en av dem skall ha ansvaret för samordning av skyddsåtgärder på arbetsstället.

I fråga om den samordningsansvariges åligganden bör allmänt sett motsvarande gälla som anförts tidigare beträffande byggarbetsplatser. Likaså bör övriga arbetsgivare och deras arbetstagare vara skyldiga att ställa sig till efterrättelse den samordningsansvariges anvisningar i det gemensamma skyddsarbetet. Bestämmelserna avses också i förevarande hänseenden omfatta ensamföretagare.

Med den föreslagna regleringen kan arbete ibland komma att bedrivas på gemensamt arbetsställe utan att det finns någon som har samordningsansvar. Detta bör enligt utredningen i viss utsträckning kunna ske utan olägenhet. Utredningen finner emellertid att det kan bli erforderligt att någon bär ansvaret för samordningen av skyddsåtgärder även på dessa gemensamma arbetsställen. Yrkesinspektionen bör då kunna ingripa och meddela föreskrift om vem som skall ha sådant ansvar. Utredningen föreslår en kompletterande bestämmelse av detta innehåll (7 a § arbetarskyddslagen). Föreskrift av denna art avses kunna aktualiseras efter framställning av vederbörande arbetsgivare eller arbetstagare eller på yrkesinspektionens eget initiativ.

Också i fall då den samordningsansvarige försummar sitt ansvar eller om övriga arbetsgivare underlåter att ställa sig till efterrättelse den samordningsansvariges anvisningar anser utredningen att arbetarskyddslagen bör ge möjlighet till ingripande från yrkesinspektionens sida. Detta bör gälla såväl beträffande gemensamma arbetsställen för byggnadsverksamhet som andra gemensamma arbetsställen. Utredningen föreslår att i lagen införs en bestämmelse (53 a § andra stycket) att yrkesinspektionen äger meddela föreskrifter för att få till stånd samordning av skyddsåtgärder på gemensamt arbetsställe. Inspektionen skall sålunda enligt förslaget kunna ingripa mot arbetsgivare även vad gäller skadeverkningar som på gemensamt arbetsställe hotar att drabba andra arbetstagare än dem som är anställda hos honom. Med hänsyn till att det inte bör vila på yrkesinspektionen att i detalj reglera hur samordningen skall ske är avsikten att ifrågakarande föreskrifter skall gå ut på att viss åtgärd skall vidtas eller underlåtas.

De anvisningar som den samordningsansvarige lämnar i samordnande syfte skall enligt utredningens förslag följas även av de arbetstagare som är anställda hos övriga arbetsgivare. I konsekvens härmed finner utredningen att yrkesinspektionen bör ha möjlighet att ingripa med föreskrifter mot arbetstagare som försummar denna skyldighet. Utredningens förslag inrymmer en sådan möjlighet.

Utredningen föreslår vidare att yrkesinspektionens angivna befogenheter att meddela arbetsgivare föreskrifter om samordningen skall ha motsvarande tillämpning beträffande ensamföretagare.

5.2.4 Arbetsställe över vilket arbetsgivaren inte råder

Utredningen framhåller att de föreslagna bestämmelserna om samråd och samverkan på gemensamma arbetsställen och om samordningsansvar är av intresse även för lösningen av de skyddsproblem som sammanhänger med att arbetstagare helt eller delvis är verksamma på arbetsställen där den egna arbetsgivaren saknar rådighet och därför inte har möjlighet att avhjälpa föreliggande missförhållanden. Med stöd av dessa bestämmelser skall ingripande kunna ske bl. a. för att skydda ifrågavarande arbetstagare mot risker till följd av den verksamhet som bedrivs på det främmande arbetsstället. Även de former av samråd som diskuterats i det föregående antas få betydelse på vissa av de arbetsställen där den egna arbetsgivaren saknar rådighet. Utredningen finner emellertid att bestämmelser som syftar till att få i gång samråd och samverkan i skyddshänseende mellan arbetsgivare inbördes och mellan arbetsgivare och ensamföretagare på gemensamt arbetsställe lämnar vissa frågor olösta beträffande anställdas arbete på arbetsställen över vilka den egna arbetsgivaren saknar rådighet. Detta är främst fallet beträffande åtgärder och anordningar som påkallas med hänsyn till det arbete som dessa anställda själva bedriver på det främmande arbetsstället.

Eftersom de problem, som finns på arbetsställen över vilka den egna arbetsgivaren inte råder, till stor del avser transportområdet kunde enligt utredningen övervägas en reglering med direkt avseende på ansvaret vid avhämtande och avlämnande av gods. Utredningen anser emellertid att man bör undvika att införa bestämmelser i arbetarskyddslagen som tar sikte på förhållandena inom en viss bransch men lämnar likartade situationer på andra områden oreglerade.

En lämplig utgångspunkt är enligt utredningen i stället bestämmelsen i 53 § arbetarskyddslagen om de åtgärder som kan riktas mot arbetsgivare. Enligt denna bestämmelse kan arbetsgivare vid missförhållande på ett arbetsställe föreläggas att vidta viss åtgärd eller förbjudas att bedriva visst arbete eller använda viss arbetslokal m. m. Bestämmelsen syftar endast på arbetsgivaren till de arbetstagare som utsätts för missförhållandet. För att också komma till rätta med dåliga arbetsförhållanden för dem som sysselsätts på främmande arbetsplatser anser utredningen att en bestämmelse bör införas som medger ingripande med föreläggande eller förbud också mot den som råder över arbetsstället. Regleringen bör utformas så

att man bibehåller den egna arbetsgivarens ansvar även i de fall då man inför ett ansvar för den som råder över arbetsstället. Bestämmelsen bör inte begränsa verkningarna av meddelat föreläggande eller förbud för den som råder på arbetsstället till att avse endast den aktuella situationen. Föreläggande eller förbud bör i stället gälla oavsett vilken arbetsgivare som i fortsättningen bedriver arbete på det främmande arbetsstället. Bestämmelsen bör vidare avse även den situationen att det är ensamföretagare som råder över arbetsställe, där åtgärd påkallas med hänsyn till arbetsförhållandena för främmande arbetstagare.

Utredningen föreslår en komplettering av arbetarskyddslagen i enlighet med det anförda (53 a §).

Svårigheter i skyddshänseende kan uppkomma då arbetstagare är sysselsatt på platser över vilka den egna arbetsgivaren inte råder men där verksamhet som faller under arbetarskyddslagen i övrigt inte förekommer. Detta kan vara fallet exempelvis vid transporter till bostadsfastigheter och vid underhålls-, reparations- och tillsynsarbeten beträffande sådan fastighet. Enligt utredningen får man dock hålla fast vid att regleringen av hithörande frågor i princip hör till byggnadslagstiftningen. Ett särskilt ansvar för ägare och nyttjanderättshavare till fastighet bör alltså inte införas i arbetarskyddslagstiftningen. Utredningen understryker i anslutning härtill betydelsen av ett nära samarbete mellan byggnads- och arbetarskyddsmyndigheterna för att få till stånd säkra arbetsplatser.

5.3 Remissyttrandena

Behovet av en reglering av skyddsförhållandena på arbetsställen, där två eller flera arbetsgivare eller ensamföretagare samtidigt bedriver arbete, omvittnas av remissinstanserna. Utredningens förslag till reglering på området hälsas med tillfredsställelse av bl. a. *arbetarskyddsstyrelsen*, *statens vägverk* och *SFO*. Tillstyrkanden av förslaget lämnas vidare av bl. a. *SAF*, *TCO*, *BPA* och *Svenska byggnadsentreprenörföreningen*. Även *Byggherreföreningen* godtar förslaget. *LO* finner förslaget välmotiverat men anför vissa kompletterande synpunkter. Också under *arbetsplatsremissen* har förslaget i allt väsentligt accepterats.

De flesta remissinstanserna är positiva även vad avser den närmare utformningen av utredningens förslag. *RÅ* konstaterar att ansvarsfördelningen på gemensamma arbetsställen inneburit svårigheter för rättstillämpningen och att de föreslagna ändringarna synes ägnade att öka klarheten på detta område. *SAF* finner den av utredningen föreslagna ordningen för samverkan angående skyddsfrågor på gemensamma arbetsställen ändamålsenlig.

Gemensamma arbetsställen för byggnadsverksamhet

Enligt utredningens förslag skall en särskild ordning gälla i fråga om ansvaret för samordning av skyddsåtgärder på gemensamma arbetsställen

för byggnadsverksamhet. Där skall sålunda byggherren vara ansvarig med rätt för honom att överlåta ansvaret till arbetsgivare på arbetsstället. *Länsstyrelsen i Stockholms län* finner det naturligt att på sätt som utredningen föreslagit en separat reglering sker av samordningsansvaret på dessa arbetsplatser och har inte heller några invändningar mot förslaget att i första hand låta byggherren vara samordningsansvarig.

Svenska byggnadsentreprenörföreningen anser förslaget om samordningsansvaret på byggarbetsplatser vara väl ägnat att förhindra kompetenskonflikter och förebygga annars förekommande svårigheter att i förväg avgöra vem som i ett visst skede är att anse som huvudarbetsgivare. Genom den föreslagna ordningen når man enligt föreningen också att frågan om samordningen av arbetarskyddet på byggarbetsplats uppmärksammas redan i upphandlingsskedet. Föreningen framhåller att förslaget i praktiken innebär att byggnadsentreprenören ges både rätt och skyldighet att ta initiativet till och svara för denna samordning. Den reglering av arbetarskyddets samordning som förslaget innehåller står i god överensstämmelse med de former i vilka arbetarskyddet redan organiseras på större arbetsplatser.

BPA konstaterar att ett stort antal byggherrar, som inte bygger i egen regi, saknar kompetens och resurser att själva svara för de många gånger svåra samordningsuppgifter som här avses. Eftersom förslaget ger byggherre rätt att överlåta ansvaret för samordningen till arbetsgivare på arbetsstället, bör man emellertid enligt *BPA* rimligen kunna förutsätta att så sker i de fall byggherren saknar möjlighet att själv ta ansvaret på sig.

Byggnadsstyrelsen förklarar att det för styrelsen torde bli huvudregel att överlåta ansvaret för samordningen av skyddsarbetet på huvudarbetsgivaren på arbetsstället. I detta sammanhang framhåller styrelsen att samordningsansvaret bör vila på den som har bäst förutsättningar att bära det från teknisk, ekonomisk och administrativ synpunkt. Bestämmelserna bör därför formuleras så att byggherren blir skyldig att se till att ansvaret kommer att vila på den mest lämplige arbetsgivaren.

Förslaget att samordningsansvaret för skyddsåtgärder på byggarbetsplatser i första hand skall vila på byggherren har mött invändningar från några remissinstanser. *Hovrätten för övre Norrland* ifrågasätter om det inte är lämpligare att placera ansvaret på den som är att anse som huvudarbetsgivare, eller där sådan inte kan urskiljas, på någon av de på platsen verksamma arbetsgivarna i princip enligt överenskommelse mellan dem. *Hovrätten* påpekar att byggherren i många fall inte har närmare kännedom om skyddsfrågor och i vissa fall kan vara okunnig om förekomsten av en sådan regel som utredningen föreslår. Med den av utredningen förordade regleringen kan var och en som låter uppföra en byggnad åt sig redan genom ofullständighet i avtalet med byggmästaren komma att ådra sig ett svåröverskådligt ansvar. *Kammarrätten i Göteborg* anser inte heller att utredningens skäl för den föreslagna lösningen är övertygande och föreslår för sin del att huvudregeln om arbetsgivarnas gemensamma ansvar för arbetarskyddet skall vara den primära också på byggarbetsplats, med möjlighet för arbetsgivarna att överlåta samord-

ningsansvaret på byggherren efter överenskommelse med denne.

Ytterligare två remissinstanser vill lösa frågan om samordningsansvaret på byggarbetsplatser på ett principiellt annorlunda sätt än utredningen föreslagit. *Fortifikationsförvaltningen* föreslår att total-, general- eller huvudentreprenör skall vara ansvarig för samordning av skyddsåtgärder på byggarbetsplatser med rätt för byggherren att själv överta ansvaret. Enligt *SABO:s* mening är vid bostadsbyggnadsentreprenader en lösning som lägger samordningsansvaret på huvudentreprenören att föredra framför utredningens förslag, eftersom man så långt som möjligt bör hävda grundprincipen att ansvaret för en god arbetsmiljö skall ligga på arbetsgivaren.

Beträffande samordningsansvarets innehåll förutsätter *LO* att när det gäller byggnadsverksamhet den samordningsansvarige har samma ansvar för personalutrymmen och sanitära anordningar som för övriga arbetsmiljöförhållanden.

Enligt vad utredningen har uttalat är det ofta lämpligt att på gemensamt arbetsställe utse något slags samarbetsorgan med representanter för arbetsgivare och arbetstagare från de företag som bedriver verksamhet på platsen. *TCO* anser att sådant samarbetsorgan bör vara obligatoriskt.

Under *arbetsplatsremissen* har på en del håll framkommit önskemål om att skyddskommitté skall inrättas på gemensamt arbetsställe.

Andra gemensamma arbetsställen

På andra gemensamma arbetsställen än byggarbetsplatser kan enligt utredningsförslaget yrkesinspektionen — om inte arbetsgivarna träffat överenskommelse om samordningsansvaret — föreskriva vem som skall ha sådant ansvar.

Enligt *LO* bör det vara en uppgift för yrkesinspektionen att kartlägga förekomsten av mera regelbundet förekommande gemensamma arbetsställen av fast karaktär, såsom hamnområden och godsterminaler, och föreskriva vem som skall ha samordningsansvaret vid de olika arbetsställena. Yrkesinspektionen bör dessutom så snart det kommer till inspektionens kännedom att gemensamt arbetsställe finns inom tillsynsområdet kontrollera att samordning sker. Det är enligt *LO:s* uppfattning angeläget att tillsynsmyndigheten kopplas in så snart som möjligt när ett gemensamt arbetsställe etableras. *LO* framhåller också att särskilda skyddsproblem uppkommer när på fast driftställe mer än en arbetsgivare börjar bedriva verksamhet. Enligt *LO:s* uppfattning bör ägaren eller brukaren av driftstället i alla de fall då annan arbetsgivare bedriver verksamhet på driftstället åläggas det primära samordningsansvaret, fränsett de förut behandlade särskilda reglerna för byggnadsverksamhet.

Länsstyrelsen i Stockholms län finner att den av utredningen föreslagna ordningen för utseende av samordningsansvarig på andra gemensamma arbetsställen än byggarbetsplatser ger anledning till tvekan. Enligt länsstyrelsen bör övervägas om inte vid gemensamma arbetsplatser av viss storlek skyldighet skall föreligga att utse en av arbetsgivarna som ansvarig för samordningen av skyddsåtgärder och att anmäla valet till yrkesinspektionen.

6 Särskild utbildning i arbetsmiljöfrågor

6.1 Nuvarande förhållanden

Sedan åtskillig tid tillbaka bedrivs utbildning och information i arbetarskydd genom kurser anordnade av olika myndigheter, institutioner och organisationer samt internt vid åtskilliga företag. Utbildning av företagsläkare, skyddsingenjörer, företagssköterskor och tekniska planerare m. fl. meddelas numera av arbetarskyddsstyrelsen. Arten och omfattningen av denna utbildningsverksamhet grundar sig på beslut av statsmakterna år 1971 (prop. 1971:23, SoU 1971:11, rskr 1971:157).

Utbildnings- och informationsverksamhet i arbetarskydds- och företagshälsovårdsfrågor har sedan en följd av år bedrivits av SAF. Delvis har denna verksamhet övertagits av samhällets organ för arbetsmedicinska frågor (tidigare arbetsmedicinska institutet, numera arbetarskyddsstyrelsen). I SAF:s regi ordnas årliga fortbildningskonferenser för företagsläkare och skyddsingenjörer i företagshälsovårdsfrågor. Vidare hålls genom SAF ett stort antal kurser och konferenser i företagshälsovårds- och miljövårdsfrågor för företagsledare, personalchefer, ombudsmän, företagsläkare, skyddsingenjörer m. fl. Kurser i ergonomi anordnas av det till SAF anslutna ALI-RATI för personalgrupper inom företagshälsovården.

På den fackliga sidan har en omfattande specialutbildning vuxit fram inom ramen för det fackliga utbildningsprogram som bedrivs vid LO:s skolor i Brunnsvik och Åkers-Runö. Sälunda byggs utbildning i arbetsmiljöfrågor in som en integrerad del i den fackliga tre-månaderskursen för LO-funktionärer. En arbetsmiljökurs på 14 dagar riktar sig till huvudskyddsombud, företagsnämndsledamöter, klubbordförande m. fl. och arrangeras f. n. åtta gånger om året. LO har även arrangerat utbildning för förbundsfunctionärer med ansvar för arbetarskyddsfrågor.

I SAF:s och LO:s gemensamma organ arbetarskyddsnämnden har resurser byggts upp för arbetarskyddsutbildning som ligger inom parternas gemensamma ansvarsområde. Genom kurser och konferenser ges en brett upplagd arbetsmiljöinformation. Efter hand har arbetarskyddsnämndens kurser inriktats mot olika huvudfrågor inom arbetsmiljöområdet såsom ergonomi, buller, företagshälsovård m. m. Nämnden ägnar sig framför allt åt att framställa kursmaterial dels i form av brevkurser, dels i form av programmerad undervisning, lärarhandledningar o. d. Under de senaste åren har tyngdpunkten mer och mer lagts på utbildning av utbildare. Med branschanpassat utbildningsmaterial söker nämnden stimulera branscherna till utbildningsaktiviteter.

Genom skilda kurser och konferenser görs insatser för utbildning och information i arbetarskydds- och arbetsmiljöfrågor av olika förbund inom SAF, LO och TCO samt av olika samarbetsorgan på förbundsplanet. I dessa kurser och konferenser deltar främst arbetsledare och skyddsombud men i en del fall också företagsläkare, skyddsingenjörer och skyddstekniker, i vissa fall även personalchefer, planerare och konstruktörer.

Liknande kurs- och informationsverksamhet bedrivs också sedan länge av Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet — i många fall tillsammans med organisationerna på personalsidan — samt av Kooperationens förhandlingsorganisation.

På det statliga området meddelas utbildning och information i frågor om arbetarskydd och företagshälsovård genom en numera betydande kursverksamhet. Inom den civila statliga verksamheten har statsförvaltningens arbetarskyddsnämnd i samarbete med statens personalutbildningsnämnd anordnat ett flertal kurser i arbetarskydds- och arbetsmiljöfrågor för verkschefer, arbetsföreståndare, representanter för myndigheter och personalorganisationer, skyddsombud m. fl. På försvarets område har försvarets centrala arbetarskyddsnämnd bedrivit motsvarande kursverksamhet.

Utöver den angivna utbildningen anordnar många enskilda företag interna kurser i arbetarskydd, ergonomi m. m. Inom många större företag hålls fortlöpande konferenser för vidareutbildning i arbetsmiljö- och företagshälsovårdsfrågor.

Utredningen har låtit utföra en kartläggande undersökning rörande utbildningen av skyddsombud. Rapporten häröver bygger helt på enkät-svar från olika organisationer. Den ger sålunda ingen kunskap om den utbildning som bedrivs internt inom företagen. På basis av uppgifter från 59 organisationer redovisas i rapporten sammanlagt drygt 1 000 kurser om året — till stor del i form av konferenser — med ett antal kurstimmar som ligger över 16 000. Antalet kursdeltagare per år beräknas till omkring 35 000. Härvid måste dock observeras att de redovisade kurserna visserligen oftast riktar sig i första hand till skyddsombud men många gånger även till andra personalgrupper som arbetsledare, skyddstjänstemän, fackföreningsfunktionärer och företagsrepresentanter. Kursinnehållet varierar från grundläggande arbetarskyddsutbildning till målinriktad specialutbildning för vissa branscher. I de flesta fall delas kostnaderna mellan löntagarorganisation och arbetsgivare. Myndigheters kursverksamhet finansieras över statsbudgeten.

6.2 Utredningen

Utredningen konstaterar inledningsvis att den undervisning i arbetsmiljöfrågor som nu förekommer i anslutning till allmänutbildning och yrkesutbildning inte svarar mot de krav som måste ställas. Särskilda åtgärder bör vidtas för att förbättra situationen. Utredningen påpekar att det inte ligger inom ramen för utredningens uppdrag att gå närmare in på de problem som här föreligger. Utredningen förutsätter att arbetarskyddsstyrelsen i lämpligt sammanhang tar initiativ till åtgärder för att säkra en framträdande plats åt arbetsmiljöfrågorna inom utbildningsområdet.

Utredningen framhåller, att en väl fungerande skyddsverksamhet i företagen förutsätter utbildning av olika personalgrupper i den lokala

skyddsorganisationen. Arbetsmarknadens parter är medvetna om detta och bedriver sedan åtskillig tid tillbaka i samverkan och var för sig en betydande utbildningsverksamhet. Utbildningsbehovet är emellertid enligt utredningens bedömning mycket stort. Det avser i första hand skyddsombud men också arbetsledare, företagsrepresentanter, fackförningsfunktionärer m. fl. Speciellt svårt har det visat sig vara att få till stånd utbildning för dem som sysselsätts i mindre företag. En blick på utbildningens former och innehåll ger anledning att efterlysa ökad enhetlighet när det gäller grundläggande utbildningsavsnitt. Utredningen anser att förstärkningar av utbildningsinsatserna nu måste aktualiseras.

Utredningen erinrar om sina förslag om att skyddsombudens uppgifter skall breddas och om att skyddsombuden skall få vissa särskilda befogenheter i riskabla lägen. För att skyddsombuden på ett effektivt och riktigt sätt skall kunna fullgöra sina uppgifter måste särskild uppmärksamhet ägnas åt deras utbildning. Det bör krävas att den som är skyddsombud också har utbildning för uppgiften. Att ombudet erhåller denna utbildning anser utredningen vara ett gemensamt intresse för arbetsgivare och arbetstagare. Väl utbildade skyddsombud bör vara en väsentlig tillgång för företag när det gäller att införa ett skyddstänkande bland övriga arbetstagare. En förstärkt utbildning bör också ge förutsättningar att påverka arbetsplatsernas utformning i arbetsmiljöförbättrande riktning. Med hänsyn till utbildningsfrågans vikt förordar utredningen som tidigare nämnts att bestämmelse i ämnet tas in i arbetarskyddslagen. Där bör således enligt utredningen slås fast att arbetsgivare och arbetstagare gemensamt svarar för att skyddsombud får erforderlig utbildning. De närmare formerna för utbildningens bedrivande bör däremot — lika litet som hittills — regleras i lag.

Utredningen anser att det måste finnas garantier för att utbildning kommer till stånd över hela fältet av skyddsombud och att utbildningens innehåll är sådant att skyddsombuden ges förutsättningar att göra en insats i skyddsarbetet. Såväl grundutbildning som vidareutbildning på olika nivåer bör kunna erbjudas.

Enligt utredningen är det naturligt att ansvaret för utbildningsverksamheten för skyddsombuden även i fortsättningen främst vilar på arbetsmarknadens parter som redan har väsentliga erfarenheter i dessa frågor. Inte minst kan man därigenom dra nytta av de fördelar som ligger i branschvis anordnad utbildning. Arbetarskyddsmyndigheten — som är ansvarig för huvuddelen av övrig speciell utbildning på arbetarskyddsområdet — bör dock inte ställas utanför den viktiga utbildningsfrågan för denna personalgrupp. Utredningen föreslår därför att en central utbildningsdelegation knyts till arbetarskyddsstyrelsen. I delegationen bör ingå representanter för arbetsmarknadens parter. Delegationens uppgift bör vara att verka för samordning av utbildningsverksamheten samt att ange riktlinjerna för utbildningarnas innehåll och främja att erforderliga kurser kommer till stånd.

Kostnaderna för skyddsombudens utbildning bör enligt utredningen i princip falla på arbetsgivarna. För de större och medelstora företagen

bedöms kostnaderna för genomförande av den skisserade utbildningen inte innebära några nya problem. När det gäller de mindre företagen har det hittills varit svårt att få till stånd ett fungerande lokalt arbetarskydd. I den mån skyddsombud funnits har de som regel saknat utbildning för sitt uppdrag. Det kan således inte uteslutas att kostnadsfrågan kan komma att verka hämmande på genomförandet av en snabb upprustning av skyddsorganisationen i dessa företag bl. a. när det gäller utbildningen av skyddsombuden. Utredningen anser därför att det finns skäl att pröva andra vägar än hittills när det gäller finansieringen av skyddsombudsutbildningen.

Eftersom utbildningen av skyddsombud är en fråga som berör alla arbetsgivare finner utredningen att de kostnader som uppkommer bör kunna täckas genom någon form av kollektiva avgifter. Utredningen erinrar om den arbetarskyddsavgift som enligt lagen (1971:282) om arbetarskyddsavgift fr. o. m. den 1 januari 1972 tas ut i anslutning till yrkesskadeförsäkringsavgiften samt om möjligheten att disponera medel ur arbetarskyddsfonden för vissa utbildningsinsatser. Med hänsyn till det stora utbildningsbehovet anser utredningen emellertid de tillgängliga resurserna otillräckliga för att täcka de direkta kostnaderna för skyddsombudens utbildning, dvs. kursmaterial, lärararvoden, resor och traktamenten vid kurser på annan ort etc. Utredningen anser det emellertid rimligt och ägnat att verksamt bidra till att få till stånd en ökad och förbättrad utbildning om bidrag kan utgå även till sådana kostnader. Man kan enligt utredningen diskutera olika vägar att tillskapa generella finansieringskällor för ändamålet. Utredningen har för sin del funnit att den f. n. lämpligaste vägen är att bygga vidare på arbetarskyddsfonden. När ytterligare erfarenheter vunnits bör ställning kunna tas till om man bör pröva andra vägar.

Med den utgångspunkt som utredningen sålunda valt finner utredningen det nödvändigt att genom ökning av arbetarskyddsavgiften tillföra arbetarskyddsfonden ytterligare medel för att kunna stödja skyddsombudsutbildningen enligt de angivna riktlinjerna. Kostnaderna sägs vara svåra att beräkna innan man hunnit närmare analysera utbildningsbehoven och de program som läggs upp för utbildningen. Det är också svårt att i förväg bedöma tillslutningen till verksamheten. Utredningen har med utgångspunkt i vissa grova uppskattningar stannat för att föreslå en höjning av arbetarskyddsavgiften med 0,02 procentenheter. Förslaget innebär att arbetarskyddsfonden tillförs ytterligare ca 16 milj. kr. per år för utbildningsändamål. Vad gäller statlig verksamhet avses utbildningen liksom hittills finansieras över statsbudgeten, detta med beaktande av att staten inte bidrar till arbetarskyddsfonden.

Utredningen framhåller att det vid arbetarskyddsfondens tillkomst betonades att fonden inte syftade till att avlösa de arbetarskyddsinsatser som bekostas av staten, enskilda företag eller på annat sätt, utan att den i stället skulle utgöra grunden för en reell ökning av resurserna för en förbättrad arbetsmiljö. Någon sådan begränsning bör enligt utredningens mening inte gälla för de medel som tillförs fonden genom den nu

föreslagna höjningen av arbetarskyddsavgiften för utbildningsändamål.

Bidragsgivningen bör enligt utredningen avse den organisation eller det företag som anordnar utbildningen och bör i princip avse alla direkta med utbildningen förenade kostnader men däremot inte kostnader för förlo-rad arbetsförtjänst under kurstiden. Utredningen framhåller att det får ankomma på den föreslagna utbildningsdelegationen att i enlighet med dessa principer och inom ramen för tillgängliga medel lösa bidragsfrågorna. Utredningen förutsätter att kursdeltagarna inte skall vidkännas löneavdrag i samband med genomgående av kurs i arbetsmiljöfrågor. Samtidigt påpekar utredningen att en del praktiska och andra problem därvid uppkommer att lösa. Utredningen anser att en lämplig väg är att den nyssnämnda utbildningsdelegationen tar upp hithörande frågor till närmare övervägande i syfte att komma fram till enhetliga riktlinjer.

6.3 Remissyttrandena

Övervägande flertalet av de remissinstanser som uttalat sig i utbildningsfrågorna ansluter sig till utredningens allmänna synpunkter beträffande utbildningens och informationens roll i strävandena att skapa en bättre arbetsmiljö. För att komma till rätta med de på sina håll mycket allvarliga bristerna i arbetsmiljön måste enligt *LO:s* mening informations- och utbildningsfrågorna ges hög prioritet. Utbildningsfrågornas betydelse har också understrukits kraftigt vid *arbetsplatsremissen*.

Utredningens uppfattning att stor uppmärksamhet måste ägnas åt skyddsombudens utbildning för att dessa på ett effektivt och riktigt sätt skall kunna fullgöra sina uppgifter betonas allmänt av remissinstanserna. *LO* framhåller att de vidgade uppgifter och det större ansvar som skyddsombuden kommer att få måste på ett adekvat sätt komma till uttryck i utbildningens mål, innehåll och arbetsformer. Liknande synpunkter förs fram av bl. a. *TCO*. Ett stort antal grupper vid *arbetsplatsremissen* uttalar särskilt att en utbyggd utbildning är viktig och av grundläggande betydelse med hänsyn till skyddsombudens ökade befogenheter och ansvar. Såväl *LO* som *TCO* framhåller också att utbildningen måste organiseras så att alla skyddsombud kan beredas tillfälle att genomgå den inom en rimlig tidsrymd.

Utredningens förslag att genom en lagregel slå fast att arbetsgivare och arbetstagare gemensamt skall svara för att skyddsombuden får erforderlig utbildning tillstyrks eller lämnas utan erinran av de remissinstanser som yttrat sig i frågan. *LO* och *TCO* framhåller att det bör klart framgå av lagregeln att det är arbetsmarknadens parter som skall ha ansvaret för utbildningen.

Utredningens uttalande att kostnaderna för skyddsombudens utbildning i princip bör falla på arbetsgivarna har godtagits av de remissinstanser som yttrat sig i frågan. Att utbildningen skall bekostas av arbetsgivarna har också fått starkt stöd vid *arbetsplatsremissen*.

Utredningens synpunkter på utbildningens inriktning m. m. tas upp av

flera remissinstanser. *LO* betonar att utbildningen bör vara praktisk och verklighetsnära och ges formen av en grundkurs av mera allmängiltig karaktär samt ett antal påbyggnadskurser som lätt kan fogas samman och anpassas till skilda behov, exempelvis för skyddsombud från olika branscher. Vid *arbetsplatsremissen* har funnits en bred uppslutning kring kravet på branschvis ordnad utbildning. *SAF* anser att utbildningens mål, genomförande, bransch Anpassning etc. måste bli föremål för ytterligare diskussioner, inom utredningen eller på annat sätt, exempelvis inom arbetarskyddsnämnden.

Utredningens förslag om en till arbetarskyddsstyrelsen knuten central utbildningsdelegation med representanter för arbetsmarknadens parter, som bl. a. skall ange riktlinjer för utbildningens innehåll, tillstyrks eller lämnas utan erinran av bl. a. *arbetarskyddsstyrelsen*, *statens personalnämnd*, *LO*, *TCO* och *SR*. *LO* och *TCO* betonar i detta sammanhang att de anställda själva genom sina organisationer måste tillförsäkras ett avgörande inflytande över utbildningen och att i konsekvens härmed utbildningen bör bedrivas av de fackliga organisationerna i samverkan med de egna studieförbunden *ABF* och *TBV*. Delegationens uppgift bör därför begränsas till att fastställa normer för erhållande av ekonomiskt bidrag till den av arbetsmarknadsorganisationerna bedrivna skyddsombudsutbildningen och fördela de resurser för skyddsombudsutbildning som utredningen föreslår. Vid *arbetsplatsremissen* har uttalats att ansvaret för utbildningens innehåll och inriktning bör åvila arbetstagarorganisationerna. *Arbetarskyddsfonden* finner det tveksamt om en särskild utbildningsdelegation behöver inrättas, eftersom fonden har en styrelse med sådan partssammansättning som utredningen föreslagit för den tilltänkta utbildningsdelegationen. Vissa andra remissinstanser, däribland *statskontoret*, *SACO* och *SAF*, menar att utredningens förslag i denna del behöver övervägas ytterligare. Enligt *SAF* bör frågan om delegationens arbetsuppgifter och kompetensfördelningen mellan denna och arbetarskyddsfonden och arbetarskyddsnämnden ägnas ytterligare uppmärksamhet.

Utredningens förslag att genom en höjning av arbetarskyddsavgiften med 0,02 procentenheter tillföra arbetarskyddsfonden ytterligare medel för att kunna stödja skyddsombudsutbildningen enligt de av utredningen angivna riktlinjerna tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet av de remissinstanser som yttrat sig i frågan. Förslaget avstyrks emellertid av *SAF* och vissa andra arbetsgivareförbund. *SAF* anför i detta sammanhang att yrkesskadefonden lämnar utrymme för att belopp från denna lämpligen kan överföras till arbetarskyddsfonden för att användas för förebyggande åtgärder inom arbetsmiljöområdet.

TCO anser det förhållandet att staten såsom arbetsgivare f. n. inte erlägger avgifter till arbetarskyddsfonden såsom otillfredsställande, eftersom utbildningen av skyddsombud m. fl. inom den statliga sektorn är lika angelägen som inom andra delar av arbetslivet. Med hänsyn härtill och till angelägenheten av att kunna samordna utbildningen över skilda sektorer av arbetsmarknaden förordar *TCO* att staten såsom arbetsgivare åläggs att

erlägga avgift till arbetarskyddsfonden. Även *statens personalnämnd* och *statens personalutbildningsnämnd* anser att också staten bör bidra till arbetarskyddsfonden genom den särskilda arbetarskyddsavgiften.

Utredningens uttalande att kursdeltagare inte skall vidkännas löneavdrag i samband med genomgående av kurs i arbetsmiljöfrågor understryks vid *arbetsplatsremissen*. *LO* betonar att sådan utbildning skall ske på betald arbetstid eller ersättas som om den fullgjorts på betald arbetstid och anser att detta bör lagfästas.

Flera remissinstanser, däribland *arbetarskyddsstyrelsen*, *UKÄ*, *LO*, *TCO*, *SACO* och *SAF* understryker arbetsmiljöutredningens uppfattning att förutom skyddsombuden även andra personalkategorier såsom tekniska planerare, personal i arbetsledande ställning och andra som är med om att forma arbetsmiljön äger goda kunskaper i arbetarskydd. Liknande synpunkter har också framkommit vid *arbetsplatsremissen*.

I remissyttrandena från bl. a. *LO* och *TCO* förordas att en total översyn kommer till stånd inom utbildningsdepartementet rörande undervisningen i arbetarskydds- och arbetsmiljöfrågorna i grundskolan, gymnasiet, högskolan och den AMS-bedrivna utbildningen.

7 Vissa frågor om tillsynens organisation

7.1 Nuvarande förhållanden

7.1.1 Arbetarskyddsstyrelsen

Arbetarskyddsstyrelsen är central förvaltningsmyndighet på arbetarskyddsområdet samt chefsmyndighet för yrkesinspektionen. Styrelsens uppgift är bl. a. att planera, samordna och övervaka tillsynsverksamheten, att meddela föreskrifter, råd och anvisningar rörande arbetarskyddslagstiftningens tillämpning, att bedriva forsknings- och utredningsverksamhet i arbetsmedicinska frågor samt att handha utbildningen av såväl tjänstemännen vid arbetarskyddsorganen som personal av olika kategorier inom företagshälsövrden.

Ledamöter i arbetarskyddsstyrelsen är en generaldirektör, som är styrelsens ordförande, en överdirektör, som är styrelsens vice ordförande och högst nio andra ledamöter, som Kungl. Maj:t utser särskilt. Genom beslut av Kungl. Maj:t angående styrelsens sammansättning för tiden den 1 juli 1972 - den 30 juni 1975 ingår i styrelsen fyra representanter för arbetstagsarsammanslutningar och två representanter för sammanslutningar av enskilda arbetsgivare. De offentliga arbetsgivarna representeras av en ledamot. Slutligen ingår i styrelsen två ledamöter av riksdagen.

Inom styrelsen finns tre avdelningar, nämligen tillsynsavdelningen, arbetsmedicinska avdelningen samt administrativa avdelningen. Tillsynsavdelningen, som har att svara för styrelsens anvisnings- och granskningsarbete, består av en allmänteknisk och en maskinteknisk byrå samt därutöver en trafiksektion, en skogssektion, en social sektion och en medicinsk sektion. Den arbetsmedicinska avdelningen består av det förutvarande arbetsmedicinska institutets medicinska, kemiska, tekniska, arbetsfysiologiska och arbetspsykologiska enheter. Den administrativa avdelningen består av en arbetstidsbyrå, en kanslibyrå samt en utbildnings- och informationssektion.

På grundval av prop. 1973:1 (bil. 7 s. 225) har riksdagen beslutat att en arbetsmedicinsk filial till arbetarskyddsstyrelsen skall inrättas i Umeå den 1 januari 1974 (SoU 1973:5, rskr 1973:102). Filialen skall utgöra en del av styrelsens arbetsmedicinska avdelning. Uppbyggnadsperioden avses omfatta tre år.

I samma proposition (bil. 7 s. 219) har redovisats förslag till omorganisation av arbetarskyddsstyrelsens tillsynsavdelning och administrativa avdelning på grundval av arbetsmiljöutredningens förslag. Omorganisationen, som i huvudsak avses bli genomförd den 1 juli 1973, innebär att tillsynsavdelningen indelas i fem enheter, nämligen en allmän enhet, en maskinenhet, en byggnadsenhet, en kemisk enhet och en enhet för sociala och medicinska frågor. Den administrativa avdelningen tillförs två nya enheter, en för planerings- och utredningsfrågor och en för juridiska frågor. Vidare inrättas särskilda sektioner för utbildningsadmi-

nistrativa frågor och för informationsfrågor. Riksdagen har lämnat förslaget utan erinran (SoU 1973:5, rskr 1973:102).

I verksstyrelsen avgörs viktigare frågor om arbetarskyddets omfattning, inriktning och allmänna uppbyggnad, viktigare författningsfrågor och viktigare frågor om organisation, arbetsordning och tjänsteföreskrifter. Vidare avgörs där frågor om anslagsframställning hos riksdagen och andra frågor av större ekonomisk betydelse. Rättstillämpningsfrågor av principiell betydelse eller större vikt som ej skall handläggas i en särskild arbetstidsnämnd avgörs i styrelsen. Slutligen avgörs i styrelsen vissa frågor av administrativ karaktär, däribland vissa personalfrågor, samt de andra frågor som generaldirektören hänskjuter dit. Övriga ärenden avgörs av generaldirektören eller, i kraft av arbetsordning eller särskilt beslut, annan tjänsteman hos styrelsen.

I arbetstidsnämnden avgörs främst ärenden som avser tillämpning av allmänna arbetstidslagen (1970:103) samt arbetarskyddslagens bestämmelser om arbetstid, raster, arbetspauser, natt- och veckovila. Ledamöter i arbetstidsnämnden är generaldirektören, som är nämndens ordförande, chefen för arbetstidsbyrån, en tjänsteman inom styrelsen som generaldirektören bestämmer samt sex av Kungl. Maj:t särskilt utsedda ledamöter (partsrepresentanter). Av partsrepresentanterna utses tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare, två efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare samt en efter gemensamt förslag av statens avtalsverk, Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet.

Till arbetarskyddsstyrelsen är knuten en företagshälsovårdsdelegation med uppgift att fortlöpande följa och främja företagshälsovårdens utveckling samt att vara ett organ för kontakt, samråd och samverkan främst mellan företrädare för arbetsmarknaden, sjukvården och arbetarskyddet. Till styrelsen är vidare knuten en central bedömningsnämnd för dammlunga.

7.1.2 Yrkesinspektionen

Den direkta tillsynen över efterlevnaden av arbetarskyddslagstiftningen utövas under arbetarskyddsstyrelsens överinseende och ledning av yrkesinspektionen. Yrkesinspektionens personal utgörs till största delen av tjänstemän vid allmänna yrkesinspektionen. I tillsynen över mindre arbetsställen biträds dessa av kommunala tillsynsmän som utses av kommunernas hälsovårdsnämnder. För tillsyn på vissa områden eller avseende vissa slags arbetsuppgifter finns särskilt förordnade specialinspektörer.

Den allmänna yrkesinspektionen är enligt vad som anges i instruktionen (1965:791) för yrkesinspektionen indelad i elva distrikt, som omfattar: *första distriktet* Stockholms kommun och Gotlands län (stationeringsort Stockholm), *andra distriktet* Stockholms län utom Stockholms kommun, Uppsala och Västmanlands län (Sundbyberg), *tredje distriktet* Södermanlands och Östergötlands län (Linköping), *fjärde distriktet* Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län (Jönköping), *femte*

distriktet Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län (Malmö), *sjätte distriktet* Hallands samt Göteborgs och Bohus län (Göteborg), *sjunde distriktet* Skaraborgs län samt Älvsborgs län utom Dalsland (Borås), *åttonde distriktet* Värmlands och Örebro län samt Dalsland (Karlstad), *nionde distriktet* Kopparbergs och Gävleborgs län (Gävle), *tionde distriktet* Västernorrlands och Jämtlands län (Härnösand) samt *elfte distriktet* Västerbottens och Norrbottens län (Umeå).

Varje yrkesinspektionsdistrikt står under ledning av en yrkesinspektör. Yrkesinspektör har att planera och leda distriktets verksamhet inom ramen för de direktiv som kan ha lämnats av arbetarskyddsstyrelsen. Han har ensam befogenhet att avgöra frågor om föreläggande, förbud och åtalsanmälan. Åt honom har också förbehållits att besluta i olika slag av dispensärenden. Som yrkesinspektörens ställföreträdare fungerar en biträdande yrkesinspektör. Den inspekterande personalen i övrigt består av förste distriktsingenjörer och en socialinspektör. I vissa distrikt finns dessutom en biträdande socialinspektör. Vissa av distriktsingenjörerna har utbildning och erfarenhet för speciella uppgifter. Sålunda finns i samtliga yrkesinspektionsdistrikt personal med särskilda kunskaper och erfarenheter rörande byggnadsverksamhet. Vidare finns personal, yrkeshygieniker, med uppgift att utföra mätningar av luftföroreningar, buller och andra miljöfaktorer på arbetsplatserna. I vissa yrkesinspektionsdistrikt finns därutöver personal med speciell utbildning och erfarenhet när det gäller arbetarskyddet i stuveriarbete resp. jordbruksarbete. Denna personal tjänstgör i viss utsträckning i flera distrikt för att tillgodose behoven i sådana distrikt som inte har tillräckligt underlag för att effektivt kunna utnyttja en egen specialist. Till yrkesinspektionen har vidare knutits läkare med arbetsmedicinsk inriktning, som på deltid medverkar vid tillsynsarbetet. Slutligen finns biträdespersonal. Arbetarskyddsstyrelsen fördelar tjänstemännen till tjänstgöring på de olika distrikten.

För främjande av samarbetet mellan den allmänna yrkesinspektionen, arbetsgivare och arbetstagare finns i varje distrikt ett rådgivande organ, benämnt yrkesinspektionens förtroenderåd. Rådet har sju ledamöter, som förordnas av Kungl. Maj:t. I rådet är yrkesinspektören ordförande. Förtroenderådet består därjämte av företrädare för arbetsgivare och arbetstagare samt en läkare och en person med erfarenhet i kommunala värv. Enligt föreskrifter av arbetarskyddsstyrelsen skall ärenden om användande av tvångsmedel, ärenden angående planläggning av yrkesinspektionens informations- och propagandaverksamhet samt övriga ärenden som yrkesinspektören anser böra tas upp i rådet på grund av deras intresse för förtroenderådets ledamöter eller deras allmänna vikt, före avgörandet föredras i förtroenderådet.

Enligt 48 § arbetarskyddslagen skall kommunal tillsynsman, en eller flera, utses av hälsovårdsnämnden i kommunen. Om tillsynsman för den allmänna hälsovården förordnas att vara kommunal tillsynsman, är han skyldig att åtaga sig detta. Kommunal tillsynsman skall av kommunala medel erhålla skäligen ersättning för uppdraget.

Kommunal tillsynsman är vid tillsynens utövande underställd yrkesinspektören. Hälsovårdsnämnden har dock ansvar så tillvida, att nämnden är skyldig ingripa om tillsynsman inte fullgör sina åligganden. Sker inte det och detta genom anmälan av yrkesinspektör eller på annat sätt kommer till nämndens kännedom, skall nämnden enligt 49 § arbetarskyddslagen vidta erforderliga åtgärder för att åstadkomma rättelse. Underlåter nämnden att utse kommunal tillsynsman eller att vidta åtgärder som nyss nämnts, kan länsstyrelsen utse kommunal tillsynsman och därvid om det behövs även bestämma den ersättning för uppdraget, som skall utgå till tillsynsmannen.

Närmare regler om de kommunala tillsynsmännens medverkan vid tillsynen meddelas i instruktionen för yrkesinspektionen. Där föreskrivs att kommunal tillsynsman skall utöva tillsyn av arbete som bedrivs utan användande av maskinella hjälpmedel eller ångpannor, kokare eller andra tryckkärl och vari i regel används mindre än tio arbetstagare. Arbetarskyddsstyrelsen äger emellertid besluta om jämkning av kompetensfördelningen. Styrelsen har beslutat att den kommunala tillsynen skall omfatta även vissa mindre arbetsställen med maskinella hjälpmedel, tryckkärl eller svetsutrustning av enklare beskaffenhet liksom vissa arbetsställen med tio eller flera arbetstagare, t. ex. inom handels- och kontorsverksamhet samt servicenäringar. Från den kommunala tillsynen har undantagits arbetsställen inom all förvaltningsverksamhet som bedrivs av staten eller kommun.

Specialinspektörer inom yrkesinspektionen är enligt särskilda kungörelser bergmästarna, skogsyrkesinspektörerna, chefen för arbetarskyddsstyrelsens trafiksektion, chefen för luftfartsinspektionen, sprängämnesinspektören samt tillsynsmännen över elektriska starkströmsanläggningar. Bergmästarna, sprängämnesinspektören och tillsynsmännen över elektriska starkströmsanläggningar är organisatoriskt anknutna till kommerskollegium. Chefen för luftfartsinspektionen är tjänsteman vid luftfartsverket. Vid arbetarskyddstillsynens utövande står även dessa specialinspektörer under arbetarskyddsstyrelsens överinseende.

I prop. 1973:1 (bil. 7 s. 225) har på grundval av arbetsmiljöutredningens förslag förordats en omläggning av tillsynsorganisationen av innebörd att bergmästarnas arbetarskyddsverksamhet samt den tillsynsverksamhet som utövas av skogsyrkesinspektionen och yrkesinspektionen för landtrafiken förs över till allmänna yrkesinspektionen den 1 januari 1974. Riksdagen har ej haft något att erinra häremot (SoU 1973:5, rskr 1973:102).

7.2 Utredningen

Utredningen behandlar i betänkandet hela den offentliga arbetarskyddstillsynen. Förslag läggs fram om en ändrad och väsentligt utbyggd organisation. Förslagen syftar framför allt till att möjliggöra ett effektivt stöd från tillsynsorganens sida åt skyddsverksamheten på arbetsställena. De föreslagna förstärkningarna och ändringarna berör också i särskilt hög

grad yrkesinspektionen som har att utöva tillsynen ute på fältet. Utredningens förslag rörande tillsynsorganisationen avses närmast utgöra ett led i en successiv utbyggnad och anpassning av organisationen till de behov som finns och som framdeles kommer att finnas på området. Bl. a. framhålls att utredningen tar upp stora delar av arbetarskyddslagstiftningens innehåll först i ett kommande betänkande. Utredningen ser det emellertid som en betydande fördel om en ny och utbyggd organisation redan finns på plats och är inkörd i verksamheten när de slutliga lagreglerna skall föras ut i tillämpning.

7.2.1 Arbetarskyddsstyrelsen

Utredningen erinrar om att statsmakterna under år 1972 i vissa betydelsefulla hänseenden har tagit ställning till arbetarskyddsstyrelsens organisation. Som följd härav har verksstyrelsen ombildats och innefattar numera bl. a. representanter för arbetsmarknadens huvudorganisationer. Vidare har arbetsmedicinska institutet integrerats i arbetarskyddsstyrelsen och bildar där en i huvudsak sammanhållen enhet benämnd arbetsmedicinska avdelningen. Med dessa utgångspunkter och med beaktande av riksdagens beslut om inrättande av en arbetsmedicinsk filial i Umeå har utredningen prövat den centrala arbetarskyddsmyndighetens närmare organisatoriska uppbyggnad. I syfte att förbättra arbetarskyddsstyrelsens möjligheter att fullgöra sina betydelsefulla planerings- och ledningsuppgifter har utredningen lagt fram förslag om en i olika avseenden ändrad administrativ indelning av verksamheten. Vidare har föreslagits att den arbetsmedicinska filialen i Umeå inrättas den 1 januari 1974. Som angetts i avsnitt 7.1.1 har utredningens förslag i dessa hänseenden lagts till grund för förslag i prop. 1973:1 (bil. 7 s. 219). Riksdagen har godkänt förslagen (SoU 1973:5, rskr 1973:102).

Såväl när det gäller organisationen av den arbetsmedicinska filialen som organisationen av den arbetsmedicinska avdelningen i övrigt har utredningen framhållit att det med hänsyn till de arbetsmedicinska verksamheternas karaktär och breda intresseområde är nödvändigt att eftersträva goda kontaktytor och samordning med närallgande verksamheter på andra håll, särskilt då den forskning och utbildning med anknytning till arbetsmedicin som bedrivs inom universitet och högskolor. Utredningen anser att ett led i strävandena att skapa sådana vidgade kontakter bör kunna vara att professorer och laboratorer inom arbetarskyddsstyrelsens arbetsmedicinska avdelning, inkl. den planerade arbetsmedicinska filialen i Umeå, förordnas till ledamöter i den fakultet eller motsvarande, inom vilken de har sin vetenskapliga grundkompetens. För att stimulera forskare att ta upp arbetsvetenskapliga projekt bör den arbetsmedicinska avdelningen engagera sig i forskarutbildningen genom att medverka vid handledning av doktorander med anknytning till ämnesområdet arbetsmedicin samt vid forskarhandledning och annan högre undervisning. Utredningen ser det också som betydelsefullt att en nära samverkan och ett utbyte av erfarenheter utvecklas med de yrkesmedicinska klinikerna vid regionsjukhusen.

Arbetsmiljöfrågornas förgreningar in på olika områden av samhällslivet gör det enligt utredningen nödvändigt att lägga stor vikt vid de kunskaper och rön som redovisas inom ett flertal vetenskapliga discipliner. Särskilt för det centrala arbetarskyddsorganet måste det finnas möjligheter att följa utvecklingen och fånga upp synpunkter av betydelse för arbetarskyddet. Expertis från olika håll behövs för styrelsens verksamhet. En kontaktyta gentemot de för arbetarskyddet viktigaste vetenskapliga ämnesområdena och en hjälp att penetrera särskilda frågor anser utredningen kan erhållas om man till styrelsen knyter ett vetenskapligt råd av den typ som finns hos bl. a. socialstyrelsen och livsmedelsverket. Ledamot av rådet skulle kunna anlitas vid beredning av ärende som hör till hans vetenskapsgren eller verksamhetsområde. Utredningen föreslår att till arbetarskyddsstyrelsen knyts ett vetenskapligt råd av denna karaktär. I rådet avses ingå i första hand företrädare för de grunddiscipliner från vilka de arbetsvetenskapliga disciplinerna utgått. Även andra områden bör dock kunna komma i fråga. Sammansättningen får avgöras på grundval av erfarenheterna och de behov som visar sig. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att förordna ledamöterna.

7.2.2 Yrkesinspektionen

Specialinspektionerna

Utredningen tar som utgångspunkt att man bör sträva efter en organisatorisk lösning för yrkesinspektionens del som underlättar en samordning av de regionala skyddsinsatserna. Det nuvarande systemet med en allmän yrkesinspektion och vid sidan av denna flera specialinspektioner inrymmer enligt utredningen betydande gränsdragningsproblem. Det finns bl. a. risk för att man vid tillsynen förlitar sig på varandra och att missförstånd därigenom uppkommer till förfång för arbetarskyddet. Det förhållandet kan också uppkomma att olika tillsynsorgan ger olika besked om åtgärder som erfordras av säkerhetsskäl. Utredningen framhåller i anslutning härtill att de verksamheter och tekniska anordningar som faller under olika specialinspektioners tillsyn många gånger också förekommer inom den allmänna yrkesinspektionen och att aktiviteterna vid alla dessa inspektioner i stor utsträckning griper in i varandra. Detta förhållande kan även ge anledning till onödigt dubbelarbete. Vidare anføres att man bör eftersträva att tillsynsorganen i möjligaste mån är närbelägna i förhållande till arbetsställen under deras tillsyn. Härigenom erhålls bättre kontakt vid rådgivning och övervakning från tillsynsorganens sida. De distriktsindelningar som gäller för olika specialinspektioner avser att i första hand tillgodose behoven inom dessa inspektioners egentliga arbetsområden och erbjuder inte möjlighet till närkontakt i tillräcklig utsträckning.

En samlad bedömning av nu anförda och andra synpunkter som kan anläggas på tillsynsverksamheten talar enligt utredningens mening för att man vid övervägandena om organisationen bör utgå från att all tillsyns-

verksamhet i princip bör samlas inom den allmänna yrkesinspektionen. Undantag härifrån bör endast göras när starka särskilda skäl motiverar en annan organisatorisk lösning. Därigenom bör man lättare nå ett samlat grepp om arbetsmiljöfrågorna och kunna på ett enhetligt sätt driva arbetsmiljöutvecklingen framåt inom olika områden med utnyttjande av erfarenheterna inom alla grenar av arbetslivet. Med denna utgångspunkt ser utredningen det som naturligt att i största möjliga utsträckning integrera de s. k. specialinspektionerna i den allmänna yrkesinspektionen.

I enlighet med det anförda har utredningen lagt fram förslag om att bergmästarnas arbetarskyddsverksamhet — som omfattar tillsyn över främst arbete under jord i gruvor och andra underjordsanläggningar — skall hänföras till den allmänna yrkesinspektionen och att i samband därmed viss del av bergsstatens gruvtekniska personal förs över till den allmänna yrkesinspektionen och fördelas på distrikten med beaktande av behovet av sådan personal i olika delar av landet. Vidare har utredningen föreslagit att den tillsyn som utövas av skogsyrkesinspektionen, yrkesinspektionen för landtrafiken samt specialinspektionen för luftfart skall föras över till allmänna yrkesinspektionen. Som angetts i avsnitt 7.1.2 har dessa förslag med undantag för det som gäller specialinspektionen för luftfart lagts till grund för förslag som redovisats i prop. 1973:1 (bil. 7 s. 225). Riksdagen har lämnat förslagen utan erinran (SoU 1973:5, rskr 1973:102). Vad gäller sprängämnesinspektionen har utredningen uttalat sig för en integrering helt eller delvis med arbetarskyddsverket. Eftersom en sådan omorganisation bl. a. kräver en omfattande översyn av explosivvaruförordningen och förordningen om brandfarliga varor lägger utredningen dock inte fram något förslag på denna punkt. Enligt utredningens uppfattning bör frågan om inordnande av sprängämnesinspektionen under arbetarskyddsverket tas upp i särskild ordning. I fråga om specialinspektionen för elektriska starkströmsanläggningar har utredningen låtit sitt ställningstagande bero i avvaktan på överväganden på annat håll rörande organisationen på energiområdet.

Den kommunala tillsynen

För frågan om yrkesinspektionens organisation är det också väsentligt vilka bedömningar som görs beträffande den kommunala arbetarskyddstillsynen över flertalet mindre arbetsställen. Till utredningen har för övervägande överlämnats en av arbetarskyddsstyrelsen på Kungl. Maj:ts uppdrag verkställd utredning om arbetarskyddstillsynen vid mindre arbetsställen. Utredningen finner att styrelsens redovisning ger vid handen att den kritik för bristande effektivitet som i skilda sammanhang riktats mot tillsynen över arbetarskyddet vid mindre arbetsställen och särskilt mot den kommunala tillsynen i mycket varit berättigad. De konstaterade bristerna beträffande den kommunala tillsynen hänför sig framför allt till tillsynsmännens kompetens och utbildning samt till de organisatoriska förhållandena kring tillsynsarbetet som inte ger garantier för att de som utsetts att sköta tillsynen kan ägna erforderlig tid och omsorg åt

uppdraget. Kontakterna och samarbetet mellan yrkesinspektionen och den kommunala tillsynen har också bedömts som otillräckliga. Utredningen bedömer det således liksom arbetarskyddsstyrelsen nödvändigt att arbetarskyddsövervakningen vid de arbetsställen som ligger under kommunal tillsyn förbättras väsentligt.

Mot den angivna bakgrunden är det enligt utredningen motiverat att ställa frågan om det är möjligt att uppnå de behövliga förbättringarna inom ramen för en bibehållen kommunal tillsyn. Arbetarskyddsstyrelsen har ingående diskuterat om den kommunala tillsynen bör slopas och dess uppgifter föras över på yrkesinspektionens befattningshavare. Styrelsen har emellertid funnit att den kommunala tillsynen kan innebära en effektiv arbetarskyddstillsyn om den byggs upp på lämpligt sätt och bedrivs med heltidsanställd och väl utbildad personal. Samtidigt anser styrelsen att den kommunala tillsynen innebär ett rationellt utnyttjande av samhällets resurser, eftersom den i stor utsträckning avser arbetsställen som regelmässigt skall inspekteras av kommunalt anställda inspektörer främst i avseende på den allmänna hälsovården och livsmedelshygienen.

Utredningen instämmer i allt väsentligt i de synpunkter arbetarskyddsstyrelsen anfört i frågan om bibehållande av den kommunala tillsynen. I anslutning därtill stryker utredningen under att de kommunala tillsynsmännen i många fall bör kunna utgöra en värdefull länk för upprättandet av den önskvärda närbakkontakten mellan skyddsombud i mindre företag och yrkesinspektionen. Den ökning av antalet yrkesinspektionsdistrikt med åtföljande minskning av distriktens storlek som utredningen förordar bör vidare kunna ge ökade möjligheter för yrkesinspektionen att stödja de kommunala tillsynsmännen i deras verksamhet. Utredningen tillfogar att den kommunala tillsynens uppgifter är av sådan omfattning att ett överförande av dem på yrkesinspektionens befattningshavare skulle avsevärt begränsa utrymmet för andra förstärkningar som nu bör komma till stånd inom arbetarskyddsorganisationen. Den bild som föreliggande bedömningsunderlag ger av hälsoriskerna vid mindre arbetsställen är dessutom inte sådan att det bör komma i fråga att i hög grad koncentrera resurserna på att göra det möjligt för yrkesinspektionens tjänstemän att överta den kommunala tillsynens uppgifter. Enligt utredningens uppfattning bör man således inrikta sig på att rusta upp den kommunala tillsynen så att den kommer att utgöra en fungerande del av den offentliga tillsynsverksamheten.

Arbetarskyddsstyrelsen har lagt fram en rad förslag som syftar till en kvalitativ förstärkning av den kommunala tillsynen och utredningen stöder med vissa undantag dessa förslag.

Liksom styrelsen fäster utredningen mycket stor vikt vid att den kommunala tillsynen genomgående utförs av kommunala tjänstemän med behövlig utbildning i arbetarskydd. Med hänsyn till de fördelar som kan vinnas genom samordning av arbetarskyddstillsynen på de arbetsställen som det här är fråga om med tillsynen inom närliggande områden anses det naturligt att i första hand hälsovårdsinspektör bör ifrågakomma för uppgiften. Ett ytterligare skäl som talar i samma riktning är att frågan om

specialutbildning i arbetarskydd för de kommunala tillsynsmännen kan lösas förhållandevis enkelt genom att sådan utbildning byggs in i en fast utbildningsgång som den för blivande hälsovårdsinspektörer. Formerna för integreringen i hälsovårdsinspektörsutbildningen bör prövas i särskild ordning och utredningen erinrar om att hälsovårdsinspektörsutbildningen ses över av en särskilt tillkallad sakkunnig. Den föreslagna vidareutbildningen av de kommunala tillsynsmännen genom utbyggd kursverksamhet som leds från arbetarskyddsstyrelsen bör enligt utredningens uppfattning också ses som en viktig förutsättning för goda resultat och ökad enhetlighet i tillsynsarbetet.

Ansaret för att kommunala tillsynsmän utses vilar enligt gällande arbetarskyddslag på hälsovårdsnämnden. Nämnden skall också i viss utsträckning kontrollera att tillsynen fungerar på avsett vis. Arbetarskyddsstyrelsens förslag går ut på att behålla den kommunala tillsynens anknytning till hälsovårdsnämnden och samtidigt säkerställa att kommunens beslutande ledning känner ett sådant ansvar för tillsynsuppdraget att tillräckliga resurser ställs till hälsovårdsnämndens förfogande. För att markera det sistnämnda förordas att ansvaret för att utse kommunala tillsynsmän flyttas över på kommunens styrelse. Utredningen har ingen erinran mot tanken bakom detta förslag. Utredningen anser dock att det avsedda syftet kan nås om man i arbetarskyddslagen slår fast att det är kommunen som sådan som skall utse tillsynsmän med tillräcklig kompetens. Med en sådan regel fastläggs ansvaret för att den kommunala tillsynen tillförsäkras behövliga personella resurser och för att den kommunala tillsynen fungerar. Därmed blir det möjligt att om tillsynen inte organiseras på lämpligt sätt rikta kritiken mot kommunens styrelse. Enligt utredningen är det däremot inte nödvändigt att i lagen ange vilket kommunalt organ som skall ombesörja uppgiften att utse kommunal tillsynsman.

Med utgångspunkt i att det är naturligt att hälsovårdsinspektör fungerar som kommunal tillsynsman anser utredningen att hälsovårdsnämnden regelmässigt bör handha vissa uppgifter på den kommunala tillsynens område. Väsentligen gäller det här uppgifter av rent administrativ art såsom att samråda med yrkesinspektör angående valet av kommunal tillsynsman, att föra centralt register över arbetsställen och att medverka i den årliga rapporteringen till yrkesinspektionen. I det egentliga tillsynsarbetet bör de kommunala tillsynsmännen inte vara underställda hälsovårdsnämnden utan direkt yrkesinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen. Utredningen kan mot bakgrunden härav inte tillstyrka arbetarskyddsstyrelsens förslag om en lagbestämmelse som anger att hälsovårdsnämnden har en ledande funktion när det gäller tillsynsmans arbete.

Utredningen anser liksom styrelsen att man bör kunna emotse en förbättring när det gäller kontakterna mellan yrkesinspektionens tjänstemän och den kommunala tillsynen om den kommunala tillsynen uppdras åt kommunalt anställda tjänstemän med arbetarskyddsutbildning. En ny distriktsindelning för yrkesinspektionen som bygger på minskad distrikts-

storlek verkar i samma riktning. Bl. a. bör de kommunala tillsynsmännen därigenom få ökade möjligheter att rådfråga yrkeshygieniker och andra specialister hos yrkesinspektionen. Utredningen understryker samtidigt att det ankommer på yrkesinspektionen att följa och övervaka att den kommunala tillsynen fullgörs tillfredsställande. Utredningen anser inte att yrkesinspektionen bör påläggas regelbunden rapporteringsskyldighet gentemot kommunerna angående samarbetet mellan yrkesinspektionens tjänstemän och de kommunala tillsynsmännen. Det bör emellertid vara en uppgift för yrkesinspektionen att till vederbörande kommun anmäla eventuella missförhållanden beträffande den kommunala tillsynen som inte yrkesinspektionen kan komma till rätta med så att kommunen sätts i tillfälle att vidta åtgärder.

Utredningen anser sig inte kunna biträda styrelsens förslag rörande statsbidrag till kommunerna, beräknat efter antalet registrerade arbetsställen i resp. kommun, för kostnaderna för den kommunala tillsynen. Frågan om kompensation till kommunerna bör enligt utredningens mening prövas i samband med andra överväganden om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna.

Yrkesinspektionens distriktsindelning

En effektiv tillsynsverksamhet kräver enligt utredningen en nära samverkan mellan samhällets tillsynsorgan och den lokala skyddsorganisationen. Utredningen hänvisar till att syftet med de föreslagna reglerna om den lokala skyddsverksamheten bl. a. är att stimulera intresset hos såväl företag som anställda när det gäller att bevaka arbetsmiljöfrågorna. Den utveckling som den nya regleringen kan väntas medföra kommer att ställa höga krav på yrkesinspektionen, t. ex. när det gäller att snabbt kunna ta ställning till frågor som en intensifierad bevakning ger upphov till. Det är därför enligt utredningens mening av stor betydelse att distriktsindelningen är sådan att yrkesinspektionen kan verka nära arbetsställena och bidra till goda kontaktmöjligheter. Nu gällande distriktsindelning medger enligt utredningens uppfattning inte den närkontakt som bör eftersträvas. Detta talar för att man söker uppnå en distriktsindelning med fler enheter än f. n. Fler och mindre distrikt medför minskade avstånd mellan yrkesinspektionens stationeringsort och arbetsställena varigenom de inspekterande tjänstemännens restid förkortas och mera tid kan ägnas åt tillsynsverksamhet.

Utredningen pekar på att det också finns skäl som talar till förmån för relativt stora distrikt. Ett modernt arbetarskydd innefattar komplicerade frågor som många gånger kräver medverkan av specialister. Yrkesinspektionsdistrikten bör då inte vara mindre än att de ger ett tillräckligt underlag för att effektivt kunna utnyttja sådana specialister, såvida man inte kan lösa frågan om särskilda specialister på andra vägar.

Vid sina överväganden har utredningen kommit till att yrkesinspektionen i princip bör organiseras och byggas upp länsvis. Länsgränserna bör med andra ord inte rubbas på så sätt att ett län delas upp på olika

distrikt. Detta innebär dock inte att utredningen är beredd att nu förorda att ett yrkesinspektionsdistrikt inrättas för varje län. Länen är så olika till storleken när det gäller de krav som kan ställas på resurser från yrkesinspektionen att man inte utan vidare kan utgå från att varje län bör förse med en egen inspektion. En fullständig anknytning till länsindelningen skulle innebära att vissa distrikt blev mycket små jämfört med nuvarande distriktsindelning. Man bör enligt utredningens mening eftersträva en organisation som ger underlag för en personaluppsättning som i huvudsak täcker hela fältet. Detta utesluter inte att vissa specialister bör kunna vara gemensamma för flera distrikt eller vara stationerade centralt i arbetarskyddsstyrelsen. Om ett distrikt blir alltför beroende av experter från andra distrikt kan emellertid ifrågasättas om det är motiverat att i sådant fall ha ett särskilt distrikt.

En omedelbar utbyggnad av inspektionen till länsorgan finner inte utredningen vara den bästa användningen av nu tillgängliga resurser för arbetarskyddsverksamheten. Utredningen har prövat olika alternativ för en ny distriktsindelning och därvid stannat för att förorda en utökning av antalet distrikt från nuvarande 11 till 18. Det betyder att några distrikt kommer att omfatta två län. Distriktsindelningen följer dock hela tiden länsgränserna. Frågan om en ytterligare ökning av antalet yrkesinspektionsdistrikt får enligt utredningen prövas sedan verksamheten konsoliderats i sina nya former och erfarenheter vunnits av den nya organisationen. Utredningens förslag till distriktsindelning redovisas i tabellform enligt följande.

Utredningens förslag till yrkesinspektionens distriktsindelning

Län	Stationeringsort
Stockholms	Stockholm
Södermanlands	Eskilstuna
Östergötlands	Linköping
Jönköpings	Jönköping
Kronobergs + Blekinge	Växjö
Kalmar + Gotlands	Kalmar
Malmöhus + Kristianstads	Malmö
Göteborgs och Bohus + Hallands	Göteborg
Älvsborgs	Borås
Skaraborgs	Skövde
Värmlands	Karlstad
Örebro	Örebro
Västmanlands	Västerås
Kopparbergs	Falun
Uppsala + Gävleborgs	Gävle
Västernorrlands + Jämtlands	Härnösand
Västerbottens	Umeå
Norrbottens	Luleå

Utredningen har således funnit att tolv av rikets län vart för sig bör bilda underlag för ett inspektionsdistrikt. Återstående län fördelas på sex

distrikt med två län i varje. Utredningen har stannat för att med tre undantag förorda att residensstäderna också blir stationeringsorter för yrkesinspektionen. Undantagen hänför sig till Älvsborgs län, Södermanlands län och Skaraborgs län. Utredningen föreslår att distrikten benämnas efter stationeringsorterna.

Utredningen har diskuterat möjligheten att i första hand inom de distrikt som omfattar två län inrätta lokalkontor där några av distriktets inspekterande tjänstemän skulle placeras. Härigenom skulle även i sådana distrikt de ömsesidiga kontakterna underlättas mellan yrkesinspektionen och arbetslivet i de län som inte blir egna yrkesinspektionsdistrikt. Sådana lokalkontor skulle emellertid enligt utredningen också medföra vissa nackdelar främst i form av en uppsplittring av tillgängliga resurser. Utredningen är därför inte beredd att utan ytterligare prövning generellt förorda inrättande av lokalkontor i de län där stationeringsort för yrkesinspektionen inte kommer att finnas. Beträffande ett av de föreslagna distrikten, nämligen distriktet för Västernorrlands och Jämtlands län, anses dock föreligga särskilt starka skäl att pröva en ordning som nu nämnts. Utredningen anser det motiverat att överväga att en del av distriktets tjänstemän stadigvarande placeras i Östersund med uppgift att i första hand betjäna denna del av distriktet. Det bör ankomma på arbetarskyddsstyrelsen att närmare finna ut de lämpliga formerna för en sådan organisation.

Inrättande av en yrkesinspektionsnämnd

Utredningen framhåller att arbetsmarknadens parter f. n. har vissa möjligheter till insyn och inflytande över yrkesinspektionens verksamhet genom sin representation i yrkesinspektionens förtroenderåd. Förtroenderådet har emellertid enbart rådgivande funktioner. Ledningen och planeringen av verksamheten i yrkesinspektionsdistriktet samt befogenheten att besluta i viktigare frågor ligger nämligen hos yrkesinspektören. Utredningen erinrar om att arbetarskyddsstyrelsen numera har en lekmanastyrelse, i vilken bl. a. ingår representanter för parterna på arbetsmarknaden och som har att besluta bl. a. i frågor som gäller inriktning, omfattning och samordning av arbetarskyddsverksamheten. Utredningen framhåller också att dess förslag till nya samverkansregler syftar till ett vidgat engagemang från parternas sida i det lokala skyddsarbetet. Enligt utredningens mening framstår det som naturligt att också de regionala tillsynsorganen inom arbetarskyddet ges förutsättningar för ett utvecklat samarbete med de närmaste arbetarskyddsintressenterna. Tillkomsten av yrkesinspektionens förtroenderåd innebar ett steg i denna riktning. Tiden är enligt utredningens uppfattning nu mogen att tillskapa ett organ med en fastare förankring i organisationen och med direkta beslutsfunktioner. Förtroenderådet bör därför omvandlas till en nämnd, förslagsvis med namnet yrkesinspektionsnämnden.

Yrkesinspektören bör enligt utredningens mening vara ordförande i yrkesinspektionsnämnden, och i nämnden skall vidare ingå representanter

för arbetsmarknadens parter. Föredragande bör i allmänhet vara den tjänsteman vid yrkesinspektionen som haft hand om den omedelbara handläggningen av ärendet. Vid nämndens sammanträden bör läkaren vid yrkesinspektionen vara närvarande. En lämplig sammanträdesordning anses vara att nämnden sammanträder en gång i månaden och vid behov oftare.

Inom ramen för av Kungl. Maj:t och arbetarskyddsstyrelsen lämnade direktiv bör det enligt utredningen ankomma på yrkesinspektionsnämnden att besluta i frågor om inriktning och samordning av verksamheten inom distriktet. Vidare bör nämnden i princip avgöra ärenden angående meddelande av föreläggande, förbud eller föreskrifter enligt arbetarskyddslagen. Ärenden som kräver skyndsamt avgörande skall dock kunna avgöras av vederbörande tjänsteman i avvaktan på att nämnden har tillfälle att sammanträda. Ärenden angående anmälan till åtal anser utredningen också bör avgöras av nämnden liksom andra frågor som yrkesinspektören hänskjuter till nämnden.

7.3 Remissyttrandena

Allmänna synpunkter

Utredningens förslag om den offentliga arbetarskyddstillsynens organisation och om en kraftig förstärkning av dess resurser har i allmänhet mottagits positivt av remissinstanserna. Behovet av ökade resurser åt yrkesinspektionen för att intensifiera dess verksamhet ute på arbetsplatserna har kraftigt understrukits vid *arbetsplatsremissen*.

Arbetarskyddsstyrelsen anser det uppenbart nödvändigt med en kraftig utbyggnad av arbetarskyddsverket om detta skall kunna uppfylla de krav som numera ställs inom dess område. *TCO* instämmer i utredningens synpunkter och förslag om förstärkning av den offentliga tillsynsorganisationen. Även *LO* tillstyrker utredningens målsättningar och principer i fråga om den offentliga arbetarskyddstillsynen men är tveksam om de av utredningen föreslagna resursförstärkningarna är tillräckliga. Även *SACO* uttrycker farhågor för att yrkesinspektionen kan få svårt att klara de såväl kvantitativt som kvalitativt starkt ökade arbetsuppgifterna. *Socialstyrelsen* pekar på behovet av en utökad regional arbetsmedicinsk verksamhet.

Specialinspektionerna vid yrkesinspektionen

Utredningens förslag att inordna skogsyrkesinspektionen och yrkesinspektionen för landtrafiken i den allmänna yrkesinspektionen och att dit hänföra även den arbetarskyddsverksamhet som f. n. bedrivs av bergmästarna och specialinspektionen för luftfarttjänst tillstyrks av bl. a. *arbetarskyddsstyrelsen*, *socialstyrelsen*, *statskontoret*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *LO*, *TCO*, *SACO* och *SFO*. *LO* finner utredningens strävan att i största möjliga utsträckning inordna specialinspektionerna under den allmänna yrkesinspektionen riktig och menar att det är en fördel från ar-

betstagsarsynpunkt om man har endast en regional myndighet att vända sig till. *SAF* anser utredningens förslag i princip ändamålsenligt. Med instämmande av *Svenska gruvföreningen* anser dock *SAF* att utredningens förslag beträffande arbetarskyddet vid gruvdriften borde bli föremål för närmare överväganden. *Luftfartsverket* ansluter sig i princip till utredningens förslag beträffande specialinspektionen för luftfartstjänst.

Utredningens principförslag att sprängämnesinspektionens uppgifter efter ytterligare utredning helt eller delvis integreras i arbetarskyddsverket mottas i allmänhet positivt av remissinstanserna. *Kommerskollegium* avstyrker dock utredningens förslag och framhåller bl. a. att ärenden om skydd för allmänheten mot skador till liv och egendom dominerar kvantitativt framför arbetarskyddsärendena inom inspektionens verksamhet.

Kommunala tillsynen

Arbetarskyddsstyrelsen, vars tidigare utredning i fråga om den kommunala tillsynen ligger till grund för arbetsmiljöutredningens förslag, har inte något att erinra mot de justeringar som utredningen gjort i styrelsens tidigare förslag. *Utredningen för översyn av hälsovårdsinspektörsutbildningen* framhåller att hälsovårdsinspektörer med utbildning enligt utredningens kommande förslag kommer att vara kompetenta att utöva en fullgod kontroll på de arbetsställen som ligger under kommunal tillsyn.

LO framhåller att en förutsättning för att den kommunala tillsynen skall effektiviseras är att den handhas av heltidsanställd och välutbildad personal. *LO* anser att utredningens förslag att tillsynsmännen inte som f. n. skall vara underställda hälsovårdsnämnden utan arbeta direkt under yrkesinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen är befogat. En eller flera tjänstemän inom varje yrkesinspektionsdistrikt bör enligt *LO*'s mening ha till uppgift att hålla kontakt med de kommunala tillsynsmännen och även delta i deras förrättningar, vilket förutsätter ökade resurser åt yrkesinspektionen. *LO* anser det vidare av stor betydelse att statsbidragsfrågan för den kommunala tillsynen får en snar lösning.

TCO och *SACO* instämmer i utredningens synpunkter beträffande den kommunala tillsynen. *Svenska kommunförbundet* försöker i sitt yttrande ange konsekvenserna och värdet av de åtgärder utredningen föreslagit för att förbättra effektiviteten inom den kommunala tillsynen. Dessa bedömningar görs inom ramen för en bibehållen kommunal tillsyn. Enligt förbundets uppfattning bör det dock på längre sikt övervägas att sammanföra denna tillsyn med den statliga tillsynsorganisationen.

Yrkesinspektionen

Det övervägande antalet remissinstanser, däribland *arbetarskyddsstyrelsen*, *socialstyrelsen*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *de hörda länsstyrelserna*, *LO*, *TCO* och *SR*, tillstyrker eller lämnar utan erinran utredningens förslag beträffande principerna för yrkesinspektionens distriktsindelning.

SAF anser att den av utredningen förordade distriktsindelningen har

såväl fördelar som nackdelar. Det större antalet distrikt torde underlätta yrkesinspektionens kontakter med företagen men minska underlaget för specialistkunskaper inom varje inspektionsdistrikt. SAF finner det angeläget att yrkesinspektionen får tillgång till sådana specialistkunskaper, att en allsidig bedömning av förekommande arbetarskyddsfrågor kan ske.

Arbetarskyddsstyrelsen finner övervägande skäl tala för det av utredningen framlagda förslaget till distriktsindelning, som i huvudsak tillstyrks. Med hänsyn till att större delen av arbetsställena i Uppsala län ligger i dess södra del samt med hänsyn till att länet är expansivt med huvudsaklig tillväxt i de södra delarna föreslår styrelsen dock att Uppsala län bör ingå i samma distrikt som Västmanlands län i stället för — som utredningen föreslagit — i samma distrikt som Gävleborgs län. Liknande synpunkter anförs av *Statstjänstemannaförbundet*, som anser att mycket talar för att Uppsala län bör utgöra ett eget distrikt eller eventuellt ingå i samma distrikt som Västmanlands län. *Uppsala arbetarekommun*, *Socialdemokratiska partidistriktet i Uppsala län*, *Upplands FCO-distrikt* och *Uppsala FCO* anser att Uppsala län med hänsyn till sin befolknings- och arbetsmässiga tyngdpunkt i de södra länsdelarna samt till antalet arbetsställen och arbetstagare utgör underlag för ett eget yrkesinspektionsdistrikt.

Utredningens förslag om inrättande av en yrkesinspektionsnämnd med representanter för arbetsmarknadens parter tillstyrks av de remissinstanser som yttrat sig i frågan. *LO* förutsätter att nämnden administreras och utformas på samma sätt som arbetarskyddsverkets styrelse. *SAF* finner det angeläget att betona vikten av en tillfredsställande representation för arbetsmarknadens parter i nämnden.

Arbetarskyddsstyrelsen

Arbetarskyddsstyrelsen finner med hänsyn till att utredningens förslag i fråga om styrelsens organisation behandlats i årets statsverksproposition inte anledning att ta upp frågan till närmare övervägande.

LO understryker starkt utredningens förslag om att professorer och laboratorer vid den arbetsmedicinska avdelningen inkl. den arbetsmedicinska filialen i Umeå avses bli förordnade till ledamöter i fakultet eller motsvarande inom vilken de har sin vetenskapliga grundkompetens, samt att denna universitetsanknytning avses kombinerad med viss undervisningsskyldighet. *LO* framhåller i samband härmed angelägenheten av att avdelningens forsknings- och utbildningsverksamhet ständigt måste tillföras idéer från en vidare forskningskrets och att den framför allt måste ha möjlighet att tillförsäkra sig nyrekrytering av forskare och kvalificerade specialister som kommer i kontakt med detta område i sin utbildningsgång. *LO* anser att dessa samordningsproblem fordrar större uppmärksamhet än vad utredningen ägnat dem. Enligt *LO*'s mening är de resurser som utredningen föreslagit för den arbetsmedicinska avdelningen otillräckliga för behoven av samverkan med universiteten. Motsvarande resursförstärkningar på universitetssidan behövs också.

UKÄ föreslår att den arbetsmedicinska avdelningen med hänsyn till verksamhetens tvärvetenskapliga karaktär benämns arbetsvetenskaplig avdelning. UKÄ ansluter sig till utredningens förslag om fakultetstillhörighet för ämnesföreträdare från arbetarskyddsstyrelsens arbetsmedicinska avdelning. Om den av utredningen föreslagna integrationstanken skall kunna realiseras måste vederbörande tjänsteman vid arbetarskyddsstyrelsens arbetsmedicinska avdelning beredas fullt ledamotskap i fakultet. Tjänstetillsättningsreglerna bör därvid harmoniseras, varvid fakulteterna i någon form bör ges inflytande vid tjänstetillsättningarna. Även *socialstyrelsen* finner att utredningens förslag i förevarande hänseende är angeläget. Enligt *naturvårdsverket* bör dock frågan utredas ytterligare. Verket framhåller att ett vidgat intresse bör ägnas åt frågor som gäller samspelet mellan yttre och inre miljö.

Utredningens förslag i fråga om organisationen av en arbetsmedicinsk filial i Umeå tillstyrks av bl. a. UKÄ, *länsstyrelsen i Norrbottens län* samt SAF. UKÄ understryker i samband härmed att även de socialpsykologiska och sociologiska ämnesområdena bör företrädas. Den av utredningen föreslagna inriktningen av filialens arbete mot de arbetsmiljöproblem som är framträdande hos de i Norrland i särskilt stor omfattning förekommande industrigrenarna finner länsstyrelsen i Norrbottens län vara av särskilt intresse.

Utredningens förslag att till arbetarskyddsstyrelsen knyta ett vetenskapligt råd med bl. a. företrädare för de vetenskapliga discipliner från vilka de olika specialiteterna inom arbetsmedicinen utgått tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna.

Utredningens förslag om skyldighet för läkare att göra anmälan till tillsynsorgan om sjukdom som kan ha samband med arbete tillstyrks av bl. a. *arbetarskyddsstyrelsen*, *socialstyrelsen*, *Landstingsförbundet* och LO. Behovet av närmare anvisningar om hur anmälningsskyldigheten skall uppfyllas i praktiken framhålls i flera remissvar. SAF anser att anmälningsskyldigheten enligt utredningsförslaget blir alltför betungande för läkare, särskilt företagsläkare, och tillsynsorgan. Enligt SAF bör därför förslaget modifieras. SACO, SR och *statens personalnämnd* anser också att den föreslagna bestämmelsen är för kategoriskt formulerad. *Svenska läkaresällskapet* finner förslagets utformning helt oacceptabel. Bl. a. åberopar sällskapet att en anmälningsskyldighet av avsedd omfattning inte kan efterlevas och att det inte heller är möjligt för tillsynsorganen att registrera och följa upp inkomna anmälningar på ett meningsfullt sätt. Vidare anser sällskapet att den föreslagna bestämmelsen strider mot patienternas krav på sekretesskydd.

8 Sanktionssystem m. m.

8.1 Gällande bestämmelser

Sanktionssystemet enligt 1949 års arbetarskyddslag följer i stort sett mönstret i tidigare lagstiftning. Om arbetsgivare underlåter att följa de allmänna föreskrifterna om åtgärder till förebyggande av ohälsa och olycksfall i 2 kap. arbetarskyddslagen ger enbart denna underlåtenhet i princip inte upphov till något straffansvar. Förutsättningarna för att ett straffhot skall uppkomma anges i 53 § arbetarskyddslagen. En förutsättning för tillämpning av denna bestämmelse är att vid arbetsställe råder missförhållande i skyddsavseende, som inte hänför sig till lagens särskilda bestämmelser i 3–6 kap. om arbetstid, minderåriga, kvinnor och samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare. En ytterligare förutsättning är att missförhållandet inte innebär överträdelse av någon särskild straffbelagd föreskrift. Yrkesinspektören kan under angivna förutsättningar enligt 53 § första stycket "där så provas nödigt" skriftligen förelägga arbetsgivaren att inom utsatt skälig tid vidta viss åtgärd för att avhjälpa missförhållandet. Alternativt kan yrkesinspektören meddela arbetsgivaren förbud mot att efter utsatt skälig tid bedriva visst arbete eller använda viss arbetslokal, maskin, redskap eller annat hjälpmedel, visst ämne eller material eller viss arbetsmetod utan att iaktta angivet villkor. Innan föreläggande eller förbud meddelas skall tillfälle beredas arbetsgivaren att avge yttrande. Medför ett missförhållande synnerlig fara för arbetstagares liv eller hälsa kan yrkesinspektören enligt 53 § andra stycket utan att avvakta vederbörandes yttrande meddela förbud som har omedelbar verkan.

I samband med omedelbart verkande förbud kan tillsynsorgan låta polismyndigheten vidta åtgärder på arbetsgivarens bekostnad för att säkerställa att förbudet upprätthålls. Då fråga är om åtgärd beträffande lokal som upplåtits till arbetsgivaren skall även upplåtaren beredas tillfälle att yttra sig. I sådant fall kan yrkesinspektören enligt 53 § tredje stycket meddela förbud mot upplåtelse av lokalen till arbetslokal eller lokal för visst arbete eller ändamål till dess angiven åtgärd vidtagits med lokalen. Förutsättningarna för förbud är desamma som när det gäller förbud riktat mot arbetsgivaren. Arbetarskyddsstyrelsen kan enligt 53 § fjärde stycket förordna om åtgärd som avses i paragrafen utan föregående beslut av yrkesinspektör.

Föreläggande eller förbud innebär ett hot om straff för den händelse den föreskrivna åtgärden inte vidtas av arbetsgivaren eller upplåtaren. Straffbestämmelsen finns i 63 § arbetarskyddslagen som föreskriver dagsböter eller, där omständigheterna är synnerligen försvårande, fängelse i högst sex månader för den som underlåter att ställa sig till efterrättelse föreläggande eller förbud.

Bestämmelser om tvångsförfaranden av liknande konstruktion som enligt 53 § finns i 54–58 §§ arbetarskyddslagen.

Med stöd av 54 § kan arbetarskyddsstyrelsen meddela arbetsgivare föreskrifter för att trygga arbetarskyddslagens bestämmelser om arbetstiden. Föreskrifter kan också meddelas om arbetsgivare åsidosatt bestämmelsen i 26 § första stycket arbetarskyddslagen om arbetsgivares allmänna åligganden i fråga om minderårig. Enligt 55 § kan yrkesinspektör förbjuda arbetsgivare att använda minderårig i arbete om inte läkarundersökning enligt 28 § arbetarskyddslagen skett och intyg om undersökningen förts in i arbetsboken. Direkt straffpåföljd finns inte för överträdelse av nämnda bestämmelser om arbetstiden eller om användande av minderårig. I stället kan underlåtenhet att iaktta föreskrifter enligt 54 § eller förbud enligt 55 § medföra straff enligt bestämmelsen i 63 § arbetarskyddslagen.

Ej heller bestämmelserna i 45 och 46 §§ arbetarskyddslagen om vissa skyldigheter för tillverkare m. fl. motsvaras av direkta straffbestämmelser. Enligt 56 § första stycket arbetarskyddslagen kan arbetarskyddsstyrelsen förbjuda tillverkare, försäljare eller upplåtare att avlämna eller utställa teknisk anordning om inte de skyddsåtgärder vidtas som styrelsen finner erforderliga. Beträffande installatör som åsidosätter gällande föreskrifter kan arbetarskyddsstyrelsen enligt 57 § föreskriva villkor att iakttas vid installationsarbete eller utfärda förbud mot visst slag av sådant arbete. Mot grustagsägare m. fl. som eftersätter sina skyldigheter enligt 46 § arbetarskyddslagen kan enligt 58 § motsvarande åtgärder riktas som enligt 53 §. Även vid underlåtenhet att följa förbud, föreskrift eller föreläggande enligt 56–58 §§ kan straff utdömas enligt bestämmelserna i 63 § arbetarskyddslagen.

Möjlighet för tillsynsorgan att förelägga vite finns enbart i ett speciellt avseende. Enligt 59 § arbetarskyddslagen kan arbetarskyddsstyrelsen eller yrkesinspektör anmoda arbetsgivare att låta undersöka ämne eller material, som arbetsgivaren använder eller framställer i sin verksamhet, eller tillhandahålla prov för sådan undersökning. Genom förfarandet avses att få konstaterat om särskild åtgärd är påkallad från skyddssynpunkt. Vid underlåtenhet att efterkomma sådan anmodan kan arbetarskyddsstyrelsen förelägga arbetsgivaren vite av högst 1 000 kr. Styrelsen kan föreskriva att arbetsgivaren skall bekosta undersökningen.

Straffbestämmelser som ansluter sig till föreskrifterna i arbetarskyddslagen om minderåriga och kvinnliga arbetstagare finns i lagens 62, 64 och 66 §§. Straffet är dagsböter, i vissa fall penningböter.

I 65 § arbetarskyddslagen föreskrivs dagsböter för den som fått anvisning att vidta åtgärd och lämnar arbetarskyddsstyrelsen eller yrkesinspektör oriktig uppgift om åtgärden och för den som lämnar styrelsen eller yrkesinspektör oriktig uppgift om anordning som avses i 45 §.

Enligt 67 § arbetarskyddslagen straffas arbetstagare som olovligen och utan giltigt skäl borttagit eller försatt ur bruk skyddsanordning med 5–200 kronors böter. För åtal krävs att yrkesinspektör anmält förseelsen till åtal.

I 68 § arbetarskyddslagen slutligen föreskrivs dagsböter eller fängelse för brott mot bestämmelsen i 51 § arbetarskyddslagen om tystnadsplikt

för dem som har befattning med tillsyn över efterlevnaden av lagen eller som ingår i yrkesinspektionens förtroenderåd. Angivelse av målsäganden krävs för åtal.

Kungl. Maj:t kan meddela särskilda föreskrifter i de frågor som avses i lagens 8–13 §§ (14 §) samt närmare föreskrifter angående tillämpningen av lagen (74 § första stycket). Enligt 75 § arbetarskyddslagen äger Kungl. Maj:t vid meddelande av föreskrift med stöd av lagen utsätta straff för förseelse mot föreskriften, dock högst fängelse i sex månader. Med stöd härav har intagits straffbestämmelser i såväl arbetarskyddskungörelsen som vissa andra kungörelser. I 72 § arbetarskyddskungörelsen anges vissa fall då generella föreskrifter som arbetarskyddsstyrelsen meddelar är försedda med direkt straffsanktion.

Efterlevnaden av de anvisningar arbetarskyddsstyrelsen meddelar med stöd av 74 § arbetarskyddslagen tryggas inte av någon direkt straffbestämmelse. För att ett straffhot skall uppkomma i ett avseende som behandlas i styrelsens råd och anvisningar fordras att föreläggande eller förbud utfärdats enligt 53, 56, 57 eller 58 §. Ej heller har styrelsen befogenhet att själv förse anvisningarna med straffbestämmelser. Styrelsens anvisningar ges dock stundom en imperativ form ("skall"). Syftet med detta får antas vara att tillsynsorgan skall utfärda föreläggande eller förbud när det framkommer att normen ej efterlevs.

Föreläggande och förbud enligt 53 § arbetarskyddslagen kan enligt 60 § samma lag inte tillgripas när det gäller verksamhet som bedrivs av staten. Då ingripande är påkallat vid arbetsställe inom statlig verksamhet har yrkesinspektören att göra anmälan till arbetarskyddsstyrelsen. Styrelsen skall, då missförhållanden som sägs i 53 § föreligger, påkalla erforderlig åtgärd hos den myndighet som har överinseende över verksamheten. Vidtas inte sådan åtgärd kan ärendet underställas Kungl. Maj:t. Ärende som gäller riksdagen eller dess verk skall dock underställas det riksdagens organ som riksdagen bestämmer. Samma förfarande föreskrivs beträffande statlig verksamhet i fall som avses i 54 § arbetarskyddslagen.

Enligt 70 § första stycket arbetarskyddslagen skall beträffande verksamhet som drivs av staten vad som i lagen föreskrivs om arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren. Denne har enligt samma bestämmelse även det ansvar som är föreskrivet för tillverkare eller annan som avses i 45 eller 46 § arbetarskyddslagen.

I fråga om annan verksamhet än statlig finns regler om arbetsföreståndare i 70 § andra stycket arbetarskyddslagen. Bestämmelserna om arbetsgivare skall här gälla arbetsföreståndaren vad avser efterlevnaden av arbetarskyddslagens särskilda bestämmelser om arbetstid samt om minderåriga och kvinnor. Ett villkor är dock beträffande verksamhet, som bedrivs av annan än staten eller kommun, att arbetarskyddsstyrelsen på framställning av arbetsgivaren godtagit viss person som arbetsgivare i hans ställe. Däremot kan någon överflyttning inte ske av ansvaret enligt arbetarskyddslagen för åtgärder som avser att förekomma ohälsa och olycksfall i arbete.

Vad som i arbetarskyddslagen är föreskrivet om arbetsföreståndare har

enligt särskilda bestämmelser, som hänvisar till 70 §, motsvarande tillämpning i fråga om arbetarskyddskungörelsens ordningsföreskrifter och bestämmelserna i vissa andra med stöd av arbetarskyddslagen utfärdade kungörelser.

Enligt 61 § arbetarskyddslagen förs talan mot föreläggande eller förbud som meddelats av yrkesinspektör genom besvär hos arbetarskyddsstyrelsen.

Arbetarskyddsstyrelsen är enligt 73 § första stycket arbetarskyddslagen slutinstans i vissa dispensärenden enligt lagen. Klagan är vidare utesluten i frågor om tillsättande av regionalt skyddsombud och överflyttning av arbetsgivaransvaret. Mot arbetarskyddsstyrelsens beslut rörande förbud, föreläggande eller föreskrift enligt 53–59 §§ förs talan hos kammarrätten. Talan mot beslut av arbetarskyddsstyrelsen i annan fråga enligt arbetarskyddslagen förs hos Kungl. Maj:t.

8.2 Utredningen

Utredningen framhåller inledningsvis att ett framgångsrikt skyddsarbete vid företag och förvaltningar i första hand bygger på att samarbete sker mellan arbetsgivare, arbetstagare och tillsynsmyndighet. Strävan bör även i fortsättningen vara att lösa arbetsmiljöfrågor i samförstånd och på övertygelsens väg. Enligt utredningen är det dock av vikt att effektiva tvångsmedel står till förfogande för tillsynsmyndigheten och att myndigheten inte tvekar att vid behov använda dessa medel.

Utredningen redovisar en genomgång av anvisningar, förelägganden, förbud, åtal och domar för att ge en bild av hur sanktionssystemet i arbetarskyddslagstiftningen har fungerat i praktiken. Som ett negativt drag noterar utredningen därvid att lång tid ofta förlöper innan yrkesinspektionens framställning till arbetsgivare ger resultat. Även då det varit fråga om rätt allvarliga missförhållanden har det ofta tagit åtskilliga år från det första ingripandet tills påkallade åtgärder vidtagits. Det har f. ö. också hänt att förfarandet avstannat utan att rättelse kommit till stånd av klart otillfredsställande förhållanden. I vissa fall har ej ens efter dom någon ändring kunnat konstateras av yrkesinspektionen. Vad gäller åtalsförfarandet torde stundom ha avvaktats att något ingripande från yrkesinspektionens sida inte längre är aktuellt varefter åtalet nedlagts. Detta framstår för utredningen som särskilt anmärkningsvärt eftersom åtalsanmälan i regel gjorts först sedan yrkesinspektionen under lång tid försökt komma till rätta med missförhållandena på ett arbetsställe. Den verkställda genomgången av domar ger också vid handen att domstolarna sett milt på överträdelse av arbetarskyddslagstiftningen.

Med hänsyn till de svårigheter som visat sig föreligga att komma till rätta med missförhållanden inom arbetslivet med stöd av de medel arbetarskyddslagen anvisar tar utredningen redan i den första etappen av utredningsarbetet upp frågan om ändringar i arbetarskyddslagens sanktionssystem. Sådana ändringar kan enligt utredningen också motiveras av

önskemål om att ge den föreslagna tillsynsorganisationen ökad tyngd.

Utredningen finner att den nuvarande konstruktionen av tvångsförfarandet enligt arbetarskyddslagen i många fall inte är ändamålsenlig. För att öka effektiviteten av tillsynsorganens verksamhet bör det vara värdefullt om ett vitesförfarande står till förfogande. Det låga straff som i regel utdöms efter det att föreläggande visat sig verkningslöst anser utredningen ej vara tillräckligt pådrivande. Vid ett vitesförfarande kan däremot vitesbeloppet sättas i direkt relation till vad som i det enskilda fallet krävs för att få till stånd åtgärder enligt föreläggandet. Vitet kan bestämmas till högre belopp än vad som skulle kunna dömas ut i form av dagsböter. Beloppet kan fastställas med hänsyn både till handlingens svårighetsgrad och till exempelvis storleken av de ekonomiska insatser som krävs för att uppfylla ett föreläggande. Med hänsyn till den förstärkning av yrkesinspektionen med en nämnd som utredningen föreslår har de betänkligheter som anfördes vid arbetarskyddslagens tillkomst mot vitesförfarande i arbetarskyddsärenden inte längre samma bärkraft. Utredningen anmärker att utredningen också föreslår att förstärkningar skall tillföras tillsynsmyndigheterna för att förbättra deras kapacitet att träffa avgöranden i frågor av juridisk karaktär. Utredningen lägger således fram förslag om att tillsynsmyndighet ges befogenhet att utsätta vite i beslut om föreläggande (53 § arbetarskyddslagen).

Utredningen anser det dock inte lämpligt att använda vite i alla de situationer då föreläggande krävs för att komma till rätta med otillfredsställande skyddsförhållanden. I en del fall behövs endast att tillsynsmyndigheten fastställer rättsläget genom ett föreläggande. Det är då onödigt att tillföra handläggningen det ytterligare moment som ligger i utsättande av vite. Vidare kan ett vitesföreläggande vara olämpligt genom att påföljdens ekonomiska natur skjuts i förgrunden. Arbetsgivaren kan av denna orsak föranledas att överklaga ärendet för att få vitet nedsatt, vilket medför fördröjning. Det bör därför finnas en valmöjlighet för tillsynsmyndigheten att vid utfärdande av föreläggande antingen sätta ut vite, när detta framstår som den mest effektiva och lämpliga påföljden, eller också meddela föreläggande utan vite. För det senare fallet bör man bibehålla den nuvarande ordningen med straffhot vid överträdelse av föreläggande. Utredningens lagförslag har utformats i enlighet härmed.

Gäller det förbud mot viss verksamhet eller del av verksamhet är enligt utredningens uppfattning vitesförfarandet inte på samma sätt som vid föreläggande ägnat att verka pådrivande. Förbud meddelas i allvarliga fall då verksamheten under inga förutsättningar får fortsätta om inte villkor som meddelats vid förbudet iakttas. Då förbud meddelats bör emellertid möjlighet alltid finnas att säkerställa förbudet genom att polismyndigheten lämnar handräckning. Utredningen föreslår att en bestämmelse i detta avseende tas in i 50 § arbetarskyddslagen.

Som en anpassning till straffbestämmelserna i jämförlig lagstiftning anser utredningen att straffmaximum vid överträdelse av påbud som tillsynsmyndighet meddelat bör höjas till fängelse ett år (63 § arbetarskyddslagen). Utredningen understryker betydelsen av att straff utdöms

med beaktande av att underlåtenhet att ställa sig till efterrättelse meddelade förelägganden eller förbud enligt arbetarskyddslagen kan vara av allvarlig art.

Den som överträtt vitesföreläggande bör enligt utredningen ej kunna dömas till straff enligt arbetarskyddslagen för gärning som omfattas av föreläggandet. En bestämmelse i detta avseende föreslås i 63 § arbetarskyddslagen. Utredningen framhåller att nytt föreläggande, eventuellt vid förhöjt vite, eller förbud kan meddelas så snart påkallad åtgärd ej vidtagits inom utsatt tid.

Förbud eller föreläggande som meddelas för en arbetsgivare rörande t. ex. användandet av en anordning bör enligt utredningen omfatta varje användning av anordningen som sker vid arbetsställe där arbetstagare utför arbete för arbetsgivares räkning. Gäller påbudet hel anläggning som tidigare drivits med anställd arbetskraft bör påbudet avse även sådant arbete som utförs endast av arbetsgivaren själv. Följden blir annars bl. a. att förbudet eller föreläggandet inte kan säkerställas genom polismyndighetens försorg. En uttrycklig bestämmelse i berörda avseende föreslås i 53 § arbetarskyddslagen. I samma paragraf föreslås också en regel som säkerställer att förbud mot upplåtelse av arbetslokal kommer att omfatta varje upplåtelse av ifrågavarande slag till arbetsgivare eller ensamföretagare, intill dess påkallad åtgärd vidtagits med lokalen. Regeln motiveras med att i tillämpningen förbud inte ansetts hindra upplåtelse av lokalen till ny arbetsgivare eller i vart fall till ensamföretagare trots att denne driver verksamhet av samma slag som avsetts med förbudet.

Enligt utredningens uppfattning föreligger starka skäl för den nuvarande konstruktionen av arbetarskyddslagens ansvarsbestämmelser som innebär att ett straffhot i allmänhet inträder först sedan tillsynsmyndighet meddelat föreläggande eller förbud och påkallade åtgärder inte vidtagits inom utsatt tid. Utredningen framhåller att det ligger i sakens natur att arbetsuppgifter kan innehålla vissa riskmoment. Skälig skyddsstandard beträffande arbetslokaler, anordningar för arbetets bedrivande och arbetsmetoder är dessutom begrepp som förändras under inflytande av teknikens utveckling och tillgängliga resurser. Vad som i det särskilda fallet är att anse som ett missförhållande framkommer därför ofta först efter en avvägning av olika omständigheter. Tillsynsmyndigheten bör i dessa fall med beaktande av arbetsgivares och arbetstagares synpunkter fastställa vad som bör gälla och därefter vid behov tillgripa tvångsmedel.

Utredningen framhåller att det sagda inte innebär att direkt straffsanktion saknas om allvarliga missförhållanden föreligger vid arbetsställe. Utredningen fäster uppmärksamheten på vissa bestämmelser som finns i brottsbalken och som kan bli aktuella i sådana fall. Förutom straffbestämmelser för situationer då skada eller sjukdom åsamkas annan uppsåtligen nämns ansvarsbestämmelserna i 3 kap. 7--9 §§ brottsbalken som gäller vållande till annans död, vållande till kroppsskada eller sjukdom samt framkallande av fara för annan.

Utredningen har emellertid funnit att det i anslutning till arbetarskyddsmyndighetens befattning med förprovning av arbetslokaler kan

finnas behov för arbetarskyddsstyrelsen att meddela föreskrifter som är direkt straffsanktionerade. Utredningen föreslår därför att Kungl. Maj:t genom ändring i 14 och 75 §§ arbetarskyddslagen ges möjlighet att delegera till arbetarskyddsstyrelsen att meddela föreskrifter av sådan art. Utredningen erinrar i sammanhanget om att arbetarskyddsstyrelsen numera inrymmer bl. a. representanter för arbetsmarknadens huvudorganisationer och att man i arbetarskyddsstyrelsens styrelse kan diskutera principiella frågor i anslutning till en vidgad rätt för arbetarskyddsstyrelsen att meddela straffbelagda föreskrifter.

Utredningen anser att det på arbetarskyddsområdet i likhet med vad som gäller på vissa andra områden bör finnas möjlighet för myndigheterna att, när någon underlåter att vidta en åtgärd som åligger honom, låta verkställa åtgärden på den försumliges bekostnad. Institutet tvångsutförande kan visserligen, framhåller utredningen, vara något svårhanterligt om mera omfattande åtgärder krävs för att komma till rätta med missförhållanden på ett arbetsställe. Om det emellertid rör sig om exempelvis skyddsanordningar, som saknas på ett arbetsställe men som kan köpas i färdigt skick, kan det vara praktiskt att yrkesinspektionen har möjlighet att för tredskande arbetsgivares räkning inköpa anordningen. Ett snabbt resultat av ingripandet kan härigenom åstadkommas. Kanske främst som påtryckningsmedel kan möjligheten till tvångsutförande bli av icke ringa betydelse. En bestämmelse om tvångsutförande föreslås följaktligen i arbetarskyddslagen (53 §).

Utredningen ger vissa rekommendationer beträffande tillsynsmyndigheternas handhavande av föreläggande- och förbudsförfarandena i syfte att undvika tidsutdräkt när det gäller att komma till rätta med brister i arbetarskyddet. I anslutning härtill finner utredningen att tillsynsmyndighet bör ha generell befogenhet att förordna att dess beslut skall gälla utan hinder av att det inte vunnit laga kraft. Sådant förordnande avses således kunna meddelas inte bara då det gäller missförhållanden som medför synnerlig fara för arbetstagares liv eller hälsa utan i alla de fall då det är angeläget att rättelse av ett missförhållande snabbt kommer till stånd. Utredningen föreslår en bestämmelse härom i arbetarskyddslagen (70 §). Utredningen anmärker att möjligheten att meddela interimistiskt förordnande bör användas med tillbörlig varsamhet.

Utredningen pekar på att det från yrkesinspektionshåll anförts att nuvarande särreglering beträffande det statliga arbetsgivaransvaret i 60 § arbetarskyddslagen inneburit vissa svårigheter när det gäller att få till stånd erforderliga skyddsåtgärder beträffande verksamhet som bedrivits av staten. Eftersom utredningen förordar att ansvar enligt arbetarskyddslagens straffbestämmelser skall inträda bara när uppsåt eller oaktsamhet föreligger, anser utredningen att det inte längre finns skäl att bibehålla särregleringen för staten. Utredningen framhåller, att det med angivna förutsättning i fråga om subjektivt rekvisit i straffbestämmelserna inte bör kunna bli aktuellt med straffansvar för arbetsföreståndare vid statlig verksamhet, om denne trots att han gjort vad som ankommit på honom inte fått medel anslagna för vidtagande av påkallad åtgärd. Mot denna

bakgrund föreslår utredningen att reglerna i 60 § arbetarskyddslagen upphävs.

Utredningens ståndpunkt i fråga om subjektiva förutsättningar för ansvar leder också till överväganden om ändrad konstruktion av arbetsgivaransvaret enligt arbetarskyddslagen i ett annat hänseende. Utredningen framhåller att om ansvaret för företagaren är strikt — dvs. inträder utan hänsyn till om företagaren handlat med uppsåt eller varit vårdslös — kan det finnas påtagliga skäl att föreskriva att denne genom överflyttning av ansvaret till annan person kan undgå att själv drabbas av ansvar. Härigenom undviks nämligen stötande resultat då arbetsgivaren varit ovetande om förseelsen eller av annat skäl saknat praktiska möjligheter att ingripa. Om det däremot fordras uppsåt eller oaktsamhet för att straffansvar skall inträda ligger i detta en anvisning att ansvaret skall riktas mot den som enligt arbetsfördelningen inom företaget har det faktiska ansvaret på ifrågavarande punkt. I samband med att ändringar genomförs i arbetarskyddslagens sanktionssystem anser utredningen det följaktligen önskvärt att slopa de stela bestämmelserna om arbetsföreståndare i 70 § arbetarskyddslagen till förmån för de mera flexibla regler om ansvarigt subjekt som kan knytas till straffstadganden utan strikt ansvar. Utredningen föreslår därför att dessa bestämmelser upphävs. Om förslaget genomförs bortfaller arbetarskyddsstyrelsens prövning av om viss person kan godtas som arbetsföreståndare. Utredningen understryker att det även i fortsättningen blir av vikt att inom företag och förvaltningar klargörs vem som i olika avseenden bär ansvaret för att arbetarskyddslagstiftningens bestämmelser följs.

Utredningen föreslår f. n. ingen ändring vad gäller arbetstagares allmänna skyldighet att följa arbetarskyddslagen eller föreskrifter som meddelats med stöd av lagen. Som förut nämnts föreslås emellertid att yrkesinspektionen beträffande samordning på gemensamma arbetsställen skall kunna meddela föreskrifter även för arbetstagare. Sådana föreskrifter avses bli straffsanktionerade enligt utredningens förslag. Påföljden enligt 67 § arbetarskyddslagen för arbetstagare som tar bort eller försätter ur bruk skyddsanordning anser utredningen bör ändras till dagsböter. Samtidigt föreslås att föreskriften i nämnda lagrum om yrkesinspektörs åtalsansökan som förutsättning för åtal utgår.

Vad gäller besvärsförfarandet enligt arbetarskyddslagstiftningen erinrar utredningen om den diskussion som fördes om kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet samt kammarrätt och regeringsrätt i förarbetena till lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. Utredningen uttalar, att överklagade ärenden angående förbud, föreläggande eller föreskrift enligt 53–59 §§ arbetarskyddslagen med hänsyn till den tillsynsorganisation som utredningen föreslår kan komma att prövas av två partssammansatta myndigheter. Enligt utredningen är det inte minst med tanke på vikten att nå ett avgörande inom skäligen tid knappast tillfredsställande att ett sådant ärende därefter skulle kunna fullföljas till kammarrätt, varefter ytterligare överklagande skulle kunna ske i regeringsrätten. Ifrågavarande ärenden är vidare ofta av sådan beskaffenhet att

allmänekonomiska synpunkter och allmänna resursavvägningar över huvud bör spela stor roll vid avgörandet. Även talan mot arbetarskyddsstyrelsens beslut om förbud, föreläggande eller föreskrift enligt 53–59 §§ bör därför enligt utredningen i fortsättningen föras genom besvär hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Av samma skäl bör Kungl. Maj:t i statsrådet pröva talan mot arbetarskyddsstyrelsens beslut om förbud eller föreläggande enligt skogsföreläggningslagen och kungörelsen om förbud att använda arbetstagare till målningsarbete med blyfärg. Det enda tänkbara alternativet till den förordade besvärsordningen är enligt utredningen att besvär över arbetarskyddsstyrelsens beslut går till arbetsdomstolen. Med hänsyn till att denna domstols prövning hittills i första hand begränsats till tvister av mera renodlad partskaraktär föreslår emellertid utredningen slutlig prövning av ifrågasvarande ärenden hos Kungl. Maj:t. Utredningen lägger fram förslag om ändrade författningsbestämmelser i enlighet härmed.

8.3 Remissyttrandena

Remissinstanserna delar i allt väsentligt utredningens syn på behovet av ett sanktionssystem i arbetarskyddslagstiftningen och uppgifterna för ett sådant system. Utredningens förslag till ändringar i nuvarande system har sett som helhet bedömts ändamålsenligt. Behovet av ökad effektivitet i det gällande systemet har understrukits på många håll under *arbetsplatsremissen*.

Förslaget om att ge arbetarskyddets tillsynsorgan möjlighet att utfärda vitesföreläggande tillstyrks eller lämnas utan erinran i praktiskt taget samtliga remissvar. *RÅ* ifrågasätter dock om myndighet, såsom föreslås, bör ha möjlighet att vid utfärdande av föreläggande välja mellan att sätta ut vite och att låta straffsanktion gälla. Vidare ifrågasätts om straff, vare sig fängelse eller böter, över huvud taget behövs i arbetarskyddslagstiftningen i anslutning till förelägganden eller förbud. Enligt *RÅ:s* uppfattning är vite allmänt sett att föredra framför straff på detta område.

Enligt utredningsförslaget skall finnas möjlighet att utsätta vite i samband med föreläggande men inte vid förbud. Enligt *LO* och *kammarrätten i Göteborg* bör vite kunna tillgripas även vid förbudsförfarande. Under *arbetsplatsremissen* har fästs särskilt avseende vid att yrkesinspektionen skall kunna meddela föreläggande vid vite att en åtgärd skall vidtas inom viss angiven tid.

Vad gäller tillämpningen av vitesinstitutet anför *LO* att möjligheten att sätta ut vite nästan genomgående bör utnyttjas vid föreläggande, eftersom en anvisning från tillsynsmyndigheten regelmässigt föregått föreläggandet.

Förslaget om höjning av maximistraffet för överträdelse av förbud och föreläggande avstyrks av *SAF* och *HAO* men godtas av övriga remissinstanser. Enligt *SAF* har en straffskärpning knappast effekt i de fåtaliga

fall, då straff för överträdelse över huvud taget övervägs. Hos seriösa arbetsgivare är en bestämmelse, som föreskriver straff på upp till ett års fängelse redan vid oaktsamhet, enligt SAF enbart ägnad att väcka anstöt. SAF anser i vart fall att det för straffbarhet bör krävas grov oaktsamhet.

Kritiska synpunkter anförs av en del remissinstanser mot förslaget att Kungl. Maj:t skall kunna uppdraga åt arbetarskyddsstyrelsen att meddela föreskrifter i vissa avseenden och i sådana föreskrifter bestämma straff. Enligt *hovrätten för övre Norrland* bör det inte ankomma på administrativ myndighet att meddela straffbestämmelser, framför allt inte då frihetsstraff ingår i straffskalan. *Kammarrätten i Göteborg* anför att lagstiftningsåtgärd inom specialstraffrätten bör förbehållas Kungl. Maj:t. *RÅ* har samma inställning. *LO* anser att delegationsmöjligheten inte bör vara begränsad — som utredningen närmast avsett — till frågan om förprovning av arbetslokaler utan bör gälla generellt för alla frågor som faller under arbetarskyddslagen.

Den föreslagna rätten för arbetarskyddsmyndigheterna att förordna om rättelse på arbetsgivarens bekostnad avstyrks av *SAF* och *HAO* men tillstyrks eller lämnas utan erinran av övriga remissinstanser. Behovet av en sådan bestämmelse understryks vid *arbetsplatsremissen*. *Arbetarskyddsstyrelsen* anser att tvångsutförande endast relativt sällan behöver utnyttjas. Redan det förhållandet att möjligheten finns att verkställa åtgärd på arbetsgivarens bekostnad bör dock enligt styrelsens mening ge ökad stadga åt kraven på bättre arbetarskyddsförhållanden.

Utredningens förslag att slopa särregleringen i arbetarskyddslagen för statlig verksamhet och att förbud eller föreläggande således i fortsättningen skall kunna meddelas även för staten som arbetsgivare godtas av remissinstanserna. *LO* anser dessutom att den allmänna principen om att statlig myndighet inte kan föreläggas vite inte bör upprätthållas vad gäller arbetarskyddslagstiftningen.

Förslaget att upphäva de speciella bestämmelserna om arbetsföreståndare i arbetarskyddslagstiftningen tillstyrks av ett flertal remissinstanser. *Statens vägverk* och *statens personalnämnd* anser dock att bestämmelserna bör behållas.

Några remissinstanser berör frågan om arbetstagares ansvar i arbetarskyddshänseende. *Byggnadsstyrelsen* understryker vikten av att detta ansvar lyfts fram i anvisningar och tillämpningsföreskrifter. *Svenska brandförsvarsföreningen* konstaterar att många svåra personskador och omfattande egendomsskador orsakats av att arbetstagarna inte efterlevt allmänna eller lokala skyddsföreskrifter. *SAF* anför att de enskilda arbetstagarnas dåliga efterlevnad av allmänna och lokala skyddsföreskrifter är en realitet i det dagliga skyddsarbetet i företagen och menar att upprepat åsidosättande av en lokal skyddsföreskrift bör utgöra saklig grund för uppsägning. *Föreningen skogsbrukets arbetsgivare* framhåller att det är en brist att utredningens förslag inte upptar en generell straffbestämmelse för fall då arbetstagare vägrar följa givna skyddsinstruktioner eller använda tillhandahållen personlig skyddsutrustning.

Utredningen föreslår att talan mot arbetarskyddsstyrelsens beslut om förbud, föreläggande eller föreskrift enligt 53 – 59 §§ arbetarskyddslagen skall föras hos Kungl. Maj:t. Endast *kammarrätten i Göteborg* avstyrker förslaget och anser att det bör vara av värde att behålla de allmänna förvaltningsdomstolarna som överinstanser i ärenden angående arbetarskyddsfrågor.

9 Departementschefen

9.1 Inledning

Arbetslivets villkor står i centrum för 1970-talets reformpolitik. För att stärka arbetstagarnas inflytande och ge dem medbestämmanderätt i fråga om företagets ledning har enligt beslut av 1972 års riksdag de anställda i större företag rätt att vara representerade i företagets styrelse. Inom den statliga företagsgruppen pågår en försöksverksamhet med ökat inflytande och medbestämmande för de anställda. De s. k. äldrelagarna som trädde i kraft under år 1971 har ökat anställningstryggheten för de äldre. Förslag om ny lagstiftning som ytterligare i väsentliga avseenden förstärker tryggheten i anställningen för arbetstagarna läggs fram inom kort. Vidare har arbetsrättskommittén i uppdrag att föreslå sådana ändringar i de arbetsrättsliga lagarna att arbetstagarna och deras organisationer skall få en med arbetsgivaren mer jämbördig ställning och ett ökat inflytande inom företagen, särskilt på områden som berör arbetstagarna nära och dagligen.

Genom dessa reformer på arbetslivets område och genom en rad åtgärder för bättre arbetsmiljö, som jag här skall gå närmare in på, skapas förutsättningar för en förnyelse av arbetslivets villkor. Dessa nya möjligheter måste utvecklas och fördjupas genom samarbete på arbetsplatserna och i förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. Reformerna innebär att samhället genom lagstiftning och på annat sätt ställer sig bakom löntagarorganisationernas krav och ger dem det stöd de behöver för att få till stånd en förbättring av arbetsförhållandena och en demokratisering av arbetslivet.

Ett sådant samspel mellan lagstiftningsåtgärder och den fackliga rörelsens insatser är nödvändigt inte minst när det gäller de viktiga frågorna om arbetsmiljön. Kraven på bättre arbetsmiljö förs fram med stor tyngd av hela den fackliga rörelsen. Det är krav som har sitt ursprung i en många gånger bister verklighet ute på arbetsplatserna med risker för ohälsa och skador på grund av bl. a. buller, luftföroreningar och psykisk press. Undersökningar inom LO-förbunden har visat att över 80 % av medlemmarna upplever risker för hälsan på grund av förhållanden i arbetsmiljön. Många upplever sitt arbete som psykiskt pressande. De kemiska miljöriskerna är stora problem i arbetsmiljön. På många arbetsplatser förekommer ljudnivåer som överstiger gränsen för vad som ger hörselskador. Det är mot bakgrunden av dessa påtagliga och vardagsnära förhållanden på arbetsplatserna som kraftfulla åtgärder för en bättre arbetsmiljö måste ges en central plats i reformpolitiken.

Genomgripande åtgärder för bättre arbetsmiljö är av avgörande betydelse för industrilivets villkor och arbetslivets förnyelse. De nya utvecklingstendenserna inom arbetslivet har lett till att arbetarskyddets ansvarsområde har vidgats. Ett modernt arbetarskydd måste ta ansvar för de anställdas hälsa i vid bemärkelse. Arbetsplatserna måste så långt som

möjligt göras säkra och riskfria utifrån en mera total hälsosynpunkt. I produktionsförloppet måste skyddsfrågorna ständigt hållas aktuella med rätt för de anställda att medverka och utöva ett direkt inflytande.

Arbetsmiljön skapas genom beslut som fattas i företagen. Dessa beslut har hittills i hög grad fattats av arbetsgivarna och deras företrädare. En social förnyelse av villkoren i arbetslivet förutsätter att de anställda själva får större möjligheter att påverka förhållandena på de arbetsplatser där de gör sin insats. Arbetsmiljön blir därmed både en social trygghetsfråga och en fråga om de anställdas inflytande på den egna arbetsplatsen.

Det är mot denna bakgrund i hög grad angeläget att genom ett omfattande reformarbete skapa en bättre arbetsmiljö och tillförsäkra de anställda ett ökat inflytande på den egna arbetsplatsen.

Under de senaste åren har arbetarskyddet fått kraftigt förstärkta resurser bl. a. för att öka yrkesinspektionens insatser ute på arbetsplatserna. Samtidigt har organisatoriska förändringar genomförts, som bl. a. innebär att arbetsmedicinska institutet integrerats i arbetarskyddsstyrelsen. En översyn av yrkesskadestatistiken har satts i gång för att få en bättre och snabbare redovisning av yrkesskadefrågorna. Ett utbyggnadsprogram för företagshälsovården håller samtidigt på att genomföras. En arbetarskyddsfond vars medel används för forskning, utbildning och information startade sin verksamhet den 1 januari 1972. Arbetstiden är också en viktig arbetsmiljöfråga, och på detta område har den nya arbetstidslagens bestämmelser om 40 timmars arbetsvecka trätt i kraft fullt ut den 1 januari i år. Nyligen har tillsatts en utredning med uppgift att göra en översyn av vissa regler i lagstiftningen om semester.

Jämsides med denna utveckling har de mera övergripande frågorna om en bättre arbetsmiljö behandlats i den år 1970 tillsatta arbetsmiljöutredningen, vars uppdrag främst är att göra en genomgripande översyn av hela arbetarskyddslagstiftningen. Utredningen har i december 1972 lämnat sitt första betänkande (SOU 1972:86) Bättre arbetsmiljö. Det innehåller förslag till ändrad lagstiftning framför allt på de viktiga områden som berör de anställdas inflytande över arbetsmiljön. Betänkandet innehåller också förslag till en organisatorisk förstärkning av arbetarskyddet.

Betänkandet har nu remissbehandlats. Remissinstanserna har i huvudsak godtagit den uppläggning av reformarbetet som utredningen förordat. Resultatet av remissbehandlingen förstärks genom de djupgående diskussioner inom den fackliga rörelsen som ligger bakom remissyttrandena från både LO och TCO.

Genom initiativ av LO och socialdemokratiska partiet har parallellt med den sedvanliga remissbehandlingen genomförts ett omfattande remissförfarande rörande utredningens förslag i form av diskussioner vid arbetsplatsmöten och andra sammankomster. Denna arbetsplatsremiss, som redovisats i samband med de övriga remissyttrandena, innebär att utredningens förslag har diskuterats i över 7 000 olika grupper med sammanlagt mer än 85 000 deltagare från alla näringsgrenar och alla delar av landet. Den granskning av utredningens förslag som genomförts på detta sätt av dem som direkt berörs av förslagen saknar motstycke i fråga

om offentliga utredningar i vårt land. Redovisningen av arbetsplatsremissen visar att deltagarna haft ett starkt intresse för och engagemang i de frågor utredningen tar upp. Resultatet är sammanfattningsvis att utredningens förslag fått ett klart positivt mottagande vid arbetsplatsremissen och att en rad synpunkter kommit fram som är av värde vid ställningstagandet i de olika frågorna. Såväl arbetsplatsremissen som remissyttrandena från LO och TCO aktualiserar på en del punkter vissa ändringar i förhållande till utredningens förslag. Jag återkommer här till i det följande.

Arbetsmiljöutredningens betänkande och remissbehandlingen ger enligt min mening underlag för ett betydelsefullt steg på vägen mot förbättrade arbetsförhållanden och ökat löntagarinflytande på arbetsplatserna. Utredningen har i detta första betänkande lagt tyngdpunkten vid den lokala arbetarskyddsverksamheten och de anställdas inflytande över den egna arbetsmiljön samt vid den offentliga tillsynsorganisationens utbyggnad. I sitt fortsatta arbete kommer utredningen att fullfölja översynen av arbetarskyddslagstiftningen med sikte på en helt ny lag om arbetsmiljön. Att en rad betydelsefulla frågor därvid återstår att lösa har omvitnats vid arbetsplatsremissen. Inte minst frågorna om de s. k. hygieniska gränsvärdena, som enligt de av regeringen meddelade utredningsdirektiven skall tas upp i arbetsmiljöutredningens fortsatta arbete, är enligt min mening av stor betydelse.

Jag vill tillägga att arbetsmiljöfrågorna i ett längre perspektiv inte kan avgränsas till att enbart gälla enskilda länder. Arbetsmiljöfrågorna griper över gränserna. Det är därför en angelägen uppgift att även i olika internationella sammanhang ta upp dessa frågor. Från svensk sida har vi med kraft aktualiserat arbetsmiljöfrågorna i internationella arbetsorganisationen (ILO) och understrukit angelägenheten av att ILO som en huvudfråga snarast tar upp arbetsmiljön vid en av sina konferenser. Jag vill också erinra om att nordiska ministerrådet beslutat inrätta ett permanent nordiskt samarbetsorgan för arbetsmiljöfrågor.

Arbetsmiljöutredningen är i huvudsak enig i sina överväganden och förslag. Detta i förening med remissinstansernas allmänt positiva hållning ger stöd för min uppfattning att betänkandet och de vid remissbehandlingen framkomna synpunkterna är en god grundval för reformpolitiken på detta område.

De förbättringar i arbetsmiljön som utredningens förslag syftar till kan i en del fall fordra ekonomiska insatser av betydande omfattning för de berörda företagen. När det gäller denna fråga är utredningen enig om att kostnaderna för arbetsmiljöförbättrande åtgärder skall vara en del av företagets produktionskostnader. Det är enligt min mening av grundläggande betydelse att denna princip om att kostnaderna för arbetsmiljön skall bäras av produktionen så entydigt kan slås fast i detta sammanhang på grundval av en enig uppfattning hos både arbetstagarnas och arbetsgivarnas organisationer.

De reformer i fråga om arbetsmiljön som jag här kommer att förorda innebär i korthet följande.

1. Den lokala skyddsverksamheten byggs ut och de anställdas inflytande i de lokala skyddsfrågorna förstärks. Skyddsombud skall utan undantag finnas på alla arbetsplatser med minst fem anställda, även kontor, butiker etc. Skyddsombudens lagfästa befogenheter utvidgas. Bl. a. införs i arbetarskyddslagen (1949:1) regler om att skyddsombud skall delta i planeringen av arbetslokaler, anordningar och arbetsmetoder. Skyddsombud får också rätt att ta del av alla handlingar och upplysningar i företaget som är av betydelse för hans verksamhet. Skyddsombud ges rätt att bestämma att visst arbete skall avbrytas i avvaktan på ställningstagande av yrkesinspektionen, om arbetet innebär omedelbar och allvarlig fara för arbetstagares liv eller hälsa. Detsamma gäller om förbud från tillsynsmyndigheten överträds av arbetsgivaren. En regel införs i arbetarskyddslagen som fritar skyddsombud från skadeståndsskyldighet. I lagen slås vidare fast att skyddsombud skall ges erforderlig ledighet med lön för att fullgöra sina uppgifter. Skyddsombudens anställningstrygghet säkras. De ges också rätt till erforderlig utbildning. Systemet med regionala skyddsombud byggs ut.

2. Skyddskommitté skall alltid tillsättas när det finns minst 50 anställda på arbetsplatsen men skall också inrättas på mindre arbetsplatser om parterna är ense eller arbetstagsidan begär det. Även skyddskommittéernas uppgifter breddas, bl. a. i fråga om planeringen av nya eller ändrade arbetslokaler, arbetsmetoder e. d. Skyddskommittén skall planera och övervaka hela skyddsarbetet inkl. företagshälsövärderna. Skyddskommitténs uppgifter när det gäller utbildning och information markeras särskilt.

3. Lagändringar föreslås som innebär skärpta regler om förhandsprövning av nya eller ändrade arbetslokaler m. m. Nya lagregler införs om samordning av och ansvar för skyddsåtgärderna på arbetsställen som är gemensamma för flera arbetsgivares anställda, bl. a. byggarbetsplatserna.

4. Effektivare påföljdsbestämmelser mot arbetsgivarna införs för att tillsynsmyndigheten snabbt skall kunna åstadkomma rättelse av missförhållanden i skyddshänseende. Yrkesinspektionen skall ha möjlighet att ge föreläggande vid vite om att en åtgärd skall vara vidtagen inom viss tid.

5. Utbildningen för skyddsombud byggs ut kraftigt. Kostnaderna för utbildningen skall falla på arbetsgivarna. Detta sker genom att utbildningen finansieras över arbetarskyddsfonden. Vidare öppnas möjlighet till utbildning i arbetsmiljöfrågor även för arbetsledare, tekniska planerare och andra som är med om att forma arbetsmiljön. En utbildningsdelegation med representanter för arbetsmarknadens parter knyts till arbetarskyddsstyrelsen.

6. Antalet yrkesinspektionsdistrikt ökas från 11 till 19. I varje distrikt skall verksamheten ledas av en nämnd med representanter för arbetsmarknadens parter. Den kommunala tillsynen av mindre arbetsställen effektiviseras.

7. Den arbetarskyddsavgift som erläggs av arbetsgivarna höjs från 0,05 % till 0,10 % fr. o. m. år 1974. Genom att arbetsgivaravgiften till yrkesskadeförsäkringen enligt redan framlagt förslag sänks från 0,30 % till 0,25 % kan höjningen av arbetarskyddsavgiften ske inom ramen för en

oförändrad sammanlagd arbetsgivaravgift. Av arbetarskyddsavgiften för år 1974 avsätts viss del för utbildningsverksamhet i anslutning till de anställdas styrelserepresentation i aktiebolagen.

8. Eftersom hela lagstiftningen om arbetarskyddet även avser staten som arbetsgivare skall arbetarskyddsavgift i fortsättningen också betalas av staten. Härigenom och genom den höjda arbetarskyddsavgiften tillförs arbetarskyddsfonden ytterligare ca 50 milj. kr. om året. Dessa medel skall bl. a. finansiera den utvidgade och förbättrade utbildningen av skyddsombud liksom utbildningen i arbetsmiljöfrågor för arbetsledare, tekniska planerare m. fl. De regionala skyddsombudens verksamhet skall också finansieras genom arbetarskyddsavgiften. Fondmedlen skall dessutom täcka vissa utbildningskostnader för personal inom företagshälsovården och ge betydligt ökade resurser för stöd åt forskning och produktutveckling inom arbetsmiljöområdet.

Samtliga de nämnda reformerna bör genomföras den 1 januari 1974.

Innan jag övergår till den närmare utformningen av förslagen vill jag erinra om att anslagsfrågorna för budgetåret 1973/74 i anledning av utredningens förslag om en förstärkning av den offentliga tillsynsorganisationen redan har behandlats i årets statsverksproposition (prop. 1973:1 bil. 7 s. 209). Därvid har jag förordat att arbetarskyddsstyrelsens resurser byggs ut kraftigt fr. o. m. den 1 juli 1973, bl. a. för att snarast möjligt ytterligare öka kapaciteten för utarbetande av arbetarskyddsanvisningar och för att leda och samordna yrkesinspektionens verksamhet. Förslagen i statsverkspropositionen gäller också inrättandet av en arbetsmedicinsk filial i Umeå i enlighet med tidigare principbeslut samt en ytterligare kraftig utbyggnad och förstärkning av yrkesinspektionens resurser fr. o. m. den 1 januari 1974. Anslagsberäkningen är gjord så att det finns möjlighet att inom ramen för anslaget genomföra en ny distriktsorganisation i huvudsak enligt utredningens förslag. Sammanlagt uppgår personalförstärkningar inom arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen för nästa budgetår till 84 nya tjänster. Samtliga dessa förslag har numera godkänts av riksdagen (SoU 1973:5, rskr 1973:102).

9.2 Den lokala skyddsverksamheten

9.2.1 Allmänna utgångspunkter

Arbetsmiljöfrågorna har ett starkt samband med de djupgående strukturförändringarna i samhälle och arbetsliv. Ny teknik och nya produktionsformer har skapat ändrade arbetsförhållanden. Den enskilde arbetstagaren har därvid ofta ställts inför en ny eller väsentligt ändrad situation. I vissa avseenden har arbetsförhållandena otvivelaktigt kunnat förbättras och den ekonomiska utvecklingen har möjliggjort en successiv förkortning av arbetstiden så att åtta timmars arbetsdag numera är en realitet även inom ramen för fem dagars arbetsvecka. Samtidigt är det uppenbart att nya och ofta allvarliga problem följt i utvecklingens spår. De tekniska förändringarna har medfört nya risker för skador på grund av buller, damm, gaser osv. Nya kemiska produkter har tillkommit, vars verkningar i många fall är okända. Den psykiska påfrestningen inom

många yrken och arbetsprocesser har också blivit ett allt mer påtagligt problem. Den intensiva debatt som på senare år förts om arbetsmiljöfrågorna får till stor del ses som ett uttryck för att många arbetstagare upplever oro och osäkerhet inför utvecklingstendenserna i dessa avseenden. Det allmänt ökade intresset för arbetsmiljön är samtidigt uttryck för den generellt höjda levnadsstandarden och den förbättrade kunskapsnivån. Förändringar har skett i attityder och synsätt när det gäller arbetslivets villkor och kraven på arbetarskyddet har därför ställts allt högre. Dessa krav är enligt min mening berättigade. Som jag redan framhållit måste ett modernt arbetarskydd ta ansvar för de anställdas hälsa i vid bemärkelse och skyddsfrågorna ständigt hållas aktuella i produktionsförloppet med rätt för de anställda att medverka och utöva ett direkt inflytande.

Samhället och dess organ skall ytterst svara för att säkerheten i arbetslivet tryggas. Samtidigt framstår det som helt klart att grunden för en bättre arbetsmiljö måste läggas i den lokala skyddsverksamheten ute på arbetsplatserna. För att en bättre arbetsmiljö skall bli en realitet för den enskilde arbetstagaren måste de anställda själva få större möjligheter att påverka förhållandena på den egna arbetsplatsen. Frågan om de anställdas inflytande i den lokala skyddsverksamheten är därför enligt min mening av grundläggande betydelse då det gäller att genomföra reformer på arbetsmiljöområdet.

Som jag förut nämnt formas arbetsmiljön genom beslut som fattas i företagen. Inflytandet på denna beslutsprocess kan inte förbehållas arbetsgivarna och deras företrädare. För att det skall bli möjligt att på ett avgörande sätt förbättra arbetsmiljön är det enligt min mening en förutsättning att man kan nå fram till en ordning för arbetsmiljöfrågornas behandling i företagen som ger garantier för ett reellt inflytande åt de anställda. Jag finner det därför naturligt och riktigt att utredningen i sitt första betänkande har ägnat huvudintresset åt de viktiga frågorna om den lokala skyddsverksamheten och de anställdas direkta inflytande över arbetsmiljön. Betydelsen av att reformarbetet på arbetsmiljöområdet inleds med kraftfulla åtgärder i dessa avseenden har också understrukits vid arbetsplatsremissen. Utredningens förslag ger enligt min mening en god grund för en ordning där samhället genom lagstiftning och på annat sätt ställer sig bakom löntagarorganisationernas och de anställdas krav och ger dem det stöd de behöver i dessa frågor.

Utredningen har kunnat konstatera att det lokala skyddsarbetets omfattning och kvalitet varierar kraftigt mellan olika företag. Utredningen har därför kommit till slutsatsen att det är nödvändigt att skapa förutsättningar för en tillfredsställande nivå på arbetarskyddet över lag. Utredningen betonar att den önskvärda kontinuerliga bevakningen av arbetsmiljöfrågorna i ett företag inte kan uppnås på annat sätt än genom att de som är sysselsatta där engageras i skyddsarbetet. Mot denna bakgrund anser utredningen att det behövs ändringar i arbetarskyddslagstiftningen med inriktning främst på att påtagligt stärka de anställdas ställning i den lokala skyddsorganisationen.

Remissinstanserna har allmänt godtagit utredningens uppfattning att

arbetarskyddets möjligheter att svara mot de ökade ambitionerna på ett alltmer vidgat verksamhetsfält är i hög grad beroende av en effektivare organisation av den lokala skyddsverksamheten på arbetsställena. Remissbehandlingen har också gett övertygande bevis för behovet av ökad medverkan och förbättrat inflytande för de anställda vid arbetsmiljöfrågornas handläggning. Den uppslutning kring utredningens grundläggande bedömningar som kan noteras från bl. a. arbetsmarknadsparternas sida och även från arbetsplatsremissen ger goda förutsättningar för att de förslag som utredningen lagt fram skall kunna ge åsyftat resultat.

Utredningens förslag till nya lagregler för den lokala skyddsverksamheten ger enligt min mening det underlag som behövs för att utan dröjsmål kunna vidga de anställdas inflytande och handlingsmöjligheter på arbetarskyddsområdet. Mot denna bakgrund anser jag, i motsats till vad SAF hävdad i sitt remissyttrande, att det inte längre finns anledning att i arbetarskyddslagen särskilt markera att den lokala skyddsverksamheten i företaget skall bedrivas under arbetsgivarens ledning. Vid bestämmelsernas utformning blir det i stället naturligt att särskilt uppmärksamma de organ som finns för de anställdas medverkan i den lokala skyddsorganisationen, nämligen skyddsombud och skyddskommitté. Detta bör självfallet inte innebära att strävan att främja den enskilde arbetstagarens deltagande i arbetsmiljöns utformning eftersätts. En aktiv insats från den enskilde arbetstagaren är i stor utsträckning en fråga som berör skyddsombudens och skyddskommittéernas uppgifter.

Samtidigt med att anspråken på arbetarskyddet ökar kommer uppgifterna för den lokala skyddsverksamheten att vidgas. Jag delar utredningens och de största löntagarorganisationernas åsikt att de frågor som gäller företagshälsovården inryms i reglerna för den lokala skyddsverksamheten så att de anställda kan göra sitt inflytande gällande också vid uppbyggnaden och utövandet av denna viktiga del av arbetarskyddet. Jag vill också understryka att det är av största betydelse att de anställda i enlighet med utredningens förslag tillförsäkras möjligheter att genom sina representanter delta redan vid planeringen av arbetsplatserna. Det är också angeläget att möjligheter finns att vid behov få till stånd arbetsmiljöförbättrande åtgärder utan onödigt dröjsmål.

9.2.2 Skyddsombud

I direktiven för utredningen har angetts att skyddsombudens ställning borde särskilt beaktas och deras handlingsmöjligheter förstärkas. Utredningens förslag syftar också till att på olika sätt stärka skyddsombudens ställning i den lokala skyddsorganisationen. De förslag som utredningen lagt fram i dessa hänseenden har tagits emot positivt vid remissbehandlingen och de har också fått ett starkt gensvar vid arbetsplatsremissen. Förslagen omfattar huvudfrågorna om tillsättande av skyddsombud och regionalt skyddsombud, om skyddsombudets uppgifter och befogenheter, om skyddsombudets rätt till ledighet för uppdragets utförande samt

om skyddsombudets anställningstrygghet. Särskilda åtgärder föreslås dessutom för en omfattande utbildning av skyddsombud. Till den sistnämnda frågan återkommer jag i ett senare avsnitt.

Tillsättande av skyddsombud

Utredningen har föreslagit att skyddsombud skall utses vid alla arbetsställen med minst fem arbetstagare. Därmed vill utredningen slopa den nu gällande undantagsregeln som främst tar sikte på mindre kontor, butiker och liknande arbetsställen. Samtidigt är avsikten att skyddsombud vid behov skall utses också på arbetsställen med mindre antal arbetstagare än fem.

Den utökning av kravet på organiserad skyddsverksamhet som utredningen sålunda förordat är enligt min mening värdefull. Därigenom skapas möjligheter att vid alla arbetsställen av någon storlek behandla frågor om arbetsmiljön i organiserade former. Förslaget är också ett viktigt led i åtgärderna för att förbättra bevakningen av arbetsmiljöförhållandena vid mindre arbetsställen. Jag föreslår således att utredningens förslag genomförs.

Några remissinstanser, bland dem LO, har tagit upp frågan om ordningen för utseende av skyddsombud. Utredningens förslag innebär på denna punkt ingen väsentlig förändring av nuvarande regel, enligt vilken det ankommer på arbetstagarna på arbetsstället eller, efter särskild begäran, på lokal organisation som kan anses företräda dem att välja skyddsombud. LO vill få till stånd en anpassning av lagens bestämmelse om utseende av skyddsombud till vad som i enlighet med bl. a. LO:s och SAF:s centrala överenskommelse om arbetarskydd gäller för större delen av arbetsmarknaden, nämligen att skyddsombud i första hand utses av den lokala fackliga organisationen på sätt som denna bestämmer. För egen del ser jag i LO:s förslag en möjlighet att framhäva att arbetarskyddet i företagen är en uppgift av hög angelägenhetsgrad för den lokala fackliga verksamheten. Det står också klart att den lokala skyddsverksamheten främjas genom att arbetstagarnas representanter i skyddsorganisationen har förankring och förtroende på den fackliga sidan. Jag förordar därför att utredningsförslaget jämkas på denna punkt i enlighet med vad LO anför. Lagen bör ange att skyddsombud utses i första hand av lokal facklig organisation, som är bunden av kollektivavtal i förhållande till arbetsgivaren. Härmed åsyftas en till arbetsstället direkt anknuten avtalsbunden verkstadsklubb, företagsklubb eller liknande eller också lokalavdelning av fackförbund, till vilken arbetstagare på arbetsstället är anslutna. Finns inte någon sådan organisation bör skyddsombud utses av arbetstagarna på arbetsstället. Den sålunda föreslagna lagregeln bör bidra till ökad fasthet och effektivitet i bevakningen av att skyddsombud tillsätts. Den bör också leda till att risken minskar för att oklarhet i praktiken uppstår om vem som skall utse skyddsombud. Det kan dock inte anses uteslutet att behov kan visa sig av vissa ytterligare föreskrifter om ordningen för utseende av skyddsombud. Jag förutsätter

att i sådant fall utredningen tar upp frågan till behandling i sitt fortsatta arbete.

På åtskilliga arbetsställen finns flera skyddsombud. Ett av ombuden har då ofta ställning av huvudskyddsombud med uppgifter av samordningskaraktär. I gällande lagstiftning finns inga särskilda bestämmelser om huvudskyddsombud. Enligt utredningens uppfattning är tiden nu mogen att skriva in begreppet huvudskyddsombud i lag. Enligt min mening finns det ett praktiskt behov av att i fall då flera skyddsombud finns vid ett och samma arbetsställe ett av ombuden ges en samordnande funktion och får företräda de övriga i vissa frågor, t. ex. sådana som berör mer än ett skyddsområde. Stöd för en sådan ordning bör då också finnas i lagstiftningen. En föreskrift i ämnet bör kunna ges den innebörd som utredningen föreslagit, nämligen att huvudskyddsombud alltid skall utses vid arbetsställe med mer än ett skyddsombud. Avsikten är inte att utesluta att flera huvudskyddsombud tillsätts inom samma skyddsorganisation, t. ex. när arbetsställets storlek eller förekomsten av olika verksamheter på arbetsstället gör det motiverat. Samtidigt bör naturligtvis uppmärksammas att huvudskyddsombud inte utses i sådan utsträckning att den avsedda samordningsfunktionen går förlorad.

Regionala skyddsombud

Mot bakgrunden av att utredningen redovisat att den lokala skyddsverksamheten på många håll är klart otillräcklig för att fylla ens kraven i nuvarande lagstiftning måste särskild uppmärksamhet ägnas åt frågan hur man bäst skall kunna åstadkomma organiserad skyddsverksamhet vid arbetsställen där brister i dessa avseenden föreligger. Självfallet måste det vara en viktig uppgift för arbetarskyddsmyndigheterna att medverka till att avhjälpa brister i det lokala skyddsarbetet. Att i detta sammanhang förlita sig enbart på tillsynsorganens verksamhet torde emellertid inte vara möjligt. Utredningen har också funnit att det krävs särskilda åtgärder för att komma till rätta med problemet. Den väg utredningen anvisat innebär att man bygger ut nuvarande system med regionala skyddsombud. Ett stort och positivt intresse för denna fråga har visats vid arbetsplatsremissen.

Enligt gällande lagstiftning kan arbetarskyddsstyrelsen om förhållandena vid visst slag av verksamhet fordrar det, medge lokal organisation av arbetstagare att utse skyddsombud utanför kretsen av arbetstagare vid visst arbetsställe. Möjligheten att utse sådant regionalt skyddsombud har emellertid utnyttjats i begränsad omfattning. Som allmänt villkor för rätt att utse regionalt skyddsombud har i praktiken gällt att arbetsgivar- och arbetstagsidan varit ense om behovet av sådant ombud. Utredningen anser att det behövs vidgade möjligheter att utse regionalt skyddsombud vid mindre arbetsställen där det av olika skäl är svårt att skapa en tillfredsställande skyddsorganisation inom företaget. Enligt utredningens förslag skall regionalt skyddsombud, om förhållandena påkallar det, kunna utses för arbetsställe där skyddskommitté inte tillsatts. Därvid

förutsätter utredningen att också den regeln införs, att skyddskommitté skall tillsättas på ett arbetsställe så snart arbetsgivaren eller arbetstagarna begär det. Prövningen av frågor om tillstånd att utse regionalt skyddsombud skall ske hos yrkesinspektionen och frågorna avses bli behandlade i den yrkesinspektionsnämnd med partsrepresentation som föreslås inrättad. Vid bedömningen av om regionalt skyddsombud bör få utses anser utredningen att hänsyn får tas till riskförhållandena på arbetsstället. Något krav på samtycke från arbetsgivaren till att regionalt skyddsombud utses skall enligt utredningens förslag inte finnas.

Vid remissbehandlingen har några arbetsgivarorganisationer intagit en något reserverad hållning till utredningens förslag. I övrigt har utredningsförslaget tagits emot positivt av remissinstanserna, och behovet av ökade möjligheter att utse regionalt skyddsombud har särskilt understrukits vid arbetsplatsremissen. Enligt min mening berör utredningens förslag om de regionala skyddsombuden en angelägen fråga för de mindre arbetsplatserna, och den har sin särskilda betydelse för sådana yrkesgrupper som t. ex. lantarbetarna. Genom utredningens förslag skapas väsentligt förbättrade möjligheter att nå ut med effektiva insatser till företag med otillräcklig skyddsorganisation. Genom arbetstagarnas fackliga organisationer skapas förutsättningar att erbjuda de anställda vid dessa arbetsställen den hjälp och det stöd som behövs när det gäller att bevaka och förbättra arbetsmiljön. Jag förordar därför att utredningens förslag genomförs.

Beträffande de närmare reglerna för tillsättande av regionalt skyddsombud har LO och TCO pekat på att utredningens förslag leder till en risk att arbetsgivaren inrättar skyddskommitté enbart för att undvika att arbetsstället skall ingå i regionalt skyddsombuds bevakningsområde. LO ifrågasätter därför om inte regionalt skyddsombud alltid bör kunna utses vid företag med mindre än 50 anställda, varvid myndighetsprövningen skulle kunna begränsas till frågan om visst företag skall vara befriat från skyldigheten att tillhöra ett regionalt skyddsombuds verksamhetsområde. TCO föreslår den lösningen, att förutsättningarna för tillsättande av skyddskommitté jämkas så att skyddskommitté skall kunna inrättas på arbetsställen med mindre än 50 anställda enbart när parterna är ense därom eller arbetstagarna begär det och således inte på begäran av enbart arbetsgivaren. Enligt min mening bör man i enlighet med vad som anförts från LO och TCO skapa en garanti mot att en arbetsgivare inrättar skyddskommitté närmast i syfte att utesluta regionalt skyddsombud. En sådan garanti åstadkommer man enligt min mening lämpligast på sätt som TCO föreslagit. Jag kommer därför att i det följande förorda den ändringen i utredningsförslaget om skyddskommitté, att arbetsgivaren inte skall kunna inrätta skyddskommitté mot arbetstagarnas önskan vid arbetsställe med färre antal regelbundet sysselsatta än 50.

Genom ett ansökningsförfarande före tillsättandet av regionalt skyddsombud skapas enligt min mening förutsättningar för en fullständig registrering av vilka personer som innehar uppdrag av detta slag och av vilka arbetsställen eller delar därav som deras verksamhetsområde omfattar. Vidare ges på detta sätt också underlag för en praktisk lösning

av frågan om ersättning för de regionala skyddsombudens insatser, som jag strax återkommer till. Yrkesinspektionens prövning av frågor beträffande tillsättande av regionalt skyddsombud bör i enlighet med utredningens förslag ske med utgångspunkt i att huvuduppgiften för regionalt skyddsombud skall vara att aktivera det lokala skyddsarbetet samt under hänsynstagande jämväl till risksituationen och arbetsmiljöförhållandena i övrigt på arbetsställe där ombudet avses vara verksam. Genom att yrkesinspektionen på sätt jag kommer att förorda i det följande blir förstärkt med representanter för arbetsmarknadsparterna bör förutsättningar skapas för en tillfredsställande ordning beträffande handläggningen av dessa frågor.

Rätt att utse regionalt skyddsombud kan enligt gällande bestämmelser medges lokal organisation som kan anses företräda arbetstagarna. I viss överensstämmelse med vad jag föreslagit beträffande utseende av skyddsombud i allmänhet förordar jag en precisering i detta hänseende. Preciseringen bör innebära att medgivande skall kunna ges åt lokal avdelning av fackförbund eller motsvarande fackligt organ.

Inom ramen för den här förordade ordningen bör det vara möjligt att tillgodose önskemål om en smidig handläggning av frågor om utseende av regionalt skyddsombud också när ombudet avses få ett större bevakningsområde än som täcks av lokal fackorganisation. Det torde därför inte behövas några särregler för att möjliggöra en prövning av vissa tillståndsförhållanden hos arbetarskyddsstyrelsen som första instans.

Utredningen har ansett att arbetsgivaren i princip skall svara för kostnaderna för regionalt skyddsombuds verksamhet. Utredningens förslag går ut på att kostnadsansvaret skall slås fast i lagstiftningen men att frågorna om ersättningens storlek, debitering och uppbörd m. m. skall lösas förhandlingsvägen. LO har i sitt remissyttrande framhållit att det inte är möjligt att genom förhandlingar klara av de praktiska frågorna kring t. ex. uppbörden av ersättningen. Mot denna bakgrund ansluter jag mig till LO:s uppfattning att en kostnadstäckning för de regionala skyddsombuden genom en generell arbetsgivaravgift är den enda praktiskt framkomliga vägen. Med hänsyn härtill kommer jag i det följande att förorda att den arbetarskyddsavgift som erläggs av arbetsgivarna och tillförs arbetarskyddsfonden skall disponeras även för bidrag till facklig organisation, som utsett regionalt skyddsombud, för kostnaderna för ombudets skyddsverksamhet på grund av uppdraget.

Skyddsombuds uppgifter och befogenheter

För att skyddsombudens ställning skall bli tillräckligt stark är det angeläget att deras uppgifter breddas och att de ges ökade möjligheter att göra en aktiv insats. Behovet härav har kraftigt understrukits vid arbetsplatsremissen. Gällande arbetarskyddslag preciserar inte vad som är skyddsombudets uppgifter. Jag anser liksom utredningen att grundläggande bestämmelser härom bör införas i arbetarskyddslagen. Enligt utredningen skall skyddsombud företräda arbetstagarna i skyddsfrågor

och verka för tillfredsställande skyddsförhållanden. Skyddsombud skall vaka över säkerheten i arbetet. Utredningen betonar att skyddsombuden har en viktig uppgift i att delta vid planeringen av lokaler, maskiner och andra anordningar samt arbetsmetoder. Där skyddskommitté inte finns skall skyddsombud tillsammans med arbetsgivaren planera företagshälsövården efter företagets behov. Skyddsombud skall dessutom sträva efter att vinna övriga arbetstagares medverkan i arbetarskyddet.

Jag förordar att lagbestämmelser införs som täcker in de huvudmoment i skyddsombudens verksamhet som utredningen sålunda angett. Jag vill i detta sammanhang också peka på att utredningen lagt fram förslag till nya tillämpningsbestämmelser i syfte att skapa ökad fasthet i formerna för skyddsombudens handlande. Tillämpningsbestämmelserna, som avses införda i arbetarskyddskungörelsen (1949:208), gäller frågor om skyddsombuds framställning till arbetsgivaren -- bl. a. vid behov av kontroll av skyddsförhållandena -- och om skyddsombuds möjligheter att påkalla behandling i skyddskommitté eller hos yrkesinspektionen. För de föreslagna nya bestämmelserna har redogjorts i avsnitt 3.2.2. Jag tillstyrker att kompletterande regler införs i dessa avseenden. Bestämmelserna om handläggningen i den lokala skyddsorganisationen hör hemma i tillämpningsförfattning. Det ankommer på Kungl. Maj:t att besluta om de ändringar i arbetarskyddskungörelsen som kan behövas. Med anledning av att SAF i sitt remissvar ansett att ett skyddsombud inte skall ha rätt att direkt påkalla skyddskommitténs behandling av en fråga vill jag framhålla att jag ser det som naturligt att ett skyddsombud lika väl som arbetsgivaren skall kunna direkt påkalla skyddskommitténs behandling av skyddsfråga om han finner det nödvändigt.

Skyddsombudens möjligheter att ta del av handlingar och upplysningar är av största vikt för att deras verksamhet skall bli meningsfull. Bl. a. är en insats på planeringsstadiet beroende av att tillräckligt informationsunderlag är tillgängligt för skyddsombuden. Bestämmelser om rätt att ta del av vissa handlingar finns nu i arbetarskyddskungörelsen. Bestämmelserna har emellertid, som utredningen påpekat, inte tillräcklig räckvidd. Skyddsombud bör i princip ha befogenhet att ta del av alla handlingar och upplysningar som arbetsgivaren har och som är av betydelse för skyddsombudets uppgifter. Behovet av skärpta lagregler i detta hänseende har särskilt framhållits vid arbetsplatsremissen. I enlighet med vad utredningen föreslagit och remissinstanserna tillstyrkt förordar jag att en lagregel införs som tillförsäkrar skyddsombud en sådan rätt. Jag återkommer i det följande till frågan om tystnadsplikt i vissa avseenden för bl. a. skyddsombud och ledamot i skyddskommitté.

För att skyddsombud skall kunna utföra sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt fordras att han har såväl kunskaper som erfarenhet. Utbildningen av skyddsombud blir därför en angelägenhet av största vikt. Detta har kraftigt betonats vid arbetsplatsremissen. Självfallet gäller detta inte minst i det nuvarande skedet av snabb utveckling på arbetarskyddsområdet. Kravet på att skyddsombud får erforderlig utbildning för sina uppgifter bör därför i enlighet med utredningens förslag förankras i

lagstiftningen. Ansvar för att sådan utbildning kommer till stånd bör därvid ligga på arbetsmarknadens parter gemensamt. Jag förordar således en lagbestämmelse på denna punkt i överensstämmelse med utredningens förslag. Till frågan om särskilda åtgärder för att främja utbildningen av skyddsombud m. fl. återkommer jag i avsnitt 9.5.

Utredningen anser att skyddsombud bör ges ökade möjligheter att handla i vissa fall när allvarlig fara hotar på grund av bristfälliga skyddsförhållanden. De situationer som avses är fall då rättelse inte kan ske den normala vägen på grund av att faran är överhängande. Skyddsombud bör då kunna ingripa genom att avbryta arbetet i avvaktan på ställningstagande av yrkesinspektionen. Utredningen föreslår en lagregel av detta innehåll. En befogenhet för skyddsombud att avbryta arbetet bör enligt utredningen vidare vara motiverad i det fall att överträdelse sker av tillsynsorgans förbud mot visst arbete eller mot användning av viss lokal, maskin e. d. Utredningen föreslår därför också att skyddsombud ges rätt att bestämma att arbete skall avbrytas om arbetsgivaren underlåter att ställa sig till efterrättelse meddelat sådant förbud som vunnit laga kraft eller som skall gälla omedelbart.

I den allmänna debatten om arbetsmiljön har stort intresse knutits till frågan om skyddsombudens möjligheter att avbryta arbete i farofyllda situationer. Remissbehandlingen har gett ett kraftigt stöd åt utredningens förslag om särskild befogenhet för skyddsombud att ingripa direkt i vissa allvarliga farosituationer. Det är enligt min mening av särskild betydelse att diskussionerna vid arbetsplatsremissen har gett så entydigt besked om en allmän uppslutning kring utredningens förslag på denna punkt. Även remissyttrandena från LO och TCO understryker betydelsen av den lagregel som utredningen föreslagit. Enligt min mening är utredningens förslag riktigt utformat genom att det tar sikte på de fall då ett påtagligt behov av snabbt ingripande föreligger. Det låter sig sägas att den enskilde arbetstagaren enligt allmänna rättsprinciper torde ha rätt att vägra arbeta i de risksituationer som avses med förslaget. Detta minskar emellertid inte värdet från principiell synpunkt av den avsedda befogenheten för skyddsombud. Som framhållits vid remissbehandlingen kan befogenheten också ge stöd åt skyddsombuden i deras samarbete med arbetsgivaren i skyddsfrågor. Jag vill också peka på att det inom ramen för den lokala skyddsorganisationen bör finnas möjlighet att i samverkan behandla även sådana skyddsfrågor som fordrar snabba avgöranden. Dessutom bör tillsynsorganen hålla god beredskap för skyndsamma insatser i akuta situationer.

Jag förordar således att i lagstiftningen tas in regler om skyddsombuds rätt att avbryta arbete dels i fall då omedelbar och allvarlig fara hotar arbetstagares liv eller hälsa och rättelse inte genast kan ske genom hänvändelse till arbetsgivaren, och dels i fall då arbetsgivaren överträder tillsynsorgans förbud mot visst arbete eller mot användning av viss lokal, maskin e. d. Jag ansluter mig också till att beslut av skyddsombud om avbrytande av arbete skall gälla i avvaktan på ställningstagande av yrkesinspektionen.

Utredningen har tagit upp frågan om skyddsombudet och hans fackförening skall kunna åläggas att betala skadestånd, om skyddsombudet på den grund jag nyss nämnt avbryter arbete och det uppenbart saknats skäl för en sådan åtgärd. Enligt utredningens förslag skulle skadeståndsskyldigheten för skyddsombud maximeras till 200 kr., vilket skulle vara en begränsning i förhållande till de allmänna reglerna om skadeståndsansvar. Fackförenings skadeståndsansvar skulle inte vara begränsat till beloppet.

Utredningens förslag i skadeståndsfrågan har mött stark kritik vid arbetsplatsremissen. LO har i sitt remissyttrande gått emot utredningens förslag om skadeståndsskyldighet vad gäller såväl skyddsombud som fackförening. Enligt LO:s mening bör det t. v. inte kunna förekomma annan påföljd för skyddsombud som missbrukar rätten att avbryta arbete än att fackföreningen fråntar skyddsombudet dennes uppdrag.

Enligt vad jag tidigare föreslagit skall skyddsombud som regel utses av den fackliga organisationen på arbetsplatsen. Skyddsombudet är alltså en av fackföreningen utsedd förtroendeman för sina arbetskamrater, och enligt min mening bör skyddsombudet då också ha förtroendet att utöva sitt uppdrag utan någon risk för skadeståndsskyldighet. Detta synsätt har också kommit till starkt uttryck vid arbetsplatsremissen. Jag instämmer i LO:s uttalande att den enda påföljd som t. v. bör kunna förekomma om ett skyddsombud mot förmodan skulle missbruka sina befogenheter är att fackföreningen då fråntar skyddsombudet dennes uppdrag. Mot denna bakgrund vill jag förorda att skyddsombud skall vara fri från skadeståndsskyldighet. En uttrycklig regel härom bör tas in i arbetarskyddslagen. I konsekvens härmed bör enligt min mening inte heller gälla någon skadeståndsskyldighet för fackförening i detta avseende.

Skyddsombuds ledighet för uppdraget

Bristande tid får självfallet inte lägga hinder i vägen för skyddsombud att fullgöra sina viktiga uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Som framhållits vid arbetsplatsremissen måste det finnas garantier för att skyddsombudens möjligheter att ägna sig åt sitt uppdrag inte beskärs. Utredningen föreslår att i arbetarskyddslagen skrivs in en bestämmelse om att skyddsombud skall beredas erforderlig tid för att fullgöra sina uppgifter. Innebörden härav är enligt utredningen att skyddsombud under den tid som går åt för uppdraget skall kunna verka utan att göra ekonomisk förlust genom mistad arbetsinkomst. Mot de principer som den föreslagna lagregeln bygger på har inte rests några invändningar under remissbehandlingen. Jag finner därför att utredningens förslag kan tjäna som grundval för att skyddsombuden skall kunna fullgöra sina uppgifter på betald arbetstid. Med anledning av vad som framförts vid arbetsplatsremissen vill jag påpeka att lagbestämmelsen ges en sådan formulering, att det klart framgår att skyddsombud skall ha bibehållna anställningsförmåner under den tid som behövs för uppdraget.

Det kan naturligtvis i det enskilda fallet uppstå tvekan eller olika meningar om den tid som bör stå till skyddsombudets förfogande. Tiden

för den insats som skyddsombudet behöver göra i akuta risksituationer eller i samband med olycksfall eller liknande kan självfallet inte bedömas och fastläggas på förhand. Det måste därför ankomma på skyddsombudet att själv avgöra tidsåtgången i sådana fall. Vad gäller det löpande skyddsarbetet — t. ex. deltagande i skyddsronder och rådgivning och diskussioner i arbetsmiljöfrågor — bör som utredningen funnit tidsåtgången med fördel kunna bestämmas genom överenskommelser mellan de lokala parterna. Om enighet inte uppnås mellan parterna bör det vara möjligt att hänskjuta frågan till yrkesinspektionens bedömning.

Utredningens majoritet har hävdat att skyddsombud i avvaktan på yrkesinspektionens uttalande om vad som är behövlig tidsåtgång inte skall vidkännas löneminskning för den tid han lägger ned på det löpande skyddsarbetet. Arbetsgivarnas representanter i utredningen har här reserverat sig och menat att denna uppfattning skulle strida mot gällande princip om tolkningsföreträdare för arbetsgivaren vid oenighet i tolkningsfrågor som rör arbetsskyldigheten. Dessutom anser reservanterna att utredningen bort avstå från att ta upp en fråga som gäller tolkningsföreträdet med hänsyn till att sådana frågeställningar skall behandlas av arbetsrättskommittén. Av de remissinstanser som har berört denna fråga har arbetsgivarorganisationerna instämt i reservanternas ställningstagande medan LO och TCO har följt utredningsmajoritetens uppfattning. Utredningsmajoritetens ståndpunkt har också fått ett kraftigt stöd vid arbetsplatsremissen.

Jag kan inte dela det synsätt som kommit till uttryck på arbetsgivar sidan. I detta sammanhang är det enligt min mening framför allt av vikt att se till att de regler som införs i arbetarskyddslagstiftningen om skyddsombuds rätt till ledighet under arbetstid ger underlag för praktiskt handlande i enlighet med arbetarskyddets intressen. Eftersom skyddsombudens löpande verksamhet utgör ett ytterst väsentligt led i den lokala skyddsorganisationens kontinuerliga bevakning av arbetsplatsförhållandena anser jag det vara av stor betydelse att understödja att skyddsombuden kan fullgöra sina uppgifter utan avbrott eller inskränkningar. Om överenskommelse inte nåts om tidsåtgången för de löpande skyddsuppgifterna bör skyddsombudet enligt min mening t. v. kunna utföra skyddsarbete i den omfattning han anser rimlig utan att drabbas av ekonomisk förlust. Jag kan inte se att ett sådant ställningstagande i detta sammanhang på något sätt föregriper arbetsrättskommitténs arbete. Jag ansluter mig således till den åsikt i frågan som utredningsmajoriteten uttalat.

Skyddsombuds anställningstrygghet

Skyddsombud får enligt gällande arbetarskyddslag inte hindras att fullgöra sina uppgifter. Han får inte heller ges försämrade arbetsförhållanden eller anställningsvillkor eller skiljas från anställningen på grund av att han utsetts till skyddsombud eller i anledning av sin verksamhet som skyddsombud. Detta är bestämmelser av central betydelse för skyddsom-

buds ställning och handlingsmöjligheter. Den utvidgning av uppgifterna och befogenheterna för skyddsombud som jag förordat i det föregående ökar betydelsen av dessa regler om skyddsombuds anställningstrygghet. Exempelvis kommer fullgörandet av skyddsombudens nya uppgifter på planeringsstadiet att garanteras av dessa regler om anställningstryggheten. Vidare kommer anställningsskyddet att gälla även när skyddsombud utnyttjar den föreslagna rätten att i avvaktan på yrkesinspektionens ställningstagande avbryta ett arbete i farofyllda situationer.

Utredningen har härutöver föreslagit en komplettering av reglerna beträffande skyddsombuds anställningstrygghet. Med förebild i gällande överenskommelse mellan LO och SAF rörande klubbordförandens ställning i företaget har utredningen föreslagit att skyddsombud, som gör gällande att han skilts från sin anställning med anledning av uppdraget att vara skyddsombud, skall ha rätt att kvarstå i anställningen till dess frågan avgjorts genom förhandlingsuppgörelse eller av domstol.

Frågan om anställningstryggheten för skyddsombud har under arbetsplatsremissen på många håll ansetts mycket viktig och uppmärksamheten har varit riktad inte bara på skyddet för själva anställningen utan också på garantierna mot försämrade anställningsvillkor och liknande. Även LO har i sitt remissyttrande ansett att en förstärkning av anställningsskyddet bör komma till stånd när skyddsombud gör gällande att han fått försämrade anställningsvillkor eller arbetsförhållanden med anledning av uppdraget som skyddsombud.

Inom inrikesdepartementet förbereds f. n. ett förslag till lagstiftning som syftar till att öka anställningstryggheten för alla arbetstagare. Förslaget, som avses skola föreläggas årets riksdag, avses omfatta en ny generell lag om anställningsskydd, som ger garantier mot obefogade uppsägningar. En sådan lagstiftning kan väntas leda till ett grundläggande anställningsskydd även för den som är skyddsombud. Därav följer emellertid inte att den särskilda regleringen i arbetarskyddslagen av skyddsombuds anställningsskydd blir obehövlig. Den omfattar ju garantier även mot försämrade anställningsvillkor och arbetsförhållanden. Det finns dessutom skäl som talar för att också det särskilda förbudet mot att skilja skyddsombud från anställningen med anledning av hans uppdrag bör behållas även efter införande av ett allmänt anställningsskydd. Det torde emellertid ankomma på utredningen rörande ökad anställningstrygghet m. m. att under sitt fortsatta arbete närmare överväga frågan om samordningen mellan bestämmelserna i en generell lagstiftning om anställningsskydd och annan arbetsrättslig lagstiftning.

Mot bakgrunden av bl. a. arbetsplatsremissens resultat framstår det enligt min mening som angeläget att nu komplettera arbetarskyddslagens regler om skyddsombudens anställningstrygghet på vissa punkter. Jag delar utredningens och remissinstansernas uppfattning att det finns ett behov av att säkerställa att skyddsombud får stå kvar i anställningen i avvaktan på att en tvist om uppsägning skett på grund av skyddsombuds-uppdraget avgörs i förhandling eller av skiljenämnd eller domstol. Har skyddsombud sagts upp med omedelbar verkan bör i motsvarande fall

finnas möjlighet för domstol att förordna att skyddsombudet skall få återgå i arbetet tills tvistefrågan slutligt prövats. I likhet med LO anser jag att skyddsombud, som gör gällande att hans anställningsvillkor eller arbetsförhållanden försämrats med anledning av uppdraget, bör tillförsäkras rätt att behålla sina tidigare villkor eller förhållanden tills frågan blivit avgjord. Jag förordar således att nya regler införs i arbetarskyddslagen i de hänseenden jag nu nämnt. Till vissa frågor om tillämpningen av de föreslagna bestämmelserna återkommer jag i specialmotiveringen.

9.2.3 Skyddskommitté

Tillsättande av skyddskommitté

Skyddskommitté skall enligt utredningens förslag ges väsentligt ökade uppgifter. Betydelsen av att så sker har understrukits vid arbetsplatsremissen. Det är angeläget att skyddskommitté inrättas på allt fler arbetsställen. Reglerna om tillsättande av skyddskommitté bör utformas med hänsyn härtill. Utredningens förslag innebär att skyddskommitté som hittills skall vara obligatorisk vid arbetsställen med regelbundet minst 50 arbetstagare och att skyddskommitté i övrigt skall tillsättas så snart arbetstagarna eller arbetsgivaren begär det. Jag har inte något att erinra mot de grundläggande synpunkterna bakom utredningens förslag. Jag vill klargöra att det enligt min mening är det behov som finns på arbetsställena av att diskutera och behandla arbetsmiljöfrågorna under de former som en skyddskommitté erbjuder som i första hand bör vara avgörande för om en sådan kommitté skall inrättas. Som jag tidigare anfört vid behandlingen av frågan om regionala skyddsombud bör det skapas garantier mot att skyddskommitté inrättas på arbetsgivares begäran i syfte att utesluta regionalt skyddsombud från arbetsstället. Jag förordar således att nuvarande gräns för obligatoriskt inrättande av skyddskommitté bibehålls samt att skyddskommitté skall inrättas också vid arbetsställe med mindre antal arbetstagare än 50 när parterna är ense därom eller så snart arbetstagarna begär det.

Liksom utredningen anser jag att företagsnämnd bör kunna ersätta skyddskommitté och fungera som sådan. Parterna skall dock vara ense om arrangemanget och det bör vara ett villkor att företagsnämnden därvid inrymmer de ledamöter som avses ingå i skyddskommitté. Under motsvarande villkor bör överenskommelse kunna träffas om att annat organ än företagsnämnd får träda i stället för skyddskommitté.

Skyddskommitténs uppgifter och befogenheter

Skyddskommittén måste ges en central ställning inom den lokala skyddsverksamheten. Detta är en ståndpunkt som har kommit till klart uttryck vid arbetsplatsremissen. Utredningens förslag går ut på att skyddskommittén skall planera och övervaka hela skyddsarbetet, inbegripet företagshälsövärden. Medverkan skall ske också i frågor om

planering av nya eller ändrade arbetslokaler, anordningar och arbetsmetoder. En reform i fråga om skyddskommittéerna med denna inriktning har fått kraftigt stöd vid arbetsplatsremissen. Flertalet remissinstanser, däribland LO och TCO, delar utredningens grundläggande inställning till skyddskommitténs uppgifter. Jag anser att utredningens förslag innebär ett betydelsefullt steg för att förankra de anställdas inflytande över arbetsmiljöfrågorna och förordar därför att en lagregel införs som ger uttryck för detta synsätt på skyddskommitténs ställning och uppgifter. Jag fäster stort avseende vid att skyddskommitténs uppgifter breddas i enlighet med utredningens förslag så att de spänner över hela det vidgade arbetarskyddsområdet. Härigenom kommer inga väsentliga frågor som rör arbetsmiljön att undandras kommittén. Målsättningen för skyddsverksamheten på arbetsstället samt skyddsverksamhetens uppläggning och genomförande blir viktiga frågor för skyddskommittén. Därvid kommer man ofrånkomligen in också på t. ex. behov av investeringar m. m. från arbetsmiljösynpunkt. Utbildnings- och upplysningsfrågor rörande arbetsmiljön hör naturligt hemma under skyddskommittén och bör där ägnas stor uppmärksamhet. I enlighet med vad LO påpekat vid remissbehandlingen bör detta komma till direkt uttryck i lagbestämmelsen. Skyddskommittén skall också kunna göra en aktiv insats på planeringsstadiet i samband med att skilda faktorer som inverkar på arbetsmiljön tillkommer eller ändras.

Att skyddskommittén ges kompetens att behandla frågorna kring företagshälsovården ser jag i likhet med bl. a. LO som väsentligt. Företagshälsovården bör ses som en del av ett modernt arbetarskydd. Den är en viktig förutsättning för en fortlöpande effektiv bevakning av arbetsmiljön på arbetsstället och kan därför inte frikopplas från den lokala skyddsorganisationen i övrigt. Jag kan således inte dela uppfattningen hos några remissinstanser, bl. a. SACO och Svenska läkaresällskapet, att företagshälsovården skulle ligga utanför skyddskommitténs uppgifter. Som utredningen framhållit är det angeläget att finna tillfredsställande former för de anställdas inflytande över företagshälsovårdens funktioner. Jag anser det vara av stor betydelse att de anställda får ett direkt inflytande över de viktiga frågor som gäller företagshälsovården och förordar därför att utredningens förslag genomförs.

I arbetarskyddslagen bör anges de grundläggande uppgifter som sålunda tillkommer skyddskommittén. Därigenom skapas förutsättningar för att i princip alla frågor som faller inom skyddskommitténs område kommer att behandlas i kommittén.

Med anledning av vad som anförts i en del remissyttranden vill jag framhålla att det i företag eller förvaltningar med ett flertal skyddskommittéer eller andra organ som fyller kommitténs funktioner bör vara möjligt att låta en central skyddskommitté eller liknande organ överta vissa uppgifter. Det är emellertid viktigt – och det ligger i den lagregel som föreslås – att en lokal skyddskommitté inte undandras insyn i de frågor som behandlas i en central skyddskommitté. Om vissa frågor behandlas i en central kommitté skall dessa redovisas i lämpliga former

för de lokala kommittéerna. Motsvarande ordning bör gälla beträffande delegation av vissa uppgifter från skyddskommittén till utskott eller arbetsgrupper m. m.

Med utgångspunkt i vad jag anfört om skyddskommitténs uppgifter skall arbetsgivarens och arbetstagarnas representanter i skyddskommittén överlägga om och söka uppnå enighet i frågor som omfattas av kommitténs kompetens. Om enighet mellan de båda parterna föreligger finns det, som utredningen framhållit, grund för skyddskommittén att fatta beslut som kan förutsättas bli verkställt. Kan parterna däremot inte enas skall enligt utredningen gälla att frågan utan dröjsmål hänskjuts till yrkesinspektionen om någon ledamot i kommittén begär det. En handläggningsordning enligt utredningens förslag ger ökad stadga och effektivitet åt skyddskommitténs verksamhet. Uttryckliga föreskrifter i enlighet med utredningens förslag bör därför enligt min mening införas. I likhet med utredningen finner jag att bestämmelser i ämnet har sin plats i arbetarskyddskungörelsen. Det ankommer på Kungl. Maj:t att besluta härom.

Verkställigheten av skyddskommittés beslut om skyddsåtgärder får självfallet inte fördröjas. Detta är en uppfattning som har kommit till starkt uttryck vid arbetsplatsremissen. Utredningen har pekat på att det ibland uppstår svårigheter att få skyddsåtgärder verkställda utan dröjsmål, även om enighet i och för sig föreligger om att åtgärderna skall vidtas. I enlighet med utredningens förslag bör därför skyddskommitté i samband med beslut om viss åtgärd kunna ange den tid eller det tidsprogram som gäller för beslutets verkställighet. Om åtgärden inte vidtagits inom denna tid skall yrkesinspektionens ingripande kunna påkallas. Bestämmelser om detta bör också tas in i arbetarskyddskungörelsen.

Skyddskommitténs sammansättning

För sammansättningen och organisationen i övrigt av skyddskommittén bör enligt utredningen inte ges detaljerade föreskrifter. Hänsyn måste tas till att bl. a. personalsammansättningen varierar starkt mellan olika slags arbetsställen. Utredningen anser det emellertid nödvändigt att vissa föreskrifter ges om skyddskommittés sammansättning i syfte att främja snabbhet och smidighet i beslutsförfarandet i arbetsmiljöfrågorna. Enligt utredningen bör finnas underlag för att i skyddskommittén kommer att ingå sådan företrädare för arbetsgivaren som representerar arbetsledningen på arbetsstället. Betydelsen härav har särskilt påpekats vid arbetsplatsremissen. Vidare bör företrädare för arbetstagarnas organisation på arbetsstället ingå i kommittén. Dessutom skall skyddsombud finnas bland kommitténs ledamöter. Företrädare för företagshälsovården på arbetsstället bör vara närvarande vid kommitténs sammanträden. Enligt utredningen bör sammanträden med kommittén hållas minst en gång var tredje månad.

I det föregående har jag förordat att skyddsombud skall utses i första

hand av lokal facklig organisation, som är bunden av kollektivavtal i förhållande till arbetsgivaren. Av samma skäl som jag anförde i det sammanhanget anser jag att motsvarande regel bör gälla för utseende av arbetstagarledamot i skyddskommittén. Den till arbetsstället anknutna fackliga organisationen får därmed företräde också när det gäller att välja skyddskommittéledamöter för arbetstagarna. Lagbestämmelsen om utseende av skyddskommittéledamot på arbetstagsidan bör utformas i enlighet härmed. Jag biträder i övrigt utredningens synpunkter och förslag i de här berörda frågorna. De bestämmelser i dessa avseenden som behövs får tas in i arbetarskyddskungörelsen i samband med de övriga ändringar i kungörelsen som aktualiseras i anslutning till ett genomförande av vad jag här föreslagit.

Tystnadsplikt

Vidgade uppgifter och befogenheter för skyddsombud och skyddskommittéer aktualiserar vissa frågor om tystnadsplikt. Utredningen har ansett att det behövs en regel om att skyddsombud eller ledamot av skyddskommitté inte får obehörigen yppa eller nyttja vad han under uppdraget fått veta om yrkeshemlighet, arbetsförfarande, affärsförhållande eller förhållande av betydelse för landets försvar. Denna regel ansluter till vad som redan gäller för dem som utövar tillsyn enligt arbetarskyddslagstiftningen. Utredningens förslag att införa en sådan tystnadsplikt för skyddsombud och skyddskommittéledamot har tillstyrkts under remissbehandlingen. Även vid arbetsplatsremissen har de allra flesta godtagit förslaget, dock med den reservationen att bestämmelsen inte får förhindra de nödvändiga diskussionerna i skyddsfrågor i fackföreningsstyrelse, klubbstyrelse e. d. Jag anser också att en begränsad tystnadsplikt bör införas. Åtgärden får ses som en följd av bl. a. rätten för skyddsombud att ta del av handlingar och upplysningar som är av betydelse för uppdraget.

Som jag nyss nämnde har vid arbetsplatsremissen framhållits att tystnadsplikten inte får medföra inskränkningar i möjligheterna för skyddsombud och ledamot i skyddskommitté att rådgöra fullt ut i arbetarskyddsfrågor med styrelsen för den fackliga organisation som valt honom. Även LO har i sitt remissyttrande ansett att det behöver klargöras att skyddsombud har möjlighet att föra vidare information till fackföreningsstyrelse eller klubbstyrelse och att motsvarande tystnadsplikt då kan behöva gälla även sådan styrelseledamot med avseende på vad han fått kännedom om genom skyddsombudet eller skyddskommittéledamoten. Jag förordar att den av utredningen föreslagna lagregeln om tystnadsplikt kompletteras så att också styrelseledamot i lokal facklig organisation kommer att omfattas av motsvarande tystnadsplikt som skyddsombud och skyddskommittéledamot. Därigenom blir det fastslaget att skyddsombud och ledamot av skyddskommitté har den möjlighet som behövs att till fackföreningsstyrelse, klubbstyrelse e. d. föra vidare information som omfattas av tystnadsplikten.

9.3 Förhandsprövning av arbetslokaler m. m.

Den förebyggande skyddsverksamheten måste sättas in på tidigast möjliga stadium. Detta har beaktats i samband med de lagregler som föreslagits beträffande skyddsombudens och skyddskommittéernas uppgifter. Det är emellertid nödvändigt att lagstiftningen ger ytterligare garantier för att bevakning från arbetsmiljösynpunkt kommer till stånd redan i planeringsskedet. Allmänt sett bör man inrikta sig på att få till stånd ett system för effektiv förhandsprövning av allt fler arbetsmiljöfaktorer. Förprövning när det gäller arbetslokaler och därtill hörande anordningar utgör ett viktigt inslag i ett sådant system och är därmed av grundläggande betydelse för möjligheterna att skapa tillfredsställande arbetsmiljöer. Utredningen har lagt fram förslag om utvidgade och skärpta lagregler på området. Starka krav på effektivare regler i dessa avseenden har framförts vid arbetsplatsremissen.

Utredningen har funnit att den nuvarande ordningen är behäftad med brister och att den inte ger en tillräckligt effektiv kontroll. En förprövning av arbetslokaler och tillhörande anordningar bör enligt utredningen i princip bygga på att granskning sker från arbetarskyddsmyndighets sida innan byggnadsföretaget påbörjas och innan lokalerna tas i bruk. Också befintliga arbetslokaler som skall tas i användning bör omfattas av sådan granskning liksom arbetslokaler som skall användas för annan verksamhet än tidigare. Bedömning bör ske på grundval av material som så långt möjligt återspeglar de tillämnade arbetsplatsernas utformning. Utredningen understryker att systemet bör ge arbetstagarparten möjlighet att medverka på planeringsstadiet och tillföra prövningen sina synpunkter och erfarenheter. Ordningen för förprövningen måste vidare utformas så enkelt och smidigt som möjligt. För att dessa riktlinjer skall kunna förverkligas behövs det ändringar i arbetarskyddslagstiftningen och i byggnadsstadgan (1959:612). Med hänsyn till den granskning som enligt byggnadslagstiftningen skall ske av det stora flertalet byggnadsprojekt anser utredningen inte lämpligt att införa ett särskilt förfarande för obligatorisk granskning av nya eller ändrade lokaler inför arbetarskyddsmyndighet. I stället anser utredningen att man bör sträva efter en ordning varigenom arbetsmiljösynpunkter i ökad utsträckning kommer att bevakas i byggnadslovsärenden som gäller arbetslokaler. Som komplement härtill behövs ett system som bygger på särskild anmälningskyldighet och som ger arbetarskyddsmyndigheterna tillfälle att kontrollera att lokalerna med anordningar är tillfredsställande när de tas i bruk. Detta gäller enligt utredningen främst med avseende på arbetslokaler som inte omfattas av byggnadslovsplikten.

Utredningens grundläggande synpunkter och bedömningar har vunnit stöd hos de flesta remissinstanserna. När det gäller själva handläggningsordningen i byggnadslovsärenden har dock flera remissinstanser haft invändningar mot utredningens förslag.

Det är enligt min mening helt klart att den ordning som nu finns för förhandsprövning av arbetslokaler och tillhörande anordningar behöver utvecklas och förbättras. Detta bör ske i huvudsaklig överensstämmelse

med vad utredningen föreslagit. Mot bakgrunden av de synpunkter som framkommit vid remissbehandlingen anser jag dock att arbetarskyddsmyndigheternas roll vid förprövningen bör framhåvas starkare än som skett i utredningens förslag. Enligt min mening är det även angeläget att ytterligare betona att systemet med särskild anmälningsskyldighet avser också fall då arbetslokaler inte kunnat prövas fullständigt från arbetarskyddssynpunkt i byggnadslovsärende.

Jag vill i detta sammanhang understryka betydelsen av att en tillfredsställande samverkan sker mellan olika myndigheter när det gäller att meddela föreskrifter och anvisningar som har betydelse för arbetsmiljön. Vid utformningen av normer för byggnade av arbetslokaler måste största vikt läggas vid synpunkter som arbetarskyddsstyrelsen har till uppgift att bevaka. I den mån särskilda anvisningar eller föreskrifter behövs med hänsyn till arbetarskyddets krav är självfallet arbetarskyddsstyrelsen oförhindrad att meddela sådana bestämmelser. Med anledning av vad statens handikappråd och Handikappförbundens centralkommitté anfört vid remissbehandlingen vill jag också understryka betydelsen av att vid förprövningen beaktas byggnadsstadgans bestämmelser om att arbetslokaler skall vara så utformade att handikappade kan utnyttja dessa.

Arbetsmiljösynpunkter vid byggnadslovsprövningen

Vid avgörande av byggnadslovsärende som avser arbetslokaler skall ske ett ställningstagande till frågan om byggnadsföretaget uppfyller arbetarskyddets krav. I enlighet med vad utredningen föreslagit bör detta markeras genom ett tillägg i byggnadsstadgan som utsäger att byggnadsnämnden skall se till att det tillämnade företaget inte strider mot arbetarskyddslagen eller med stöd därav meddelade föreskrifter.

En effektiv arbetsmiljöbevakning på planeringsstadiet förutsätter enligt min mening att arbetarskyddsmyndigheterna regelmässigt medverkar genom sakkunnig bedömning i samband med att nya arbetslokaler kommer till eller befintliga arbetslokaler byggs om. Jag vill betona värdet av att yrkesinspektionen ges tillfälle till genomgång av byggnadsförslag genom frivillig förhandsgranskning före byggnadslovsstadiet. I den mån frivillig förhandsgranskning inte skett krävs emellertid i regel en bedömning av arbetarskyddsmyndighet i byggnadslovsärendet. Med hänsyn härtill anser jag att man bör kunna fordra att utlåtande från yrkesinspektionen rörande byggnadsföretagets lämplighet från arbetarskyddssynpunkt skall företas i byggnadslovsärendet. En sådan bestämmelse anknyter till det förfarande som redan utbildats i praktiken på många håll. Det är numera vanligt att byggnadsförslag som granskas av yrkesinspektionen i anslutning till byggnadslovsärenden ges in direkt till yrkesinspektionen från konsulter eller arbetsgivare. Efter samråd med chefen för civildepartementet i hithörande frågor förordar jag således att en föreskrift införs i byggnadsstadgan som innebär att utlåtande av yrkesinspektionen alltid skall företas i byggnadslovsärende som gäller

arbetslokal eller personalrum. Med hänsyn till arbetarskyddslagens tillämpningsområde avses härvid lokaler för verksamhet vari arbetstagare skall användas till arbete för arbetsgivares räkning. Detta bör framgå av bestämmelsen. Vissa föreskrifter om utlåtande av yrkesinspektionen till ledning för byggnadsnämnds prövning i byggnadslovsärenden bör efter beslut av Kungl. Maj:t tas in i arbetarskyddskungörelsen. Därvid bör föreskrivas att utlåtandet skall innehålla uppgift om huruvida skyddsombud, skyddskommitté eller organisation som företräder arbetstagarna fått tillfälle att yttra sig över byggnadsföretaget.

I gällande regler för förhandsprövning finns inte några föreskrifter som ger grund för arbetstagarnas deltagande i planeringsarbetet. Att detta är en stor brist har framhållits vid arbetsplatsremissen. I det föregående har jag betonat vikten av vidgat arbetstagarinflytande vid arbetsmiljöns utformning och förordat lagbestämmelser om att skyddsombud och skyddskommitté skall delta vid planering av nya eller ändrade arbetslokaler, anordningar och arbetsmetoder. Vid utformningen av reglerna om förprövning av arbetslokaler m. m. genom myndighets försorg är det enligt min mening viktigt att även skapa garantier för att intentionerna bakom de nämnda lagbestämmelserna kan förverkligas. Arbetstagarparten måste även i detta hänseende ges ett genom lagstiftningen garanterat inflytande på hur grundläggande arbetsmiljöfaktorer som hänger samman med arbetslokalerna skall vara beskaffade.

Utredningen har ansett att granskningen av byggnadsförslag som gäller arbetslokaler måste innefatta en kontroll av att arbetstagarparten beretts tillfälle att delta i planeringen och av att arbetstagarnas synpunkter beaktats i erforderlig utsträckning.

Som jag nyss nämnt skall utlåtande från yrkesinspektionen, som skall ligga till grund för slutbedömningen i byggnadslovsärende, ge upplysning om huruvida skyddsombud, skyddskommitté eller organisation som företräder arbetstagarna fått tillfälle att yttra sig över byggnadsföretaget. För att byggnadslov i dessa ärenden om arbetslokaler skall kunna beviljas bör fordras att utlåtandet från yrkesinspektionen anger att arbetstagarparten fått tillfälle att yttra sig. Byggnadsstadgan bör uppta en bestämmelse härom. Denna bestämmelse kompletteras av den nya föreskrift i arbetarskyddskungörelsen som jag förut nämnt.

Vid tiden för byggnadslovsprövningen saknas ibland kännedom om vilket slag av verksamhet som skall bedrivas i lokalerna. Det är inte lämpligt att man av denna orsak uppskjuter prövningen. Det är emellertid angeläget att de byggnadsföretag, som av denna anledning inte blir föremål för fullständig prövning i skyddshänseende i byggnadslovsärendet, uppmärksammas av yrkesinspektionen när arbetslokalerna skall tas i bruk. Jag vill understryka vad LO i detta hänseende har anfört vid remissbehandlingen. För dessa fall förordar jag i det följande en särskild regel i arbetarskyddslagen om anmälningsskyldighet till yrkesinspektionen. Har enligt utlåtande från arbetarskyddsmyndigheten erforderlig prövning i skyddshänseende inte kunnat ske i samband med byggnadslovsärendet, bör i beslutet om byggnadslov erinras om skyldigheten att

till yrkesinspektionen göra anmälan innan arbetslokalen tas i bruk. Ett tillägg bör införas i byggnadsstadgan om att sådan erinran skall göras när byggnadslov meddelas i situationer som här avses.

En utvidgad arbetsmiljöprövning i byggnadslovsärenden förutsätter att det finns granskningsunderlag som ger tillräckliga upplysningar om den verksamhet som skall bedrivas i lokalerna och om de fasta anordningar som skall finnas där. Det ankommer på sökanden att foga de handlingar som behövs till sin begäran om byggnadslov. I enlighet med vad bygglagutredningen anfört vid remissbehandlingen förordar jag att byggnadsstadgan skall uppta en bestämmelse om att erforderlig beskrivning av den avsedda verksamheten skall fogas till ansökan om byggnadslov, då det är känt för vilket slag av verksamhet lokalerna skall användas. Skulle sökanden inte kunna ge besked om för vilket ändamål och hur arbetslokalerna skall användas, bör ett byggnadslov inte anses innefatta något godkännande av att lokalerna är lämpade att tas i bruk. Som utredningen framhållit aktualiseras i stället i sådana fall kravet på särskild anmälan och förprövning enligt den ordning som avses gälla när byggnadslovsplikt inte föreligger. Som jag redan nämnt bör uttryckliga bestämmelser härom tas in i arbetarskyddslagen och byggnadsstadgan.

Utredningen har ansett att yrkesinspektionen bör delta i slutbesiktningar enligt byggnadsstadgan när det gäller byggnader vari arbetslokaler ingår. Som bygglagutredningen påpekat i sitt remissyttrande är det med hänsyn till den arbetsmiljöprövning som skall ingå i byggnadslovsärendet naturligt att yrkesinspektionen lämnar byggnadsnämnderna biträde vid de besiktningar som enligt 64 § byggnadsstadgan ankommer på nämnden. I likhet med bygglagutredningen anser jag att rutinerna med avseende på yrkesinspektionens medverkan bör vara flexibla. Särskilt viktigt är givetvis att byggnadsnämnden under byggnadsföretagets gång rådgör med yrkesinspektionen beträffande eventuella avvikelser från byggnadslovet. Jag anser att yrkesinspektionens roll vid besiktningsförfarandet bör markeras genom att byggnadsstadgan på sätt utredningen föreslagit kompletteras med föreskrifter om att yrkesinspektionen skall kallas till slutbesiktning samt om befogenhet för yrkesinspektionen att påkalla slutbesiktning.

Utredningen har också föreslagit att det bör åligga arbetsgivare som ansökt om byggnadslov för arbetslokal eller personalrum att underrätta skyddsombud, skyddskommitté eller organisation som företräder arbetstagarna när byggnadslovet beviljats. Jag delar uppfattningen att arbetstagarna inte skall behöva sväva i okunnighet om att byggnadslov har beviljats eller om byggnadslovets innehåll. En regel om underrättelseskylighet i enlighet med utredningens förslag är därför motiverad. Regeln bör efter beslut av Kungl. Maj:t tas in i arbetarskyddskungörelsen.

Särskilt anmälnings- och granskningsförfarande

I de fall då byggnadslovsplikt inte föreligger måste det finnas motsvarande möjligheter till förhandsprövning från arbetarskyddsmyn-

digheternas sida som enligt det föregående skall gälla i anslutning till handläggningen av byggnadslovsärenden. Utredningen har föreslagit att en särskild anmälningsskyldighet för arbetsgivare införs för dessa situationer. Enligt utredningen skall anmälan ske till yrkesinspektionen innan arbetslokal tas i bruk eller börjar användas för annan verksamhet än den till vilken lokalen förut varit använd. Anmälningsskyldigheten bör också omfatta det fall att arbetstagare skall börja arbeta i lokal där verksamheten dittills bedrivits av ensamföretagare. Anmälan skall syfta till att ge yrkesinspektionen möjlighet att besiktiga lokalen innan arbetet sätts i gång där. Anmälan skall normalt följas av besiktning och prövning av om lokalen med permanenta anordningar kan godtas för avsedd verksamhet.

Att anmälnings- och granskningsförfarande enligt utredningens modell bör enligt min mening kunna leda till att en effektiv förprovning av arbetslokaler och tillhörande anordningar kommer till stånd också när byggnadslov inte behövs. En förutsättning är emellertid att garantier finns för att anmälningsskyldigheten kommer att iakttas i tillfredsställande omfattning. Som utredningen har påpekat bör det numera finnas ökade möjligheter att genom meddelanden från centrala företagsregistret hos statistiska centralbyrån kontrollera att föreskriven anmälan sker. Enligt vad som framgår av statistiska centralbyråns remissyttrande övervägs inom centralbyrån åtgärder beträffande företagsregistret för att möta de behov som kommer att föreligga för yrkesinspektionen att komplettera sina arbetsställeregister. Det är naturligtvis angeläget att anmälningsförfarandet läggs till grund för en aktiv granskningsverksamhet från yrkesinspektionen. Jag har ingen erinran mot vad utredningen uttalat rörande granskningsverksamhetens omfattning. Jag vill dock understryka betydelsen av att yrkesinspektionen har särskild uppmärksamhet riktad på frågan om att inhämta arbetstagarsidans synpunkter i ärenden av detta slag. Reglerna om anmälningsskyldigheten bör som utredningen funnit tas in i arbetarskyddslagen.

Jag har tidigare framhållit att det vid tiden för byggnadslovsprövningen ibland inte är känt för vilket slag av verksamhet ifrågasvarande arbetslokaler skall användas. Om sökanden vid byggnadslovsgranskningen inte kan ge besked vartill och hur arbetslokalerna skall användas kan enligt utredningen byggnadslovet inte anses innefatta prövning av om lokalerna är lämpliga att tas i bruk för viss verksamhet. Detta uttalande av utredningen har understrukits av LO. Som förut nämnts anser jag att det behövs en uttrycklig bestämmelse om att anmälningsskyldighet föreligger i fall då byggnadslov fordrats men fullständig prövning i skyddshänseende inte kunnat ske i byggnadslovsärendet. Jag förordar att en sådan bestämmelse om anmälningsskyldighet till yrkesinspektionen införs i arbetarskyddslagen. Jag vill tillägga att någon tvekan om när anmälningsskyldighet föreligger i dessa situationer inte kan uppstå, eftersom erinran om anmälningsskyldigheten enligt vad jag tidigare anfört skall göras i beslutet om byggnadslov.

Särregler för vissa fall

Byggnadslovskravet omfattar inte byggnader som tillhör staten eller landsting. För sådana byggnader gäller i stället enligt 66 § byggnadsstadgan att anmälan skall göras hos byggnadsnämnd innan byggnaden påbörjas. Utredningen anser att de regler om förhandsgranskning som avses gälla i byggnadslovsfallen i princip bör tillämpas också på statligt och landstingskommunalt byggande. Enligt utredningen bör man t. v. — i avvaktan på en eventuell utvidgning av byggnadslovsplikten — kunna förutsätta att staten och landstingskommunerna anpassar sig till den ordning för arbetsmiljöprövning som skall gälla vid byggande av arbetslokaler inom andra sektorer. För att ge yrkesinspektionen ökade kontrollmöjligheter föreslår utredningen dock vissa kompletterande föreskrifter i byggnadsstadgan. Skyldighet föreslås sålunda för byggnadsnämnd att underrätta yrkesinspektionen när anmälan inkommit om att byggnad, avsedd för arbetslokaler eller personalrum, skall påbörjas för statens eller landstingskommuns räkning. Dessutom avses rätt föreligga för yrkesinspektionen att påkalla slutbesiktning också vid sådant byggande.

Jag delar utredningens bedömning att ett genomförande av en bättre arbetsmiljöprövning i byggnadslovsärenden kan väntas bli vägledande också för förhandsgranskningen i samband med statligt och landstingskommunalt byggande av arbetslokaler. Som utredningen framhållit är det särskilt angeläget att möjligheterna för arbetstagarna att framföra synpunkter och få dessa beaktade tas till vara även vid granskningen av ett statligt eller landstingskommunalt byggande. På samma sätt som vid byggnadslovsprövning bör härvid lämpligen föreligga ett utlåtande från yrkesinspektionen varav bl. a. bör framgå att arbetstagsarsidan fått tillfälle att yttra sig över byggnadsföretaget. Särskilda föreskrifter bör införas i byggnadsstadgan enligt utredningens förslag för att öka kontrollmöjligheterna för yrkesinspektionen.

Beträffande vissa industriområden kan dispens från byggnadslovsplikten medges av länsstyrelsen efter tillstyrkan av byggnadsnämnden. Inte heller i dispensfallen får yrkesinspektionen stå utan möjligheter till bevakning av förhållandena. I överensstämmelse med utredningens förslag bör därför uppställas det villkoret för befrielse från skyldigheten att söka byggnadslov, att tillstyrkan föreligger jämväl från yrkesinspektionen. Detta sker genom en kompletterande föreskrift i byggnadsstadgan.

Med tanke på utvecklingen mot alltmer komplicerade yrkeshygieniska problem har utredningen ansett det lämpligt att speciella kontrollmöjligheter införs för arbetarskyddsorganen i vissa fall. Utredningens förslag innebär att arbetarskyddsstyrelsen skall ges befogenhet att för visst slag av riskfylld verksamhet föreskriva att arbetslokal inte får tas i bruk utan att den besiktigats av yrkesinspektionen.

Jag anser att det i det föregående förordade systemet med förhandsprövning från arbetsmiljösynpunkt dels i anslutning till handläggningen av byggnadslovsärenden och dels på grundval av särskilt anmälningsförfarande bör leda till en tillräckligt omfattande granskning

av byggnadsförslag som gäller arbetslokaler. För särskilda förhållanden kan det likväl behövas regler som ger underlag för en strängare kontroll från arbetarskyddsmyndigheternas sida innan arbetslokal tas i bruk. I likhet med remissinstanserna delar jag utredningens uppfattning att en särskild kontrollmöjlighet bör finnas för riskfyllda verksamhetsområden. Jag anser också att det bör ligga i arbetarskyddsstyrelsens hand att närmare avgöra för vilka slag av verksamheter det är motiverat med sådan intensifierad bevakning. Det bemyndigande som behövs för arbetarskyddsstyrelsen bör ges genom bestämmelser i arbetarskyddslagen och arbetarskyddskungörelsen.

9.4 Gemensamma arbetsställen

Arbetsförhållandena på arbetsställen som är gemensamma för flera arbetsgivares anställda innebär många gånger ökade risker för dem som är sysselsatta där. På olika slags gemensamma arbetsställen inom skilda branscher har man konstaterat att oklarhet rått i fråga om ansvaret för skyddsåtgärder och att brister förelegat när det gällt att samordna arbetarskyddsinsatserna. Arbetarskyddslagstiftningen tar i första hand sikte på att ge regler för arbetsgivarens arbetarskyddsansvar gentemot de arbetstagare som är sysselsatta hos honom. Det finns inga regler som direkt syftar till att lösa de speciella skyddsfrågor som uppstår på gemensamma arbetsställen.

Utredningens genomgång har bekräftat att behov finns av nya lagregler som ger vägledning för ett effektivt skyddsarbete på de gemensamma arbetsställena samt underlag för ingripande och åtgärder från myndigheternas sida i fall då missförhållanden råder. Gemensamma arbetsställen kan vara av högst skiftande slag. Genomgående gäller emellertid att det är den väsentligen samtidiga förekomsten av flera olika verksamheter som ger upphov till ökade risker för de sysselsatta. Säkerheten för den som arbetar på gemensamt arbetsställe är således beroende inte bara av vad hans arbetsgivare och dennes övriga anställda gör utan också av vilka åtgärder som vidtas av andra arbetsgivare och deras anställda. I sammanhanget är också att beakta att på gemensamt arbetsställe inte sällan bedrivs verksamhet utan anställda, av s. k. ensamföretagare. Det är därför tydligt att de nya bestämmelser som behövs inte kan bygga enbart på det sedvanliga arbetsgivaransvarets princip.

Av alla arbetsgivare på gemensamma arbetsställen bör man, som utredningen funnit, kunna fordra att de inte genom sin verksamhet och anordningarna på arbetsstället utsätter någon arbetstagare på arbetsstället för risk för ohälsa eller olycksfall. Skyldighet bör föreligga för arbetsgivarna att medverka i gemensam skyddsorganisation när sådan behövs och att samordna den egna verksamheten med övrig verksamhet på arbetsstället. Behovet härav har understrukits vid remissbehandlingen. Jag delar utredningens uppfattning att det bör införas en grundläggande bestämmelse i arbetarskyddslagen som ger uttryck för denna ståndpunkt. Föreskrift bör också ges om att ensamföretagare på gemensamt

arbetsställe skall ha samma förpliktelser med avseende på samråd och samverkan i skyddshänseende.

Det är självfallet av största vikt att erforderliga initiativ tas till samordning av skyddsåtgärderna på gemensamt arbetsställe och att effektiv planering, ledning och övervakning av skyddsinsatserna i gemensamt intresse kommer till stånd. Ett påtagligt behov finns därför av att reglera huvudansvaret för samordningen av skyddsåtgärder på gemensamt arbetsställe.

Gemensamma arbetsställen för byggnadsverksamhet

Det torde inte vara möjligt att för alla typer av gemensamma arbetsställen ange en fast placering av samordningsansvaret. Utredningen har funnit att en allmän regel för samordningsansvaret bör ha speciellt värde inom byggnadsbranschen och att det inom detta område finns förutsättningar att uppnå en enhetlig reglering. Utredningen har föreslagit att samordningsansvaret på gemensamma arbetsställen för byggnadsverksamhet läggs på byggherren. Möjlighet skall dock finnas för denne att överlåta ansvaret till viss arbetsgivare på arbetsstället och utredningen har förutsatt att detta i regel kommer att leda till att ansvaret flyttas över på den som framstår som huvudarbetsgivare. Utredningens förslag har fått ett starkt stöd vid remissbehandlingen. Några remissinstanser har dock haft erinringar mot att samordningsansvaret i första hand läggs på byggherren och framfört olika synpunkter som syftar till att ansvaret primärt skall falla på arbetsgivare på det gemensamma arbetsstället.

De problem som föreligger i fråga om arbetarskyddet på gemensamma arbetsställen har visat sig särskilt framträdande på byggarbetsplatser. Vanligtvis är det ett flertal entreprenörer som bedriver väsentligen samtidig verksamhet på ett byggnadsprojekt och under byggandets gång sker kontinuerligt förändringar av betydelse för säkerhetsförhållandena på arbetsplatserna. Det är därför enligt min mening väl motiverat att den reglering som skall införas lägger en fast grund för samordningsåtgärder på just byggnadsområdet.

En reglering som fyller kravet på fasthet måste kunna leda till klarhet i olika sammanhang om vem som har ansvaret för samordning av skyddsåtgärder. Anspråken i detta avseende tillgodoses genom att samordningsuppgiften i enlighet med utredningens förslag i första hand läggs på byggherren. Ett primärt ansvar för byggherren bör bidra till att samordningsfrågorna tas upp tidigt under byggnadsplaneringen. Möjligheten att överföra samordningsansvaret till arbetsgivare på arbetsstället ger det nödvändiga komplementet för att samordningsuppgifterna i varje särskilt fall skall handhas av den som med hänsyn till omständigheterna är mest lämpad. De synpunkter som utredningen anfört om vem som bör ha huvudansvaret bör kunna tjäna till ledning vid tillämpningen och ytterst har man att lita till att arbetarskyddsmyndigheterna ger de föreskrifter som behövs på gemensamt arbetsställe. Jag förordar således att utredningens förslag genomförs. Jag har inte heller någon erinran mot

vad utredningen anfört beträffande den närmare innebörden av samordningsansvaret på byggarbetsplatser. Det bör understrykas att en av de viktigaste uppgifterna för den samordningsansvarige blir att så snart behov därav kan förutses ta initiativ till att ett lämpligt organ tillskapas för handläggning av de gemensamma skyddsfrågorna under arbetstagarnas medverkan. Med anledning av vad som anförts under remissbehandlingen vill jag också framhålla att samordningsansvaret självfallet måste gälla även beträffande frågor om personalutrymmen och sanitära anordningar.

För att en effektiv samverkan mellan arbetsgivarna på gemensamma arbetsställen skall uppnås krävs att de arbetsgivare som inte har huvudansvaret för samordningsfrågorna har skyldigheter som svarar mot den samordningsansvariges uppgifter. Bl. a. fordras att arbetsgivarna på arbetsstället följer den samordningsansvariges anvisningar rörande det gemensamma skyddsarbetets bedrivande. Befogenheter som följer med samordningsansvaret måste vidare kunna gälla beträffande samtliga anställda på det gemensamma arbetsstället. Utredningens förslag om en särskild föreskrift i arbetarskyddslagen som klargör dessa förhållanden bör genomföras. Jag förordar också att motsvarande samordningsmöjligheter som nyss sagts införs beträffande verksamhet som ensamföretagare bedriver på gemensam byggarbetsplats.

Andra gemensamma arbetsställen

Samordning av skyddsåtgärder behövs naturligtvis många gånger också på gemensamma arbetsställen utanför byggnadsbranschen. Som nämnts förut möter det svårigheter att finna generella regler om samordningsansvar på dessa arbetsställen. Mot den bakgrunden har utredningen föreslagit en lagregel av innebörd att arbetsgivarna på annat gemensamt arbetsställe än inom byggnadsverksamhet skall kunna komma överens om att en av dem skall ha ansvaret för samordningen och att, för fall då överenskommelse inte finns, yrkesinspektionen skall ha befogenhet att föreskriva vem som skall ha sådant ansvar.

En bestämmelse om samordningsansvaret i dessa fall bör vara enkel och klar, så att det inte kan råda någon tvekan om att ett särskilt samordningsansvar föreligger. Någon särreglering för gemensamt arbetsställe som utgör fast driftställe, vilket ifrågasatts i LO:s remissyttrande, synes därför inte lämplig. I anslutning till vad LO anfört vill jag emellertid framhålla att det bör vara lämpligt att yrkesinspektionen kartlägger förekomsten av mera permanenta gemensamma arbetsställen och ser till att samordningen av skyddsåtgärderna fungerar effektivt. Yrkesinspektionen bör naturligtvis även i övrigt ha uppmärksamheten riktad på behovet av att i ett tidigt stadium få till stånd en sådan samordning på gemensamma arbetsställen.

Det är enligt min mening viktigt att lagstiftningen i enlighet med utredningens förslag ger klart uttryck för att lösandet av skyddsfrågorna på gemensamt arbetsställe ofta kräver att en av arbetsgivarna utses att ha ansvar för samordningsuppgifterna. Vidare bör yrkesinspektionen ges

lagfäst stöd för att kunna meddela föreskrifter om vem som i det enskilda fallet skall ha detta samordningsansvar. Med hänsyn härtill förordar jag att de av utredningen föreslagna bestämmelserna införs i lagstiftningen. Som utredningen avsett bör fråga om föreskrift av yrkesinspektionen i samordningshänseende kunna väckas av arbetsgivare eller arbetstagare som berörs. Dessutom bör yrkesinspektionen själv kunna ta initiativ till sådana föreskrifter.

Samordningsansvar enligt nu förordade bestämmelser bör i huvudsak ha likartad innebörd som utredningen angett för byggnadsområdets del. Övriga arbetsgivare och deras arbetstagare liksom ensamföretagare på arbetsstället bör på motsvarande sätt som på byggarbetsplatser vara skyldiga att följa direktiv om skyddsverksamheten som den huvudansvarige meddelar i samordningssyfte.

Om samordningsansvaret försummas eller om arbetsgivare, ensamföretagare eller arbetstagare underlåter att följa anvisningar från den samordningsansvarige bör det finnas möjligheter för arbetarskyddsmyndigheterna att åstadkomma rättelse. Jag godtar utredningens förslag i detta hänseende som går ut på att yrkesinspektionen skall kunna meddela föreskrifter för att få till stånd samordning av skyddsåtgärder. Förslaget gäller såväl gemensamma arbetsställen för byggnadsverksamhet som andra gemensamma arbetsställen. Yrkesinspektionens föreskrifter bör vara straffsanktionerade.

Särskilda frågor för vissa arbetsställen

Arbetarskyddsproblem av liknande art som på gemensamma arbetsställen uppkommer när arbetstagare helt eller delvis sysselsätts på arbetsställe över vilket hans arbetsgivare inte råder, något som är vanligt bl. a. i samband med transportverksamhet. Det gäller här situationer då arbetsgivaren inte har möjlighet att avhjälpa missförhållanden på ett främmande arbetsställe. Den gällande arbetarskyddslagstiftningen ger i sådant fall inte heller tillräckligt stöd för ingripande från arbetarskyddsmyndigheterna mot den som råder över arbetsstället.

De bestämmelser som i det föregående förordats rörande samråd och samverkan och om samordningsansvar på gemensamma arbetsställen blir av betydelse också för skyddet av arbetstagare som sysselsätts på främmande arbetsplats. Många gånger är det ju här fråga om arbetsställe där två eller flera arbetsgivare bedriver verksamhet samtidigt och därmed aktualiseras de förut diskuterade nya kraven på skyddsåtgärder till förmån för envar som sysselsätts på arbetsstället. Utredningen har emellertid pekat på att detta inte är tillräckligt som underlag för lösningen av alla skyddsproblem beträffande anställdas arbete på arbetsplats över vilken deras arbetsgivare saknar rådighet. Utredningen syftar därvid främst på situationer då speciella skyddsåtgärder eller anordningar behövs för det arbete som dessa anställda utför på främmande arbetsplats. Utredningen har därför föreslagit att möjligheter skall finnas för arbetarskyddsmyndigheterna att gripa in med föreläggan-

de och förbud inte bara som hittills mot arbetsgivaren till dem som utsätts för risker i arbetet utan också mot den som råder över det arbetsställe där missförhållande finns.

Den sålunda avsedda utvidgningen av arbetarskyddsmyndigheternas handlingsmöjligheter kan enligt min mening få stor praktisk betydelse. Den som utför arbete på främmande arbetsställe får en stärkt position när han eller företrädare för honom framför önskemål om skyddsåtgärder till den som råder över arbetsstället. För arbetsgivaren, vars ansvar i skyddshänseende mot sina anställda naturligtvis gäller även när de anställda sysselsätts utanför arbetsgivarens fasta driftställe, bör det också finnas anledning att i ökad utsträckning bevaka arbetsförhållandena för sina anställda på främmande arbetsställe när han vet att det finns effektiva medel att genomdriva de skyddsåtgärder som behövs. Jag anser således i likhet med utredningen att bestämmelser bör införas i arbetarskyddslagen som ger arbetarskyddsmyndigheterna befogenhet att i fall då arbetsgivaren inte disponerar över förhållandena på ett arbetsställe rikta föreläggande eller förbud också mot den som råder över arbetsstället. För att ingripande skall kunna göras bör i princip krävas att den som råder över arbetsstället bedriver verksamhet som faller under arbetarskyddslagen. Liksom utredningen anser jag dock att det av effektivitetsskal måste finnas möjlighet till ingripande också när den som råder över ett arbetsställe är ensamföretagare.

9.5 Utbildningsfrågor

En förutsättning för att skyddsombuden på ett effektivt sätt skall kunna fullgöra sina vidgade uppgifter är att de får en för uppdraget väl anpassad och tillräckligt omfattande utbildning. Vid arbetsplatsremissen har ett stort antal grupper särskilt uttalat att en utbyggd utbildning är av grundläggande betydelse med hänsyn till skyddsombudens ökade befogenheter och ansvar. Både LO och TCO har i sina remissyttranden också framhållit att de vidgade uppgifter och det ökade ansvar som skyddsombuden kommer att få måste motsvaras av en kraftig satsning då det gäller utbildningsfrågorna. Jag vill starkt understryka den uppfattning om utbildningsfrågornas stora vikt som har kommit till uttryck såväl hos utredningen som vid remissbehandlingen. Bland de olika åtgärder som måste vidtas för att komma till rätta med bristerna i arbetsmiljön är en ökad uppmärksamhet åt utbildningsfrågorna enligt min mening av grundläggande betydelse.

Utredningen har föreslagit en lagbestämmelse om att arbetsgivare och arbetstagare skall ha ett gemensamt ansvar för att skyddsombuden får den utbildning som behövs. Utredningen anser att kostnaderna för denna utbildning i princip bör falla på arbetsgivarna. Vidare förutsätter utredningen att deltagare i skyddsombudsutbildningen inte skall vidkännas löneavdrag i samband med genomgång av kurs. Utredningens förslag i dessa delar har tillstyrkts eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. LO och TCO anser dock att det bör komma till klarare uttryck i

lagen att ansvaret för utbildningen skall ligga på arbetsmarknadens parter. LO anser också att det borde komma till uttryck i lagstiftningen att utbildning av skyddsombud skall ske på betald arbetstid eller ersättas som om den fullgjorts på betald arbetstid.

Som jag förut nämnt förordar jag att det i arbetarskyddslagen införs en grundläggande bestämmelse om erforderlig utbildning åt skyddsombuden av den innebörd som utredningen föreslagit. Med anledning av vad som anförts vid remissbehandlingen finns det anledning understryka att ansvaret för denna utbildning skall ligga på arbetsmarknadens parter.

Jag biträder också utredningens förslag att kostnaderna för skyddsombudens utbildning bör falla på arbetsgivarna. Insatser för att tillföra skyddsombuden de kunskaper som de behöver för att på ett effektivt sätt fullgöra sina uppgifter är ett betydelsefullt led i alla de åtgärder som måste till för att förbättra arbetsmiljön. I enlighet med vad jag tidigare anfört bör kostnaderna för sådana åtgärder ses som en del av produktionskostnaden. Eftersom utbildningen av skyddsombud är en fråga som berör alla arbetsgivare bör utbildningskostnaderna i enlighet med utredningens förslag finansieras genom en ökning av den kollektiva arbetarskyddsavgift som erläggs av arbetsgivarna. Jag återkommer i ett följande avsnitt närmare till denna fråga. Som utredningen förutsatt bör arbetsgivarnas kostnadsansvar för skyddsombudens utbildning inte bara omfatta de direkta utbildningskostnader som finansieras kollektivt genom arbetarskyddsavgiften utan även inbegripa att utbildningen skall ske på betald arbetstid eller ersättas som om den fullgjorts på betald arbetstid. Jag förutsätter således i likhet med utredningen och i överensstämmelse med vad som framhållits vid arbetsplatsremissen att deltagande i kurs i arbetsmiljöfrågor skall ske med ersättning i form av lön och andra anställningsförmåner och att kursdeltagare bereds erforderlig ledighet för ändamålet. I avvaktan på erfarenheter om utbildningens omfattning, genomförande m. m. är jag f. n. inte beredd att ta ställning till om dessa frågor bör regleras i lag.

Som jag redan framhållit är det naturligt att ansvaret för utbildningsverksamheten för skyddsombuden ankommer på arbetsmarknadens parter som redan har stor erfarenhet i dessa frågor. Härigenom främjas en praktisk och verklighetsnära inriktning av utbildningen. Jag ställer mig också bakom de synpunkter som framförts vid arbetsplatsremissen om en i stor utsträckning branschvis ordnad utbildning.

Utredningen har föreslagit att till arbetarskyddsstyrelsen skall knytas en central utbildningsdelegation med uppgift att verka för samordning av utbildningsverksamheten samt att ange riktlinjer för utbildningens innehåll m. m. Flertalet av de remissinstanser som yttrat sig i denna fråga, däribland arbetarskyddsstyrelsen, LO och TCO, har tillstyrkt detta förslag eller lämnat det utan erinran. Jag förordar att den av utredningen föreslagna utbildningsdelegationen inrättas.

När det gäller utbildningsdelegationens uppgifter vill jag peka på att den utbildning det här gäller avses rikta sig till flera olika personalkategorier med olika utbildningsbakgrund och praktiska erfarenheter. Utbild-

ningsbehoven varierar också mellan olika näringsgrenar. Med hänsyn härtill synes det lämpligt att såväl en grundutbildning av mera allmängiltig karaktär som en med hänsyn till olikartade behov differentierad vidareutbildning står till förfogande. Utbildningen bör vidare organiseras så att skyddsombuden kan genomgå den inom en rimlig tidsrymd. Delegationen bör också utarbeta förslag till de normer som skall gälla för bidragsgivningen till utbildningsverksamheten. Till denna fråga återkommer jag i ett följande avsnitt om arbetarskyddsfonden.

De här nämnda uppgifterna för utbildningsdelegationen kräver stor tillgång till sakkunskap i fråga om arbetslivets behov av utbildning i arbetarskyddsfrågor. Det är därför betydelsefullt att de erfarenheter arbetsmarknadens parter har i dessa frågor tas till vara och att parterna ges ett betydande inflytande över utbildningens uppläggning. I delegationen, som det bör ankomma på Kungl. Maj:t att utse, bör således ingå bl. a. representanter för arbetsmarknadsparterna. Jag anser det vidare naturligt att även arbetarskyddsfonden blir representerad i utbildningsdelegationen. Delegationen bör samarbeta med organisationer och andra som har en verksamhet med anknytning till delegationens. Inte minst gäller detta SAF:s och LO:s gemensamma organ, Arbetarskyddsnämnden, som har en omfattande erfarenhet av den arbetarskyddsutbildning som ligger inom parternas gemensamma ansvarsområde.

Utredningen har med instämmande av ett stort antal remissinstanser framhållit att det är av stor vikt att förutom skyddsombuden även vissa andra personalkategorier har goda kunskaper i arbetarskydd. Betydelsen härav har också understrukits vid arbetsplatsremissen. Jag förordar därför att utbildningsdelegationens uppgifter får omfatta även arbetarskyddsutbildning för personal i arbetsledande ställning. Finansieringen av denna utbildningsverksamhet bör ske på motsvarande sätt som jag tidigare föreslagit för skyddsombudens utbildning. Från arbetarskyddsfonden bör även kunna utgå bidrag till utbildning i arbetsmiljöfrågor för tekniska planerare och andra som är med om att forma arbetsmiljön.

I remissyttrandena från bl. a. LO och TCO har också tagits upp den vidare frågan om undervisningen i arbetsmiljöfrågorna inom det allmänna utbildningsväsendet och frågan beträffande forskningen på arbetsmiljöområdet.

Inom grundskolan och gymnasieskolan förekommer redan nu viss utbildning i frågor med anknytning till arbetsmiljön. Vid remissbehandlingen har särskilt LO och TCO kraftigt understrukt behovet av en mera omfattande och systematisk orientering om grundläggande förhållanden på arbetsmiljöområdet inom ramen för den undervisning som ges i skolväsendet. I dessa remissyttranden framhålls också att frågan om arbetsmiljön måste vara en integrerad del av undervisningen i de mera yrkesinriktade studievägarna och i den av arbetsmarknadsstyrelsen bedrivna arbetsmarknadsutbildningen.

Efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet vill jag beträffande dessa frågor framhålla följande.

I läroplanerna för de utpräglat yrkesinriktade studievägarna i gymnasieskolan ingår som ett av målen för undervisningen att utveckla förmågan att iaktta och analysera sociala förhållanden på arbetsplatsen samt att förvärva insikt om yrkes- och arbetsförhållandenas föränderlighet. Som ett huvudmoment upptas arbetsplatsens skyddsfrågor. I prop. 1972:1 (bil. 10 s. 232) har understrukits angelägenheten av att dessa skrivningar i läroplanerna följs upp i skolöverstyrelsens fortsatta arbete.

Med anledning av de nu aktuella satsningarna på arbetsmiljöns område är det angeläget med ytterligare insatser på utbildningssidan. Chefen för utbildningsdepartementet kommer senare att föreslå Kungl. Maj:t en sådan ändring av läroplanen för främst de yrkesinriktade linjerna i gymnasieskolan att huvudmomentet arbetsplatsens skyddsfrågor ändras till arbetsplatsens miljöfrågor. Skolöverstyrelsens fortsatta arbete bör leda fram till anvisningar till kursplanerna för dessa studievägar. Detta kursplanearbete bör bedrivas i kontakt med arbetarskyddsstyrelsen och arbetsmarknadsorganisationerna.

Även inom universitets- och högskoleutbildningen har frågor rörande arbetsmiljön ägnats allt större uppmärksamhet under de senaste åren. LO lämnar i sitt remissyttrande en rad exempel på den stora aktivitet som pågår på universitetshåll inom arbetsmiljöområdet och framhåller behovet av integrering av den verksanknutna utbildningen och forskningen på detta område med motsvarande verksamhet vid universitet och högskolor. UKÄ framhåller också i sitt remissyttrande att ökade insatser inom utbildningen och forskningen är av stor betydelse för att utredningens intentioner skall kunna förverkligas. UKÄ har nyligen tillsatt en samrådsgrupp med uppgift att inom universitetsväsendet stödja och samordna det lokala planeringsarbetet rörande arbetsvetenskaplig utbildning och forskning inom främst de samhällsvetenskapliga, medicinska och tekniska områdena. Dessutom har UKÄ uppdragit åt de tekniska fakulteternas utbildningsnämnder att komma in med förslag till studieplaner för kurser i arbetsvetenskap vid samtliga utbildningslinjer i civilingenjörsutbildningen, att om möjligt tillämpas som försöksverksamhet redan läsåret 1973/74. Efter samråd med statsrådet Moberg vill jag stryka under angelägenheten av att sådana förändringar genomförs i utbildningen vid berörda fakulteter att blivande yrkesutövare bättre än i dag är förberedda för konstruktiva insatser i syfte att förbättra arbetsmiljön. UKÄ har föreslagit att en arbetsvetenskaplig utbildning och forskning anordnas vid högskolan i Luleå. Beredning av denna fråga pågår inom utbildningsdepartementet med sikte på prövning i budgetarbetet kommande höst.

Av betydelse i detta sammanhang är också den samverkan som måste finnas mellan verksamheten vid arbetarskyddsstyrelsens arbetsmedicinska avdelning och den högre utbildningen och forskningen inom universitet och högskolor. I likhet med vad UKÄ framhåller i sitt yttrande finner jag det angeläget att organisatoriska åtgärder vidtas för att stärka en sådan samverkan. Sålunda bör innehavare av tjänst som professor och som laborator vid styrelsens arbetsmedicinska avdelning i Stockholm liksom

vid filialen i Umeå åläggas skyldighet att i tjänsten undervisa, handleda och examinera inom universitetsorganisationen, företrädesvis inom forskarutbildningen. Vidare bör innehavare av sådan tjänst erhålla ledamotskap i vederbörande fakultet. Det ankommer på Kungl. Maj:t att efter förslag från arbetarskyddsstyrelsen och UKÄ besluta i dessa frågor.

Utredningen föreslår också att ett vetenskapligt råd knyts till arbetarskyddsstyrelsen. I detta avses ingå företrädare för bl. a. de grunddiscipliner från vilka de arbetsvetenskapliga disciplinerna utgått. Jag förordar att detta förslag genomförs. Det ankommer på Kungl. Maj:t att förordna ledamöter i rådet.

9.6 Vidgade uppgifter för arbetarskyddsfonden

Genom beslut vid 1971 års riksdag (prop. 1971:22, SfU 1971:17, rskr 1971:108) har införts en särskild arbetarskyddsavgift som skall bidra till vidgade insatser för en förbättrad arbetsmiljö. Avgiften utgör 0,05 % av samma löneunderlag som gäller för avgiften till yrkesskadeförsäkringen. Av denna avgift utgör 0,02 % bidrag till statens kostnader för arbetarskyddsverkets verksamhet, medan 0,03 % tillförs en arbetarskyddsfond för att användas för bidrag till forskning, utbildning och information inom arbetsmiljöområdet. Under år 1973 beräknas fonden tillföras ca 24 milj. kr.

Arbetsmiljöutredningen har i anslutning till sina förslag om utbildning av skyddsombud konstaterat att denna fråga berör alla arbetsgivare varför de kostnader som uppkommer bör kunna täckas genom kollektiva avgifter. Utredningen föreslår att arbetarskyddsavgiften höjs med 0,02 procentenheter, varigenom fonden skulle tillföras ytterligare ca 16 milj. kr. om året för att användas för utbildningsändamål. Dessa medel är enligt utredningen avsedda för bidrag till organisation eller företag som anordnar utbildning av skyddsombud. Bidragsgivningen föreslås i princip avse alla direkt med utbildningen förenade kostnader men däremot inte kostnader för förlorad arbetsförtjänst under kurstiden. Det avses ankomma på den utbildningsdelegation som föreslås knuten till arbetarskyddsstyrelsen att i enlighet med dessa principer och inom ramen för tillgängliga medel utarbeta regler för bidragsgivningen.

Vid min anmälan av frågan om uttaget av avgifter till den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen (prop. 1973:48) berördes även arbetarskyddsavgiften. Jag meddelade därvid min avsikt att vid behandlingen av arbetsmiljöutredningens förslag förordna en höjning av arbetarskyddsavgiften från 0,05 till 0,10 % från den 1 januari 1974 för att göra det möjligt att genomföra en intensifierad utbildning av skyddsombuden samt att föreslå en utvidgning av arbetarskyddsfondens verksamhet även i andra avseenden. Jag uttalade också min avsikt att i det sammanhanget ta upp en av LO och SAF aktualiserad fråga om kollektiv finansiering av vissa kostnader i samband med utbildning av personal för företagshälsövrården. Jag vill nu ta upp dessa och vissa andra frågor om arbetarskyddsfondens verksamhet till närmare behandling.

Jag har i det föregående understrukit vikten av att skyddsombuden tillförsäkras en utbildning som ger dem förutsättning att göra en aktiv insats i skyddsarbetet. Jag har i det sammanhanget också behandlat frågan om utbildning i arbetsmiljöfrågor för vissa andra personalkategorier, främst arbetsledare, tekniska planerare och andra som är med om att forma arbetsmiljön. Utbildningen av såväl skyddsombuden som dessa andra personalkategorier skall bekostas av arbetsgivarna. Eftersom denna utbildning är en fråga som berör alla arbetsgivare bör finansieringen ske genom kollektiv arbetsgivaravgift. I enlighet med vad jag tidigare anfört bör dessa utbildningskostnader täckas genom bidrag från arbetarskyddsfonden. Hur stora kostnader det här blir fråga om är svårt att beräkna innan utbildningsbehoven kartlagts närmare och utbildningsprogrammen utformats. Med utgångspunkt i vissa uppskattningar beräknar jag att ca 20 milj. kr. av arbetarskyddsfondens medel för år 1974 behöver disponeras för bidrag till dessa ändamål.

Det bör ankomma på den föreslagna utbildningsdelegationen att utarbeta förslag till normer för bidrag till här avsedd utbildning. Bidragsnormerna bör fastställas av arbetarskyddsfondens styrelse som även har att besluta om bidrag.

SAF och LO har i gemensam skrivelse den 15 maj 1972 föreslagit att vissa kostnader i samband med den utbildning i företagshälsovård som bedrivs av arbetarskyddsstyrelsen skall finansieras kollektivt. Därvid avses ersättning under utbildningstiden till blivande företagsläkare, företags-sköterskor och skyddsingenjörer. I samband med att riktlinjer för denna utbildning drogs upp i prop. 1971:23 förutsattes att erforderliga praktikmöjligheter skulle ställas till förfogande av näringslivet och att lön därvid skulle utgå från resp. företag. Hittills har denna fråga inte inneburit några större problem eftersom kursdeltagarna i allmänhet redan haft anställning och uppburit lön under utbildningstiden. I skrivelsen framhålls emellertid att det på längre sikt kommer att bli stora svårigheter att få fram erforderliga praktikplatser om den som tar emot praktikanten också skall svara för dennes lön under utbildningstiden.

Jag har förståelse för de synpunkter som redovisas i skrivelsen från SAF och LO. Med hänsyn till de praktiska problem som kan förutses för kommande år finner jag det lämpligt att även i detta fall utnyttja möjligheten till kollektiv finansiering av utbildningskostnaderna. Jag förordar således att bidrag skall kunna utgå från arbetarskyddsfonden till den som deltar i arbetarskyddsstyrelsens utbildning för personal inom företagshälsovården. Bidraget bör utgå under såväl teoretisk som praktisk del av kursen. Den som redan har anställning inom företagshälsovård förutsätts uppbära lön under kurstiden och bör inte vara berättigad till utbildningsbidrag från fonden. Det bör ankomma på arbetarskyddsstyrelsen att fastställa bestämmelser beträffande bidragsbelopp m. m. Jag uppskattar kostnaderna för den här förordade bidragsgivningen till högst 5 milj. kr. per år under de närmaste åren.

Jag har i tidigare avsnitt anslutit mig till utredningens förslag om en betydande utvidgning av möjligheterna att utse regionala skyddsombud

för att stärka arbetarskyddet på de mindre arbetsplatserna. Behovet härav har också understrukits vid arbetsplatsremissen. Utredningen har utgått från att ersättningsfrågan för de regionala skyddsombuden skall kunna lösas genom överenskommelser mellan parterna. Vid remissbehandlingen av utredningens förslag har bl. a. LO framhållit svårigheterna att nå en sådan lösning och förordat att finansieringen i stället sker genom en generell arbetsgivaravgift. Jag har blivit övertygad om de praktiska svårigheter som följer med en lösning som skulle innebära att kostnaderna för de regionala skyddsombudens verksamhet betalades individuellt av arbetsgivarna vid berörda arbetsställen. Jag förordar i överensstämmelse med syftet med vad LO anfört att medel från arbetarskyddsfonden ställs till förfogande för bidrag till kostnaderna för de regionala skyddsombudens verksamhet. Ersättningen bör i princip utformas som ett belopp per arbetsställe. Förslag till bestämmelser för dessa ersättningar bör utarbetas av arbetarskyddsstyrelsen och fastställas av Kungl. Maj:t. Omfattningen av dessa ersättningar blir givetvis beroende av i vilken utsträckning regionala skyddsombud kommer att utses. Kostnaderna för fonden under de första åren torde kunna uppskattas till 5 milj. kr. per år.

Jag vill i detta sammanhang också något beröra arbetarskyddsfondens insatser när det gäller forskning och utveckling. Fonden skall enligt sin instruktion stödja forskning som syftar till att förbättra arbetsmiljön och då främst sådana forskningsprojekt som kan väntas få praktisk användning inom arbetslivet. Hittills har insatserna främst inriktats på projekt som gäller undersökningar, kartläggningar och analyser av olika problemområden för att därigenom bl. a. få ökade kunskaper om de faktorer som har betydelse för människor i arbetslivet. Det räcker emellertid inte med att få fram dessa kunskaper, de måste också tas till vara genom praktiska åtgärder. Erfarenheterna från detta och andra områden visar att det kan uppstå svårigheter när det gäller att föra ut resultaten av forskningen i praktisk tillämpning. Jag vill därför understryka angelägenheten av att de forskningsresultat som kommer fram genom de olika undersökningar och analyser som bedrivs med stöd av fonden kan följas upp genom praktiskt utvecklingsarbete. Fonden bör därför ha möjlighet att stödja projekt så långt i produktutvecklingen som behövs för att garantera att den nya tekniska lösningen kan komma i praktisk tillämpning. Stöd till sådant målinriktat forsknings- och utvecklingsarbete, som jag nu berört, lämnas f. n. av styrelsen för teknisk utveckling. Genom att arbetarskyddsfonden enligt mitt förslag får vidgade uppgifter bör en viss arbetsfördelning mellan styrelsen och fonden komma till stånd. Vid planeringen av verksamheten bör därför samråd förutsättas mellan fonden och styrelsen.

En ökad satsning från arbetarskyddsfondens sida på sådan uppföljning och utveckling kommer att kräva betydande ekonomiska insatser. Jag finner det därför angeläget att ytterligare medel ställs till fondstyrelsens förfogande för bidrag till forsknings- och utvecklingsarbete.

Enligt nu gällande regler är staten som arbetsgivare undantagen från

skyldigheten att erlägga arbetarskyddsavgift. Vid remissbehandlingen har TCO samt statens personalnämnd och statens personalutbildningsnämnd ansett att även staten bör bidra till arbetarskyddsfonden genom den särskilda arbetarskyddsavgiften. Av olika skäl, främst angelägenheten av att underlätta en önskvärd samordning av insatserna för forskning, utbildning och information i arbetsmiljöfrågor över gränserna för skilda sektorer av arbetsmarknaden, bör staten inte längre inta någon särställning när det gäller att bidra till arbetarskyddsfonden. Hela lagstiftningen om arbetarskyddet avser även staten som arbetsgivare. Jag förordar därför att staten betalar avgift till arbetarskyddsfonden enligt motsvarande regler som gäller för övriga arbetsgivare.

När det gäller den arbetarskyddsavgift som faller på staten bör det ankomma på riksförsäkringsverket att beräkna den del av avgiften som skall tillföras arbetarskyddsfonden och tillgodoföra fonden det framtida beloppet med debitering av titeln Pensionsmedel m. m. på motsvarande sätt som nu sker beträffande statens sjukförsäkringsavgift m. m. I samband härmed bör de arbetarskyddsprojekt m. m. som arbetarskyddsstyrelsen f. n. bekostar från ett särskilt anslag fr. o. m. budgetåret 1974/75 finansieras över arbetarskyddsfonden. Därvid bör årligen reserveras medel som ställs till arbetarskyddsstyrelsens förfogande.

Mot bakgrund av vad jag här anfört om behovet av ytterligare insatser på arbetsmiljöområdet förordar jag att ökade medel tillförs arbetarskyddsfonden. I enlighet med vad jag anfört vid min anmälan av prop. 1973:48 förordar jag att arbetarskyddsavgiften höjs från 0,05 % till 0,10 % fr. o. m. den 1 januari 1974. Denna avgift bör liksom nu fördelas mellan bidrag till kostnaderna för utbyggnaden av arbetarskyddsverket och bidrag till arbetarskyddsfonden. Därvid bör en fjärdedel belöpa på arbetarskyddsverket och tre fjärdedelar på arbetarskyddsfonden. Härigenom och genom att arbetarskyddsavgift i fortsättningen skall erläggas även av staten kommer arbetarskyddsfonden att tillföras ytterligare omkring 50 milj. kr. per år. Genom den i prop. 1973:48 föreslagna sänkningen av arbetsgivaravgiften till yrkesskadeförsäkringen kan de ökade insatserna för arbetarskyddet genomföras inom ramen för en oförändrad sammanlagd arbetsgivaravgift.

De utökade uppgifter för arbetarskyddsfonden som följer av vad jag här förordat kommer att föranleda ändringar i instruktionen (1971:803) för styrelsen för arbetarskyddsfonden. Det ankommer på Kungl. Maj:t att i administrativ ordning utfärda erforderliga bestämmelser beträffande handläggningen av den utvidgade bidragsgivningen.

Efter samråd med chefen för industridepartementet vill jag i detta sammanhang också ta upp frågor om finansieringen av de utbildningsinsatser som krävs i samband med genomförandet av riksdagens beslut om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar (prop. 1972:116, NU 1972:62, rskr 1972:340). Denna reform skapar behov av omfattande och målmedvetna insatser för introduktion och utbildning. Som förutsatts i den nämnda propositionen har

löntagarnas organisationer visat sig beredda att här göra aktiva insatser. En omfattande utbildningsverksamhet har sålunda planerats och redan satts igång av organisationerna.

Överenskommelse om ersättning för förlorad arbetsförtjänst i samband med utbildningen har nyligen träffats mellan SAF, LO och TCO-P. Det är tillfredsställande att denna för verksamheten viktiga fråga kunnat lösas på detta sätt. När det gäller utbildningskostnaderna bör en väsentlig del kunna finansieras genom en kollektiv arbetsgivaravgift. Av praktiska skäl bör detta enligt min mening ske i den formen att en viss del av den höjda arbetarskyddsavgiften för år 1974 som en engångsåtgärd avsätts för detta utbildningsändamål. Jag förordar därför att av den del av arbetarskyddsavgiften för år 1974 som skall föras till arbetarskyddsfonden ett belopp som motsvarar 0.01 % av löneunderlaget avsätts för bidrag till nämnda utbildningskostnader. Detta belopp kan beräknas uppgå till ca 11 milj. kr. Planeringen av utbildningens omfattning och utformning bör ske med utgångspunkt i att de sålunda tillgängliga medlen kan användas för att täcka ungefär tre fjärdedelar av de totala kostnaderna. Den resterande fjärdedelen bör kunna finansieras av organisationerna själva.

Bidrag bör utgå för utbildning som de fackliga huvudorganisationerna anordnar i anslutning till beslutet om styrelserepresentation. Bidragsreglerna bör anpassas till det varierande utbildningsbehov som kan föreligga för olika grupper av styrelseledamöter. Bidrag bör utgå för kostnader för undervisning, resor och uppehälle. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa bidragsnormerna och att bestämma hur administrationen av bidragsverksamheten skall anordnas.

Förslaget innebär att bidrag kan börja utbetalas först under år 1974 men enligt vad jag inhämtat är berörda organisationer beredda att förskottera dessförinnan uppkomna utgifter.

9.7 Den offentliga tillsynsorganisationen

Allmänna synpunkter

Utredningen har lagt fram förslag om en kraftig förstärkning av arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens resurser. Som jag inledningsvis nämnt har en första etapp av detta utbyggnadsprogram redan godkänts av riksdagen på grundval av de förslag som lades fram i årets statsverksproposition (prop. 1973:1 bil. 7, p. L 1 och 2). En fortsatt utbyggnad av arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens resurser planeras på grundval av utredningens förslag.

Arbetarskyddsstyrelsens resurser kommer således att byggas ut kraftigt redan fr. o. m. den 1 juli i år. Kapaciteten för att bl. a. utarbeta arbetarskyddsanvisningar och för att leda och samordna arbetarskyddsverksamheten förstärks. Möjligheterna till forsknings- och utvecklingsarbete förbättras genom att en arbetsmedicinsk filial till styrelsen inrättas i Umeå. Samtidigt har medel anvisats för betydande resursförstärkningar även för yrkesinspektionen redan under budgetåret 1973/74. Därvid har också delvis tagits ställning till arbetsmiljöutredningens förslag om att

integrera vissa specialinspektioner i den allmänna yrkesinspektionen. Sålunda inordnas skogsyrkesinspektionen och yrkesinspektionen för landtrafiken liksom bergmästarnas arbetarskyddsverksamhet i den allmänna yrkesinspektionen. I enlighet med utredningens förslag vill jag nu förorda att även tillsynen över efterlevnaden av arbetarskyddslagstiftningen i vad angår luftfartstjänst övertas av allmänna yrkesinspektionen. Det ankommer på Kungl. Maj:t att besluta i denna fråga. Den av utredningen behandlade frågan om inordnande av sprängämnesinspektionens arbetarskyddsuppgifter i den allmänna yrkesinspektionen bör i enlighet med utredningens förslag bli föremål för närmare prövning genom utredning i särskild ordning. Detta utredningsarbete kommer att verkställas inom berörda departement.

Den kommunala tillsynen

Utredningen har vid sin översyn av arbetarskyddets organisation också behandlat frågan om den kommunala tillsynen, vilken omfattar arbete som bedrivs utan användande av maskinella hjälpmedel eller tekniska anordningar och vari i regel används mindre än tio arbetstagare. Denna tillsynsform gäller också vissa arbetsställen med enklare tekniska anordningar liksom vissa arbetsställen med tio eller fler arbetstagare, t. ex. inom handels- och kontorsverksamhet samt servicenäringar.

Till grund för utredningens överväganden i denna fråga har legat en av arbetarskyddsstyrelsen på uppdrag av Kungl. Maj:t verkställd utredning. Utredningen har liksom arbetarskyddsstyrelsen funnit det angeläget att åstadkomma en ökad effektivitet i den kommunala tillsynen och föreslagit olika åtgärder i detta syfte. Utredningen anser att denna tillsynsform innebär ett rationellt utnyttjande av samhällets resurser, eftersom den kommunala tillsynen i stor utsträckning avser arbetsställen som i andra sammanhang - främst vad gäller den allmänna hälsovården och livsmedelshygienen - inspekteras av kommunalt anställda tjänstemän. Utredningens ståndpunkt har i allmänhet godtagits av remissinstanserna, däribland löntagarorganisationerna. Kommunförbundet har uttryckt tveksamhet om denna tillsyn kan bli tillräckligt effektiv inom ramen för nuvarande organisation.

Det är enligt min mening viktigt att den kommunala tillsynen ges en ökad effektivitet. Av väsentlig betydelse för en effektiv tillsyn är att den utövas av heltidsanställda kommunala tjänstemän som har erforderlig utbildning. Den kommunindelningsreform, som skall vara genomförd vid årsskiftet 1973/74 kan beräknas ge kommunerna förutsättningar att organisera arbetarskyddstillsynen på ett mera effektivt sätt än som tidigare varit möjligt. Tillsynsmännens utbildning är av central betydelse. Frågan om specialutbildning i arbetarskydd för de kommunala tillsynsmännen utreds f. n. av en särskilt tillkallad sakkunnig i samband med en pågående översyn av hälsovårdsinspektörsutbildningen. Den sakkunnige har i sitt remissyttrande bl. a. framhållit att den hälsovårdsinspektörsutbildning, varom förslag kommer att läggas fram, ger inspektörerna

kompetens att utöva en fullgod kontroll på de arbetsställen som ligger under kommunal tillsyn.

Utredningens förslag om en lagändring, som innebär att det skall vara kommunen som sådan -- i stället för enligt nu gällande regler hälsovårdsnämnden -- som skall svara för att kommunala tillsynsmäns utses, syftar till en starkare politisk förankring av den kommunala tillsynen hos kommunens ledning. Jag biträder detta förslag. Som utredningen anfört bör tillsynsman vara direkt underställd yrkesinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen i det egentliga tillsynsarbetet. Dessa samt övriga av utredningen föreslagna åtgärder på detta område är enligt min mening ägnade att ge den kommunala tillsynen ökad effektivitet. Jag kommer i det följande att förorda en ökning av antalet yrkesinspektionsdistrikt från nuvarande 11 till 19. Därigenom ökar yrkesinspektionens möjligheter att stödja de kommunala tillsynsmännen i deras verksamhet.

Utredningen har föreslagit att frågan om statsbidrag till den kommunala tillsynen prövas i samband med pågående överväganden om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Som bl. a. LO anfört i sitt remissyttrande är det viktigt att finna en lösning av denna fråga, och beslut har därför fattats tidigare denna dag om att uppdra åt kommunalekonomiska utredningen att pröva frågan om statsbidrag till den kommunala arbetarskyddstillsynen.

Yrkesinspektionens arbetsformer

Jag har i det föregående föreslagit regler som innebär en kraftig förstärkning av den lokala skyddsorganisationens ställning. Detta kan väntas leda till en betydelsefull intensifiering av skyddsarbetet. Det är därför viktigt att även yrkesinspektionens resurser och organisation kan förstärkas. Betydelsen av ökade resurser åt yrkesinspektionen har också kraftigt understrukits vid arbetsplatsremissen. Som jag nyss nämnt kommer yrkesinspektionen att tillföras betydande resursförstärkningar för budgetåret 1973/74 i enlighet med förslag som lagts fram i årets statsverksproposition. På grundval av utredningens förslag planeras en fortsatt utbyggnad under följande budgetår.

Utvecklingen tyder på att yrkesinspektionens insatser i ökande omfattning kommer att avse rådgivning och praktiskt stöd åt den lokala skyddsorganisationen. Inspektion och rådgivning får givetvis inte ses som från varandra fristående arbetsformer. De griper in i varandra på olika sätt och är båda lika nödvändiga. I likhet med utredningen vill jag därför understryka att yrkesinspektionen vid sidan av sin inspekterande funktion har betydelsefulla uppgifter som rådgivande och stödjande organ i förhållande till den lokala skyddsorganisationen. Betydelsen härav har också framhållits vid arbetsplatsremissen.

En annan viktig fråga när det gäller yrkesinspektionens verksamhet är fördelningen av resurserna på en regelbunden allmän tillsyn resp. riktad tillsyn av olika slag. Med den senare formen av tillsyn avses exempelvis en systematisk genomgång av arbetsmiljöproblemen i en hel bransch eller

projekt rörande enskilda miljöfaktorer såsom buller, luftföroreningar m. m. som kan förekomma inom flera branscher. Jag instämmer i utredningens uppfattning att olika former av riktade insatser innebär en rad fördelar. Genomgången av problemen blir mera grundlig och bedömningen av dessa och tillämpningen av meddelade arbetarskyddsanvisningar mera enhetlig. Som utredningen anfört bör därför yrkesinspektionens tillsynsverksamhet i ökad omfattning ges formen av insatser riktade på vissa branscher eller vissa miljöproblem.

Självfallet är det av stor betydelse att yrkesinspektionen regelbundet besöker arbetsplatserna. Denna fråga har ägnats stort intresse vid arbetsplatsremissen, där ett genomgående krav varit att få till stånd tätare besök av yrkesinspektionen ute på arbetsplatserna. Att generellt ange hur ofta tillsyn skall ske är givetvis inte möjligt eftersom tillsynsbehovet växlar avsevärt mellan olika branscher och även mellan företagen i samma bransch. Av stor betydelse är också om den lokala skyddsorganisationen fungerar väl, och som jag förut nämnt bör yrkesinspektionens arbete i stor utsträckning gå ut på att stödja den lokala skyddsorganisationen i dess verksamhet. Jag vill i likhet med utredningen betona att det bör vara en strävan att nedbringa tiden mellan inspektionsbesöken och att detta bör ske med beaktande av tillsynsbehovet i det enskilda fallet.

Yrkesinspektionen förfogar förutom över personalen för allmänna tillsynsuppgifter också över vissa specialister. Det gäller personal med särskilda kunskaper och erfarenheter om byggnadsverksamhet, stuveriarbete, jordbruksarbete osv. Vidare finns särskilda yrkeshygieniker med uppgift att utföra mätningar av luftföroreningar, buller och andra miljöfaktorer på arbetsplatserna. Samtliga yrkesinspektionsdistrikt har tillgång till läkarexpertis på det arbetsmedicinska området. Socialinspektörerna representerar en personalkategori med social utbildning. Av stor betydelse när det gäller att tillgodose yrkesinspektionens behov av specialisthjälp i tillsynsarbetet är vidare den sakkunskap på olika områden som finns inom arbetarskyddsstyrelsen. I samband med att bergmästarnas arbetarskyddsverksamhet förs över till den allmänna yrkesinspektionen kommer även viss bergteknisk expertis att tillföras yrkesinspektionen och placeras i distrikt där gruvdrift förekommer. Jag vill i detta sammanhang liksom utredningen framhålla vikten av att samarbete sker med bergmästarna som får ses som expertmyndighet och som bör konsulteras av arbetarskyddsmyndigheterna på liknande sätt som sker på andra speciella områden. Genom de förstärkningar som kommer att tillföras yrkesinspektionen bör det också bli möjligt att placera ytterligare personal med särskild sakkunskap inom de distrikt där gruvdrift förekommer. I samband med att skogsyrkesinspektionen inordnas i den allmänna yrkesinspektionen kommer denna även att få tillgång till skogsteknisk expertis. Skogsyrkesinspektionens personal kommer att fördelas till tjänstgöring inom de olika yrkesinspektionsdistrikten med hänsyn till skogsbrukets omfattning.

Yrkesinspektionens personal är f. n. till helt övervägande delen tekniskt skolade tjänstemän, vilket hänger samman med att olycksfalls-

skydd och annat tekniskt arbetarskydd krävt och alljämt kräver stora insatser i tillsynsverksamheten. Denna personal utför ett mycket viktigt arbete inom arbetarskyddet. Ett modernt förebyggande arbetarskydd kräver emellertid inte endast tekniska utan även andra insatser som riktar sig mot såväl fysiska som psykiska faktorer och deras relation till arbetet. Det är givetvis viktigt att yrkesinspektionen även förfogar över personal med lämplig utbildning och erfarenhet för sådana uppgifter. Det finns enligt min mening också anledning att understryka de synpunkter som förts fram vid arbetsplatsremissen om värdet av att rekrytera personal med direkt erfarenhet av arbetslivet.

Socialinspektörernas nuvarande verksamhet är till övervägande delen inriktad på en allmän tillsyn över arbetsställen, där arbetstagarna i särskilt stor utsträckning utgörs av kvinnor. De skall också ägna uppmärksamhet åt vissa allmänna frågor rörande kvinnlig och minderårig arbetskraft och vissa andra sociala frågor. Denna verksamhetsinriktning är betingad av ett äldre synsätt i fråga om kvinnors särskilda problem i arbetslivet. I likhet med utredningen anser jag det inte motiverat eller riktigt att på detta sätt dela upp arbetarskyddstillsynen efter kön eller efter olika åldersgrupper. Det bör ankomma på all inspekterande personal, i förekommande fall i samverkan med specialister på olika områden, att utforma tillsynsverksamheten på ett sådant sätt att en allsidig bedömning blir möjlig.

Nämnder i yrkesinspektionen med partsrepresentation

Utredningen har föreslagit att det nuvarande förtroenderådet hos yrkesinspektionen omvandlas till en nämnd med beslutsfunktioner. Yrkesinspektören föreslås vara ordförande i nämnden. I denna skall vidare ingå representanter för arbetsmarknadens parter. Genom nämnden skall parterna få möjlighet att utöva ett direkt inflytande på yrkesinspektionens verksamhet. Nämnden avses få beslutsfunktioner bl. a. när det gäller att tillämpa arbetarskyddslagstiftningens sanktionssystem. Utredningens förslag har tillstyrkts av de remissinstanser som yttrat sig i frågan.

Jag biträder utredningens förslag. Det är enligt min mening naturligt att den regionala tillsynen inom arbetarskyddet har en förankring i ett organ som företräder de närmaste arbetarskyddsintressena inom distriktet. En sådan nämnd bör också kunna medverka till att yrkesinspektionens avgöranden omfattas med förtroende av dem som berörs. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att utse ledamöterna i nämnden och att närmare reglera nämndens verksamhet. I samband därmed bör övervägas en samordning med de funktioner som nu handhas av länsdelegationerna för företagshälsövård.

Yrkesinspektionens distriktsindelning

Den allmänna yrkesinspektionen är f. n. indelad i elva distrikt, vilka i fråga om såväl geografisk storlek som antal arbetsställen under inspektionens tillsyn företer betydande skillnader. Vissa distrikt, framför allt i landets mellersta och norra delar, är mycket stora till ytvidden. I fråga om antal arbetsställen är främst storstadsdistriktet mycket omfattande i förhållande till övriga distrikt.

Som jag redan framhållit kommer de ökade insatserna i olika avseenden för en bättre arbetsmiljö att ställa höga krav på yrkesinspektionen när det gäller att snabbt kunna ta ställning i olika frågor. Detta har också betonats vid arbetsplatsremissen. Utredningen har i detta hänseende bl. a. framhållit angelägenheten av att yrkesinspektionen kan verka nära arbetsställena och konstaterat att nu gällande distriktsindelning inte medger den närkontakt som bör eftersträvas. Utredningen anser därför att det behövs en distriktsindelning med fler och därmed mindre enheter än f. n. Samtidigt har utredningen pekat på att yrkesinspektionsdistriktet inte bör vara mindre än att de ger ett tillräckligt underlag för specialister av olika slag.

Utredningen förordar en ökning av antalet distrikt från 11 till 18, varvid distriktet bör följa länsgränserna. Tolv av länen föreslås vart för sig bilda eget inspektionsdistrikt medan återstående län fördelas på sex distrikt med två län i varje. Följande län skall sålunda enligt utredningsförslaget bilda var sitt distrikt, nämligen Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Västerbottens och Norrbottens län. Sex yrkesinspektionsdistrikt skall omfatta två län vardera, nämligen Kronobergs och Blekinge län, Kalmar och Gotlands län, Malmöhus och Kristianstads län, Göteborgs och Bohus samt Hallands län, Uppsala och Gävleborgs län samt Västernorrlands och Jämtlands län. Lokalkontor föreslås inrättat i Jämtlands län.

Flerålet remissinstanser har godtagit utredningens förslag till distriktsindelning. Arbetarskyddsstyrelsen menar dock att Uppsala län med hänsyn till den befolkningsmässiga och arbetsmässiga tyngdpunkten i de södra länsdelarna bör föras samman med Västmanlands län i stället för som utredningen föreslagit med Gävleborgs län. Statstjänstemannaförbundet anser att mycket talar för att Uppsala län bör utgöra ett eget distrikt. Även socialdemokratiska partidistriktet i Uppsala län, Uppsala arbetarekommun samt Upplands FCO-distrikt och Uppsala FCO har anfört skäl för att Uppsala län med hänsyn till antalet arbetsställen och arbetstagare utgör underlag för ett eget yrkesinspektionsdistrikt.

Det ankommer på Kungl. Maj:t att i administrativ ordning besluta om indelningen i yrkesinspektionsdistrikt. Utredningens förslag bör därvid i huvudsak kunna läggas till grund för en omläggning av distriktsindelningen, vilken av praktiska skäl torde få genomföras i etapper under år 1974. De skäl som under remissbehandlingen anförts för att Uppsala län skall utgöra ett eget distrikt är enligt min mening övertygande, och jag

avser därför föreslå Kungl. Maj:t att Uppsala län skall utgöra ett yrkesinspektionsdistrikt. Som en följd härav bör även Gävleborgs län bilda ett eget distrikt. Det sammanlagda antalet yrkesinspektionsdistrikt kommer härigenom att uppgå till 19. Jag vill i detta sammanhang erinra om att vid behandlingen av arbetarskyddsfrågorna i årets statsverksproposition medel beräknats för att kunna genomföra en ändrad distriktsindelning.

9.8 Sanktionssystem m. m.

En väl utbyggd lokal skyddsverksamhet, som ger garantier för de anställdas inflytande, i förening med en effektiv myndighetsorganisation bör ge goda förutsättningar att lösa arbetsmiljöfrågor utan ingripanden av tvångskaraktär. Utformningen av det sanktionssystem som likväl måste finnas saknar dock inte betydelse. Ett fast underlag måste finnas för snabba och verk samma myndighetsåtgärder mot dåliga arbetsmiljöförhållanden.

Utredningen har kunnat konstatera att nuvarande sanktioner inte fungerat tillfredsställande i praktiken. Utredningen har därför tagit upp sanktionssystemet till prövning och lagt fram förslag om förändringar. Syftet har bl. a. varit att öka sanktionssystemets effektivitet och ge tillsynsorganens agerande ökad tyngd. Förslagen har i huvudsak bedömts ändamålsenliga av remissinstanserna. Behovet av större effektivitet i sanktionssystemet har understrukits vid arbetsplatsremissen.

En väsentlig brist som utredningen påvisat är att nuvarande sanktioner inte varit tillräckligt pådrivande för att förmå till snar rättelse av missförhållanden i skyddshänseende. I stället har tidsutdräkten i många fall varit avsevärd innan åtgärder som arbetarskyddsmyndigheterna påfordrat kommit till stånd. Även när föreläggande om skyddsåtgärder meddelats har dröjsmål kunnat noteras. Påföljden för överträdelse av tillsynsorganens föreläggande eller förbud har i regel stannat vid låga böter. Utredningen har föreslagit olika kompletteringar av den gällande regleringen. Förslaget om att införa ett vitesförfarande är den viktigaste nyheten. Tanken är att arbetarskyddsmyndigheterna i samband med föreläggande om skyddsåtgärder skall kunna fastställa ett vitesbelopp som är avpassat främst efter vad som i det särskilda fallet behövs för att skyddsåtgärderna skall vidtas. Underlåtenhet att vidta förelagd åtgärd inom angiven tid leder till att vitet på talan av åklagare utdöms av domstol. Nytt föreläggande, eventuellt med förhöjt vite, kan också meddelas i denna situation.

Förslaget om att införa ett vitesinstitut i arbetarskyddslagstiftningen har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. I arbetsplatsremissen har framhållits att beslut och förelägganden måste bli verkställda inom rimlig tid, och jag vill för egen del stryka under detta uttalande. Vitesförfarandet bör kunna bli ett viktigt instrument för att säkerställa skyndsamt genomförande av arbetarskyddsmyndigheternas förelägganden. I enlighet med utredningens förslag förordar jag att

yrkesinspektionen anförtros de nya uppgifter som sammanhänger med tillämpningen av vitessanktionen.

Utredningen har ansett att det bör finnas möjlighet för tillsynsmyndigheterna att välja mellan att sätta ut vite i föreläggande och att meddela föreläggande utan vite. Vidare har utredningen ansett att straff bör kunna följa på överträdelse av föreläggande, såvida vite inte utsatts i föreläggandet. RÅ har ställt sig tveksam till den nämnda valmöjligheten och, under hänvisning bl. a. till att vitessanktionen allmänt sett är att föredra på arbetarskyddsområdet, ifrågasatt om behov över huvud taget finns av straff i anslutning till föreläggande eller förbud enligt arbetarskyddslagstiftningen. Även om det finns fördelar i systematiskt hänseende genom en sådan omläggning av sanktionssystemet som RÅ antytt, måste man enligt min mening fästa avgörande vikt vid andra aspekter på frågan som talar för utredningens förslag. Om man låter vite helt ersätta straff i dessa fall skulle tillsynsmyndigheten ställas inför uppgiften att i varje särskilt fall när förbud, föreläggande eller föreskrift aktualiseras göra bedömningar och ta ställning i vitesfrågan. En sådan ordning skulle leda till omgång och minskad snabbhet i handläggningen och framstår i vart fall inte f. n. som den lämpligaste. Jag förordar därför den av utredningen föreslagna konstruktionen, som ger möjlighet att så snart behov av ett pådrivande moment kan antas föreligga tillgripa vite och som dessutom innebär automatiskt straffhot vid överträdelse av förelägganden m. m. som inte förenats med vite.

Utredningen har ansett att tillsynsmyndighets föreläggande men inte dess förbud skall kunna kombineras med vite. Därvid har utredningen åberopat att vite inte i samband med förbud är ägnat att verka pådrivande så som vid föreläggande. Utredningen har också hänvisat till sitt förslag om generell möjlighet att säkerställa förbud genom polismyndighets handräckning. LO har ansett att man inte bör avstå från att införa vite som påtryckningsmedel även vid förbud. Även kammarrätten i Göteborg har denna uppfattning. Som utredningen framhållit är behovet av vite i anslutning till förbud inte lika uttalat som vid föreläggande. Jag vill också erinra om att jag i det föregående har förordat att skyddsombud får särskild befogenhet att avbryta arbete som innebär överträdelse av tillsynsmyndighets förbud. Den generella möjligheten att säkerställa förbud genom polismyndighets försorg, som bör införas enligt utredningens förslag, bör också bli ett användbart medel för att förhindra överträdelser. Med anledning av vad LO anfört vill jag framhålla att det likväl inte är otänkbart att det kan uppkomma fall där vite som anknyts till förbud skulle kunna fylla en funktion. Bl. a. bör beaktas att förbud väsentligen kan syfta till att vissa villkor som tillsynsmyndigheten angett vid förbudets meddelande skall iakttas. Gränsen mellan förbud och föreläggande är då inte så markerad. Jag förordar därför att möjlighet skall finnas att kombinera också vite och förbud där det är påkallat. Då sådan kombination skett av vite och förbud bör straff inte kunna följa vid överträdelse av förbudet.

LO har i sitt remissyttrande tagit upp frågan om ett regelmässigt

utnyttjande av vite i samband med föreläggande. Eftersom tillsynsorganens strävan måste vara att vinna resultat av sina ingripanden snarast möjligt, bör man enligt min mening kunna räkna med att tillsynsorganen använder denna möjlighet när man kan förutse en risk att föreläggande ensamt inte kommer att få avsedd effekt. Erfarenheterna får visa i vilken utsträckning vite lämpligen bör komma till användning. Jag förutsätter att arbetarskyddsstyrelsen noga följer denna fråga och verkar för enhetlighet i tillämpningen bland de olika yrkesinspektionsdistrikten.

Utredningen har inte funnit skäl att frånga den nuvarande konstruktionen av arbetarskyddslagens ansvarsregler i vad den innebär att straffhot i allmänhet inte inträder förrän tillsynsmyndighet meddelat förbud, föreläggande eller föreskrift och påbudet inte efterkommits. Liksom remissinstanserna godtar jag i princip denna ståndpunkt. I sammanhanget är det naturligtvis av betydelse att brottsbalken inrymmer vissa bestämmelser som kan bli aktuella vid allvarigare missförhållanden på ett arbetsställe. Enligt min mening skulle det dock allmänt sett vara en inte önskvärd utveckling om frågor beträffande de krav som arbetarskyddslagstiftningen ställer blev i ökad omfattning hänskjutna till domstolsprövning i straffrättsligt förfarande. Det ligger i sakens natur att de bedömningar och avvägningar som behövs för att avgöra sådana frågor görs bäst av arbetarskyddets organ under medverkan av arbetsmarknadsparterna.

F. n. finns vissa möjligheter för arbetarskyddsstyrelsen att meddela föreskrifter som är direkt straffsanktionerade. I huvudsak gäller det föreskrifter om besiktning och provning av olika slags tekniska anordningar samt om undersökning av luftförhållandena vid vissa arbeten. Straffgarantin har getts av Kungl. Maj:t i arbetarskyddskungörelsen. Utredningen har i anslutning till sin behandling av frågan om förhandsgranskning av arbetslokaler och tillhörande anordningar ansett att behov kan finnas för arbetarskyddsstyrelsen att i något avseende meddela direkt straffgaranterade föreskrifter om förprövningen. Mot den bakgrunden har utredningen föreslagit att Kungl. Maj:t skall kunna delegera till arbetarskyddsstyrelsen att meddela föreskrifter i frågor som avses i 8–13 §§ arbetarskyddslagen. LO har anfört att delegationsmöjligheten inte bör vara begränsad till förprövning av arbetslokaler utan bör gälla generellt för alla frågor som inbegrips under arbetarskyddslagen.

Området för den delegationsmöjlighet som utredningen avsett måste enligt min mening ses som en konsekvens av att utredningen i den första etappen koncentrerat sig på vissa huvudfrågor av främst organisatorisk art. Det kan förutsättas att utredningen under sitt fortsatta arbete med tonvikt på det materiella innehållet i arbetarskyddslagstiftningen kommer att få tillfälle att närmare pröva den lämpligaste omfattningen av arbetarskyddsstyrelsens rätt att meddela föreskrifter som är förenade med omedelbar straffgaranti. Denna prövning, som har samband med andra överväganden av bl. a. lagteknisk natur, bör inte föregripas. Jag anser således att man inte nu bör närmare överväga en mera omfattande delegationsmöjlighet än som utredningen funnit motiverad. Att genom-

föra en vidgad rätt att meddela föreskrifter med direkt straffgaranti på sätt utredningen tänkt sig möter emellertid svårigheter. Utredningens förslag går ut på att det skall kunna uppdras åt arbetarskyddsstyrelsen att vid behov också sätta ut straff för förseelse mot föreskrifter som styrelsen meddelar. Som några remissinstanser anmärkt är det tveksamt om uppgifter av den karaktären skall ankomma på administrativ myndighet. Jag vill därför förordna att hela frågan om den rättsliga karaktären av föreskrifter som arbetarskyddsstyrelsen meddelar tas upp till samlad bedömning i anslutning till att utredningen genomför sin fortsatta översyn av hela lagstiftningen på arbetarskyddsområdet.

Utredningen har lagt fram förslag om förhöjt maximistraff för överträdelse av tillsynsorgans föreläggande, förbud eller föreskrift. Förslaget har godtagits av det stora flertalet remissinstanser men har mött invändningar på arbetsgivarhåll. För egen del ser jag förslaget som en betydelsefull markering av att man måste se allvarligt på överträdelser av det slag som det här gäller. Sådana överträdelser bör i regel medföra kännbar påföljd. Ett straffmaximum på fängelse ett år står f. ö. helt i överensstämmelse med vad som föreskrivits inom andra lagstiftningsområden för jämförliga fall. Jag förordar följaktligen att den föreslagna ändringen genomförs.

Utredningens förslag om att ge tillsynsorganen möjlighet att när arbetsgivare underlåter att vidta skyddsåtgärd låta verkställa åtgärden på den försumliges bekostnad syftar främst till att införa ytterligare ett påtryckningsmedel. Detta förslag har avstyrkts av SAF och HAO, medan det tillstyrkts bl. a. av arbetarskyddsstyrelsen. Enligt min mening bör en bestämmelse om tvångsutförande i enlighet med utredningens förslag skrivas in i arbetarskyddslagstiftningen. Som utredningen anför kan man räkna med att tvångsutförande bara behöver komma till direkt användning i speciella situationer. Som stöd för tillsynsmyndigheterna i vissa fall då svårigheter visar sig att åstadkomma frivillig rättelse bör bestämmelsen vara av en viss betydelse. Liknande bestämmelser om tvångsutförande finns f. ö. i bl. a. miljöskyddslagen (1969:387), livsmedelslagen (1971:511) och den nyligen antagna lagen om hälso- och miljöfarliga varor.

Av stor vikt är att tillsynsmyndigheternas beslut om ingripande för att komma till rätta med brister i arbetsmiljön kan få verkan utan tidsutdräkt. Detta har särskilt understrukits vid arbetsplatsremissen. Förhållning av fattade beslut t. ex. genom onödigt överklagande måste också kunna förebyggas. Jag förordar därför att det i överensstämmelse med utredningens förslag införs möjlighet för tillsynsorganen att förordna att beslut om ingripande skall gälla utan hinder av att det inte vunnit laga kraft. Befogenheten bör inte vara begränsad till särskilt allvarliga risksituationer utan bör i och för sig kunna utnyttjas i alla situationer där det är angeläget att fattat beslut följs med omedelbar verkan. Det ankommer därvid på den tillämpande myndigheten att avgöra om omständigheterna i det särskilda fallet fordrar interimistiskt förordnande eller ej.

En strävan bör vara att i arbetarskyddshänseende så långt möjligt jämställa verksamhet som bedrivs av staten med annan verksamhet. När det gäller arbetarskyddslagstiftningens sanktionssystem finns fortfarande en särreglering av statens arbetsgivaransvar. Den innebär att föreläggande eller förbud eller föreskrift om arbetstidsförläggningen inte kan tillgripas beträffande statlig verksamhet. I stället får arbetarskyddsstyrelsen, om missförhållande i skyddshänseende föreligger i sådan verksamhet, göra framställning om behövliga skyddsåtgärder hos den myndighet som har överinseende över verksamheten. Med hänsyn till de jämkningar som utredningen förordat i straffbestämmelsernas utformning har utredningen föreslagit att denna särreglering för statens arbetsgivaransvar upphävs. Förslaget har vunnit stöd under remissbehandlingen. Jag tillstyrker att det genomförs. Som utredningen angett förutsätter förändringen en precisering — i form av krav på uppsåt eller oaktsamhet — av villkoren för ansvar enligt arbetarskyddslagens straffbestämmelser. Jag förordar att lågreglerna ändras också i detta hänseende.

Jag ansluter mig till utredningens förslag om att upphäva de speciella bestämmelserna om arbetsföreståndare i arbetarskyddslagstiftningen. En liknande förändring skedde i arbetstidslagstiftningen i samband med tillkomsten av den nya allmänna arbetstidslagen (1970:103). Jag vill stryka under utredningens uttalande att förslaget inte minskar vikten av att i företag och förvaltningar klargörs vem som i olika avseenden har ansvaret för att arbetarskyddslagstiftningens bestämmelser följs.

Med avseende på besvärsförfarandet enligt arbetarskyddslagstiftningen har utredningen föreslagit den förändringen, att talan mot arbetarskyddsstyrelsens beslut om sanktion i form av förbud, föreläggande eller föreskrift enligt arbetarskyddslagen och skogsföreläggningsslagen (1963:246) fortsättningsvis skall föras hos Kungl. Maj:t i stället för hos kammarrätt. Förslaget har avstyrkts av kammarrätten i Göteborg men godtagits av övriga remissinstanser. Jag anser att man i frågan om besvärssystemet måste fästa stor vikt vid formerna för behandlingen av ifrågavarande ärenden hos arbetarskyddsmyndigheterna. Prövning hos yrkesinspektionen avses i fortsättningen väsentligen komma att ske i en partssammansatt nämnd under yrkesinspektörens ordförandeskap. Arbetarskyddsstyrelsens avgöranden av rättstillämpningsfrågor av principiell betydelse eller större vikt beslutas fr. o. m. den 1 juli 1972 av verksstyrelsen, i vilken representanter för arbetsmarknadsparterna har beretts en stark ställning. Att låta arbetarskyddsfrågorna efter handläggning under dessa former gå till prövning av allmän förvaltningsdomstol, eventuellt i två instanser med den fördröjning av det slutliga avgörandet som kan uppstå därigenom, är enligt min mening inte någon lämplig ordning. Man får dessutom räkna med att ärenden som gäller myndighetsingripanden på arbetarskyddsområdet inte sällan kommer att ha stark anknytning till arbetarskyddsärenden av skilda slag som nu förs direkt från arbetarskyddsstyrelsen till Kungl. Maj:t. Med hänsyn härtill vill jag förorda att ändring sker i den gällande besvärssystemet i enlighet med utredningsförslaget.

10 Upprättade författningsförslag

I enlighet med det anförda har inom socialdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949:1),
2. lag om ändring i lagen (1971:282) om arbetarskyddsavgift,
3. lag om ändring i skogsförläggningsslagen (1963:246),
4. lag om ändring i lagen (1971:309) om behörighet för allmän förvaltningsdomstol att pröva vissa mål,
5. lag om ändring i allmänna arbetstidslagen (1970:103),
6. lag om ändring i lagen (1970:943) om arbetstid m. m. i husligt arbete,
7. lag om ändring i lagen (1932:55) om viktmärkning i vissa fall av gods som skall inlastas å fartyg,
8. kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612).

Lagförslaget under punkt 4 har upprättats i samråd med chefen för justitiedepartementet. Vid upprättande av kungörelseförslaget under punkt 8 har samråd skett med chefen för civildepartementet.

11. Specialmotivering

Förslag om en helt ny lag på arbetarskyddets område kan inte läggas fram i detta sammanhang. Övervägandena i den allmänna motiveringen har i stället kommit till författningsmässigt uttryck genom ändringar i och tillägg till den gällande arbetarskyddslagen och därtill anslutande författningar.

11.1 Förslaget till lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949:1)

6 §

Arbetarskyddslagen har enligt 1 § tillämpning på verksamhet vari arbetstagare används till arbete för arbetsgivares räkning. Vissa utvidgningar och inskränkningar i tillämpningsområdet anges i 2–6 §§. Enligt denna paragraf skall lagen tillämpas i fråga om all verksamhet såvitt angår de särskilda skyldigheter som avses i 45 och 46 §§ beträffande tekniska anordningar och vissa arbetsställen.

I avsnitt 9.4 har förordats bestämmelser om gemensamma arbetsställen av innebörd att lagen på sådant arbetsställe i viss utsträckning kan bli tillämplig även på byggherre, arbetsgivare i förhållandet till andra än dem som är sysselsatta hos honom, arbetstagare i förhållandet till annan arbetsgivare än den egna samt ensamföretagare. Genom den föreslagna ändringen i paragrafen markeras denna utvidgning i lagens tillämpningsområde.

7 a §

Paragrafen, som är ny, innehåller regler om samråd och samverkan i arbetarskyddshänseende på gemensamt arbetsställe samt om huvudansvaret för samordning av skyddsåtgärder på sådant arbetsställe.

Paragrafens första stycke upptar den grundläggande bestämmelsen om skyldighet för arbetsgivarna att samråda och samverka beträffande arbetarskyddet på gemensamt arbetsställe. Den huvudsakliga innebörden av bestämmelsen har angetts i avsnitt 9.4. Det bör understrykas att bestämmelsen inte inskränker varje arbetsgivares ansvar gentemot sina anställda. Som förutsättning för tillämpning av regleringen har bl. a. angetts att arbete bedrivs samtidigt på samma arbetsställe. I anledning av vad som anförts i ett remissyttrande bör framhållas att ordet samtidigt inte får tolkas för snävt, utan att avsikten är att fånga in arbeten som har visst samband i tid och rum. Verksamheter som bedrivs på samma arbetsställe under en sammanhängande arbetsperiod bör sålunda regelmässigt falla under bestämmelserna om gemensamma arbetsställen, även om verksamheterna är något olika fördelade under arbetsperioden.

I den allmänna motiveringen har föreslagits att samordningsansvaret på gemensamma arbetsställen för byggnadsverksamhet primärt läggs på

byggherren och att möjlighet öppnas för denne att överlåta detta ansvar på viss arbetsgivare på arbetsstället. Bestämmelser härom har upptagits i andra stycket. Lagtextens definition på byggherre som den som låter uppföra byggnad eller anläggning ansluter till begreppsbestämningarna i gällande allmänna material- och arbetsbeskrivningar för byggnadsverksamhet (ByggAMA) och vid tillämpningen bör man därför kunna utgå från redan utbildad praxis. Den föreslagna regleringen bygger på att möjligheten för byggherren att överlåta ansvaret kommer att utnyttjas i stor utsträckning. När huvudarbetsgivare kan urskiljas på arbetsstället är det naturligt att denne kommer i fråga för att överta samordningsansvaret. Det torde inte vara behövt att fastlägga formerna för att utse samordningsansvarig. Betydelsefullt är dock att det för alla på gemensamt arbetsställe klart framgår vem som har samordningsansvaret. Enligt vad utredningen föreslagit bör det åvila den samordningsansvarige att sätta upp anslag på arbetsstället med uppgift härom. Som utredningen avsett får en bestämmelse i detta hänseende tas in i arbetarskyddskungörelsen efter beslut av Kungl. Maj:t.

Tredje stycket i paragrafen upptar de bestämmelser som förordats beträffande samordningsansvar på andra gemensamma arbetsställen än byggarbetsplatser. En överenskommelse om ansvarsplaceringen skall naturligtvis biträdas av samtliga arbetsgivare på arbetsstället. Även nytillkommande arbetsgivare måste vara införstådda med överenskommelse som kan ha träffats. Någon generell rekommendation om vem samordningsansvaret bör vila på kan inte ges. För vad som kan betraktas som fast driftställe är det i allmänhet naturligt att lägga ansvaret på den som stadigvarande bedriver verksamhet där. Ledning kan också i vissa fall hämtas ur begreppet huvudarbetsgivare. Möjlighet finns alltid att inhämta yrkesinspektionens uppfattning. För fall då överenskommelse inte träffas har yrkesinspektionen enligt förslaget generell befogenhet att vid behov ge föreskrift om att samordningsansvar skall läggas på någon av arbetsgivarna.

Beträffande den närmare innebörden av samordningsansvaret bör de synpunkter som utredningen anfört och som i huvudsak redovisats i avsnitt 5.2.2 kunna vara vägledande. Såväl med avseende på byggarbetsplatser som andra gemensamma arbetsställen föreskrivs i fjärde stycket skyldighet för arbetsgivare som inte har huvudansvar för samordningen och för arbetstagare på arbetsstället att följa anvisningar som den samordningsansvarige ger i denna sin egenskap. Bestämmelse som ger yrkesinspektionen möjlighet att meddela föreskrifter för att behövlig samordning skall uppnås har tagits in i 53 a § andra stycket. Sådana föreskrifter aktualiseras om samordningsansvaret försummas eller om anvisningar från den samordningsansvarige inte följs. Yrkesinspektionens föreskrifter blir straffsanktionerade enligt 63 §.

Som framgått av den allmänna motiveringen avses ensamföretagare på gemensamt arbetsställe ha samma förpliktelser och skydd som andra som är verksam på sådant arbetsställe. Detta har kommit till uttryck i femte stycket.

Paragrafens regler blir av betydelse också för skyddet av arbetstagare, som sysselsätts på arbetsställe över vilket hans arbetsgivare inte råder. Med avseende på sådana situationer föreslås dessutom i 53 a § särskild befogenhet för yrkesinspektionen att ingripa.

8 a §

Paragrafen innehåller bestämmelserna om det särskilda anmälningsskyddet och granskningsförfarande, som enligt vad som anförts i avsnitt 9.3 fordras som komplement till förhandsprövningen av arbetslokaler m. m. i byggnadslovsärenden. Anmälningsskyldigheten omfattar enligt huvudregeln i första stycket inte fall då byggnadslovsplikt föreligger eller då anmälan enligt 66 § byggnadsstadgan skall göras i samband med byggande för statens eller landstingskommuns räkning. I dessa situationer avses den behövliga arbetsmiljöprövningen ske i anslutning till byggnadsärendets behandling hos byggnadsnämnd. För att möjliggöra en motsvarande förhandsprövning i andra fall har arbetsgivare ålagts skyldighet att i övrigt göra anmälan till yrkesinspektionen när arbetslokal skall tas i bruk för stadigvarande användning i verksamhet på vilken arbetarskyddslagen är tillämplig. Med stadigvarande användning avses enligt nuvarande lydelse av 9 § arbetarskyddskungörelsen regelmässig användning under längre tid än sex månader eller under säsongarbete. En sådan definition torde kunna tillämpas i många fall. Som utredningen påpekat finns dock situationer då en fast tidsgräns leder till omotiverad begränsning av anmälningsskyldigheten. Skäl att underlåta anmälan bör således inte anses föreligga t. ex. när en och samma verkstadsrörelse med kortare tids mellanrum flyttar mellan olika lokaler.

Anmälan skall därjämte ske i vissa särskilda situationer som anges i paragrafens andra stycke. Regeln om anmälan när erforderlig arbetarskyddsprövning inte kunnat ske i byggnadslovsärendet skall ses i samband med de föreslagna nya bestämmelserna i 56 § 1 mom. byggnadsstadgan. Det är här fråga om fall då det vid tiden för byggnadslovsprövningen är ovisst för vilket slags verksamhet arbetslokalerna skall användas. Kravet på anmälan innan arbetslokal börjar användas för annan verksamhet än tidigare innebär naturligtvis inte att varje omDispositionering av lokaler inom företag eller förvaltning medför anmälningsskyldighet. För sådan bör fordras att den avsedda verksamheten är artskild från den som senast bedrivits i lokalen.

Som nämnts i den allmänna motiveringen förutsätts viss begränsning i yrkesinspektionens skyldighet att besiktiga lokal innan den tas i anspråk. Besiktning bör sålunda kunna uppskjutas eller underlåtas, om det kan antas att behov av granskning inte föreligger innan lokalen tas i bruk. Som exempel på fall då besiktning inte är obetingat nödvändig kan nämnas att yrkesinspektionen anser att besiktning kan uppskjutas med hänsyn till den kännedom om lokalen som yrkesinspektionen har. Även i fråga om besiktningsverksamheten bör naturligtvis gälla att yrkesinspektionen måste göra prioriteringar bland sina uppgifter med hänsyn till var

risker är att vänta.

Bestämmelsen i tredje stycket gör det möjligt för Kungl. Maj:t att bemyndiga arbetarskyddsstyrelsen att med avseende på visst slag av riskfylld verksamhet föreskriva särskild kontroll i form av obligatorisk besiktning innan arbetslokal tas i bruk. Avsikten är att arbetarskyddsstyrelsen skall kunna bestämma ifrågavarande slag av verksamhet genom att ange t. ex. att vissa anordningar, viss tillverkningsmetod eller vissa ämnen används däri. Även verksamhet i arbetslokaler med viss belägenhet skall kunna omfattas av föreskrift av detta slag. Bemyndigande för arbetarskyddsstyrelsen får som utredningen föreslagit ges i arbetarskyddskungörelsen.

Försummelse av anmälningsskyldigheten enligt första eller andra stycket medför påföljd i form av dagsböter enligt 64 § i den föreslagna lydelsen. Bestämmelse om straff för överträdelse av föreskrift som meddelats med stöd av tredje stycket föreslås i 63 §.

39 §

De föreslagna ändringarna i paragrafen är av väsentligen redaktionell art. Enligt vad som utvecklats i den allmänna motiveringen förordas att det befintliga systemet för samverken mellan arbetsgivare och arbetstagare i skyddsfrågor byggs ut under tillvaratagande av möjligheterna till ökat inflytande för arbetstagarna vid arbetsmiljöns utformning. Mot denna bakgrund har påpekandet i paragrafens gällande lydelse om att samarbetet skall ske under arbetsgivarens ledning fått utgå.

40 §

Första och andra styckena innehåller bestämmelser om utseende av lokala skyddsombud. Enligt den föreslagna lydelsen skall skyddsombud utses vid alla arbetsställen, där minst fem arbetstagare regelbundet sysselsätts. Förbehåll görs sålunda inte längre för arbetsställen där särskilda förhållanden råder. I huvudsaklig överensstämmelse med vad som hittills gällt skall skyddsombud utses också vid arbetsställen med mindre antal arbetstagare än fem om arbetsförhållandena fordrar det. Innehörden av andra stycket, som gäller ordningen för utseende av skyddsombud, har i huvudsak angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 9.2.2). Det torde kunna förutsättas att lokal facklig organisations verksamhetsområde regelmässigt blir avgörande för omfattningen av skyddsområdet för skyddsombud som organisationen utser. Företrädesrätten för avtalsbunden organisation att utse skyddsombud kan därför inte antas leda till någon begränsning av möjligheterna att utse särskilt skyddsombud för eventuell annan verksamhet på arbetsstället än som täcks av den företrädesberättigade organisationens intresseområde.

Bestämmelser om mandattiden för skyddsombud bör tas in i arbetarskyddskungörelsen. Vissa jämkningar bör samtidigt ske i kungörelsens bestämmelser om skyldighet att lämna uppgifter till yrkesinspektio-

nen beträffande skyddsombud.

I den allmänna motiveringen har förordats vidgade möjligheter att utse regionala skyddsombud. Tredje stycket i paragrafen har ändrats i enlighet härmed.

Prövning av fråga om tillstånd att utse regionalt skyddsombud skall ske hos yrkesinspektionen. Som förutsättning för sådant medgivande skall gälla att skyddskommitté inte tillsatts på arbetsstället och att förhållandena på arbetsstället påkallar att regionalt skyddsombud utses. Utgångspunkterna för behovsprövningen har angetts i den allmänna motiveeringen. Det är naturligtvis lämpligt att samråd sker mellan de lokala parterna innan ansökan om tillstånd inges till yrkesinspektionen.

Medgivande enligt tredje stycket skall kunna ges åt lokalavdelning av fackförbund eller av annan organisation, som är att anse som huvudorganisation enligt lagen (1936:506) om förenings- och förhandlingsrätt. Detta innebär i praktiken ingen skillnad gentemot nuläget.

Lokalt skyddsombud skall också i fortsättningen kunna utses även om regionalt skyddsombud tillsatts. De bestämmelser som kommer att ges i arbetarskyddskungörelsen om mandattid och uppgiftsskyldighet i vissa avseenden rörande skyddsombud skall tillämpas också beträffande regionalt skyddsombud. Det är självfallet angeläget att uppgiftsskyldigheten är fullgjord innan regionalt skyddsombud besöker ett arbetsställe.

Det regionala skyddsombudets skyddsområde på ett arbetsställe bör som hittills i princip vara begränsat med hänsyn till verksamhetsområdet för den organisation som utsett ombudet. Om i en verkstadsrörelse sysselsätts dels verkstadsarbetare och dels kontorsanställda finns alltså möjlighet för båda gruppernas lokala fackliga organisation att utse regionalt skyddsombud. Dessas skyddsområden blir då verkstads- resp. kontorsavdelningen. Beträffande sådana fall då flera fackliga organisationer som tillhör olika centrala organisationer är verksamma bland samma personalkategorier och inom samma skyddsområde på ett arbetsställe, bör det som utredningen ansett vara lämpligt att den organisation som har flest medlemmar på arbetsstället väljer regionalt skyddsombud. Detta ombud arbetar sedan inom arbetsstället utan avseende på organisationstillhörighet. Om det åter på ett arbetsställe finns flera lokala organisationer, tillhörande samma centrala organisation, är det lämpligt att dessa gemensamt utser det regionala skyddsombudet för ett skyddsområde.

Medgivande som lämnats av arbetarskyddsstyrelsen enligt tredje stycket i äldre lydelse bör vara gällande intill utgången av år 1974 men ej därefter. En övergångsbestämmelse föreslås som klargör detta.

I paragrafens fjärde stycke har tagits upp en bestämmelse om huvudskyddsombud. Som framhållits i den allmänna motiveringen avses regeln inte utesluta att i vissa fall flera huvudskyddsombud utses på ett arbetsställe. Har flera huvudskyddsombud utsetts under den förutsättningen att ett av ombuden skall fungera som talesman för de övriga blir endast denne att anse som huvudskyddsombud i lagens mening.

40 a §

Paragrafens första och andra stycke anger skyddsombudets grundläggande uppgifter. Denna fråga har behandlats i avsnitt 9.2.2.

I tredje stycket fastslås ansvaret för att skyddsombud får den utbildning som behövs för att utföra uppgifterna som följer med uppdraget. Bestämmelsen innebär att ansvaret skall ligga på arbetsmarknadens parter gemensamt. Frågan om särskilda åtgärder för att främja utbildningen av skyddsombud har behandlats i avsnitt 9.5.

Bestämmelsen i fjärde stycket klargör att skyddsombud har rätt att *fullgöra sitt uppdrag under arbetstid och med bibehållen lön och andra anställningsförmåner*. Bestämmelsens innehåll har väsentligen behandlats i den allmänna motiveringen. Tidsåtgången för uppdraget beror på en rad faktorer, som växlar mellan olika branscher och arbetsställen, och det är inte möjligt att göra några generella uttalanden om vad som är behövtid. Utgångspunkter för bedömningen bör bl. a. kunna vara skyddsområdets storlek och arbetets natur. Medan huvudskyddsombudssysslan på ett stort företag kan vara en heltidsuppgift kan i andra fall ett skyddsombud övervaka sitt skyddsområde från sin egen arbetsplats eller annars under arbetets gång, varvid han inte behöver någon särskild tid anslagen för uppgifterna som skyddsombud. *I allmänhet bör dock viss tid anslås under vilken skyddsombudet kan ägna sig uteslutande åt att bevaka arbetsmiljöfrågor*. Överenskommelser bör kunna nås mellan parterna om tidsåtgången. Frågor av detta slag bör i vart fall kunna lösas sedan yrkesinspektionen gjort en bedömning. En eventuell lönetvist som har samband med tidsåtgången får naturligtvis ytterst avgöras domstolsvägen.

Paragrafens femte stycke ger skyddsombud rätt att ta del av handlingar och upplysningar som arbetsgivaren har tillgängliga och som är av betydelse för skyddsombudets uppdrag. Den nuvarande mera begränsade bestämmelse i ämnet som finns i 64 § arbetarskyddskungörelsen avser enbart vissa angivna handlingar såsom inspektionsbok, arbetsbok, minderårigförteckning, intyg över föreskrivna besiktningar och provningar samt protokoll m. m. över undersökningar av luftförhållandena på arbetsstället. Enligt partsöverenskommelser finns dessutom rätt att ta del av upprättad statistik över yrkesskadefall samt arbetshygienisk-tekniska och arbetsmedicinska utredningar, som är av väsentlig betydelse för förhållandena på arbetsstället och som avser ombudets skyddsområde. Dessa handlingar hör naturligtvis till dem som omfattas av den föreslagna rätten. Denna går emellertid avsevärt därutöver och kan därmed ge ökade möjligheter till en meningsfull insats från skyddsombudets sida i olika sammanhang då arbetsmiljön planeras. Som utredningen uttalat bör det vara värdefullt om kompletterande och vägledande bestämmelser kan ges i partsöverenskommelsernas form. Den berörda bestämmelsen i arbetarskyddskungörelsen får upphävas efter beslut av Kungl. Maj:t.

Utredningen har framhållit behovet av skyddsombudens medverkan i brandförsvarsuppgifter som motiveras från arbetarskyddssynpunkt. Med

hänsyn härtill har utredningen föreslagit en bestämmelse i brandstadgan (1962:91) som rekommenderar att skyddsombud deltar i brandsyn. Liksom de remissinstanser som berört frågan delar jag utredningens uppfattning att skyddsombud bör medverka i brandförsvarsfrågor med anknytning till arbetarskyddet och jag har sålunda ingen erinran mot syftet med den föreslagna regeln i brandstadgan. Inom civildepartementet pågår emellertid arbete med inriktning på att till årets riksdag lägga fram proposition på grundval av räddningstjänstutredningens betänkande (SOU 1971:50) Räddningstjänst. I det sammanhanget övervägs också vissa ytterligare ändringar i brandlagstiftningen som har föreslagits i en särskild framställning från statens brandinspektion. Det är därför inte lämpligt att nu ta ställning till den föreslagna kompletteringen av brandstadgan. Frågan får tas upp under den fortsatta behandlingen av ärendet om räddningstjänsten.

40 b §

Paragrafen upptar regler om skyddsombuds befogenhet att ingripa genom att bestämma att visst arbete skall avbrytas. De två situationer som reglerna tar sikte på har behandlats i den allmänna motiveringen.

I några remissyttranden har berörts omfattningen och verkningarna på rätten att avbryta arbete. I anledning av vad LO anfört i detta hänseende bör understrykas att de situationer som avses är fall då faran för liv eller hälsa är på en gång omedelbar och allvarlig samtidigt som tidsmässigt utrymme inte finns för att genast få till stånd rättelse genom hänvändelse till arbetsgivaren. Faran skall inte behöva vara livshotande utan risk för kroppsskada skall räcka. Något krav på att skyddsombudet skall göra en närmare bedömning av den befarade skadan är inte avsett. Det ligger i sakens natur att rätt att avbryta arbete inte föreligger när visst risktagande ingår som ett nödvändigt led i arbetsuppgiften på grund av dennas beskaffenhet. Som exempel på sådana fall har utredningen anfört brandmannens uppgifter i samband med eldsvåda. Det kan förutsättas att en reglering av här angiven innebörd bara kommer att behöva tillämpas undantagsvis. I fall då arbete avbrutits efter beslut av skyddsombud bör situationen vad gäller arbetstagarnas rätt till lön m. m. i princip bedömas på samma sätt som om yrkesinspektionen gjort motsvarande ingripande. Trakasseribestämmelserna i 42 § medför att arbetsgivare eller arbetstagare inte får hindra skyddsombud från att utnyttja sin befogenhet att besluta om arbetsavbrott.

Bestämmelsen i tredje stycket har ansetts behövlig för att ge skyddsombud garantier mot skadeståndsanspråk och ersättningsskyldighet på grund av beslut som denne fattat om att arbete skall avbrytas. Underlåtenhet av skyddsombud att i farosituationer som avses i paragrafen begagna sig av rätten att avbryta arbete får självfallet inte heller föranleda skadeståndsansvar.

41 §

De ändringar som föreslagits i paragrafen har behandlats i avsnitt 9.2.3. Där har också framhållits att företagsnämnd eller annat liknande organ under vissa förutsättningar skall kunna fungera som skyddskommitté. Bestämmelserna lägger inte heller hinder i vägen för att dela in ett större arbetsställe i skyddsområden och tillsätta en skyddskommitté för varje område. Möjligheten att inrätta central skyddskommitté eller motsvarande organ står också öppen. Delegation av vissa uppgifter från skyddskommitté till utskott, nämnder eller arbetsgrupper m. m. skall kunna ske. Kontakterna mellan skyddskommittén och andra organ får dock inte eftersättas.

Vissa bestämmelser om skyddskommitténs sammansättning avses bli upptagna i arbetarskyddskungörelsen. Utredningens förslag får läggas till grund för Kungl. Maj:ts beslut i detta hänseende.

41 a §

Paragrafen anger skyddskommitténs grundläggande uppgifter. Dessa har i huvudsak behandlats i den allmänna motiveringen. Beträffande skyddskommitténs befattning med företagshälsovården bör tillfogas att det är den förebyggande verksamheten inom företagshälsovården som kommitténs verksamhet bör inriktas på. Där företagshälsovården är organiserad i form av företagshälsovårdscentral gemensam för flera företag eller förvaltningar är skyddskommittén på motsvarande sätt som vid inbyggd företagshälsovård samrådsorgan för planering och inriktning av den del av verksamheten som gäller det egna företagets eller den egna förvaltningens behov.

Reglerna om handläggningsordningen i skyddskommittén bör införas i arbetarskyddskungörelsen i enlighet med vad utredningen föreslagit. Som utredningen funnit kan vissa frågor som kommer upp i skyddskommittén falla utom ramen för arbetarskyddslagstiftningen och blir därmed undandragna avgörande av tillsynsorgan. Detta får beaktas vid kungörelsebestämmelsernas utformning. De bestämmelser som finns i 65 § andra stycket kungörelsen beträffande skyddskommitténs uppgifter bör utgå.

Under remissbehandlingen har TCO uttryckt önskemål om en bestämmelse som hindrar arbetsgivaren att vidta åtgärder i strid mot arbetstagarnas uppfattning när fråga hänskjutits till yrkesinspektionen. Som utredningen framhållit måste det ligga i arbetsgivarens intresse att inte föregripa yrkesinspektionens ställningstagande. Skulle likväl något sådant fall uppkomma finns det inte anledning att anta att yrkesinspektionen skulle känna sig bunden av arbetsgivarens åtgärd när ställning skall tas till den hänskjutna frågan. Yrkesinspektionen har också de möjligheter som behövs för att ingripa om en sådan åtgärd innebär avsteg från lagstiftningens krav. Erfarenheterna av den nya handläggningsordningens tillämpning får visa om särskilda bestämmelser behövs och det kan förutsättas att utredningen har uppmärksamheten riktad på denna fråga under sitt fortsatta arbete.

42 §

Paragrafen syftar till att ge skyddsombud skydd mot trakasseri som har samband med skyddsombudsuppdraget. Som nämnts i avsnitt 9.2.2 föranleder den föreslagna utvidgningen av skyddsombudens uppgifter och befogenheter att paragrafen får ett delvis nytt innehåll. Med hänsyn till paragrafens lydelse sker denna anpassning av trakasseriskyddet automatiskt i och med att nya uppgifter anförtros skyddsombuden. Olika tolkningsfrågor kan naturligtvis uppstå att lösa vid tillämpningen. Det är dock knappast möjligt att här ge några bestämda anvisningar för hur sådana spörsmål skall avgöras i de skiftande situationer som är tänkbara.

De bestämmelser som tillfogats i fjärde och femte styckena har i huvudsak motiverats i avsnitt 9.2.2. Genom bestämmelserna säkerställs det skydd som åsyftas med paragrafens nuvarande regler. Vid tvist om uppsägning skett med anledning av skyddsombudsuppdraget eller haft annan orsak får skyddsombudet, oavsett att uppsägningstiden kan ha gått ut, kvarstå i anställningen tills frågan hunnit avgöras i vederbörlig ordning. En motsvarande rätt att t. v. vara bibehållen vid sina tidigare arbetsförhållanden resp. anställningsvillkor skall gälla om tvisten angår sambandet mellan förändringar i något av dessa hänseenden och skyddsombudsuppdraget.

Talan vid domstol på grund av den förevarande paragrafen skall enligt 43 § vara väckt inom sex månader från avslutandet av den åtgärd saken gäller. Detta innebär att begäran om förhandling mellan parterna i tvistefråga som här avses bör vara väckt i sådan tid att sexmånadersfristen inte försitts. I vart fall måste anses att rätten att t. v. kvarstå i anställningen eller att t. v. behålla tidigare arbetsförhållanden eller anställningsvillkor inte skall kunna göras gällande, om vid sexmånaders-tidens utgång förhandling inte begärts och frågan då inte heller hänskjutits till skiljenämnd eller tagits upp vid domstol. Det kan emellertid inte vara rimligt att skyddsombud, som uppenbart saknar fog för påstående om samband mellan skyddsombudsuppdraget och uppsägning eller annan åtgärd som kan vara aktuell, skall kunna utnyttja rätten enligt det föreslagna fjärde stycket till att under avsevärd tid kvarstå i anställningen eller behålla tidigare arbetsförhållanden eller anställningsvillkor. Med hänsyn härtill har tillfogats en bestämmelse som gör det möjligt för domstol att på yrkande av arbetsgivaren förordna att rätten enligt fjärde stycket inte skall bestå. Det bör emellertid understrykas att förordnande inte är avsett att meddelas annat än i klara fall.

Om skyddsombud faktiskt skilts från sin anställning genom avskedande eller anställningen upphört på grund av att uppsägningstiden gått ut bör det i visst fall vara möjligt för skyddsombudet att utan längre tids väntan få återgå till arbetet. Den situation som avses är då skyddsombudet inte utan fog gör gällande att han skilts från anställningen på grund av sitt uppdrag. I femte stycket har med hänsyn härtill intagits en bestämmelse som ger domstolen möjlighet att, när talan väckts med yrkande om anställningsförhållandets fortsatta bestånd på grund av ogiltighets-

regeln i tredje stycket, förordna att skyddsombudet skall få återgå i arbetet. Förordnande skall längst kunna avse tiden intill dess laga kraft ägande dom eller beslut föreligger. Under den tid förordnande gäller skall skyddsombudet ha rätt att åtnjuta sina tidigare arbetsförhållanden och anställningsvillkor.

Under remissbehandlingen har ifrågasatts om det inte alltid bör ankomma på arbetsgivaren att -- sedan skyddsombud gett uttryck för sin uppfattning att arbetsgivarens ifrågavarande åtgärd innebär trakasseri -- begära förhandling och väcka talan inom tid som sägs i 43 §. Någon regel av denna innebörd torde inte kunna uppställas. Möjligheten att påkalla förhandling och väcka talan måste stå öppen för såväl arbetsgivare som skyddsombud och vem som utnyttjar denna får bli beroende på omständigheterna i det särskilda fallet. Bevisbördefrågornas lösning i t. ex. en tvist, som gäller frågan om en arbetstagare skilts från sin anställning på grund av sin verksamhet som skyddsombud, synes inte vara beroende av vem som intar ställning av kärande i målet.

Enligt 6 § lagen (1971:202) om vissa åtgärder för att främja sysselsättning av äldre arbetstagare på den öppna arbetsmarknaden har bestämmelserna i 42 § motsvarande tillämpning på den som av arbetstagarorganisation utsetts att företräda organisationen i frågor enligt lagen. Efter samråd med chefen för inrikesdepartementet förordar jag att det utökade anställningsskyddet enligt fjärde och femte styckena kommer också nämnda företrädare till del. Hänvisningen i 1971 års lag står därför kvar oförändrad.

47 §

I avsnitt 9.7 har förordats en omorganisation av yrkesinspektionen som bl. a. innebär att en yrkesinspektionsnämnd inrättas som i princip beslutande organ när det gäller regional tillsyn över efterlevnaden av arbetarskyddslagstiftningen. Paragrafens lydelse har ändrats med hänsyn härtill. Frågan om beslutsbefogenheterna inom yrkesinspektionen får regleras närmare genom bestämmelser i instruktionen för yrkesinspektionen.

48 §

Frågor kring den kommunala tillsynen har behandlats i avsnitt 9.7. Som framhållits där bör det ses som ett åliggande för kommunen som sådan att utse kommunala tillsynsmän med behövlig kompetens att biträda yrkesinspektionen i arbetarskyddstillsynen. Inför valet av kommunal tillsynsman är det av värde att samråd i lämplig form sker med yrkesinspektionen. Paragrafens första stycke har getts ny lydelse i enlighet härmed.

Nuvarande regler om skyldighet för tillsyningsman för den allmänna hälsovården att vara kommunal tillsynsman om han förordnas därtill och om kommunal tillsynsmans rätt till ersättning för uppdraget har slopats som en följd av ståndpunkten att den kommunala tillsynen skall utövas av tjänsteman, i regel hälsovårdsinspektör, som är anställd hos
15 Riksdagen 1973. I saml. Nr 130

kommunen. För hälsovårdsinspektör eller motsvarande tjänsteman bör tillsynsuppgifterna kunna betraktas som åligganden som hör till tjänsten. I den mån annan i kommunen anställd tjänsteman åtar sig att på deltid fullgöra tillsynen bör ersättningsfrågan kunna lösas genom överenskomelse i varje särskilt fall.

Hittillsvarande system med årsredogörelser till yrkesinspektionen för den kommunala tillsynens utövande från varje särskild kommunal tillsynsman har inte fungerat tillfredsställande. Ofta har rapporter inte avlämnats och de rapporter som inkommit har ej sällan varit ofullständiga. Dessa brister bör undanröjas. Samtidigt bör man se till att i kommuner med flera kommunala tillsynsmän en gemensam rapportering kommer till stånd som avser hela den kommunala tillsynen i kommunen. Detta kan ske om skyldigheten att avge årsredogörelsen läggs på kommunen. En sådan ordning bör ge såväl yrkesinspektionen som kommunen möjligheter till förbättrad överblick och kontroll över tillsynsverksamheten. Dessutom uppnås viss lättnad i yrkesinspektionens expeditionsgöromål genom att antalet rapporter minskar. På grund härav har i andra stycket upptagits en bestämmelse om skyldighet för kommun att årligen lämna redogörelse till yrkesinspektionen om den kommunala tillsynens utövande.

49 §

Förslaget i avsnitt 9.7 om att skyldigheten att utse kommunal tillsynsman skall åvila kommunen innebär att också ansvaret enligt denna paragraf för att åtgärder vidtas om tillsynsman inte fullgör sina åligganden bör läggas på kommunen. Paragrafen har ändrats i överensstämmelse härmed.

Det kan förutsättas att kommunerna utan undantag utser kommunala tillsynsmän och att de även i övrigt kan ombesörja vad på dem ankommer för den kommunala tillsynens fullgörande. Något behov av en regel som ger länsstyrelsen rätt att uppdra den kommunala tillsynens utövande åt särskilt förordnad tillsynsman föreligger därför inte. Andra stycket i paragrafen har följaktligen fått utgå.

50 §

Paragrafen har tillförts en allmän bestämmelse om handräckning av polismyndighet. Bestämmelsen har motsvarighet i bl. a. livsmedelslagen. Polismyndighetens skyldighet att lämna tillsynsorgan upplysningar och biträde enligt 52 § i gällande lydelse innefattas i den föreslagna bestämmelsen om handräckning. Enligt nuvarande 53 § andra stycket kan tillsynsmyndighet vid synnerlig fara för arbetstagares liv eller hälsa låta polismyndighet vidta behövliga åtgärder på arbetsgivarens bekostnad för att säkerställa meddelat förbud. Möjligheten att säkerställa förbud genom polismyndighets försorg bör emellertid inte vara begränsad till fall när synnerlig fara föreligger utan bör gälla generellt. Detta ligger också i den föreslagna handräckningsbestämmelsen. De nämnda reglerna i 52 § och 53 § andra stycket kan därmed upphävas.

51 §

Frågan om tystnadsplikt för skyddsombud, ledamot av skyddskommitté och styrelseledamot i lokal facklig organisation har behandlats i avsnitt 9.2.3. Ändringar i paragrafen har skett i enlighet med vad som sagts där. I anslutning härtill bör framhållas att en redaktionell ändring vidtagits i 68 § som gäller påföljd för brott mot tystnadsplikten. Därigenom markeras att straff för överträdelse förutsätter att denna skett med uppsåt eller av oaktsamhet. Påföljd skall således inte drabba t. ex. skyddsombud som sprider en uppgift som omfattas av tystnadsplikten, om han inte insett eller bort inse att uppgiften var av denna natur.

Även i övrigt har jämkningar vidtagits i paragrafen. Tystnadsplikten kommer därmed att omfatta alla som på något sätt deltar i tillsynsverksamheten, antingen de är anställda eller har särskilt uppdrag eller medverkar på annat sätt. För dem som omfattas av paragrafen i dess nuvarande lydelse innebär ändringarna att tystnadsplikten vidgas till att gälla också enskilda personliga förhållanden och förhållanden av betydelse för landets försvar.

52 §

Paragrafen har i enlighet med utredningens förslag getts ett betydligt vidgat innehåll. Anmälan skall enligt den nya lydelsen ske till tillsynsorganen — yrkesinspektionen eller arbetarskyddsstyrelsen — i situationer då läkare i sin verksamhet får kännedom om sjukdom som kan ha samband med arbete. Någon begränsning till viss eller vissa kategorier av läkare har inte skett. Bestämmelsen syftar till att förbättra arbetarskyddsmyndigheternas informationsunderlag beträffande uppkomsten av hälsorisker i arbetslivet. Efter sammanställning och bearbetning av inkomna anmälningar bör kunna utvinnas betydelsefulla upplysningar i detta hänseende. Syftet med anmälningsskyldigheten måste kunna nås utan att de sekretesshänsyn som ligger bakom bestämmelserna om tystnadsplikt i allmänna läkarinstruktionen (1963:341) träds för nära. Det bör ankomma på arbetarskyddsstyrelsen att i samråd med socialstyrelsen meddela närmare anvisningar om former m. m. för anmälningsskyldighetens fullgörande. Anmärkas bör att tystnadsplikten för dem som medverkar i tillsynen vidgas enligt 51 § i föreslagen lydelse till att gälla också enskilda personliga förhållanden.

Också skyldigheten enligt denna paragraf att lämna tillsynsorganen upplysningar och biträde har vidgats till att gälla alla läkare. Det ligger i sakens natur att skyldighet för läkare som ej är i allmän tjänst att lämna upplysningar och biträde åt tillsynsmyndighet närmast kan komma att beröra företagsläkare.

Paragrafen har vidare jämkats med hänsyn till att skolråd och skolstyrelse numera enligt skollagen (1962:319) motsvaras av skolstyrelsen. Polismyndighets åligganden enligt paragrafens gällande lydelse täcks av den föreslagna bestämmelsen i 50 § fjärde stycket.

53 §

Den viktigaste sakliga ändringen i paragrafen är att möjlighet införts för tillsynsorgan att förena föreläggande eller förbud med vite. Frågan har behandlats i avsnitt 9.8. Bestämmelsen om vitesförfarandet har tagits upp i andra stycket. Där har också, i överensstämmelse med vad som anförts i den allmänna motiveringen, skrivits in en ny regel om möjlighet för tillsynsmyndighet att förordna om rättelse på arbetsgivarens bekostnad.

Tvångsmedel enligt 53 § kan med hänsyn till första styckets gällande lydelse bara användas då missförhållande inte innebär överträdelse av någon särskild straffbelagd föreskrift. Denna begränsning har slopats. Detta har främst betydelse på så sätt att det blir möjligt att meddela förbud mot viss verksamhet även om det förhållande som föranleder förbudet omfattas av direkt straffbestämmelse. Genom ändringarna i första stycket bortfaller vidare nuvarande hinder mot att använda förbudsförfarande i fråga om personalrum.

När arbetsgivare meddelas förbud eller föreläggande avseende användandet av en anordning e. d. i befintligt skick måste ingripandet anses omfatta varje användning av anordningen som sker vid arbetsställe där arbetstagare utför arbete för arbetsgivares räkning. Gäller föreläggande eller förbud hel anläggning som vid ingripandet drevs med anställd arbetskraft bör påbudet avse också sådant arbete vid anläggningen som utförs av arbetsgivaren helt ensam. Följden blir annars att förbudet eller föreläggandet inte kan säkerställas genom polismyndighetens försorg. En uttrycklig bestämmelse härom har tagits in i första stycket.

I den föreslagna lydelsen av första stycket anges inte att tillsynsmyndighets framställning skall vara skriftlig eller att myndigheten i allmänhet skall utsätta skälig tid, inom vilken den behövliga åtgärden skall vidtas eller efter vilken meddelat förbud gäller. Sådant förfarande skall på grund av allmänna regler tillämpas även om särskild föreskrift inte finns. Vad som sägs i nuvarande första stycket om yttrande från part innan förbud eller föreläggande meddelas har utgått med hänsyn till att förvaltningslagen (1971:290) innehåller bestämmelser i ämnet.

Nuvarande bestämmelser i andra stycket har slopats med hänsyn bl. a. till att tillsynsmyndighet enligt förslagets 70 § skall ha en allmän befogenhet att meddela beslut som gäller omedelbart. Som anförts under 50 § täcks den gällande regeln om åtgärder genom polismyndighets försorg av den där införda handräckningsbestämmelsen.

Genom ändringen i tredje stycket ges tillsynsmyndighet befogenhet att meddela förbud mot upplåtelse av lokal för visst slag av arbete eller ändamål. Det har ansetts nödvändigt att vidga förbudsmöjligheten så att upplåtelse inte sker under oförändrade förhållanden till annan arbetsgivare eller till ensamföretagare som bedriver verksamhet av samma slag som förbudet avser.

53 a §

De frågor som paragrafen gäller har behandlats i avsnitt 9.5 om gemensamma arbetsställen samt i förevarande avsnitt under 7 a §. Första stycket ger yrkesinspektionen möjligheter att vid missförhållande i skyddshänseende ingripa mot den som råder över arbetsstället, även om missförhållandet anknyter till arbete som utförs av arbetstagare som inte är anställd hos denne. Bestämmelsen riktar sig uttryckligen mot den som råder över visst arbetsställe. Härav torde framgå att avsikten är att fastlägga ett ansvar för arbetsgivare eller ensamföretagare, som disponerar över ett arbetsställe, men inte att reglera ansvaret för ägare eller nyttjanderättshavare till fastighet. Ingripande sker i samma ordning som enligt 53 §, vilket bl. a. innebär att föreläggande eller förbud också i dessa fall kan förenas med vite.

Som ett annat led i regleringen beträffande gemensamma arbetsställen har förordats att yrkesinspektionen skall kunna meddela föreskrifter för att åstadkomma samordning av skyddsåtgärder på byggarbetsplatser eller på andra gemensamma arbetsställen. Bestämmelsen härom har tagits upp i andra stycket. Med stöd härav skall föreskrifter kunna ges om den samordningsansvarige försummar sina skyldigheter eller om arbetsgivare, ensamföretagare eller arbetstagare på det gemensamma arbetsstället inte följer den samordningsansvariges anvisningar. Överträdelse av sådan föreskrift blir straffbelagd enligt 63 §.

59 §

De ändringar som föreslagits i tredje stycket innebär att också yrkesinspektionen skall kunna meddela föreläggande vid vite i avsedda fall och att beloppsgränsen för vitet slopats. Viss jämkning har gjorts i kostnadsregeln i fjärde stycket. Övriga ändringar i paragrafen är av redaktionell art.

60 §

Motiven för att paragrafen föreslås upphävd har anförts i avsnitt 9.8. Att paragrafens särreglering beträffande statens arbetsgivaransvar slopas innebär dock inte något avsteg från den allmänna princip som kommit till uttryck inom olika lagstiftningsområden och som innebär att staten inte kan föreläggas vite. Föreläggande eller förbud som riktas mot statlig myndighet bör därför inte förenas med vite.

62 §

Straffbestämmelserna i 62–68 §§ har genomgående kompletterats genom att subjektivt rekvisit angetts. Uppsåt eller oaktsamhet skall i regel fordras för att straffansvar skall inträda.

63 §

Straffmaximum enligt paragrafen har höjts av skäl som anförts i avsnitt 9.8. Under straffbestämmelsen i föreslagen lydelse inbegrips också överträdelse av föreläggande, förbud eller föreskrift enligt 53 a § samt brott mot föreskrift som meddelats med stöd av 8 a § tredje stycket.

I andra stycket har upptagits en undantagsregel för att undvika att straff utdöms i fall när föreläggande eller förbud kombinerats med vite.

64 §

Paragrafen har utvidgats till att avse också anmälningsskyldigheten för arbetsgivare enligt 8 a §. Straffet för försummelse av anmälningsskyldighet har ändrats till dagsböter. Övriga ändringar i paragrafen är av väsentligen redaktionell art.

65 och 66 §§

Ändringarna i paragraferna är i huvudsak av redaktionell natur.

67 §

Straffet för arbetstagare som tar bort eller försätter ur bruk skyddsanordning har ändrats till dagsböter. Bestämmelsen att anmälan av yrkesinspektör krävs för åtal har utgått med hänsyn bl. a. till de önskemål härom från yrkesinspektörshåll som utredningen redovisat.

68 §

Paragrafen har jämkats med ledning av motsvarande bestämmelser i jämförlig lagstiftning.

69 §

Paragrafen har fått utgå med hänsyn till innehållet i 25 kap. 6 och 8 §§ brottsbalken.

70 §

Nuvarande bestämmelser om arbetsföreståndare har utgått i enlighet med vad som anförts i avsnitt 9.8. Beslut som fattats inom företag eller förvaltning beträffande placeringen av ansvaret enligt arbetarskyddslagstiftningen påverkas inte av att bestämmelserna upphävs. Framdeles blir det lika angeläget som nu att förhållandena beträffande arbetarskyddsansvaret klargörs.

I paragrafen har tagits in en bestämmelse som ger arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen befogenhet att vid meddelande av beslut förordna att detta skall gälla utan hinder av att beslutet inte vunnit laga kraft. Frågan har berörts i den allmänna motiveringen.

73 §

I avsnitt 9.8 har förordats en ändring av besvärssordningen när det gäller talan mot arbetarskyddsstyrelsens beslut rörande förbud, föreläggande eller föreskrift enligt arbetarskyddslagstiftningen. Paragrafen har ändrats i enlighet härmed. Dessutom har jämkning vidtagits med hänsyn till att 49 § andra stycket och 70 § utgått i förslaget.

11.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:282) om arbetarskyddsavgift

2 §

Ändringen i paragrafen är föranledd av förslaget i avsnitt 9.6 om att staten skall bidra till arbetarskyddsfonden genom arbetarskyddsavgift enligt motsvarande regler som gäller för andra arbetsgivare. Ändringen innebär att staten är att betrakta som arbetsgivare enligt lagen om arbetarskyddsavgift, oavsett att staten enligt 3 § kungörelsen (1954:670) med särskilda bestämmelser om tillämpning av lagen om yrkesskadeförsäkring å arbetstagare i statens tjänst inte erlägger någon avgift till den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen.

3 §

Höjningen av arbetarskyddsavgiften har motiverats i avsnitt 9.6.

4 §

I avsnitt 9.6 har föreslagits en utvidgning av arbetarskyddsfondens uppgifter i olika hänseenden. Med hänsyn till de nya ändamål för vilka fondmedel skall kunna disponeras föreslås vissa tillägg i paragrafen. I den föreslagna lydelsen återspeglas också den ändring i fördelningen av arbetarskyddsavgiften som förordats i den allmänna motiveringen. Vidare har jämkning skett med hänsyn till att arbetsmedicinska institutet uppgått i arbetarskyddsstyrelsen.

Övergångsbestämmelse

I avsnitt 9.6 har föreslagits att viss del av medel som tillförs arbetarskyddsfonden genom arbetarskyddsavgift för år 1974 skall kunna disponeras för utbildning som facklig huvudorganisation av arbetstagare anordnat i anledning av lagen (1972:829) om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar. Förslagets genomförande fordrar en uttrycklig lagregel. En sådan har tillförts lagförslaget som en övergångsbestämmelse. Som facklig huvudorganisation kommer i detta sammanhang främst LO, TCO eller SACO i fråga. Även fackförbund räknas emellertid dit. I första hand bör bidrag utgå för utbildning av arbetstagare som utsetts till ledamot i företags styrelse med

stöd av lagen. Även i vissa andra fall bör bidrag kunna utgå. Här åsyftas bl. a. det fall att arbetstagare efter överenskommelse mellan företaget och de fackliga organisationerna eller efter dispens av dispensnämnden för arbetstagarrepresentation adjungerats i styrelsen. Också när företag har beslutat att lagen skall tillämpas trots att antalet anställda är mindre än 100 bör bidrag kunna utgå.

11.3 Förslaget till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612)

54 §

I den allmänna motiveringen, avsnitt 9.3, har föreslagits att yrkesinspektionen skall ges ökade möjligheter till bevakning av arbetsmiljösynpunkter i fall då befrielse söks med stöd av 3 mom. i denna paragraf från byggnadslovsplikten beträffande industriområde. Som villkor för dispens har därför uppställts att tillstyrkan skall föreligga också från yrkesinspektionen.

55 §

Enligt vad som utvecklats i avsnitt 9.3 skall i byggnadslovsärende som avser arbetslokaler eller personalrum regelmässigt ske en prövning av byggnadsföretaget från arbetarskyddssynpunkt. För att denna prövning skall kunna bli tillfredsställande fordras till en början ett granskningsunderlag som ger närmare upplysning om den verksamhet som skall bedrivas i de avsedda lokalerna. En bestämmelse föreslås därför som ålägger sökanden i byggnadslovsärendet att såvitt möjligt foga behövlig beskrivning av den tillämnade verksamheten till ansökningshandlingarna. Den reservation som inryms i orden "såvitt möjligt" åsyftar endast de fall där det på byggnadslovsstadiet ännu inte är känt vilket slags verksamhet som skall bedrivas i lokalerna. Som framgår av bestämmelsens lydelse gäller skyldigheten att inge beskrivning inte när arbetslokalen skall användas enbart av ensamföretagare. De närmare föreskrifter som kan behövas rörande innehållet i beskrivning som här avses får meddelas av statens planverk efter samråd med arbetarskyddsstyrelsen.

För att underlag för arbetsmiljöprövning skall föreligga har vidare ansetts böra fordras att utlåtande från yrkesinspektionen alltid företes i byggnadslovsärenden, som avser arbetslokaler eller personalrum för verksamhet vari arbetstagare skall sysselsättas. Bestämmelse som ålägger byggnadslovsökanden denna skyldighet föreslås intagen i denna paragraf. Fullgörs inte skyldigheten kan ansökningen avvisas av byggnadsnämnden. I vissa fall, t. ex. när preciserade föreskrifter finns beträffande det slag av lokaler, för vilka byggnadslov söks, bör yrkesinspektionens utlåtande kunna begränsas till att gälla frågan om arbetstagsidans hörande. Detta bör också kunna ske när andra myndigheter än tillsynsorgan inom arbetarskyddet utfört ritningsgranskning och därvid haft att beakta även arbetarskyddssynpunkter. Central granskning av byggnadsritningar sker

f. n. i viss utsträckning hos arbetarskyddsstyrelsen och denna ordning kan självfallet vara praktisk bl. a. när det gäller prototyper och standardanläggningar.

Bestämmelserna om utlåtande från yrkesinspektionen och om beskrivning över avsedd verksamhet har sammanförts i ett nytt 4 mom.

56 §

Genom tillägg i 1 mom. första stycket har markerats att byggnadsnämnd vid avgörande av byggnadslovsärende skall se till att byggnadsföretaget inte strider mot arbetarskyddsförfattningarna.

Enligt vad som framhållits i den allmänna motiveringen skall som förutsättning för beviljande av byggnadslov för byggnadsföretag med arbetslokaler i princip gälla, att utlåtande från yrkesinspektionen som avses i förslaget 55 § 4 mom. skall ge upplysning om att skyddsombud, skyddskommitté eller organisation som företräder arbetstagarna fått tillfälle att yttra sig över byggnadsföretaget. Bestämmelsen härom har tagits in i 1 mom. andra stycket. Undantag från denna huvudregel måste dock göras för fall då det på byggnadslovsstadiet inte är känt för vilket slag av verksamhet de arbetslokaler som ingår i byggnadsföretaget skall användas. Byggnader för administration, hantverk eller industri uppförs ibland för uthyrning till olika företag. Det kan då hända att vare sig hyresgäster eller den närmare inriktningen av de verksamheter som skall bedrivas i byggnaden kan bestämmas förrän byggnaden är uppförd. Den arbetsmiljömässiga granskningen i byggnadslovsärendet kan i sådana fall inte bli fullständig. Den slutliga prövningen från arbetarskyddssynpunkt skall enligt förslaget då ske i samband med anmälan innan lokalerna tas i bruk. Den undantagsregel som upptagits i 1 mom. andra stycket gäller dessa situationer.

När i de undantagsbetonade fallen byggnadslov meddelas utan att erforderlig prövning från arbetarskyddssynpunkt kommit till stånd föreligger enligt den föreslagna nya 8 a § i arbetarskyddslagen skyldighet att göra anmälan när arbetslokalerna skall tas i bruk. För att full klarhet om anmälningsskyldigheten skall föreligga har i den allmänna motiveringen förordats att beslut om byggnadslov i dessa fall skall uppta en erinran om denna skyldighet. Föreskriften om att sådan erinran skall göras har förts in i 1 mom. tredje stycket. Försummelse av anmälningsskyldigheten är straffbelagd enligt 64 § arbetarskyddslagen i föreslagen lydelse.

64 §

I paragrafen har införts de i avsnitt 9.3 förordade bestämmelserna som rör yrkesinspektionens medverkan vid slutbesiktning. Genom ett nytt fjärde stycke i 1 mom. har föreskrivits att slutbesiktning beträffande byggnadsföretag som avser arbetslokal eller personalrum inte får underlåtas om yrkesinspektionen begär sådan besiktning, och i ett nytt

4 mom. har föreskrivits att yrkesinspektionen skall kallas till slutbesiktning. Vissa synpunkter angående omfattningen av yrkesinspektionens medverkan vid slutbesiktning har getts i den allmänna motiveringen.

66 §

För statliga och landstingskommunala byggnader — för vilka byggnadslovsplikt inte föreligger — gäller enligt paragrafen att anmälan skall göras till byggnadsnämnd innan byggnaden påbörjas. Med hänsyn till behovet av att öka yrkesinspektionens kontrollmöjligheter har i avsnitt 9.3 förordats en särskild föreskrift om skyldighet för byggnadsnämnd att underrätta yrkesinspektionen om anmälan enligt paragrafen som avser arbetslokal eller personalrum. Bestämmelse härom har införts i ett nytt fjärde stycke. Rätten för yrkesinspektionen att begära slutbesiktning enligt förslagets 64 § 1 mom. omfattar i princip också statligt och landstingskommunalt byggande.

I fall då anmälan enligt 66 § inte fordras bör de bestämmelser som föreslagits i 8 a § arbetarskyddslagen om anmälningsskyldighet till yrkesinspektionen ha motsvarande tillämpning.

11.4 Övriga författningsförslag

Den i avsnitt 9.8 föreslagna omläggningen i besvärsförfarandet enligt arbetarskyddslagstiftningen föranleder ändring — förutom i 73 § arbetarskyddslagen — i 23 § skogsföreläggningsslagen. Motsvarande ändring får efter beslut av Kungl. Maj:t företas i kungörelsen (1949:210) om förbud att använda arbetstagare till målningsarbete med blyfärg.

I anslutning till den föreslagna ändringen i besvärsordningen bör ske ett förtydligande av 1 § 9. lagen (1971:309) om behörighet för allmän förvaltningsdomstol att pröva vissa mål. Med nuvarande lydelse av lagrummet kan oklarhet råda om besvärsordningen när det gäller beslut som arbetarskyddsstyrelsen meddelar i särskilt fall angående föreskrift, tillstånd eller godkännande enligt kungörelser som utfärdats med stöd av arbetarskyddslagen före den 1 januari 1972. Genom den ändring som föreslås i behörighetslagen blir det fullt klart att besvär mot arbetarskyddsstyrelsens beslut i sådana ärenden skall prövas av Kungl. Maj:t och inte av kammarrätt.

I skogsföreläggningsslagen, allmänna arbetstidslagen, lagen (1970:943) om arbetstid m. m. i husligt arbete och lagen (1932:55) om viktmärkning i vissa fall av gods som skall inlastas å fartyg har skett jämkningar med hänsyn till den omorganisation av yrkesinspektionen som redovisats i avsnitt 9.7.

12 Hemställan

Under åberopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t
dels föreslår riksdagen att antaga förslagen till

1. lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949:1),
2. lag om ändring i lagen (1971:282) om arbetarskyddsavgift,
3. lag om ändring i skogsförläggningsslagen (1963:246),
4. lag om ändring i lagen (1971:309) om behörighet för allmän förvaltningsdomstol att pröva vissa mål,
5. lag om ändring i allmänna arbetstidslagen (1970:103),
6. lag om ändring i lagen (1970:943) om arbetstid m. m. i husligt arbete,
7. lag om ändring i lagen (1932:55) om viktmärkning i vissa fall av gods som skall inlastas å fartyg,
dels bereder riksdagen tillfälle att yttra sig över förslaget till
8. kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612).

Hinder föreligger inte mot att ärendet behandlas först under riksdagens höstsession.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	4
Utdrag av statsrådsprotokollet den 27 april 1973	34
1 Gällande arbetarskyddsförfattningar	36
1.1 Arbetarskyddslagen	36
1.2 Övriga författningar	40
2 Allmänna synpunkter	42
2.1 Utredningen	42
2.2 Remissyttrandena	49
3 Den lokala skyddsverksamheten	54
3.1 Nuvarande förhållanden	54
3.1.1 Bakgrund	54
3.1.2 Gällande reglering	55
3.1.3 Vissa uppgifter om den lokala skyddsorganisationen	60
3.2 Utredningen	60
3.2.1 Utredningens allmänna överväganden	60
3.2.2 Utredningens förslag till nya samverkansregler	63
3.3 Remissyttrandena	74
3.3.1 Allmänna synpunkter	74
3.3.2 Skyddsombud	76
3.3.3 Skyddskommitté	82
4 Förhandsprövning av arbetslokaler m. m.	86
4.1 Gällande bestämmelser	86
4.1.1 Bestämmelserna om byggnadslov i byggnadsstadgan	86
4.1.2 Arbetarskyddslagstiftningens regler om förhandsgranskning	88
4.2 Utredningen	89
4.2.1 Brister och reformbehov	89
4.2.2 Arbetsmiljöprövning i byggnadslovsärenden	91
4.2.3 Anmälan när arbetslokaler tas i bruk	94
4.2.4 Byggnad för staten eller landsting m. m.	95
4.2.5 Särskild befogenhet för arbetarskyddsmyndighet	95
4.3 Remissyttrandena	96
5 Gemensamma arbetsställen	102
5.1 Gällande bestämmelser	102
5.2 Utredningen	103
5.2.1 Gemensamma arbetsställen i allmänhet	103
5.2.2 Gemensamma arbetsställen för byggnadsverksamhet	104
5.2.3 Andra gemensamma arbetsställen än byggarbetsplatser	106
5.2.4 Arbetsställe över vilket arbetsgivaren inte råder	108
5.3 Remissyttrandena	109

6 Särskild utbildning i arbetsmiljöfrågor	112
6.1 Nuvarande förhållanden	112
6.2 Utredningen	113
6.3 Remissyttrandena	116
7 Vissa frågor om tillsynens organisation	119
7.1 Nuvarande förhållanden	119
7.1.1 Arbetarskyddsstyrelsen	119
7.1.2 Yrkesinspektionen	120
7.2 Utredningen	122
7.2.1 Arbetarskyddsstyrelsen	123
7.2.2 Yrkesinspektionen	124
7.3 Remissyttrandena	131
8 Sanktionssystem m. m.	135
8.1 Gällande bestämmelser	135
8.2 Utredningen	138
8.3 Remissyttrandena	143
9 Departementschefen	146
9.1 Inledning	146
9.2 Den lokala skyddsverksamheten	150
9.2.1 Allmänna utgångspunkter	150
9.2.2 Skyddsombud	152
9.2.3 Skyddskommitté	162
9.3 Förhandsprövning av arbetslokaler m. m.	166
9.4 Gemensamma arbetsställen	172
9.5 Utbildningsfrågor	176
9.6 Vidgade uppgifter för arbetarskyddsfonden	180
9.7 Den offentliga tillsynsorganisationen	184
9.8 Sanktionssystem m. m.	190
10 Upprättade författningsförslag	195
11 Specialmotivering	196
11.1 Förslaget till lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949:1)	196
11.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:282) om arbetarskyddsavgift	211
11.3 Förslaget till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612)	212
11.4 Övriga författningsförslag	214
12 Hemställan	215

